

MIKÄ TEKEE USKONNOSTA PAINOSTAVAN?

Tutkimus uskonnollisen painostuksen kokemuksesta kokijan näkökulmasta

Tanja Kukkula
Turun yliopisto
Kulttuurien tutkimuksen laitos
Uskontotiede
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2007

ALKUSANAT

Haluan kiittää erityisesti kaikkia pro gradu -työni informantteja, jotka omalla panoksellaan mahdollistivat tämän tärkeän aiheen tutkimisen.

Kiitos myös Uskontojen uhrien tuki ry:lle tuesta ja kiinnostuksesta työtäni kohtaan.

Lisäksi haluan kiittää kaikkia läheisiäni suuresta avusta ja kannustuksesta pro gradu -työni eri vaiheissa.

Turussa 20.4.2007

Tanja Kukkula

TURUN YLIOPISTO
Laitos/tiedekunta

KUKKULA, TANJA

Mikä tekee uskonnosta painostavan?

Tutkimus uskonnollisen painostuksen kokemuksesta
kokijan näkökulmasta.

Pro gradu -tutkielma, 145s.
Uskontotiede
Huhtikuu 2007

Tutkimuksen lähtökohtana oli tarkastella uskonnollista painostusta kokijan näkökulmasta. Tutkimus oli luonteeltaan tapaustutkimus. Aineisto perustui 84 ihmisen kokemuksiin uskonnollisesta painostuksesta. Aineisto koostui 81 kirjeestä sekä 16 haastattelusta. Haastattelut on tehty teemahaastattelumetodia käyttäen. Aineisto on kerätty eri lehdissä ja internet-sivuilla olleiden kirjoituspyyntö -ilmoitusten avulla. Teoreettisena viitekehystenä on käytetty kriittistä diskurssianalyysia.

Tutkimuksessa on käsitelty mielenterveyden ja uskonnollisuuden suhdetta mielenterveyttä kuormittavasta näkökulmasta sekä uskonnollisen yhteisön sosiaalisen rakenteen vaikutusta ihmisen kokemuksiin uskonnollisesta painostuksesta. Tutkimuksen keskeinen tutkimusongelma oli se, mikä tekee kokijan näkökulmasta uskonnosta painostavan. Alakysymyksiä olivat: miten uskonnon negatiiviset piirteet vaikuttavat ihmisen henkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen? Kuka mahdollisesti uskonnollista painostusta harjoittaa?

Tutkimustuloksissa korostui uskonnollisen auktoriteettihenkilön valta määrittää uskonnollisen yhteisön oppiin tai moraaliin vetoamalla, mikä tekee uskonnosta ahdistavan ja elämää rajoittavan. Uskonnollinen auktoriteettihenkilö on voinut olla uskonnollisen yhteisön johtaja, sen työntekijä, tavallinen riviseurakuntalainen, perheenjäsen, muu sukulainen, opettaja tai ystävä. Auktoriteettihenkilön vallankäyttö on kohdistunut niin aikuisiin kuin lapsiin ja nuoriinkin. Painostus on voinut olla tiedostettua tai tiedostamatonta.

Auktoriteettihenkilö on käyttänyt valtansa oikeuttamiseen uskonnollista kirjallisuutta, kyseenalaistamisen kieltämistä, henkimaailmalla tai maailmanlopulla pelottelemista, eristämistä, käännöttämistä sekä yksilön oman persoonallisuuden kieltämistä mm. loputtomien sääntöjen noudattamiseen pakottamisena sekä syyllistämällä ja riittämättömyyden tunteita herättämällä.

Tutkimustulosten perusteella uskonnollista painostusta tarkasteltaessa pitäisi keskittyä tulevaisuudessa erityisesti niihin auktoriteettihenkilöihin, jotka painostusta harjoittavat sekä yhteisön toimintaa oikeuttavat ja sen oppeja ja sääntöjä tulkitsevat.

Asiasanat: uskonnollinen painostus, valta, mielenterveys, pelottelu, auktoriteettihenkilöt

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkielman lähtökohdat	1
1.2	Diskurssianalyysi tutkittaessa uskonnollista painostusta	4
1.2.1	Diskurssianalyysi merkityksien antajana	4
1.2.2	Valta ja hegemoniat diskurssianalyysissa	7
1.3	Keskeiset käsitteet	12
1.4	Aineisto	16
1.4.1	Aineiston kokoaminen	16
1.4.2	Tutkimuksen eettisyys ja erityispiirteet	18
1.4.3	Informanttien taustatiedot	20
1.5	Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti	23
2	MIKÄ TEKEE USKONNOLLISUUDESTA MIELENTERVEYDEN RISKITEKIJÄN?	27
2.1	Evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmia hengelliseen väkivaltaan Suomessa	27
2.2	Mielenterveyden ja uskonnollisuuden välinen yhteys	29
2.3	Mielenterveys ja negatiiviset uskonnolliset kokemukset	30
2.4	Uskonnollisen yhteisön negatiiviset vaikutukset yksilöön	39
3	USKONNOLLISESTA PAINOSTUKSESTA KERTOAVAT DISKURSSIT	42
3.1	Yleisiä piirteitä diskursseista	42
3.2	Uskonnolliseen auktoriteettiin vetoamisdiskurssi	44
3.2.1	Uskonnolliset auktoriteetit	44
3.2.2	Raamattu uskonnollisena auktoriteettina	45
3.2.3	Uskonnollinen auktoriteettihenkilö	48
3.2.4	Auktoriteettihenkilöiden vallankäyttö	52
3.2.5	Auktoriteettihenkilöiden vallankäyttö ”puolustuskyvyttömiä” kohtaan	57
3.2.6	Uskonnollisten yhteisöjen jäsenten arvojärjestys	60
3.3	Yksilön oman persoonallisuuden kieltämisdiskurssi	64
3.3.1	Persoonallisuuden tukahduttaminen	64
3.3.2	Yhteisön säännöt	65
3.3.2.1	Seksuaalisuuteen liittyvät säännöt	69
3.3.2.2	Vapaa-aikaan liittyvät säännöt	72
3.3.3	Riittämättömyys	77
3.3.4	Syyllyttäminen	80
3.3.5	Hyväksikäyttö	85
3.4	Pelotteludiskurssi	90
3.5	Sosiaalinen eristämisdiskurssi	94
3.5.1	Yksilön eristäminen	95
3.5.2	Yksilön eroaminen uskonnollisesta yhteisöstä	100
3.5.3	Elämästä vieraantuminen	102
3.6	Uskonnonvapauden väheksymisdiskurssi	107
3.6.1	Käännäyttäminen	107
3.6.2	Uskonnon harjoittamisen kieltäminen	114

3.7	Kyseenalaistamattomuusdiskurssi	116
4	JOHTOPÄÄTÖKSET JA NIIDEN ARVIOINTI.....	124
4.1	Uskonnollisen painostuksen seuraukset.....	124
4.2	Tutkimuksien puutteellisuus ja tulevaisuuden haasteet.....	130
4.3	Tulosten arviointi	133
5	LÄHTEET.....	137
5.1	Tutkimusaineisto	137
5.2	Painetut lähteet.....	138
5.3	Elektroniset lähteet	144

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman lähtökohdat

Uskonnon negatiivisten piirteiden vaikutus ihmisen henkiseen hyvinvointiin liittyvänä tekijänä on hyvin vähän tutkittu aihe Suomessa. Tutkimusten vähäisyys onkin herättänyt kiinnostukseni aihetta kohtaan. Uskonnollisen yhteisön luonne, toimintatavat sekä tavoitteet ratkaisevat, muodostuuko uskonnosta uhka vai voimavara, terveyttä edistävä vai ehkäisevä tekijä. (Heino 1995, 42.) On kuitenkin tärkeää huomata, että keskeisesti esiin nousee myös se, miten uskontoa käytetään eikä niinkään itse uskonto.

Tarkoitukseni ei ole käsitellä tässä pro gradu -työssäni sitä, minkä uskontojen piirissä uskonnollista painostusta ilmenee. Näin tarkoitukseni ei siis ole hyökätä mitään yksittäistä uskontoa vastaan, vaan sen sijaan tarkoitukseni on käsitellä uskonnollisen painostuksen ilmenemistä laaja-alaisena ilmiönä sekä sitä, miten uskonnollinen painostus vaikuttaa ihmisen henkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Lisäksi käsitelen sitä, mikä merkitys uskonnollisella yhteisöllä on yksilön kokemuksiin uskonnollisesta painostuksesta. Tarkastelen pro gradu -työssäni uskonnollista painostusta ihmisten omien kokemusten pohjalta. Empiirisen tutkimusmateriaalini olen kerännyt lehdissä olleiden kirjoituspyyntöjen avulla sekä haastatteleamalla ihmisiä, jotka ovat kokeneet uskonnollista painostusta. Lisäksi olen käyttänyt materiaalina aikaisempia suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia uskonnollisesta painostuksesta sekä uskonnon negatiivisista vaikutuksista mielenterveyteen, jotta niin monitahoisesta ilmiöstä kuin uskonnollinen painostus olisi mahdollista saada mahdollisimman selkeä kuva.

Pro gradu -työni perustuu painostusta kokeneiden omiin kokemuksiin. Tällöin riittävät kokijan omat kokemukset painostuksesta. Kysymys ei ole siitä, että hyväksyykö painostaja harjoittaneensa uskonnollista painostusta vai ei. Tutkielmani lähtökohta on siis se, että uhrin kokemus on aina totta. Lähestymistapani empiiriseen aineistooni on

sekä psykologinen että sosiologinen, koska mielestäni nämä kaksi eri lähestymistapaa aukaisevat laajaa aineistoani huomattavasti monipuolisemmin kuin vain jomman kumman näkökulman valinta. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole tulkita empiiristä aineistoa tiukasti erilleen rajattuina lähestymistapoina, vaan nämä eri lähestymistavat tulevat työssäni esiin aineiston analyysissä yhteen kietoutuneina.

Käsittelen mielenterveyden ja uskonnollisuuden suhdetta mielenterveyttä kuormittavasta näkökulmasta sekä uskonnollisen yhteisön sosiaalisen rakenteen vaikutusta ihmisen kokemuksiin uskonnollisesta painostuksesta. Keskeinen tutkimusongelmani on se, mikä tekee kokijan näkökulmasta uskonnosta painostavan. Alakysymyksiäni ovat seuraavat: miten uskonnon negatiiviset piirteet vaikuttavat ihmisen henkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen? Kuka mahdollisesti uskonnollista painostusta harjoittaa?

Mielenterveyden kannalta uskonto on ihmiselämän suuria paradokseja: se on ihmisen hyvä ja paha, onni ja onnettomuus. Erityisen selvästi tämä tulee ilmi syyllisyyttä ja syyllisyydentuntoa, omakuvaa ja itsetuntoa sekä omaa paikkaa elämänsuoralla ja universumissa koskevien kysymysten yhteydessä. (Harjula 1998, 117.) On kuitenkin muistettava, että se mikä voi olla toiselle väkivaltaa, voi taas toiselle antaa määrätynlaista turvallisuuden tunnetta. Ihmiset, jotka kaipaavat tiukkoja auktoriteetteja, voivat kokea tiukkojen normien tuovan turvallisuutta, eivätkä koe niitä ollenkaan väkivaltaisina. (Jantunen & Pyykkönen 1983, 5.) Tämä tekee uskonnon niin positiivisten kuin negatiivistenkin piirteiden määrittelemisen ja tutkimisen varsin haasteelliseksi, koska ei ole yksiselitteistä määritelmää sille, miksi toiset kokevat eri uskonnon muodot ahdistavina ja painostavina, ja miksi toisille nämä samat muodot voivat olla elämää rikastuttavia. Kysymyksessä on aina subjektiivinen kokemus painostuksesta. Se, mikä toiselle luo ahdistusta, luo toiselle turvallisuutta. Tämän vuoksi tiukkojen mittausten tekeminen on äärimmäisen vaikeaa, mutta samalla myös haastavaa ja se asettaa tutkimukselle tietyt rajat. Pidän erittäin tärkeänä työssäni esiintyvien käsitteiden määrittelemistä, jotta tutkimani aiheen käsittely olisi luotettavaa.

Uskonnollista painostusta käsittelevien tutkimusten vähäisyys on tuottanut suomalaisille hengelliseen väkivaltaan perehtyneille tutkijoille ongelmia. Ajankohtaista tietoa uskonnollisen painostuksen ilmenemisestä Suomessa on hyvin vähän saatavilla. Monissa suomalaisissa hengellistä väkivaltaa käsittelevissä teoksissa käy ilmi, että tutkimustuloksia hengellisestä väkivallasta on pidetty epäselvinä ja ristiriitaisina keskenään (Karppinen 1994, 10; Sorri 1995, 58; Terveyskasvatuksen neuvottelukunta 1990, 46). Näin puuttuu kokonaisnäkemys uskon oikeasta kehityksestä sekä mahdollisista vääristymistä (Karppinen 1994, 9). Pitää ottaa kuitenkin huomioon se, että kaikki suomalaiset tutkimukset uskonnon negatiivisista vaikutuksista, lukuun ottamatta Mikko Sulanderin (2003) pro gradu -työtä, ovat vähintään kymmenen vuotta vanhoja. Kuitenkin viime vuosina amerikkalaisissa tieteellisissä aikakauslehdissä ja teoksissa on julkaistu hyvin paljon ajankohtaisia uskonnollisuuteen ja mielenterveyteen liittyviä monitieteellisiä tutkimuksia. Suomessa monipuolinen amerikkalainen tutkimusaineisto uskonnollisen painostuksen ja mielenterveyden suhteesta ei ole päässyt esiin aiheen tutkimattomuuden vuoksi.

Keskeisinä lähteinäni ovat olleet informanteille tekemäni haastattelut ja heiltä saamani kirjeet. Kirjallisia päälähteitä, joita olen käyttänyt tutkimukseni tueksi, ovat olleet amerikkalainen teos *Handbook of Religion and Health* (2001), johon on koottu hyvin kattavasti yli 400 kansainväistä tutkimusta sekä uskonnon negatiivisista että positiivisista puolista laaja-alaisesti koko ihmisen eliniän kattaen. Kirjan ovat toimittaneet tämän hetken johtavat uskonnollisuuden ja mielenterveyden yhteyksiä tutkineet tutkijat: psykiatrian ja käyttäytymistieteiden professori Harold Koenig, psykiatrian professori David Larson ja psykologian professori Michael McCullough. Toinen tärkeä lähteeni on suomalainen tutkimus nimeltään *Uskonnon kahdet kasvot – Mielenterveyden tuki vai taakka*, joka on Suomen Mielenterveysseuran yhdessä Kirkon tutkimuskeskuksen kanssa tekemä tutkimus uskonnollisuuden vaikutuksista ihmisen mielenterveyteen.

1.2 Diskurssianalyysi tutkittaessa uskonnollista painostusta

1.2.1 Diskurssianalyysi merkityksien antajana

Teoreettinen viitekehyseni on diskurssianalyysi, koska sen avulla on mahdollista nostaa selvästi esiin uskonnollista painostusta kokeneiden henkilöiden todellisia kokemuksia. Mielestäni tärkeää on myös se, että harvinaisetkin kokemukset tulevat huomioituiksi. Tähän diskurssianalyysin käyttö teoreettisena viitekehysenä antaa mahdollisuuden. Näin uskonnollisen painostuksen laaja-alaisuutta ja monimuotoisuutta ei aseteta tiukkarajaisiin määritelmiin, vaan vähäpätöisiltä vaikuttavat yksityiskohdatkin voivat aineistoa analysoidessa olla merkittävässä asemassa tarkasteltaessa uskonnolliseen painostukseen liittyviä kokemuksia.

Diskurssianalyysissa kiinnostus kohdistuu siihen, miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. Teoille ja ilmiöille ei kiirehditä nimeämään syitä, vaan ne tavat, joilla toimijat kuvaavat ilmiöitä ja myös nimeävät niille syitä, otetaan tutkimuskohteeksi sellaisenaan. Diskurssianalyysi kohdistaa huomionsa kielenkäyttöön toimintana ja tekoina. Diskurssianalyysi voidaan määritellä seuraavasti: ”*diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.*” (Jokinen 1999, 18–20.)

Lähtökohtana diskurssianalyysin ymmärtämiseksi voidaan pitää kahta kielikäsitystä: kieltä voidaan pitää sekä todellisuuden kuvana että todellisuuden rakentamisena. Kun kieli toimii realistisessa näkökulmassa todellisuuden kuvana, tukeudutaan siihen olettamukseen, että kielenkäyttö toimii välineenä saada tietoa olemassa olevista faktoista. Sen sijaan sosiaalisesta konstruktionismista puhuttaessa kielen todellisuuden rakentamisen yhteydessä tarkastellaan sitä, kuinka kieli ei ole väline todellisuuden rakentamiseen vaan se on itse osa todellisuutta. (Eskola & Suoranta 1998, 195.)

Tekstejä ja puhetta analysoitaessa olennaista on ensinnäkin se, että ne otetaan tutkimuskohteiksi juuri sellaisenaan eikä niiden “takaa” pyritä etsimään “oikeaa” todellisuutta. Toiseksi diskurssianalyysissa lähdetään liikkeelle paikallisesti rakentuvista käytännöistä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena diskurssianalyysissa on aktiivinen kielenkäyttö, erilaiset käytännöt, kielenkäytön tilanteet ja laajemmassa kontekstissa kulttuuriset seuraukset. (Jokinen 1999, 38–49.)

Diskurssianalyysin lähtökohtana on se, että mikään aineisto ei ole oikeampi tai aidompi todellisuuden kuvaus. Diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita siitä, miten tulkinnat eli merkitykset rakentuvat vuorovaikutusketjussa. (Jokinen 1999, 45.) Diskurssianalyysi on sellaista kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksiselitteisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä ja miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäviksi kielenkäytöllään (Suoninen 1999, 17–24). Merkityksellistämässä on käynnissä aina kaksi toisilleen vastakkaista tendenssiä. Toinen tendensseistä on merkitysten vakiinnuttamisprosessi, joka auttaa ihmisiä suunnistamaan arkipäivän maailmassa erottaen järjellisen järjettömästä, mutta toisaalta taas käynnissä on jatkuvasti myös toinen tendenssi eli merkitysten moninaisuus, merkitysten rajojen hämäryys ja uusien merkityksellistämisen tapojen esiin nouseminen. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkimuskohteeksi valitaan ne kielelliset prosessit sekä kielellisten prosessien tuotokset, joissa ja joiden kautta ihmisten kanssakäyminen ja sosiaalinen todellisuus rakentuvat. Jokaista aineistoa tarkastellaan diskurssianalyttisessä tutkimuksessa omassa kontekstissaan, jolla on omat tuotantoehtonsa. (Jokinen 1999, 39–42.)

Diskurssianalyysissa korostetaan kaikkien tulkintojen sosiaalisesti rakentuvaa luonnetta, jolloin myös tutkijan esittämät tutkimustulokset nähdään aina tutkijan omina tulkintoina. Näin myöskään tutkija ei voi tuottaa puhdasta todellisuuden kuvausta. Tutkimustulosten nähdään olevan tutkijan tekemiä kontekstisidonnaisia tulkintoja, jotka ovat kuitenkin mahdollisimman hyvin perusteltuja. (Jokinen 1999, 42–45.) Diskurssin käsite viittaa sanojen ja todellisuuksien koko ajan uudistavaan yhteyteen:

puhe ja kieli paitsi paljastavat merkityksiä myös tuottavat asiointiloja sekä rakentavat identiteettejä ja subjekteja. Kun joku näistä tekijöistä muuttuu, muuttuvat myös muut tekijät. (Alasuutari 1999, 188.)

Olennaista diskurssianalyysissa on merkitysten kontekstuaalinen rakentuminen ja rakentaminen. Merkitykset rakentuvat käyttöyhteyksissään. Merkitysten tarkasteleminen on aina sidottu merkitysten tuottamisen paikallisiin prosesseihin, jolloin merkityksiä tarkastellaan “tässä ja nyt” tapahtuvana toimintana. Pitää ottaa kuitenkin huomioon se, että merkityksellistämisen tavat ovat aina enemmän tai vähemmän sidoksissa kunkin aikakauden diskursiiviseen ilmastoon, merkityksellistämisen tapoihin, laajempiin kulttuurisiin merkityksiin ja kielellisiin käytäntöihin. (Jokinen & Juhila 1999, 56.) Päätellessä kielenkäytön seurauksia kyse ei ole vain mikrotason yksityiskohdista, vaan samanaikaisesti myös makrotason yhteiskunnallisten instituutioiden läsnäolosta konkreettisessa vuorovaikutuksessa (Jokinen 1999, 33).

Diskurssianalyysissa ei ole vain yhtä kielisysteemiä, vaan useita kielenkäytössä jatkuvasti uusiutuvia ja rakentuvia merkityssystemejä. Näitä merkityssystemejä kutsutaan diskursseiksi. Merkityksiä korostavassa tutkimuksessa kysymykset ovat useimmiten mitä -muotoisia ja kiinnostus on ennen kaikkea sisällöissä: millaisia merkityksiä ihmiset kirjoituksissaan ja puheissaan tuottavat. Kun ollaan kiinnostuneita merkitysten tuottamisen tavoista, johtaa se miten -kysymyksiin: miten eli millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä. (Jokinen & Juhila 1999, 66–67.) Mitä -kysymykset korostuvat omassa pro gradu -työssäni, koska sisällön analysoiminen ihmisten kuvaamien kokemusten perusteella on keskeisellä sijalla työssäni. Teoreettisessa viitekehyksessä identiteetin, subjektiposition ja kehyksen käsitteet ovat tärkeitä, koska uskonnollinen painostus liittyy kiinteästi ihmisten omiin kokemuksiin ja näin myös heidän subjektipositioihinsa.

Identiteetillä viitataan diskurssianalyysissa siihen, miten ihmiset kielenkäytössään rakentavat itsestään ja toisistaan määrityksiä, jotka eivät ole pysyviä vaan moninaisia

ja tilanteittain vaihtelevia. Näin identiteettiä ei ymmärretä ihmisen staattiseksi ominaisuudeksi vaan toiminnalliseksi kategoriaksi. Identiteetin voi käsittää merkityssysteemin osaksi: tietyissä oloissa ihmisille muodostuu tietynlaisia identiteettejä. Jos identiteetti ymmärretään tällä tavalla, käsitteenä käytetään yleensä subjektipositiota. Subjektiposition käsite korostaa identiteetin käsitettä enemmän merkityssysteemien valtaa määrittää ihmisille tietyt paikat. (Jokinen & Juhila 1999, 68.) Diskurssianalyysiin sisältyvä subjektiposition käsite on tutkielmassani tärkeä, koska sen avulla on mahdollista kuvata uskonnolliseen painostukseen liittyvää valtahierarkiaa.

Suomessa Anssi Peräkylä (1990) on soveltanut kehysanalyysia. Hän kuvaakin ihmisten erilaisten toimien loputonta kirjoa käsitteeksi, joka voidaan jäsentää tietyksi kokonaisuudeksi: kehykseksi. Ihmisen toiminta on jatkuvaa siirtymistä kehyksestä toiseen. Kehys on paikalliskulttuuria “pienempi” käsite, sillä yhden instituution käytännöistä voi paikantaa erilaisia, jatkuvasti vaihtuvia kehyksiä. Kehyksen käsite kytkeytyy usein identiteetin käsitteeseen, koska toimijoille määrittyy erilaisissa kehyksissä tietynlaisia identiteettejä. (Jokinen & Juhila 1999, 69.) Pro gradu -työssäni keskeinen kehys on uskonnollinen yhteisö.

1.2.2 Valta ja hegemoniat diskurssianalyysissa

Koska tutkielmaani liittyvät kiinteästi valta ja vallankäyttö uskonnollisessa yhteisössä, käytän aineiston analysoinnissa kriittistä diskurssianalyysia. Pyrin myös ihmisten kirjoittamien ja kuvaamien kokemusten pohjalta löytämään uskonnollisesta painostuksesta vaiennettuja ääniä ja hegemonisia diskursseja. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on yleensä oletus joidenkin alistussuhteiden olemassaolosta. Näin tutkimuksen tehtäväksi asettuu niiden kielellisten käytäntöjen tarkastelu, joilla näitä suhteita ylläpidetään ja oikeutetaan. (Jokinen & Juhila 1999, 86.) Ideologiat rakentavat ja merkitsevät todellisuutta: fyysistä maailmaa, sosiaalisia suhteita ja identiteettejä, jotka rakentuvat diskurssien eri dimensioihin. Nämä ideologiat vaikuttavat valtasuhteiden tuottamiseen, uusintamiseen ja muuttamiseen.

(Fairclough 1992, 87.)

Valta on kaikkialla, koska se kattaa kaiken ja etenkin, koska se tulee kaikkialta. Sikäli kuin “valta” on toistuvaa, pysyvää, liikkumatonta ja itsensä uusintavaa, se on vain seurausta siitä kokonaisuudesta, joka muotoutuu kaikesta liikkuvasta. Valta siis ei ole instituutio, rakenne eikä kyky, joka joillekin on annettu, vaan se on nimi, joka annetaan tietyssä yhteiskunnassa vallitsevalle monimutkaiselle strategiselle tilanteelle. (Foucault 1998, 70.)

Kun analysoidaan valtaan liittyvien diskurssien keskinäisiä suhteita, valtaa käsitellään produktiivisena, sosiaaliin käytäntöihin kietoutuneena ilmiönä. Tätä ranskalaiselta filosofilta Michael Foucaultilta peräisin olevaa käsitystä vallasta kutsutaan joko produktiiviseksi vallaksi tai mikrovallaksi. (Jokinen & Juhila 1993, 75.) Valtaa ei ymmärretä yksilöiden ominaisuutena eikä sitä tulkita diskurssien ulkopuolelta käsin määritettäväksi voimaksi. Sen sijaan kiinnostus kohdistuu siihen, miten valtasuhteet tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä, esimerkiksi millaisia subjektipositioita joissakin tiedoissa ihmisille tuotetaan, ja miten jotkut tiedot saavat totuuden aseman. (Fairclough 1992, 12, 36.)

Valta-analyysissa ollaan kiinnostuneita diskurssien välisistä ja sisäisistä valtasuhteista. Lisäksi analysoidaan sitä, miten tietyt diskurssit muotoutuvat hegemonioiksi ja arvioidaan niiden käyttöön liittyviä ideologioita seurauksia sekä pohditaan muutoksen mahdollisuutta. (Jokinen & Juhila 1993, 75.) Valta lopultakin määrittelee hyväksytyt käsitykset ja ajattelutavat. Se määrittelee tavan erottaa todet ja epätodet väitteet toisistaan sekä niihin kuuluvat palkkiot ja rangaistukset. Lisäksi valta määrittelee niiden ihmisten erikoisasemat, joiden etuoikeutena on päättää se, mitä on pidettävä totuutena. (Foucault 1998, 70.) Hegemonisten diskurssien identifioimisen ideana on kiinnittää huomio yhtäläisyyksiin eli samojen merkityssysteemien osiin. Merkityssysteemit esiintyvät aineistossa paloina, joiden sisällöllinen merkitysyhtäläisyys voidaan tunnistaa vasta, kun tutkimusaineistoa tulkitaan kontekstisidonnaisessa prosessissa. Analyysissa edetään osista kokonaisuuksiin ja

merkityksistä merkityssysteemeihin eli diskursseihin. (Jokinen & Juhila 1993, 80.)

Diskursseja voidaan valtasuhde-analyysissa tarkastella kahdesta eri näkökulmasta: diskurssien välisinä -ja sisäisinä valtasuhteina. Nämä kaksi aspektia ovat myös toisiinsa sidoksissa. (Jokinen & Juhila 1993, 76.) Ensiksi käsittelen tarkemmin diskurssien välisien suhteiden analysointia.

Diskurssien välisien suhteiden analysoinnissa tarkastellaan diskursseja hierarkisoitumisen kannalta. Aineistossa lähdetään etsimään vahvoja, hegemonisen aseman saavuttaneita diskursseja. Ensisijaisesti ei keskitytä diskurssien moninaisuuteen, vaan erityisesti diskursiivisen kentän heterogeenisuutta kahlitsevien tekijöiden paikantamiseen. Toisaalta kyse on valtasuhteiden tarkastelusta diskurssin sisäisinä suhteina. Hegemoniset diskurssit voidaan erottaa muista diskursseista seuraavilla kahdella tavalla: (Jokinen & Juhila 1993, 76–81.)

1) Mitä useammassa yhteydessä ja mitä useammin diskurssin palat toistuvat sitä hegemonisemmasta diskurssista saattaa olla kyse.

2) Mitä vaihtoehtottomampana ja itsestään selvempänä joku diskurssi esiintyy sitä vahvempi se myös on.

Diskurssien sisäisten valtasuhteiden muodostuksessa tulevat esiin seuraavat ulottuvuudet, joihin haetaan vastauksia: mitä diskurssissa tehdään tai sanotaan, millaiset ovat toimijoiden väliset suhteet diskurssissa, millaisiin subjektipositioihin ihmiset asemoituvat tai voidaan asemoida. Jälkistrukturalisti Norman Faircloughin mukaan diskurssissa käytävällä kamppailulla on tärkeä merkitys siihen, miten sosiaaliset suhteet, tiedot ja subjektipositiot, saavat oikeutuksen sekä millaisiksi diskurssien keskinäiset suhteet muotoutuvat. Kyse ei näin ole vain rajatun alueen sisäisistä määrittelyistä, sillä valtasuhteet diskurssien sisällä ja välillä kietoutuvat yhteen. (Jokinen & Juhila 1993, 86–89.) Uskonnollista painostusta määriteltäessä sosiaaliset suhteet ja subjektipositiot tulevat keskeisesti esiin.

Koska diskurssit eivät ole staattisia merkityssysteemejä vaan elävät erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä, onkin tärkeää tarkastella, miten aineistosta tunnistettuja hegemonisia diskursseja tuotetaan ja uusinnetaan näissä sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssianalyyseissa on tärkeää paneutua ideologisiin seurauksiin ja tämän pohjalta kritisoida sellaisia diskursseja ja käytänteitä, jotka ovat legitimoimassa erilaisia alistussuhteita. (Jokinen & Juhila 1993, 89–97.) Diskurssi tuottaa ja kuljettaa valtaa, vahvistaa sitä, mutta myös heikentää sitä, paljastaa sen ja mahdollistaa sen patoamisen. Lisäksi vaikeneminen ja salailu suojaavat valtaa ja ankkuroivat sen kieltoja, mutta samalla ne myös höllentävät vallan otetta ja tuottavat enemmän tai vähemmän epäselviä suvaitsevaisuuden muotoja. (Foucault 1998, 75.)

Siellä missä on valtaa, on myös vastarintaa, joka ei kuitenkaan koskaan ole valtaan nähden ulkopuolista. Valtasuhteet voivat olla olemassa vain niiden monien eri vastarintapisteiden funktiona, jotka esittävät valtasuhteissa vastustajan, maalitaulun, tukipuun tai valtauksen roolia. Nämä vastarintapesäkkeet ovat läsnä kaikkialla vallanverkossa. Vastarintapesäkkeet hajaantuvat enemmän tai vähemmän tiheään ajassa ja avaruudessa. Toisinaan ne kiihottavat aivan erityisellä tavalla ryhmiä tai yksilöitä ja sytyttävät tiettyjä kohtia kokonaisuudessa, tiettyjä elämänvaiheita ja tiettyjä käyttäytymismuotoja. (Foucault 1998, 71–72.)

Selontekoverkon muodostaminen liittyy myös keskeisesti diskurssianalyyysiin. Selonteon käsite viittaa siihen, että kieltä käyttäessään ihmiset eivät ainoastaan kuvaa asioita, vaan ennen kaikkea merkityksellistävät maailmaa. Ihmiset merkityksellistävät maailmaa tekemällä siitä selkoa erilaisissa tilanteissa monin eri tavoin sekä antamalla perusteluita omalle toiminnalleen. (Jokinen & Juhila 1999, 67.)

Vallan käsitteellä on tärkeä asema selontekoverkon muodostuksessa. Laajalti kannatetuista, ideologisesti houkuttelevista ja itsestään selvän tuntuisista diskursiivisista merkityksistä selontekojen antaminen aloitetaan monissa tilanteissa tutuimmista vaihtoehdoista. Tunnetuimmat diskurssit tai “ideologiat” sisältävät

ristiriitaisia ja monin tavoin tarkennettavissa olevia aineksia. (Suoninen 1999, 27.) Uskonnollisesta painostuksesta on löydettävissä paljon ristiriitaisia diskursseja. Eräs esimerkki voisi olla se, että uskonnollisen yhteisön tiukat säännöt saattavat antaa ihmiselle turvallisuuden tunnetta samalla kuitenkin ahdistuen yksilöä. Korostaakseen toimijan ja hänen sosiaalisen ympäristönsä perustavanlaatuisuutta yhteen kietoutumista, diskurssianalyysi rajaakin havaintoyksiköksi jotain laajempaa kuin vain yksilön (Suoninen 1999, 29).

Selontekoverkko voi rakentua kolmella eri tavalla, joita käsittelen seuraavaksi tarkemmin. Ensinnäkin on mahdollista, että vuorovaikutuskumppanin tai yleisön palaute kannustaa tai päinvastoin painostaa toimijaa jonkin suppean merkitysulottuvuuden suuntaan. Tällöin selontekoverkon rakentuminen voi liittyä toimijoiden välisiin tilanteiden mukaan rakennettaviin valtasuhteisiin. Hierarkkisesti ylempi voi viitata palautteissaan ja selonteoissaan valta-asemaansa. Toiseksi, sosiaaliset statukset otetaan yleisesti niin, että hierarkkisesti ylemmän ei tarvitse selitellä sanomisiaan tai muita tekemisiään siinä määrin kuin alemman. Kolmanneksi, hetkellinen valta saattaa rakentua myös toimijan aktiivisuuden perusteella. Sosiaalinen status ei siis mekaanisesti määrää vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden painoarvoa. Sosiaaliset statukset joko otetaan tai jätetään ottamatta huomioon potentiaalisina käytänteinä. Näin ne joko tehdään tai jätetään tekemättä olennaisiksi faktoiksi vuorovaikutuksen yksityiskohdissa. Selonteot voivat siis viitata sekä arvostusta ilmaiseviin argumentteihin että realiteetteihin, esimerkiksi edellä mainittuihin muodollisiin statuksiin. (Suoninen 1999, 30.) Uskonnollisen yhteisön sosiaalisissa rakenteissa valtaan ja sosiaalisiin statuksiin liittyvät diskurssit ovat olennaisia.

Selontekoverkon muotoutumisen tarkastelu selventää sitä, miten symboliset rakenteet niiden omine valtahierarkioineen voivat sijaita arkielämän näennäisesti pienissäkin tilanteissa. Näissä tilanteissa ihmiset argumentoivat ja keskustelevat tuottaen eksplisiittisiä tai implisiittisiä selontekoja. (Suoninen 1999, 32.)

Valtaa käytetään lukemattomista eri pisteistä käsin eriarvoisten ja liikkuvien suhteiden

pelissä. Valtasuhteet eivät ole ulkopuolisessa asemassa verrattuna muihin suhteisiin, vaan ovat niissä immanentteja. Valtasuhteet ovat välitöntä seurausta niissä syntyvistä jakautumisista, epätasapainotiloista ja ovat samalla myös näiden eriytymisten sisäinen ehto. (Foucault 1998, 70.) Ne eivät ole yksiselitteisiä, koska ne sisältävät paljon epävakautta ja voivat aiheuttaa konflikteja. Valtasuhteet voivat välillisesti myös muuttua (Foucault 1980, 34). Tärkeää on huomioida se, että valta tulee alhaalta. Voimasuhteet, jotka tuotantokoneistoissa, perheissä, pienryhmissä (kuten uskonnollisissa yhteisöissä) ja laitoksissa syntyvät ja vallitsevat, ovat kokonaisuudessaan perusta yhteiskunnassa vaikuttaville halkeamavaikutuksille. Ne muodostavat siten yleisen voimalinjan, joka ylittää paikalliset vastakohtaisuudet ja liittää ne uudelleen toisiinsa. Ne edistävät myös voimasuhteiden linjauksia, uudelleen jakoja, yhdentämistä ja lähentämistä. Suuret vallan muodot ovat hegemoniaa, jonka pohjana on kaikkien näiden yhteenotojen rajuus. Ei ole olemassa vallan diskurssia eikä toisaalta sitä vastaan suunnattua diskurssia. Diskurssit ovat elementtejä voimasuhteiden kentässä. Samankin strategian sisällä voi olla monenlaisia ja jopa vastakkaisia taktiikoita tai ne voivat sen sijaan kierrellä muotoaan muuttamatta vastakkaisten strategioiden sisällä. (Foucault 1998, 70–76.)

1.3 Keskeiset käsitteet

Tutkielmani keskeisimmät käsitteet ovat hengellinen väkivalta, uskonnollinen painostus, mielenterveys sekä valta. Määriteltäviä käsitteitä on suhteellisen paljon, mutta aiheesta tehtyjen tutkimusten vähäisyyden vuoksi pidän niiden tarkempaa määrittelyä tarpeellisena. Hengellisen väkivallan ja uskonnollisen painostuksen käsitteitä tulen tarkastelemaan muita käsitteitä yksityiskohtaisemmin näiden käsitteiden vierauden ja monitulkintaisuuden vuoksi. Käsitteiden määrittelyt olen valinnut sen mukaan, miten monipuolisesti ne koskettavat ihmistä kokonaisuutena ja ottavat huomioon ihmisen fyysisen, henkisen, hengellisen sekä sosiaalisen puolen.

Tarkastelen uskonnollista painostusta hengellisen väkivallan alalajina. Hengellinen

väkivalta on käsitteenä vielä melko tuntematon ja vaikea määrittellä (Heino 1996, 19; Juutinen 1989, 8–9; Nieminen 1990, 6; Sulander 2003, 3). Näin käsitteen tarkempi määrittelyminen on tarpeen. Amerikkalaisissa tutkimuksissa käsitettä hengellinen väkivalta ja uskonnollinen painostus on käytetty hyvin vähän, joten tämä lisää käsitteiden määrittelyn tärkeyttä väärinkäsitysten välttämiseksi. Amerikkalaisissa tutkimuksissa on uskonnollista painostusta ja uskonnon negatiivisia vaikutuksia kuvaamaan käytetty muita käsitteitä. Tällaisia käsitteitä tutkimuksissa ovat olleet, esimerkiksi *anxiety* sekä *distress*.

Hengellisellä väkivallalla on kolme tutkimuksissa käytettyä määritelmää. Ensimmäinen määritelmä hengelliselle väkivallalle on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhteiskunnallisen työn väkivaltatyöryhmän määrittelemä käsite 1980-luvulla. Väkivaltatyöryhmä määritteli väkivallan uhria fyysisesti tai henkisesti vahingoittavaksi toiminnaksi. Henkiseen väkivaltaan työryhmä katsoi kuuluvan hengellisen väkivallan. Hengellisen väkivallan työryhmä määritteli seuraavasti: ” *”hengellinen väkivalta” voidaan katsoa sellaiseksi uskonnollissävyytteiseksi käyttäytymiseksi, jolla pyritään murtamaan tai nujertamaan uskonnollisin uhkauksin, vaatimuksin tai pakottein toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielipide.*” (Viljanen 1985, 29–31.)

Timo Juutinen (1989) on pro gradu -työssään määritellyt hengellisen väkivallan käsitteen laajemmin YK:n ihmisoikeuksia korostavan näkemyksen pohjalta. Juutinen on määrittelyssään ottanut huomioon myös sen, että väkivaltateoreetikot kytkevät väkivallan käsitteen aina valtaan. Juutisen mukaan hengellinen väkivalta on ihmisoikeuksiin kuuluvan ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauden riistämistä tai rajoittamista tai henkilön henkistä alistamista uskontoon, sen normeihin vetoamalla. (Juutinen 1989, 71.)

Eija Nieminen (1990) on pro gradu -työssään mielestäni aiheellisesti kritisoinut Juutisen käsitteen määrittelyä siitä, että hengellistä väkivaltaa ei varmaankaan aina harjoiteta, jos yksilöltä riistetään omantunnon- tai ajatuksenvapaus tai niitä rajoitetaan (Nieminen 1990, 17). Näin Juutisen käsitteen määrittely hengellisestä väkivallasta luo

mielestäni liian laaja-alaisen määrittelyn hengelliselle väkivallalle ja vaarana on, että käsite ei enää määrittele sitä, mitä sen olisi tarkoitus määrittellä.

Aikaisemmista tutkimuksista vain Niemisen (1990) pro gradu -työssä on käsitelty uskonnollisen painostuksen käsitettä. Nieminen on korostanut määritelmässään sitä, että monet ovat kokeneet uskonnon alueella muunkinlaista väkivaltaa tai painostusta kuin hengellistä. Näin hän on päätenyt käyttämään uskonnollisen painostuksen käsitettä, koska käsite on tarpeeksi laaja-alainen tutkittaessa tapaustutkimuksena ihmisten omia kokemuksia uskonnollisesta painostuksesta. Niemisen määritelmä uskonnollisesta painostuksesta on seuraava: ”*uskonnollinen painostus on sellaista uskonnollisesti perusteltua käyttäytymistä, jolla pyritään murtamaan tai nujertamaan uskonnollisin uhkauksin tai vaatimuksin tai uskonnollisesti perusteltuja fyysisiä tai taloudellisia pakotteita käyttäen toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielipide.*” (Nieminen 1990, 18–20.)

Käytän Niemisen käsitteen määrittelyä uskonnollisesta painostuksesta, koska se ottaa huomioon myös sen, että painostus voi koskea ihmiselämää hyvin kokonaisvaltaisesti eikä vain henkisesti.

Erityisen tärkeää on eritellä se, miten painostus voi sosiaaliselta rakenteeltaan muodostua. Painostuksella on aina subjekti eli painostaja sekä objekti eli painostuksen kohde. Molemmat voivat olla joko yksittäisiä henkilöitä tai ryhmiä, seurakuntaan tms. kuuluvia tai kuulumattomia. Objektina on aina ihminen, kun taas subjektina voi olla myös ideologia, yksittäinen oppi tai sisäistetty normi, joka on kuitenkin välittynyt objektille toisen ihmisen kautta. (Nieminen 1990, 21.)

Uskonnollisen painostuksen määrittelyn tekee ongelmalliseksi jo aiemmin esiin tullut näkemys siitä, että eri painostusta kokeneet henkilöt (objektit) kokevat eri asiat uskonnossa painostavina. Lisäksi on mahdollista, että painostusta harjoittava (subjekti) ei edes tiedosta tai tunnusta harjoittavansa uskonnollista painostusta, vaan hän voi ajatella ajavansa vain objektin omaa parasta ja jaloja pyrkimyksiä. Olennaista tällöin

subjektille on se, että hän katsoo omaavansa totuuden ja katsoo oikeudekseen ja velvollisuudekseen puuttua toisen ihmisen elämäntapoihin, elämäntapaan tai mielipiteeseen. Hänen pyrkimyksensä voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia. Näin ahdistus kohdistuu yksilön omaan ajatteluun sekä hänen elämäntapoihinsa. Tällöin mahdollisesti henkilö, joka uskonnollista painostusta on harjoittanut, ei myöskään myönnä harjoittaneensa painostusta. (Nieminen 1990, 21–22.)

Jotta harjoitettua painostusta voidaan kutsua uskonnolliseksi, on painostuksen myös liityttävä jollakin tavalla uskonnollisiin perusteluihin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että painostajan pitäisi itse tietoisesti ja suullisesti myöntää painostamisensa. (Nieminen 1990, 21.)

Mielenterveyttä käsittelen tutkielmassani WHO:n eli maailman terveysjärjestön määritelmän mukaan. Maailman terveysjärjestö on määritellyt mielenterveyden seuraavasti: ”*mielenterveys käsitetään henkisen hyvinvoinnin tilaksi, jota fyysiset, psyykkiset sekä sosiaaliset ominaisuudet säätelevät*” (Lahti 1995, 26). Näin ymmärrettynä mielenterveys ottaa huomioon ihmisen kokonaisuutena ja ihmistä ympäröivän maailman vaikutukset tärkeinä tekijöinä ihmisen henkisen hyvinvoinnin säätelyssä.

Vallan käsite liittyy myös keskeisesti uskonnollisen painostuksen tutkimukseen. Käytän Michel Foucaultin määrittelemää väkivallan käsitettä. Foucault määrittelee vallan käsitteen seuraavasti: ”*valta on ymmärrettävä ennen kaikkea toiminta-alueensa järjestystä sisäisesti konstituovien voimasuhteiden moninaisuudeksi. Valta on peliä, joka kamppailujen ja loputtomien ristiriitojen kautta muuttaa, vahvistaa ja kääntää voimasuhteita vastakkaisikseen. Valta tarkoittaa niitä tarttumakohtia, joita nämä voimasuhteet toinen toisistaan löytävät muodostaen niistä ketjuja ja järjestelmiä tai päinvastoin niitä toinen toisistaan eristäviä kuiluja ja ristiriitoja.*” (Foucault 1998, 69.)

1.4 Aineisto

1.4.1 Aineiston kokoaminen

Pro gradu -työni aineisto koostuu 84 ihmisen kokemuksista uskonnollisesta painostuksesta. Tutkimukseni olen tehnyt tapaustutkimuksena. Aineistoni olen kerännyt vuosien 2005–2006 välillä. Aineisto koostuu 81 kirjeestä sekä 16 haastattelusta, joista 14 on tehty lähetetyn kirjeen pohjalta ja kaksi haastattelua on tehty haastateltavan omasta pyynnöstä ilman taustatietoja ja haastateltavan kirjoittamaa kirjettä.¹ Haastattelut tein teemahaastattelumetodia käyttäen.

Tutkimuspyyntöni julkaistiin 24:llä eri internet-sivulla. Nämä internet-sivut olivat hyvin erilaisia. Ilmoituksia on ollut eri uskonnollisten yhteisöjen sivuilla, Uskontojen uhrien tuki ry:n, entisten adventistien ja Jehovan todistajien internet-sivuilla sekä ei-uskonnollisilla keskustelupalstoilla. Uskontojen uhrien tuki ry:n sivulla ollut ilmoitus oli keskeisin internetissä ollut ilmoitukseni, koska se oli heidän sivuillaan kymmenen kuukautta. Tarkkaa ilmoitusten määrää on kuitenkin mahdotonta sanoa, koska yksittäiset ihmiset ovat laittaneet tutkimuspyyntö -ilmoitustani eteenpäin eri internet-sivuille.

Julkaisupyynnön ilmoitukselleni lähetin 89 lehdelle ympäri Suomea, joista 59 lehteä ilmoitti julkaisseensa sen. Lisäksi minulla oli kaksi erillistä ilmoitusta *Turkulainen* ja *Tamperelainen* kaupunkilehdissä. Lehdistä 11 oli seurakuntalehtiä ja muut paikallis- ja aluelehtiä.

Tutkimuspyyntöni muotoilin niin, että siihen olisi helppo tarttua myös sellaisen ihmisen, jonka on vaikea kirjoittaa arkaluontoisista kokemuksistaan. Tarkoitukseni oli myös välttää mahdollisten väärinkäsitysten syntymistä aiheesta, jota Suomessa on

---

¹ Yhdessä kirjeessä (46 a) ovat kaksi informanttia kirjoittaneet yhdessä kokemuksistaan. Kaksi informanttia (80 a, 81 a) kielsivät heidän oman tekstinsä lainaamisen.

tutkittu vähän. Tulinkin siihen tulokseen, että esimerkkini mahdollisista uskonnollisen painostuksen piirteistä olivat tutkimuspyynnössäni tärkeitä, koska mielestäni ne saattoivat vähentää joidenkin informanttien epävarmuutta kirjoittaa omista kokemuksistaan. Tietenkin voi kääntää tutkimuspyynnössäni olleiden painostusten piirteiden esimerkkien merkityksen tutkimusta rajoittavaksi, mutta tehtäessä tutkimusta Suomessa hyvin vähän käsitellystä aiheesta esimerkit auttavat ennemminkin kokemuksistaan kirjoittavaa kuin rajaavat häntä. Kuitenkin sain yllättävän paljon yhteydenottoja ja kysymyksiä siitä, täyttävätkö yhteydenottajan kokemukset uskonnollisen painostuksen kriteerit. Tämä tuo mielestäni ensinnäkin esiin sen, että uskonnollisesta painostuksesta ei ole Suomessa paljon puhuttu tavallisen seurakuntalaisen kannalta ja samalla myös sen, että ilmiö on hyvin laaja-alainen eikä sitä pysty rajaamaan johonkin tiettyyn lokeroon.

Näin jälkepäin ajateltuna, olisin yhdeksi esimerkiksi uskonnollisesta painostuksesta tutkimuspyyntö -ilmoitukseeni lisännyt vielä yksilön oman uskonnon harjoittamisen kieltämisen. Saamieni kirjeiden pohjalta tämä piirre olisi ollut vielä olennainen mainita.

Tutkielmani ulkopuolelle rajasin naispappeutta vastustavien kirkon työntekijöiden kokemukset uskonnollisesta painostuksesta, koska aihe olisi vaatinut aivan oman tutkimuksensa ja myös perehtymisen kirkkolainsäädäntöön. Lisäksi rajasin tutkimukseni ulkopuolelle sen, mitä erityispiirteitä uskonnollisesta painostuksesta on eri maantieteellisillä alueilla Suomessa löydettävissä. Aineistoni ei ollut tarpeeksi kattava käsittelemään eri alueiden uskonnollisen painostuksen piirteitä. Lisäksi monet informantit eivät halunneet mainita maantieteellistä aluetta, jossa olivat kokeneet painostusta. Näin ollen tutkielmani olisi pitänyt tehdä aivan toisesta näkökulmasta jo alusta asti, jos maantieteellisyys olisi haluttu liittää uskonnollisen painostuksen erityispiirteisiin.

Esimerkkejä uskonnollisen painostuksen piirteistä muotoilin hengellistä väkivaltaa ja

uskonnollista painostusta koskevien tutkimusten ja kirjojen pohjalta.² Alla oleva tutkimuspyyntöni oli suurimmassa osassa lehtiä ja internet-sivuja sellaisenaan. Mahdollista on kuitenkin, että sitä on lyhennetty eri lehdissä ja internet-sivuilla. Lisäksi kolmeen lehteen (*Tamperelainen*, *Turkulainen* ja *Sanansaattaja*) lähetin vain lyhennetyn version ilmoituksesta, jossa ei ollut yhtään esimerkkejä mahdollisista uskonnollisen painostuksen piirteistä.

Tutkimuspyyntöni oli seuraava:

” Teen pro gradu -työtä Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen laitokselle. Jos olet kokenut uskonnollista painostusta jossakin uskonnollisessa yhteisössä, kirjoita minulle luottamuksellisesti kokemuksistasi. Uskonnollista painostusta on monenlaista ja eri ihmiset kokevat eri asioita painostavina. Uskonnollisen painostuksen kokeminen on siis usein hyvin henkilökohtainen asia. Tärkeintä on kokija ja hänen painostavat kokemuksensa. Uskonnollista painostusta voi kokea minkä tahansa uskonnon piirissä. Painostuksen tunteita voi aiheuttaa ryhmässä esimerkiksi seuraavat asiat:

- Mielipiteiden ja itsensä toteuttamisen kontrolloiminen ja kieltäminen ryhmässä, jos ne ovat vastoin ryhmän toimintatapoja
- Uhkailua ja uskonnollisilla säännöillä pelottelua (esim. jos ihminen ei elä ryhmän sääntöjen mukaan, hänelle käy huonosti)
- Omaa uskontoa tulkitaan kapea-alaisesti. Muita näkemyksiä ei hyväksytä
- Vain tietyillä ryhmän jäsenillä on valtaa ja oikeutta säädellä ryhmän elämää
- Ryhmän jäsen elää sääntöjä sokeasti noudattaen, kadottaen samalla omat tarpeensa sekä tuntien epämääräistä ahdistusta ja riittämättömyyttä ryhmää kohtaa

Haluan korostaa, että jokainen kokemus on tärkeä tutkimukseni kannalta.”

1.4.2 Tutkimuksen eettisyys ja erityispiirteet

Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi työni aineistosta on poistettu informanttien sukupuolet, nimet, iät, ammatit sekä asuinpaikkakunnat. Lisäksi olen poistanut yksittäisten informanttien kohdalta uskonnollisen yhteisön nimen, jossa he ovat

---

² Ks. Karppinen (1994) *Ahtaasta uskosta avarammalle*; Koenig & al. (2001) *Handbook of Religion*.

painostusta kokeneet. Olen pyrkinyt takaamaan mahdollisimman hyvän intimitteettisuojan informanteille ja sen, että informantit ovat uskaltaneet kertoa heille hyvin aroista asioista pelkäämättä, että heidät tunnistetaan. Lähtökohtanani on ollut käsitellä aineistoa niin, että ainoastaan mahdollisesti informantit itse tunnistavat itsensä teksteistä.

Huomioitavaa on se, että kaikki informantit eivät halunneet mainita uskonnollisen yhteisön nimeä haastatteluissa tai kirjeessä. Sitä en kuitenkaan voi taata, etteikö joku pystyisi päättelemään tutkielmani pohjalta, mistä yhteisöstä on kysymys. Informanttien sukupuolet voivat myös välillisesti tulla joissakin avioliittoon ja perheeseen liittyvissä lainauksissa esille, mutta kuitenkin vain sellaisissa tapauksissa, joissa sukupuolen esille tuleminen on uskonnollisen painostuksen määrittelyssä merkityksellistä. Lainauksissa olen kuvannut informanttia kirjaimella X ja uskonnollista yhteisöä kirjaimella Y. Lisäksi olen poistanut kaikki maantieteelliset alueet lainauksista ja tekstistä.

Aineiston analyysissä on tarkoitukseni ollut nostaa esiin informanttien vaiennettuja ääniä sekä hegemonisia diskursseja. Olen halunnut monilla aineistostani esille nostamillani erilaisilla lainauksilla korostaa juuri informanttien omia kokemuksia ja lisätä näin myös tutkimukseni luotettavuutta. Tarkoitukseni on ollut, että uskonnollista painostusta kokeneet informantit ovat saaneet äänensä kuulluksi.

Aineisto on kaiken kaikkiaan melko laaja ja hajanainen. Olenkin tehnyt väärinkäsityksiä välttääkseni ja ihmisten kokemusten ymmärtämistä lisätäkseni lisäkysymyksiä postin ja sähköpostin välityksellä 39 informantille. Koska informantit ovat kokeneet samojakin asioita hyvin eri tavoin, ovat lisäkysymykset olleet erittäin tärkeitä. Kuitenkin väärinkäsitysten ja väärin tulkintojen mahdollisuus on aina olemassa, koska kyse on kokijan kokemuksista ja tutkija ei voi poistaa täysin omaa subjektiivisuuttaan. Lisäkysymyksieni avulla olen kuitenkin yrittänyt vähentää oman subjektiivisuuteni vaikutusta.

Alkuperäisenä tarkoitukseni oli tutkia pelkästään institutionaalisissa uskonnollissa

yhteisöissä koettua uskonnollista painostusta, mutta saamieni kirjeiden pohjalta olen ottanut työhöni mukaan myös kokemukset, jotka ovat tapahtuneet koulussa, ystävien taholta ja erityisesti perheiden sisällä. Itse asiassa aineiston kokoamisvaiheessa tuli esiin se, että uskonnollisessa yhteisössä ja perheen sisällä koettua uskonnollista painostusta ei useinkaan voi erottaa toisistaan, vaan informantti on kokenut painostusta sekä kodin että uskonnollisen yhteisön taholta.

1.4.3 Informanttien taustatiedot

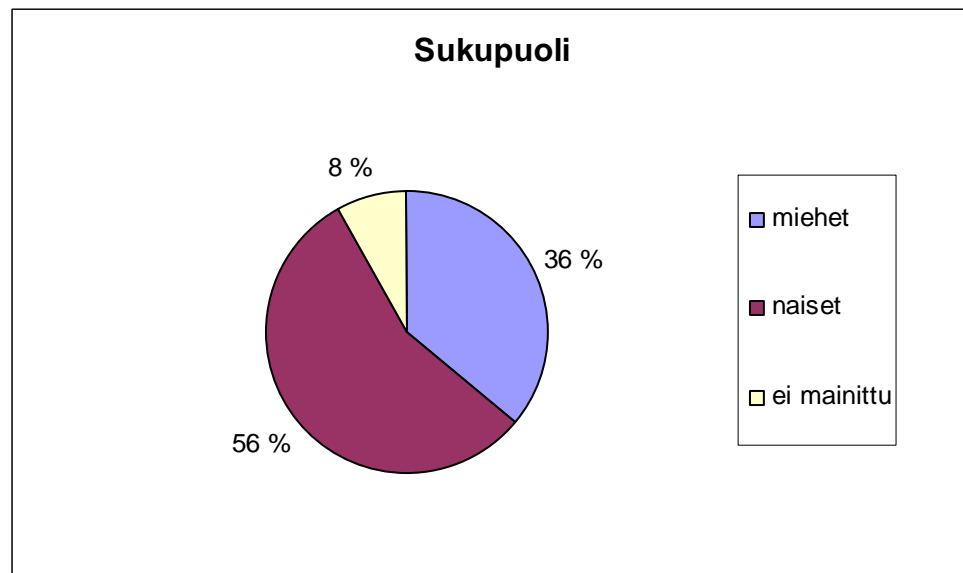
Jotta aineistoni rakenteesta olisi mahdollista hahmottaa jonkinlainen yleiskuva, olen alla oleviin taulukoihin kuvannut aineistoni ikä- ja sukupuolijakaumat. Lisäksi olen tehnyt taulukon kaikista mainituista ja mainitsemattomista uskonnollisista yhteisöistä, jotta tutkielmastani olisi helpompi muodostaa kokonaiskuva painostuksen kokemuksista.

Tutkielmani keskeisin tarkoitus on kuitenkin tutkia sitä, mikä on tehnyt uskonnosta painostavan yksittäiselle informantille, ei esimerkiksi se, missä yhteisössä kokija on uskonnon kokenut painostavana. Pidän kuitenkin tärkeänä kuvailla taustalähtökohtia, koska myös ne voivat antaa joitakin suuntaviivoja uskonnollisen painostuksen luonteesta sekä erityisesti antaa lukijoille käsityksen siitä, minkälaisen aineiston pohjalle tutkimus perustuu. Kuitenkaan aineisto ei ole tarpeeksi laaja yleistyksien tekemiselle enkä siihen edes pyrikään. Aineistoni ei siis anna oikeutusta yleistyksille siitä, minkä ikäisenä eniten uskonnollista painostusta koetaan, kummalle sukupuolelle painostusten kokeminen on yleisempää tai missä yhteisössä uskonnollista painostusta koetaan eniten ja missä vähiten.

Aineistoni informanteista 56% ilmoitti olevansa naisia ja 36% miehiä sekä 8% informanteista ei ilmoittanut sukupuoltaan. Vaikka informanteista naisia oli selvästi enemmän kuin miehiä, ei se tee oikeutusta yleistyksille, koska voi olla monia

uskonnollisesta painostuksesta riippumattomia sattumanvaraisia syitä, joiden vuoksi naisia oli enemmistö informanteistani. Esimerkiksi toisille ihmisille kirjoittaminen omista kokemuksista on vaikeampaa kuin toisille sekä mahdollista on myös, että useampi nainen kuin mies on huomannut tutkimuspyyntöni.

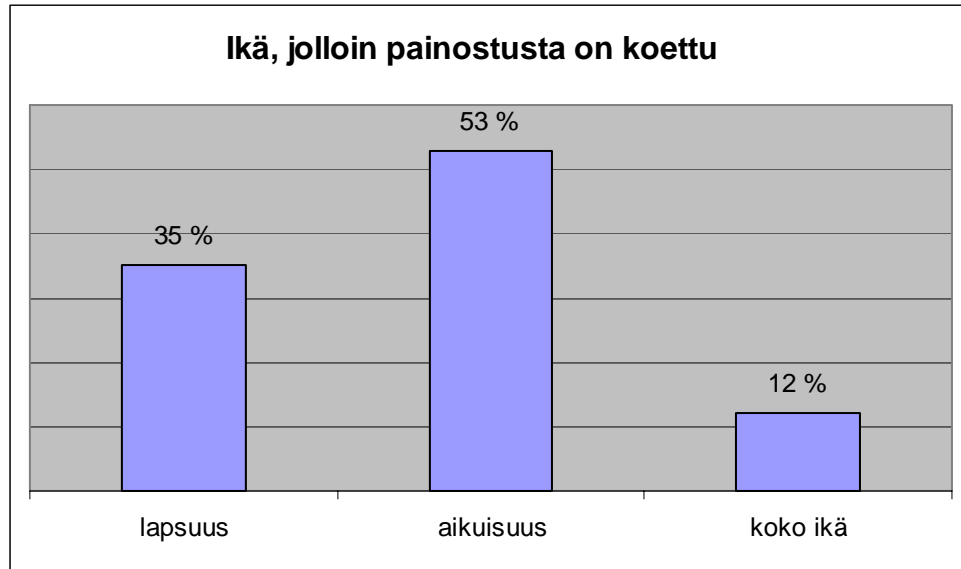
TAULUKKO 1. Uskonnollista painostusta kokeneiden sukupuolijakauma

N = 84

Painostusta aineistoni pohjalta on koettu eniten aikuisuudessa (53%). Pelkästään lapsuudessa ja/tai nuoruudessa uskonnollista painostusta on ilmoittanut kokeneensa 36% informanteista. Kuitenkin pitää ottaa huomioon se, että 12%:ssa tapauksista uskonnollista painostusta on koettu koko elinikä tai siitä on päästy eroon vasta jossakin vaiheessa aikuisuutta. Tämä puoli huomioon otettuna lapsuudessa ja nuoruudessa koetun painostuksen määrän merkitys myös lisääntyy. Käsittelen myöhemmin tarkemmin kenen taholta painostusta on sekä lapsuudessa että aikuisuudessa yleensä koettu.

TAULUKKO 2. Informanttien ikä, jolloin uskonnollista painostusta on koettu

N= 84

Institutionaaliset uskonnolliset yhteisöt, joissa painostusta on koettu, ovat olleet osittain hyvin vaikeita määrittää eri uskonnollisiin yhteisöluokkiin. Syynä tähän on ensinnäkin ollut se, että kaikki informantit eivät ole maininneet nimeltä yhteisöä, jossa ovat painostusta kokeneet. Toisaalta ongelmaksi on noussut se, että evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluu myös eri herätysliikkeitä, joiden osuus painostukseen ei ole osassa aineistoa selvästi käynyt ilmi. Lisäksi osa informanteista (11%) on kokenut painostusta monen eri uskonnollisen yhteisön taholta. Yhtä yhteisöä lukuun ottamatta, aineistossani esiin tulleet yhteisöt ovat olleet kristillisperäisiä. Yhteisöjen kristillisperäisyyden painottuminen on antanut työlleni myös omat erityispiirteensä. Alla oleva taulukko kertoo ainoastaan aineiston rakenteesta, jonka näin tärkeäksi ottaa esille tutkimuksen taustatiedoksi.

TAULUKKO3. Institutionaaliset uskonnolliset yhteisöt, joissa uskonnollista painostusta on koettu

Uskonnollinen yhteisö	%
-----------------------	---

---

1. Evankelis-luterilainen kirkko (ei mainintaa herätysliikkeistä)	19
Lestadiolaisuus	15
Viidesläisyys	5
Herätysliike (nimeä ei mainittu)	5
2. Luther-säätiö	1
3. Helluntaiseurakunta	26
4. Siiloan- seurakunta	1
5. Vapaakirkko	1
6. Jehovan todistajat	12
7. Adventistikirkko	4
8. Baptistikirkko	4
9. Metodistikirkko	2
10. Juutalainen seurakunta	1
11. Muut uskonnolliset yhteisöt sis. ennustaminen, uskonnonopetus	11
12. Uskonnollisen painostuksen kokemus monen yhteisön taholta	11

N= 84

1.5 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Työni luotettavuutta olen pyrkinyt arvioimaan kahden käsitteen avulla: validiteetti- ja reliabiliteetti-käsitteiden kautta. Tulen tarkastelemaan tässä luvussa kriittisesti tutkimukseni luotettavuuden onnistumista.

Tutkimuksen validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on

tarkoituskkin mitata (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 216). Kysymys siitä, missä määrin tutkimuksellani pystyttiin vastaamaan haluttuun tutkimusongelmaan eli siihen, mikä tekee uskonnosta painostavan, lasketaan validiuden piiriin. Tässä ongelmaksi nousee se, ovatko havaitut ilmiöt ja kokemukset uskonnollista painostusta vai voidaanko ne nähdä osana jotakin muuta ongelmaa, esimerkiksi itsetunto-ongelmia tai yksinäisyyttä. Tällaisessa näkemyksessä nousee kuitenkin esiin tutkimusta koskeva eettinen ongelma: onko tutkijalla oikeuksia arvioida kenen informantin kokemukset ovat aidompia tai painostavampia kuin jonkun toisen informantin. Työni lähtökohtana on ollut se, että kaikki kokemukset ovat olleet yhtä tärkeitä ja tosia. Validiuden piiriin liittyvä kysymys liittyy myös lehdissä ja internet-sivuilla olleisiin tutkimuspyyntöihini. Esimerkkini mahdollisista uskonnollisen painostuksen piirteistä tutkimuspyynnöissäni saattoivat olla tutkimusta rajaavia ja tutkimustuloksia ennustavia. Kuitenkin mielestäni nämä esimerkit auttoivat ennemminkin informantteja kertomaan tai kirjoittamaan hyvin arkaluonteisesta, monitahoisesta sekä vähän Suomessa tutkitusta aiheesta.

Koska uskonnollisesta painostuksesta ei ole tehty varsinaisia tutkimuksia näin laajalle ihmisjoukolla Suomessa, ei sen tuloksia voi suoranaisesti verrata olemassa oleviin tutkimuksiin. Voidaan puhua tutkimuksen ennustevaliditeetista, kun mahdollisesti myöhemmät tutkimukset arvioivat tutkimukseni oikeellisuuden ja arvon. Kuitenkin on mielestäni huomioitava, että yleistävyyteen liittyy uskonnollista painostusta tutkittaessa myös tiettyjä ongelmia, jotka on tärkeä tiedostaa. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi se, että jokainen ihminen on erilainen ja muuttuu ajassa sekä se, että kulttuuriset piirteet on myös otettava huomioon uskonnollista painostusta tutkittaessa.

Tutkimukseni keskeinen validiuden määritelmä on ollut rakennevalidius. Se liittyy kysymykseen siitä, koskeeko tutkimus sitä, mitä sen on oletettu koskevan, toisin sanoen käytetäänkö tutkimuksessa käsitteitä, jotka heijastavat tutkituksi aiottua ilmiötä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 187). Uskonnollinen painostus -käsitteen olen pyrkinyt tuomaan havaittavien käyttäytymismuotojen tasolle mahdollisimman laaja-alaisesti ja käsitteeseen sisältyviä eri piirteitä esiin nostaen. Lisäksi toinen keskeinen tutkimukseni käsite – valta on noussut esiin pitkin työtäni kiinteästi uskonnollisen painostuksen

piirteisiin liittyvänä tekijänä hyvin monessa eri muodossa.

Reliaabeliudella tarkoitetaan sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla sama tulos. Huomioitavaa kuitenkin on se, että joissakin kohdin aineistossa korostui ihmiselle ominainen ajassa tapahtuva muutos. Esimerkiksi osa haastatelluista oli muuttanut suhtautumistaan painostukseen väheksyvästi tai päinvastoin korostaen painostuksen negatiivisia piirteitä vasta vuosien kuluttua itse painostuksesta. Tavallinen tilanne varsinkin lapsuuteen liittyvässä uskonnollisessa painostuksessa on ollut se, että vasta aikuisiällä informantti on tunnistanut uskonnollisen kasvatuksensa olleen uskonnollista painostusta. Tässä mielessä tutkimuksen reliaabeliutta määriteltäessä uskonnollisen painostuksen kokemus on saattanut muuttua ja eri piirteet uskonnollisen painostuksen kokemisesta korostua. Tällaisessa tapauksessa, esimerkiksi jos tutkimus toistettaisiin kymmenen vuoden kuluttua, saattaisi samoilla informanteilla toistettava tutkimus korostaa hieman eri piirteitä painostuksen kokemuksesta, koska monet informanteista kertoivat parhaillaan prosessoivansa kokemuksiaan.

Toinen tapa tutkimuksen reliaabeliuden määrittelyyn on se, että jos kaksi arvioitsijaa päätyy samaan tulokseen, niin silloin tulos on reliaabeli (Hirsjärvi, Hurme 2001, 186). Tämä reliaabeliuden määrittely on ongelmallinen omassa työssäni, koska jos tutkija tekee omien kokemustensa perusteella tietystä kohteesta oman tulkintansa, on epätodennäköistä, että kaksi arvioitsijaa ymmärtäisi kolmannen sanoman täysin samalla tavalla. Lisäksi rajoittavana tekijänä on se, että tutkimuksia uskonnollisesta painostuksesta Suomessa on tehty hyvin vähän. Näin ollen laajan ja hyvin hajanaisen aineistoni pohjalta olisi voinut toinen tutkija nostaa esiin ja lajitella teemoja diskurssien alle uskonnollisen painostuksen piirteistä eri tavalla kuin minä.

Tärkeä reliaabeliuden määritelmä tutkielmassani on ollut se, että kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä saadaan sama tulos (Hirsjärvi & Hurme 2001, 186). Olen pyrkinyt vähentämään sattumanvaraisuutta käyttämällä rinnakkain tutkimusmenetelminä teemahaastattelua ja omista kokemuksista kirjoittamista. Näin

olen pyrkinyt lisäämään työlleni luotettavuutta. Mielestäni kaksi rinnakkaista tutkimusmenetelmää on auttanut minua myös saamaan monipuolisempaa ja tarkempaa tietoa informanttien kokemuksista. Kuitenkin on hyvä huomioida ja miettiä, että kuinka hyvin arkaluontoisen tutkimusaiheen tutkimiseen sopii menetelmäksi juuri haastattelu. Sähköpostin ja tavallisen postin kautta lähettämieni tarkentavien kysymysten avulla sain hyvää lisätietoa informanttien aiemmin lähettämien kirjeiden tueksi. Erityisesti osa kasvokkain tehdyistä haastatteluista oli haastateltavalle aluksi kiusallisia, koska he kertoivat ensimmäistä kertaa elämässään kokemuksistaan. Kuitenkin jännitys hälventyi yleensä haastattelun edetessä. Muutama kasvokkain tehdyistä haastatteluista ja puhelinhaastatteluista saattoi kuitenkin olla haastateltavalle sen verran kiusallisia, että he halusivat päästä mahdollisimman pian haastattelutilanteesta pois. Tällainen tilanne on voinut vaikuttaa keskeisesti myös siihen, mitä haastateltava on puhunut. Kaikki haastatellut olivat täysin vapaaehtoisuuteen perustuvia. Kuitenkin haastattelut, joissa ei ollut haastateltavan kirjettä pohjana vaan haastateltavan omaehtoinen pyyntö tulla haastatelluksi, olivat hyvin monipuolisia eivätkä olleet haastateltavalle kiusallisia ulkopuolisen silmin. Kaiken kaikkiaan nämä kaksi tutkimusmetodia kuitenkin täydensivät toisiaan melko hyvin.

2 MIKÄ TEKEE USKONNOLLISUUDESTA MIELENTERVEYDEN RISKITEKIJÄN?

2.1 Evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmia hengelliseen väkivaltaan Suomessa

Keskityn kuvaamaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmia hengelliseen väkivaltaan ja sen estämiseen neljän projektin kautta, joita seuraavaksi käsittelen yksityiskohtaisemmin. Haluan kuitenkin korostaa, että käsittelen ainoastaan yleisesti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmia hengelliseen väkivaltaan.

Ensimmäinen projekti, joka samalla aloitti Suomessa hengellisen väkivallan tutkimisen, oli kirkon yhteiskunnallisen työn keskuksen väkivaltaa pohtivan työryhmän muistio vuodelta 1985. Toinen projekti oli Suomen Mielenterveysseuran ja Kirkon tutkimuskeskuksen vuonna 1995 julkaisema tutkimus *Uskonnon kahdet kasvot – Mielenterveyden tuki vai taakka* uskonnollisuuden vaikutuksesta mielenterveyteen eri uskonnollisiin yhteisöihin kuuluneiden henkilöiden omien kokemusten perusteella. Vuonna 2004 Kirkkohallitus järjesti Kristinusko ja väkivalta -seminaarin, jossa otettiin kantaa myös hengelliseen väkivaltaan ja sen ehkäisemiseen. Suomen Raamattuopisto on myös pitänyt mielenterveys- ja ihmissuhdetyön kursseja uskolla alistamisesta (Suomen Raamattuopisto 2006). Näkökulmia kirkon omista lähtökohdista hengelliseen väkivaltaan ja sen estämiseen on kuitenkin kaiken kaikkiaan julkaistu suppeasti.

Jo vuoden 1985 kirkon yhteiskunnallisen työn keskuksen väkivaltaa pohtivan työryhmän muistiossa on otettu kantaa siihen, miten hengellistä väkivaltaa tulisi välttää. Työryhmä onkin korostanut, että kirkon väkivaltaa vastustava toiminta on mielekästä vain silloin, kun kirkko uskaltaa nähdä väkivallan myös itsessään. Kirkolla on mahdollisuus vaikuttaa omassa keskuudessaan tapahtuvaan väkivaltaan korostamalla ihmisoikeuksien olemassaoloa myös uskonnollisen elämän alueella.

Työryhmä ehdotti toteutettavaksi hengellisen väkivallan tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi seurakunnille esimerkiksi seuraavia toimenpiteitä: tulisi järjestää seurakuntien työntekijöiden neuvottelutilaisuus, jossa etsittäisiin syitä siihen, miksi varsin moni ihminen näyttää työryhmän tekemän kyselytutkimuksen mukaan kokevan joutuneensa hengellisen väkivallan uhriksi. Lisäksi pitäisi etsiä syitä siihen, mikä saattaa oman seurakunnan toiminnassa tuntua seurakuntalaisista hengelliseltä väkivallalta. Yleensäkin työntekijäneuvotteluissa tulisi keskustella myös siitä, miten seurakunnan toiminta voisi entistä paremmin olla tarjoamassa myönteisiä elämyksiä valvomisen, hallitsemisen ja valistamisen sijaan. Myös Kirkon tutkimuskeskukselle ehdotettiin annettavaksi tehtäväksi selvittää hengellisen väkivallan sisältö, ilmeneminen ja sen yleisyys Suomessa. (Väkivaltatyöryhmän muistio 1985, 5–23.) Vuonna 1995 julkaistua Suomen Mielenterveysseuran julkaisemaa tutkimusta *Uskonnon kahdet kasvot*, joka tehtiin yhteistyössä Kirkon tutkimuskeskuksen kanssa, voidaan pitää toteutuksena edellä mainitulle ehdotukselle. Muiden työryhmän ehdotusten toteutuminen hengellisen väkivallan vähenemiseksi viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana onkin jo vaikeampi kysymys. Kysymys on kuitenkin tärkeä hengellisen väkivallan ymmärrettävyyden vuoksi Suomessa, koska selkeä enemmistö suomalaisista kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Suomessa Kirkkohallitus otti osaa Kristinusko ja väkivalta -seminaariin (2004). Seminaari oli ensimmäinen Väkivallasta sovintoon -kampanjan järjestämä teologinen seminaari. Tämä kampanja on osa Kirkon Maailmanneuvoston väkivallan vastaisen vuosikymmenen Kirkot rauhan ja sovinnon puolesta (2001–2010) toimintaa. Seminaarissa otettiin kantaa kirkon sisällä olevaan hengelliseen väkivaltaan. Aihe oli Rovasti Liisa Tuovisen käsiteltävänä. Tuovisen mukaan hengellinen väkivalta on ainakin osittain seurausta siitä, että kirkot ovat inhimillisiä yhteisöjä. Väkivallan taustalla on usein vallanhimo ja ahneus. Siten väkivalta on seurausta huonosta vallankäytöstä. Huonon vallankäytön puolelle mennään, jos toinen ihminen pyritään pakottamaan johonkin joko palkkioin tai rangaistuksin. Tuovinen on sitä mieltä, että mitä enemmän pakkovaltaa käytetään sitä vähemmän jää jäljelle todellista vaikutusvaltaa toisiin ihmisiin. Väkivallassa on Tuovisen mukaan kolme tasoa:

käyttäytymisen, ajattelemisen ja olemisen tasot. Pitää käyttäytyä ja ajatella tietyllä tavalla sekä olla yhteisöön sopivan kaltainen. Olemiseen kohdistuvat vaatimukset ovat vakavimpia ja vaikeimpia, koska ihminen voi vaikuttaa omaan olemiseensa vain rajallisesti. (Kirkkohallitus 2004.)

Usein hengellinen väkivalta liittyy ihmisen seksuaalisuuteen. Monien ihmisten mieleen on iskostunut kuva Jumalasta, joka ei hyväksy seksiä. Tuovisen mukaan kirkkojen ja niiden työntekijöiden pitäisikin kiinnittää huomiota siihen, mitä ja miten he opettavat ihmisen seksuaalisuudesta. Vaikka yksityisesti suhtauduttaisiinkin ihmisen elämäntilanteeseen myötätuntoisesti, niin julkisissa puheissa on vaarana tämän ymmärryksen katoaminen. (Kirkkohallitus 2004.)

Tuovinen esittikin kaksi kriteeriä siihen, miten opetusta voitaisiin arvioida. Ensimmäiseksi on pohdittava sitä, että avaako uskonnollinen opetus tietä parempaan elämään vai lisääkö se päinvastoin ihmisen ahdistusta. Toiseksi olisi pohdittava sitä, mitkä ovat sellaisia kysymyksiä, joista kirkon piirissä vaietaan ja joita ei käsitellä niiden ahdistavuuden vuoksi. (Kirkkohallitus 2004.)

2.2 Mielen terveyden ja uskonnollisuuden välinen yhteys

Jotta voitaisiin ymmärtää uskonnollisuuden roolia mielen ja psyyken prosesseina sekä sen sidoksia mielen terveyden positiivisen ja negatiivisen kehityksen kanssa, pitää ottaa huomioon uskonnon elementit, joita traditio välittää ja ne tavat, joilla tradition siirtoprosessi tapahtuu (Holm 1994, 48). Sekä terveys että uskonnot ovat arvosidonnaisia. Käsitteet terveydestä, sairastumisesta ja parantumisesta ovat aina liittyneet siihen, mitä ajatellaan elämän kokonaisuudesta, ihmisenä olemisesta, Jumalasta ja suhteesta toisiin ihmisiin ja luontoon. Näin terveys- ja sairauskäsitteet ovat sidoksissa kulloiseenkin kulttuuriin ja sen osakulttuureihin, jotka usein ovat syntyneet jonkin uskonnon tai elämäntutkimuksen ympärille. Ne vaikuttavat

puolestaan yksilön elämäntapaan ja käyttäytymiseen. (Heino 1995, 42.)

Vaikka viime vuosina amerikkalaiset monitieteelliset tutkimukset uskonnollisuuden ja mielenterveyden välisistä suhteista ovat lisääntyneet, niin vielä ei ole löydetty selkeää syy-yhteyttä niiden väliltä (Nooney 2005, 341). Uskonnollisuuden ja mielenterveyden ristiriitaisiin suhteisiin on löydettävissä kuitenkin tutkimustietoa. Kaikilla uskonnoilla ja niiden uskomusjärjestelmillä ei ole samaa vaikutusta terveyteen, koska erilaiset uskomussysteemit ja uskonnon harjoittamismuodot voivat vaikuttaa ainutlaatuisella tavalla mielenterveyteen. Vielä ei olekaan tutkimusta siitä, miten uskontojen erilaisuus vaikuttaa ihmisen mielenterveyteen. (Koenig & al. 2001, 468.)

Uskonnollisuuden ja mielenterveyden suhdetta voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Tämä johtuu osittain siitä, miten mielenterveys ymmärretään. (Sorri 1995, 57.) Keskityn käsittelemään yksilön uskonnollisuuden vaikutusta mielenterveyttä kuormittavana tekijänä. Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että uskonnollisuudella on tutkittu olevan paljon positiivisia vaikutuksia mielenterveyteen.³ Tässä työssäni keskityn kuitenkin tutkimaan ainoastaan uskonnollisuuden negatiivisia vaikutuksia.

Maailman terveysjärjestön määritelmä mielenterveydestä on mielestäni tarpeeksi laaja, koska se ottaa huomioon uskonnon erilaiset kuormittavat tekijät laaja-alaisesti sisältäen ihmisen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen puolen. Tulenkin tarkastelemaan, mitä mielenterveyttä kuormittavia tekijöitä uskonnollisuudesta on löytynyt.

2.3 Mielenterveys ja negatiiviset uskonnolliset kokemukset

---

³ Ks. lisää Koenig & al. (2001), 53–59.

Uskonnollisuuden negatiiviset vaikutukset mielenterveyteen ovat tavallisesti yksilöllisiä. Kansainvälisissä tutkimuksissa on kuitenkin vielä määrittelemättä se, kuinka usein ja missä kontekstissa uskonnollisuuden negatiiviset vaikutukset vaikuttavat mielenterveyteen. Esimerkiksi pakkomielle monen tunnin rukoilemiseen päivässä voidaan nähdä uskonnollisessa yhteisössä hengellisenä ja ylistettävänä uskonnon harjoittamisen muotona. Tällaisessa tapauksessa uskonnollisuus voi kuitenkin kätkeä sisäänsä sairauden ja voi hidastaa tehokkaaseen hoitoon menoa. Tämä on kuitenkin hypoteettinen esimerkki, eikä tietoa vielä ole siitä, kuinka usein näin todellisuudessa tapahtuu. (Koenig & al. 2001, 467–468.) Esimerkki tuo mielestäni selkeästi esiin sen, kuinka ongelmallista on määritellä ja tuoda esiin terveen ja epäterveen uskonnollisuuden rajoja.

Monet uskonnolliset traditiot korostavat, että lapsuudessa tulee opettaa lapsille keskeisiä uskonnollisia arvoja, uskontoon sopivaa luonnetta ja anteliaisuutta muita kohtaan. Lapsen tullessa nuoruusikään uskonnon avulla rohkaistaan välttämään alkoholia ja huumeita, rikollista käyttäytymistä ja esiaviollisia suhteita. Tällaiset uskonnon avulla määritellyt tiukat säännöt voivat johtaa lapsilla sekä nuorilla ahdistaviin kokemuksiin ja mielenterveysongelmiin. Tiukat säännöt voivat myös myöhemmin murrosiän jälkeen vaikuttaa negatiivisesti aikuisuuteen. (Koenig & al. 2001, 224.)

Ankara uskonnollisuus voi johtaa lasten psyykkiseen väärinkäyttöön. Tämä voikin johtaa lasten lisääntyviin emotionaalisiin ongelmiin. Uskontoon vedoten voidaan oikeuttaa myös lasten ruumiillinen kuritus vähäisistä rikkeistä tai evätä lapselta lääketieteellinen hoito. (Koenig & al. 2001, 227 < Christopher G. Ellison 1996. *Conservative Protestantism and the Scientific Punishment of Children. Journal for the Scientific Study of Religion*. 35: 1, 1–16.) Tutkija Kati Niemelän tutkimus kirkosta eroamisen syistä Suomessa tuo myös esiin sen, että jos kirkosta eronnut yksilö on saanut uskonnollisen kasvatuksen, hän on kokenut sen ankaran tuomitseväksi. Niemelän mukaan kirkosta eronneiden omien kokemusten perusteella uskonnollinen kasvatus, joka perustuu yksipuoliselle ja ankaralle opettamiselle ja Jumalalla

pelottelulle, saa aikaan enemmän pahaa kuin hyvää. Uskonnollisen kasvatuksen tulisikin antaa tilaa kysymyksille ja pohdinnoille sekä perustua ennen kaikkea lämpimään ja hyväksyvään tunneilmastoon. (Kirkon Tiedotuskeskus 2006.) Tämä on mielestäni hyvä esimerkki siitä, mihin jo lapsuudesta tai nuoruudesta alkanut hengellinen väkivalta ja uskonnollinen painostus voivat johtaa. Painostuksen seuraukset eivät rajoitu vain yksilön psyykkisiin kärsimyksiin, vaan voivat myös koskea läheisiä ihmisiä ja laajemmaltikin koko yhteiskuntaa.

Erityisen ongelmallista on se, että uskonnolliset tekijät vaikuttavat psyykkisen ahdistuksen tasoon. Tällöin psyykkisen ahdistuksen kokemus voi myös vaikuttaa yksilön uskonnollisuuteen. Näin voi muodostua hyvin vaikeasti tulkittava kehä uskonnollisuuden ja mielenterveyden vaikutuksista toisiinsa. (Salsman & Carlson 2005, 207.) Uskonnollisuus ja mielenterveys ovatkin toisiinsa kiinteästi liittyviä ilmiöitä, jotka ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Uskonnollisuuden ja mielenterveyden suhteeseen vaikuttavat olennaisesti sekä ihmisen psyykkiseen tilaan että elämäntilanteeseen liittyvät uskonnolliset erot. (Sorri 1995, 62.) Pastori ja psykiatri Matti Brummer onkin todennut, että jokaisella on myös oma uniikki uskonnollinen sisältömaailmansa yleisen institutionaalisen uskonnollisuuden rinnalla. Tämä uniikki uskonnollinen maailma kuvaa yksilön psyykkistä tasapainoa ja sisäistä todellisuutta. (Brummer 1985, 55.) Keskeiseksi kysymykseksi nouseekin se, mikä merkitys ihmisen omalla mielenterveydellä ja uskonnollisuudella on hänen omiin kokemuksiinsa siitä, mikä tekee uskonnosta painostavan.

Itsevarmuus yksilön omaa uskontoa kohtaan voi olla tärkeämpi tekijä uskonnollista painostusta määriteltäessä kuin itse uskonto. Tutkimuksien mukaan sekä ihmiset, jotka ilmoittivat olevansa hyvin uskonnollisia että ihmiset, jotka ilmoittivat etteivät ole ollenkaan uskonnollisia, olivat itsevarmempia siinä mihin uskoivat, ja tämän seurauksena olivat myös vähemmän masentuneita kuin ne ihmiset, joille oma uskonnollisuus oli epäselvää. Näin ihmisen tuntema itsevarmuus voi mennä uskonnollisuuden edelle masentuneisuuden syytä ja voimakkuutta määriteltäessä. (Ross 1990; Shaver, Lenauer & Sadd 1980.) Tutkimustuloksien perusteella on päädytty

esittämään, että depressiiviset häiriöt perustuvat enemmänkin heikkoon itsetuntoon kuin ankaraan omaantuntoon (Sorri 1995, 59).

Ne ihmiset, jotka ovat ilmoittaneet että uskonto on heille erittäin tärkeä osa elämää, ja ne ihmiset, joille uskonto ei ole tärkeällä sijalla jokapäiväisessä elämässä, ovat enemmän masentuneita kuin ihmiset, jotka ovat ilmoittaneet olevansa maltillisella “keskitien” kannalla (Schnittker 2001, 405). Uskonnollisuuden ja mielenterveyden suhdetta määriteltäessä yhdeksi ongelmaksi nousee se, että uskonnollisuuden herääminen tapahtuu usein tilanteissa, joihin liittyy henkisen kuormituksen lisääntyminen (Sorri 1995, 61; Karppinen 1994, 152).

Uskovaisen ihmisen saattaa olla itse vaikea päättää, onko hänellä yleisiä mielenterveysongelmia, jotka eivät ole riippuvaisia hengellisyydestä vai selvästi hengellisyyteen liittyviä ongelmia. Joidenkin mielenterveystyöntekijöiden on myös ajoittain vaikea tehdä eroja näiden ongelmien välille. Jos yksilö itse päättää tai toiset vakuuttavat, että hänellä on selkeästi hengellisiä ongelmia, tällöin henkilö saattaa etsiä uskonnollisia hoitometodeja mieluummin kuin kääntyä yhteiskunnallisten mielenterveyspalvelujen puoleen. Uskovaisena itseään pitävä henkilö voi taistella ristiriitaisten tunteidensa kanssa siitä, pitäisikö kääntyä Jumalan puoleen pyytämään apua omiin hengellisiin ongelmiin vai olisiko parempi kääntyä yhteiskunnallisten mielenterveyspalvelujen puoleen. Tämä ristiriita korostuu erityisesti, jos yksilöllä on taipumusta kääntyä joka tilanteessa ainoastaan Jumalan puoleen henkilökohtaisien ongelmiansa suhteen. Usein tällaisessa tilanteessa on suuri ambivalenssi. Jotkut uskovaiset tuntevat syyllisyyttä siitä, että he hakevat ammattiapua yhteiskunnallisista mielenterveyspalveluista uskonnollisuuden aiheuttamaan psyykkiseen ongelmaan, esimerkiksi siihen, etteivät he pysty jostain syystä rukoilemaan tai opiskelemaan Raamattua. Tämän vuoksi jotkut uskovaiset välttävät yhteiskunnallisia mielenterveyspalveluja, vaikka heillä olisi tarvetta käyttää niitä. (Koenig & al. 2001, 424.)

Uskovainen, joka kärsii psyykkisistä ongelmista, tarvitsee jonkun, joka ottaa hänen

ajatuksensa vakavasti, mutta ei kuitenkaan liian vakavasti. Psykkisistä ongelmista kärsivän ihmisen on koettava, että hän tulee kuulluksi, ymmärretyksi ja arvostetuksi. Usein ongelmat liittyvät itsetuntoon, vihan ilmaisuun, nautintoon ja sukupuoliasioihin. Jo pelkkä fyysisen rakkauden maininta saattaa aiheuttaa ahdistusta, jos sukupuoli asioiden on opetettu olevan pääasiassa syntisiä. Monet psyykkisten ongelmien kanssa taistelevat uskovaiset kantavat mukanaan tunnetta syntisyydestä ja siitä, että he eivät ole minkään arvoisia. Tämän vuoksi itsetunnon ja itsetuntemuksen vahvistaminen on tärkeää. (Terveyskasvatuksen neuvottelukunta 1990, 40.)

Mielestäni juuri hengellisten ongelmien ja yleisten mielenterveysongelmien välinen tiukka rajanveto voi lisätä psyykkisen epätasapainotilan riskiä, esimerkiksi tunnetta, että ihmistä ei otetakaan kokonaisuutena huomioon. Tällöin uskonnollisuuden ja mielenterveyden väliset syy-seuraussuhteet saatetaan unohtaa. Esimerkiksi juuri ihmisen seksuaalisuuteen liittyviä ongelmia ei voida tarkastella uskonnolliseen yhteisöön kuuluvan ihmisen kannalta välttämättä vain mielenterveysongelmina, joilla ei ole kiinnekohtaa uskonnollisuuteen tai päinvastoin pelkästään hengellisinä ongelmia. Ennen kaikkea tulisikin pyrkiä katsomaan kokonaistilanteesta käsin ihmisen psyykkisiä ongelmia, jolloin jo lähtökohtana olisi se, että hengellisiä ongelmia ja yleisiä mielenterveysongelmia ilman hengellistä aspektia ei välttämättä voidakaan erottaa toisistaan.

Uskonnollisuuden negatiivisia vaikutuksia on kansainvälisissä tutkimuksissa kategorisoitu seuraaviin vaikutuksiin:

1. Stressaavien tapahtumien määrään ja tyyppiin
2. Asenteisiin ja kognitiivisiin prosesseihin
3. Coping-keinoihin ja -selviytymiseen

(Koenig & al. 2001, 227.)

Tarkastelen yllä mainittuja kohtia seuraavaksi yksityiskohtaisemmin. Mielestäni nämä uskonnollisuuden negatiivisten vaikutuksien kategoriat kuvaavat hyvin monipuolisesti

sitä, miten uskonnollisuus voi vaikuttaa yksilön sekä mahdollisesti myös hänen läheisiensä mielenterveyteen sekä heidän fyysiseen ja sosiaaliseen elämäänsä. Näin uskonnon painostavat piirteet voivat vaikuttaa negatiivisesti moniin asioihin informantin elämässä.

Stressaavien tapahtumien määrään ja tyyppiin vaikuttavana tekijänä on erityisesti nähty ylenmääräinen antautuminen uskonnon harjoittamiselle tai osallistumiselle yhteisölliseen uskonnon harjoittamiseen. Tällainen henkilö voi olla niin sidoksissa pyhiin kirjoihin, rukoilemiseen tai muihin hengellisiin aktiviteetteihin, että hän laiminlyö lapsiaan, puolisoon ja muuta elämää. Hän kuluttaa ylenmääräisesti aikaa vapaaehtoistyöhön tai uskonnollisen yhteisön muihin toimintoihin sen sijaan että viettäisi aikaa perheensä kanssa. (Koenig & al. 2001, 227.) Uskonnollisiin toimituksiin osallistumisella voi olla positiivinen vaikutus emotionaaliseen hyvinvointiin, mutta yhteisöstä voi samalla tulla myös liian rajoittava (Scnittker 2001, 396). Tällöin uskonnon harjoittajalle itselleen voi syntyä uskonnollisen painostuksen kokemuksia ja muille perheenjäsenille voi aiheutua ahdistusta. Erityisesti tämä tulee ongelmaksi, jos toinen puoliso on uskonnollisempi kuin toinen. Näin ylenmääräinen uskonnon harjoittaminen voi aiheuttaa mielipahaa ja katkeruutta läheisille ihmisille, jotka eivät koe uskonnon harjoittamista yhtä tärkeänä. Jatkuva antautuminen uskonnollisiin toimintoihin voi saada aikaan myös työvelvollisuuksien laiminlyömistä, joka voi johtaa rahallisiin ongelmiin. Näin uskonnon harjoittaminen voi vaikuttaa keskeisesti uskonnon harjoittajan lisäksi hänen ympärillään oleviin ihmisiin. (Koenig 2001, 227.) Pitää kuitenkin ottaa huomioon se, että tutkimuksissa ei ole otettu kantaa kokeeko itse uskonnon harjoittaja painostavana uskonnon harjoittamisen vai pelkästään hänen läheisensä. Pakkosuorittaminen kuitenkin väsyttää pitemmän päälle aina (Karppinen 1994, 87).

Uskonnollisuuden negatiiviset vaikutukset ovat keskeisesti liittyneet vääristyneisiin auktoriteettiasemiin ja uskonnollisten yhteisöjen valtajärjestelmiin sekä niiden jäsenien asenteisiin ja kognitiivisiin prosesseihin. Niin kauan kuin jäsenet kokevat voivansa yhtyä uskonnollisen yhteisön ihanteisiin ja elämäntapaan, uskonnollisuus tukee

monella tapaa heidän elämäänsä. Ongelmia kuitenkin syntyy etenkin silloin, kun jäsenen ja yhteisön uskonkäsitykset joutuvat ristiriitaan tai kun yhteisöön kuuluva ei noudata yhteisön moraalialia ja elämäntapaa. (Heino 1996, 43.) Institutionaalinen uskonnon harjoittaminen on yhteydessä yksilön ahdistuksen lisääntymiseen. Ne uskonnon aspektit, jotka liittyvät uskonnolliseen käyttäytymiseen ja yleensäkin uskonnon sosiaaliseen puoleen, lisäävät ahdistusta. Keskeisenä ahdistavuuden tekijänä on nähty se, että yksilö ei ole omaksunut kyseistä uskontoa kokonaisvaltaisesti elämäänsä. Tämän vuoksi rituaalinen rukoileminen ja kirkon toimintoihin osallistuminen ovat voineet aiheuttaa yksilölle ahdistusta ja riskialttiutta masentumiselle. (Hackney & Sanders 2003.)

Uskonto voi aiheuttaa tiukkamielistä ajattelua, liikariippuvuutta laeista ja säännöistä sekä piittaamattomuutta ihmisen persoonallisesta yksilöllisyydestä ja autonomiasta. Näin yksilölle voi kehittyä ylenmääräistä syyllisyyttä todellisista tai kuvitelluista synneistä, joita uskonnolliset johtajat voivat käyttää hyväkseen kontrolloidakseen ja hallitakseen yksilöä. Uskontoon vedoten voidaan erottaa yhteisöstä erilailia ajattelevia, tuomita toisia, salata aggressioita ja vihaa, edistää itseoikeutetusti omaa asemaa yhteisössä tai oikeuttaa herkkyyden puutetta muiden ihmisten tarpeille ja heidän elinoloihinsa. (Koenig & al. 2001, 227.)

Uskonnollisuuden vaikutuksella mielenterveyteen on tärkeä sija käytettäessä uskontoa coping-keinona. Tässä työssä coping-käsite ymmärretään yksilön selviytymisenä henkilökohtaisista ongelmistaan uskonnon avulla. Liiallinen luottamus uskonnollisiin rituaaleihin tai neuvoihin voi hidastaa välttämättömän hoidon hakemista mielenterveyden ongelmiin, mikä voi johtaa psyykkisen sairauden huononemiseen. Ongelmana on se, että uskontoon liian paljon luottavat ihmiset ajattelevat, että heidän oman uskonsa pitäisi riittää selviämään negatiivisista emootioista, esimerkiksi ahdistuksesta tai masennuksesta. (Koenig & al. 2001, 227–228.) Tällöin vaarana on, että elämän ulkoiset tunnusmerkit syrjäyttävät yksilön aitoja henkisiä kokemuksia ja muuttuvat psyykkisiksi riippuvuuksiksi ja rituaaleiksi, sillä rituaalien noudattaminen antaa tunteen siitä, että elämä on kunnossa (Terveyskasvatuksen neuvottelukunta 1990,

45).

Yksilön uskonnollisuus saattaa usein myös vähentää ja hillitä depression ja ahdistuksen oireita. Kuitenkin on otettava huomioon se, että vakavammat psyykkiset oireet voivat vaatia terapiaa (Koenig & al. 227–228). Ihminen, joka kärsii neurooseista, on usein äärimmäisen riippuvainen muiden hyväksynnästä ja tuesta. Tällöin hylkäämisen uhka on tehokkaimpia keinoja sitoa tällainen ihminen. Sitominen tapahtuu usein tiedostamatta, mutta sitä esiintyy yhteisöissä, joissa vallitsee ankara, autoritaarinen henki. (Lahti 1995, 48.) Jotkut uskonnon alalla työskentelevät henkilöt eivät ohjaa tarpeeksi ajoissa apua tarvitsevia ihmisiä lääketieteelliseen hoitoon. Tästä voi olla seurauksena, mm. itsemurhia ja henkirikoksia. (Koenig & al. 2001, 228.) Suuri mielenterveydellinen kuormitus onkin yhteydessä uskonnollisuuden ristiriitaisuuteen. Tällä tavoin vakavissa mielenterveyden häiriöissä uskonnollisuuden sisältö saattaa muuttua ja saa henkisesti kuormittavan sivumerkityksen. Näin uskonnollisuus saattaa menettää myös itsemurhelta suojaavan vaikutuksensa. (Sorri 1995, 61.) Tällaisissa tilanteissa uskonnollisuus saattaa huonontaa myös kykyä hyödyntää coping-keinoja.

Uskonnollisuus voi vähentää ihmisen omaa persoonallista kontrollia asioihin ja rohkaista yhdistämään elämän tapahtumat ja seuraukset ulkoisiin voimiin, kuten jumaluuteen (Schumaker 1992). Tällaisten ulkoisten voimien todennäköisistä hyödyistä huolimatta merkittävien elämän tapahtumien siirtäminen ihmisen itsensä ulkopuolelle voivat lisätä riskiä sairastua depression. Myös jotkut teodikeaongelmaan liittyvät asiat voivat heikentää yksilön itsearvostusta lisäten ihmisen syyllisyyttä ja ahdistusta. (Ross & Sastry 1999.)

Uhkaavien mielikuvien käyttö silloin, kun uhkaaja ei toteuta näitä uhkauksiaan, liittyy kiinteästi henkiseen ja hengelliseen väkivaltaan, ja näin myös uskonnolliseen painostukseen ja mielenterveyteen. Henkiseksi väkivallaksi voidaan kutsua juuri sellaisiin seuraamuksiin vetoamista, joita uhkaaja ei aio tai ei voi toteuttaa, mutta joiden todenperäisyyttä uhri ei kuitenkaan pysty arvioimaan. Tällaisia uhkaavia mielikuvia ovat mm. yliluonnollisiin rangaistuksiin ja koston viittaaminen. (Henkinen

väkivalta 1979, 4.)

Erityisen alttiita ahdistavien ja uhkaavien mielikuvien käytön negatiivisille seurauksille ovat lapset. Lapset ovatkin irrationaalisten pelkojen erityistä istutusalustaa. Jumalan rangaistuksilla pelotteleminen voi saada lapsen maailmassa aikaan paljon ahdistusta. Myös aikuiset, jotka eivät ole pystyneet kehittämään individualistista ja realistista elämäkatsomusta tai jotka ovat joutuneet näitä katsomuksia koettelemaan kriisiin, ovat alttiita omaksumaan tällaisia pelkoja. Uhkaavat mielikuvat, joita ei kuitenkaan pystytä arvioimaan realistisesti, aiheuttavat elämän ennakoitavuuden heikkenemistä, synnyttävät epätietoisuutta sekä turvautumisen ja alistumisen halua. Usein turvaksi valitaan uhan esittäjä, joka mielletään itseä vahvemmaksi. (Henkinen väkivalta 1979, 4.) Tässä mielestäni piileekin näkymättömän vallankäytön yksi selkeimmistä ja sairastuttavimmista toimintamuodoista. Ihmisen on vaikea mieltää henkiseksi väkivallaksi sellaista, mikä selitetään hänen parhaakseen, esimerkiksi normien noudattamista, vaikka tämä synnyttäisikin hänessä ahdistusta. Valta on niin syvälle kätkeytynyt, ettei sitä ole helppoa yksilön tiedostaa.

Mielenterveyslehden haastattelussa teologian tutkija Matti Myllykoski oli sitä mieltä, että pahinta uskonnollisissa yhteisöissä on syyllistäminen. Ahdistusta ja pelkoa lisäävien selitysten takana voi usein nähdä, että samalla kun apua hakeva syyllistetään, halutaan itse vapautua kaikesta vastuusta. Näin selitysten antajat suojelevat itseään ja osoittavat syyllisyyttä muille. Voimakkaasti valtaa käyttävissä yhteisöissä asioita ei uskalleta kysyä eikä kyseenalaistaa. Niissä ajatellaan tiettyjen kategorioiden ja dogmien mukaan. Myllykosken mukaan voimakkaasti valtaa käyttäville henkilöille tärkeintä on muiden hallitseminen, ei itse ideologia eikä ihmiselämän ymmärtäminen. (Heiskanen 1993, 8–9.) Sulanderin pro gradu -työssä yleisimmäksi hengellisen väkivallan muodoksi ihmisten omien kokemusten pohjalta nousi myös syyllistäminen (2003, 67).

Uskonnosta muodostuu mielenterveyden riski silloin, kun se sisältää vahvan keskitetyn johdon ja pyrkimyksen irtautumiseen muusta maailmasta. Kaikki tärkeimmät päätökset

keskitetään tällöin uskonnon johtohahmoille. Tämä johtaa yhteisöön kuuluvien henkilöiden itsenäisyyden tukahduttamiseen ja ulkopuolisesta avusta kieltäytymiseen siinäkin tapauksessa, kun se olisi välttämätöntä. Ihmiset saatetaan painostaa myymään yhteisön materiaalia ja tekemään myös käännytystyötä yli omien voimiensa sekä tekemään merkittäviä taloudellisia uhrauksia yhteisön hyväksi. Yhteisön jäsenet saavat seurustella vain samaan yhteisöön kuuluvien kanssa. Tällaisen painostuksen on todettu johtavan jopa itsemurhiin. Yhteisöstä irtautuminen taas voi olla psyykkisesti hyvin vaikea prosessi. (Salonen 1987, 24–27.)

2.4 Uskonnollisen yhteisön negatiiviset vaikutukset yksilöön

Jokaisen yksilön sosiaalinen ympäristö rakentuu suhteista toisiin yksilöihin, ryhmiin, yhteisöihin ja yleensäkin yhteiskuntaan. Lisäksi jokainen yksilö on erilaisten ryhmien jäsen. Kognitiivisen dissonanssiteorian mukaan yksilön havaitessa ristiriitaa asenteidensa tai asenteiden ja ilmiäytymisen välillä, hän pyrkii poistamaan syntyneen epämukavan ja ahdistuneen olon. Yksilö tulkitsee havaitsemansa asiat siten, että ne ovat yhdenmukaisia aikaisempien käsitysten kanssa. Useinkaan ihmiset eivät tiedosta havaitsemisensa rajoittuneisuutta. Omia tulkintoja ja luokitteluja pidetään totuudenmukaisina. (Tiuraniemi 1993, 7, 22–23.) Tämä on uskonnollisissa yhteisöissäkin vaarana lisäämässä suvaitsematonta asennetta ihmisten erilaisuutta kohtaan.

Legitimaatio ”selittää” instituutiojärjestelmän tekemällä sen objektivoituneista merkityksistä kognitiivisesti päteviä. Se oikeuttaa samaisen järjestelmän arvottamalla instituutioiden vakiintuneet toimintakäytännöt positiivisesti. Näin legitimaatio ei ainoastaan kerro yksilölle, miksi tämän pitäisi toimia tietyllä tavalla tai olla toimimatta niin, vaan myös sen miksi tietyt asiat ovat niin kuin ovat. Tieto edeltää arvoja instituutioiden legitimoinnissa. (Berger & Luckmann 1994, 108–109.) Näin uskonnollisessa yhteisössä jäsenen pitää ensiksi tietää ja omaksua yhteisön

toimintatavat ja arvostukset, ennen kuin hän voi itse omaksua nämä yhteisön arvot.

Samaistuminen ryhmään lisää yksilön taipumuksia käyttäytyä tietylle ryhmälle ominaisella tavalla. Samaistuminen voi perustua omaan vapaaehtoiseen valintaan, mutta mahdollista on, että ryhmäpaine luo taipumusta käyttäytyä samalla tavalla kuin muut ryhmän jäsenet. Ihmisellä on taipumus olla samaa mieltä ja myös nähdä maailma samalla tavalla kuin muut ryhmän jäsenet, jolloin omia mielipiteitä voidaan pitää varmempina kuin ulkopuolisten ryhmien mielipiteitä. Jos ihminen ei pysty yhtymään ryhmänsä asenteisiin ja mielipiteisiin, luo se epävarmuutta ja ahdistusta hänessä. (Tiuraniemi 1993, 28–29.)

Uudelle ryhmän jäsenelle ongelmaksi voi muodostua se, mikä rooli tai identiteetti on hänelle mahdollinen ryhmässä. Uusi ryhmän jäsen joutuu kysymään, millainen toiminta tässä ryhmässä tulee hyväksytyksi. Tunnetasolla tämä heijastuu esimerkiksi varautuneisuutena, jännityksenä ja epävarmuuden vuoksi usein myös frustraationa. Toinen ongelma on valta ja sen käyttö ryhmässä sekä vaikutusmahdollisuuksien rakentaminen. (Tiuraniemi 1993, 49.) Tällöin voidaan esimerkiksi uskonnollisessa yhteisössä tulla riippuvaisiksi johtajasta. Kolmas kysymys ryhmän jäsenen kannalta on se, voiko hän toteuttaa omia tarpeitaan tai tavoitteitaan ryhmässä. Ryhmän jäsenten käyttäytymiseen vaikuttavat normit, jotka muodostuvat taustalla olevista ryhmän jäsenten erilaisista lausumattomista käsityksistä siitä, millainen toiminta ryhmässä sallitaan. Näin normien avulla pyritään hallitsemaan ja yhdenmukaistamaan ryhmän jäsenten käyttäytymistä. (Tiuraniemi 1993, 49–51.)

Ryhmässä eri yksilöillä on erilaisia rooleja. Roolit kontrolloivat käyttäytymistä. Toimijoiden tyypittelemisen roolien suorittajiksi jo itsessään altistaa heidät pakkokeinolle. Sosiaalisesti määriteltyihin roolinormeihin mukautuminen ja mukautumattomuus eivät ole siis vapaasti valittavissa. (Berger & Luckmann 1994, 88.) Jotta ryhmä pysyisi yhdenmukaisena, siihen liittyy kiinteästi nimetön vallankäyttö. Nimetön valta kätkeytyy. Se käyttäytyy niin kuin valtaa ei käytettäisi ollenkaan, ikään kuin kaikki perustuisi yksilön omaan suostumukseen. Nimettömän vallankäytön

perustana onkin tarve tuottaa ihmisiä, jotka luulevat olevansa vapaita, mutta joihin on kuitenkin helppoa vaikuttaa, ja jotka ovat myös valmiita tekemään, mitä heiltä odotetaan. Tällaisia ihmisiä on mahdollista johtaa ilman voimankäyttöä, koska heitä on systemaattisesti manipuloitu ulkopuolisuuden ja poikkeavuuden pelolla. He pelkäävät tulla kategorisoiduksi poikkeavien joukkoon ja pyrkivät välttämään sen mukautumalla. Vallankäyttö ei ole tässä tapauksessa kadonnut eikä menettänyt mitään voimastaan. Se on vain muuttunut ulkoisia rangaistuksia käyttävästä vallankäytöstä nimettömäksi vallankäytöksi, joka pyrkii vaikuttamaan ihmisen mielikuviin ja tunteisiin. (Puolimatka 1997, 259–260.) Mukautumattomuudesta johtuvien rankaisumenetelmien ankaruus vaihtelee tapauskohtaisesti (Berger & Luckmann 1994, 88). Uskonnollisissa yhteisöissä ilmenee myös erilaisia rankaisumenetelmiä, jotka usein toteutetaan nimetöntä valtaa käyttäen. Tällä tavoin voidaan saada yksilö tuntemaan ahdistusta ja syyllisyyttä.

Roolikonfliktit kuvaavat rooleihin liittyvien odotusten ristiriitaisuutta. Roolikonflikti voi olla persoonallinen, jolloin yksilö kokee rooliodotukset ristiriitaisina hänen omien käsitystensä kanssa. Roolin ylikuormittavuudesta puhutaan, jos rooliin kohdistuvat odotukset ylittävät henkilön kyvyt tai mahdollisuudet. (Tiuraniemi 1993, 54.) Uskonnollisissa yhteisöissä, joissa on tiukat säännöt, jäsenten yhdenmukaistamisen tarve on suuri. Tällöin on vaarana, että yhteisön jäsen ei pysty toteuttamaan kaikkia häneen kohdistettuja vaatimuksia. Tämä lisää riskiä uskonnon kokemiseen painostavana sekä voi lisätä yksilön tunnetta omasta riittämättömyydestään yhteisöä kohtaan. Näin yhteisön ryhmärakenne on tärkeässä asemassa määriteltäessä uskonnollista painostusta sekä uskonnon ja mielenterveyden suhdetta.

3 USKONNOLLISESTA PAINOSTUKSESTA KERTOAVAT DISKURSSIT

3.1 Yleisiä piirteitä diskursseista

Tavoitteenani on ollut soveltaa kriittistä diskurssianalyysia uskonnollisten painostuskokemusten analysoinnissa ja nostaa esiin keräämästäni empiirisestä aineistosta hegemonisia diskursseja – diskursseja, jotka nostavat esiin sen, kuinka valtaa on käytetty uskonnollisissa yhteisöissä oikeuttamaan tiettyjä alistussuhteita.

Seuraavaksi tulen kuvaamaan niitä hegemonisia diskursseja, jotka aineistosta ovat keskeisesti nousseet esille. Aineistoni temaattisen hajanaisuuden vuoksi diskursseissa ilmenee päällekkäisyyksiä. Tämän vuoksi temaattisesti yhtenäisen diskursiivisen kentän muodostaminen osoittautui ongelmalliseksi. Tavoitteenani on ollut nostaa mahdollisimman tarkasti ja laaja-alaisesti eri hegemonisiin diskursseihin liittyviä teemoja, jotta olisi mahdollista saada kattava kuva uskonnollisen painostuksen eri ilmenemismuodoista.

Aineiston laajuuden ja temaattisen moninaisuuden vuoksi olen jakanut hegemoniset diskurssit pääteemaan ja mahdollisesti tähän pääteemaan liittyvään alateemaan, jotta aineistosta olisi mahdollista saada selkeämpi kuva. Alla olevassa taulukossa esittelen lyhyesti diskurssit ja niihin liittyvät teemat. Taulukkoa tulee lukea niin, että diskurssin otsikon jälkeen tulee tähän diskurssiin liittyvä pääteema (esimerkiksi 1 a). Pääteemoissa taas esiintyy erilaisia variaatioita eli alateemoja, joita olen kuvannut pääteemojen alapuolella (esimerkiksi 3 b 1). Seuraavissa luvuissa tulen tarkemmin käsittelemään kuviossa 4 luettelemiani diskursseja ja niiden teemoja. Olen laskenut prosentit jokaiselle teemalle sekä pelotteludiskurssille sen mukaan, kuinka yleisiä ne olivat 84 informantin kokemuksissa.

TAULUKKO 4. Uskonnollisen painostuksen teemojen %-osuus koko aineistosta

Diskurssit ja teemat	%
1 Uskonnolliseen auktoriteettiin vetoamiskurssi	
1 a Raamattu	56%
1 b Uskonnollinen auktoriteettihenkilö	100%
1 b 1 Auktoriteettihenkilöiden valta ” puolustuskyvyttömiä” kohtaan	51%
1 b 2 Yhteisön jäsenten arvojärjestys	38%
2 Yksilön oman persoonallisuuden kieltämiskurssi	
2 a Yhteisön säännöt	71%
2 a 1 Seksuaalisuuteen liittyvät säännöt	32%
2 a 2 Vapaa- aikaan liittyvät säännöt	39%
2 b Riittämättömyys	32%
2 c Syyllisyys	39%
2 c 1 Hyväksikäyttö	15%
3. Pelotteludiskurssi	50%
4 Sosiaalinen rajoittuneisuus diskurssi	
4 a Yksilön eristämien	11%
4 b Eroaminen yhteisöstä	40%
4 c Elämästä vieraantuminen	27%
5 Yksityisyyden kunnioittamattomuusdiskurssi	
5 a Käännyttäminen	33%

	44
5 b Tietyn uskonnon väheksyminen	12%
6 Kyseenalaistamattomuusdiskurssi	
6 a Yksilön mielipiteiden huomioimattomuus	100
%	
6 b Yhteisön/perheen epäkohtien kieltäminen	37%
<hr/>	
	N=
84	

3.2 Uskonnolliseen auktoriteettiin vetoamisdiskurssi

3.2.1 Uskonnolliset auktoriteetit

Aineistostani nousi hyvin selvästi esiin se, että uskonnollisissa yhteisöissä valta oikeutetaan ja perustellaan johonkin uskonnolliseen auktoriteettiin vetoamalla. Tämän vallan oikeuttamiskeinon olenkin nimennyt uskonnolliseen auktoriteettiin vetoamisdiskurssiksi. Keskeisimmät auktoriteetit, jotka aineistostani nousivat esiin, olivat Raamattu sekä uskonnollinen auktoriteettihenkilö. Kuitenkin huomioitavaa on se, että uskonnollisella auktoriteettihenkilöllä on lopullinen valta tulkita Raamattua ja muita pyhiä tekstejä. Näin vallan avulla määritellään ja arvoidaan, mitä voidaan pitää totuutena ja tarpeellisena tietona. Valta itsessään määrittää niiden ihmisten erityisaseman, joiden etuoikeutena on sanoa, mitä voidaan pitää totuutena, hyväksyttävänä ajattelutapoina sekä rangaistavina tekoina. (Foucault 1980, 33–36.)

Uskonnolliset auktoriteetit vaikuttavat monissa kohdin aineistossani päällekkäin ja sen vuoksi selkeää rajan vetäminen eri auktoriteettien välille oli vaikea tehdä. Yhteen auktoriteettiin voi liittyä myös toinen auktoriteetti vahvistaen samalla vallan

oikeuttamisen voimakkuutta. Käsittelen näitä uskonnollisessa yhteisössä vallan oikeuttamiseen käytettyjä auktoriteetteja kahden auktoriteettiteeman kautta.

3.2.2 Raamattu uskonnollisena auktoriteettina

Aineistossani kaikkien yleisimmin uskonnollinen auktoriteettihenkilö oikeuttanut omaa toimintaansa ja ajattelutapaansa Raamattuun vetoamalla. Aineistossani yli puolissa tapauksissa (56%) Raamatulla on oikeutettu uskonnollinen painostus ja vallankäyttö informanttia kohtaan. Erityisesti sellainen toiminta, oppi tai sääntö, joka saattoi tuntua informantista jollakin tavalla epäilyttävältä, ahdistavalta tai epäoikeudenmukaiselta, oikeutettiin johonkin raamatunkohtaan vetoamalla.

Perheiden sisällä Raamattuun ja sen oppeihin vetoamalla on oikeutettu mm. lasten ruumiillinen kuritus sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi ei ole käyttäytynyt uskonnollisen yhteisön tai vanhempiensa haluamalla tavalla. Ruumiillinen kuritus on voitu yhteisöissä nähdä oikeana tapana kasvattaa ja ohjata lasta hänen uskonnollisessa kehityksessään. Ruumiillisen kurituksen oikeuttaminen yhteisön keskuudessa on voinut olla myös yksi yhteisön opeista. Tällöin kuritukseen puuttuminen ja kritisoiminen on voinut olla hyvin vaikeaa.

Katson, että usko ”vaati” pitämään kersat nöyrinä ja Raamatusta löytyy -ikävä kyllä- tarpeeksi yllykkeitä ruumiillista kuritusta varten. [- -] Uskovaisen vanhemman halu on tehdä lapsestaan kuuliainen, ajattelematon ja nöyrä uskova. Jos hän huomaa lapsessaan kurittomuutta ja uskonvastaisuutta, se tietenkin ärsyttää ja kuritus on entistä herkemmissä. Nyt ymmärrän, että isäni, oli sodan raaistama yksinhuoltaja, invalidi, köyhä, raskasta ruumiillista työtä tekevä mies, joka oli Vanhan Testamentin uskon sokaisema kurittaja. (Kirje 1 a.)

Uskonnon piirissä saarnattiin kovasti, että kurittamalla osotetaan sitä rakkautta. Sitä perusteltiin sillä, että semmonen lapsi, jota ei kuriteta, niin sitä ei myöskään rakasteta. Se on sen merkki ja muistan semmonen virsikin oli, että ketä Herra rakastaa, sitä myös hän kurittaa. (TKU/A/07/75: 1-2.) Ruumiillinen kurinpito oli ankaraa, tukkapölyä tuli harva se päivä ja piiskaa ja remmiä aika usein, esim. naapurin lasten kanssa leikkimisestä, liian pitkään nukkumisesta aamulla, uimapuvussa pihassa olemisesta jne. Syntejään sai myös usein miettiä pimeään kellarirappuun teljettynä, jonne äiti saattoi unohtaa meistä jonkun jopa kuudeksi tunniksi. [- -] Nuoremman sisareni kanssa tosin pelastimme toisemme sieltä muutaman kerran seurauksena, että molemmat saimme selkäsaunan. (Kirje 2 a.)

Aineistosta tuli esiin myös se, että raamatunkohtien tulkitseminen tai ymmärtäminen toisella tavalla kuin yhteisössä on totuttu tai oman vastakkaisen mielipiteen sanominen jostakin raamatunkohdasta, on osoitus epäuskosta ja syntisyydestä. Tällä tavoin informantille ei ole annettu mahdollisuutta nostaa esiin omia näkökantojaan pyhistä teksteistä, vaan raamatuntekstit on pitänyt ymmärtää niin kuin uskonnolliset johtajat ovat ne opettaneet tulkitsemaan. Näin Raamattu uskonnollisena auktoriteettina ja uskonnollinen auktoriteetti henkilö liittyvät hyvin läheisesti ja osittain päällekkäisesti toisiinsa.

Olen viime kesän ja syksyn aikana oivaltanut, että [- -] [Y-yhteisön] tapa ” tutkia” on kapea-alaista. Tutkittiin vain sitä, miten he ymmärtävät esim. jonkun Raamatun ennustuksen tai kohdan. Ei vertailtu koskaan siihen, miten muut uskonnot asian ymmärtävät. Ei koskaan tutkittu, miten tietyt asiat olivat Raamatun kansion väliin joutuneet, oliko sieltä jotain poistettu tai jotain sieltä muunneltu. Oli kyllä olemassa heidän omaa kirjallisuuttaan, jossa oli tietoa esim. kuka mitäkin kirjoitti ja milloin, muttei tosiaan tutkittu, että oliko se totta, juuri näin. Oli uskottava, että kun siellä jotain lukee, niin se on ehdottomasti totta ja se on lähtöisin Jumalasta. Et siis voinut epäillä. Epäily olisi uskon puutetta ja selvä merkki, ettei ollut tutkinut tarpeeksi ja rukoillut ja pitänyt yhteyksiä Jumalaan päin kunnossa. (Kirje 3 a.)

Vähitellen aloin ymmärtää, että [- -][Y-yhteisön] raamatukäsitys ei ole oikea. Raamatusta tehdään jumalallinen, Jumalan veroinen. Raamatulla on täydellinen auktoriteetti. Sitä tulkitaan kirjaimellisesti, mutta myös omia tulkintoja kehitetään, jopa yksittäisten raamatunjakeiden perusteella. Raamatullisuutta pidetään oikeana. (Kirje 4a.)

Tutustuimme todella nopeasti ja meistä tuli oikeastaan parhaat ystävät. [- -] Hän kertoi olevansa uskossa [- -] ja minäkin kerroin innostuneesti, ”että minäkin olen uskossa – tavallaan”. Muistan, kuinka hyvältä tuntui olla hänen seurassaan, ja myös päinvastoin. ”Tavallaan” sanan käytöstä seurasi se, että ystäväni alkoi johdatella minua uudelle tielle, uskonnolliseen varmuuteen. [- -] Ongelmia alkoi syntyä saman lukuvuoden keväällä. [- -] Joulun alla tutustuin erääseen [- -][henkilöön] netin kautta ja aloimme yhtäkkiä seurustella. [- -] [henkilö] ei todellakaan ollut minun tyyppiäni (eikä muuten uskossakaan). Ajattelin, ja juttelin ystäväni kanssa, että uskovainen seurustelukumppani olisi kyllä huomattavasti parempi ratkaisu, liian suuret näkemuserot eivät parisuhteessa ole hyvä juttu. Olinkin tätä mieltä, kunnes kävi kuitenkin niin, että tutustuin [- -] [toiseen henkilöön]. Seurustelu tuotti ongelmia. [- -][Henkilö] ei ollut uskovainen. Kävimme useita keskusteluja tästä aiheesta ystäväni kanssa. Hän opasti minua (koska ystävien kuuluu pitää ystäviään oikealla tiellä ja estää hairahtumasta) ja kertoi mitä Raamattu sanoi. Ei seksiä ennen avioliittoa, ja kaikki seksiin viittaava kannatti jättää pois houkuttelemasta. Ei intohimoista suuteltua, ei hyväilyjä. Kanssa-asumisesta ei kannattanut puhuakkaan. ”Menkää naimisiin sitten heti, jos haluatte asua yhdessä”. Kaikki perusteltiin Raamatulla. (Kirje 5 a.)

Raamattuun ja yhteisön uskonoppiin ei ole vedottu ainoastaan uskonnollisessa yhteisössä, johon informantti on kuulunut. Informanttia on voitu painostaa myös toisessa uskonnollisessa yhteisössä, jos hän on käynyt tämän yhteisön tilaisuuksissa.

Keskeisin oppiristiriita ja painostuskeino ovat aineistoni pohjalta olleet eri yhteisöjen kastekäsitykset. Informantin omaa tahtoa ei ole haluttu kuunnella, jos hän ei ole halunnut ottaa osaa väittelyihin oppiristiriidoista ja raamatuntulkinnosta.

Sitten tämä kirkkoherra tuli viereeni istumaan ja sanoi, että väiteltäkö nyt siitä lapsikasteesta. Minä sanoin, etten minä ole tullut tänne väittelemään. Siinä lähellä olevista naisista yksi sanoi kirkkoherralle: selitä meille, mitä se tarkoittaa Jeesuksen puhe niistä viidestä tyhmästä ja viidestä viisaasta neitsyestä. Kirkkoherra ei ottanut kuuleviin korviinsa, vaikka istui pöydässä vastapäätä heitä. Mutta minulle se taas sanoi: väitellään nyt siitä lapsikasteesta ja rupesi puhumaan siitä, mitä sanot. Minä sanoin: en minä sano muuta kuin ettei lapsikaste-sanaa löydy Raamatusta. Vai ei löydy, hän sanoi. Siihen ympärille oli kokoontunut kaikki seuraamaan. Yksi mies, joka oli lukenut Raamattua, huusi kovaa: ei kyllä muuten löydy. Siihen kirkkoherra sanoi, no ei Raamatusta löydy, mutta ainakin Lutherin postillasta. Minä vain vaikka näyttää. Se mies sanoi: ei tarvitse. Minä lähdin pois. En tiedä saiko kirkkoherra ketään käännytettyä. (Kirje 6a.)

Osa informanteista on kokemuksissaan ottanut esille sen, että vaikka uskonnolla ja Raamatun arvovallalla ihmisiä on pyritty alistamaan, on tämä sama alistusilmiö löydettävissä myös muilta elämäntilanteilta, erityisesti politiikasta. Monissa sodan jälkeisen ajan kokemuksissa uskonnollisesta painostuksesta on uskontoa verrattu tai yhdistetty politiikan tapaan painostaa ihmisiä joko kommunismin tai kapitalismin keinoin. Näin uskontoa ei ole nähty erillisenä painostustapana, vaan keskeistä on ollut se, millä keinoin valta on oikeutettu: uskonnolla, politiikalla vai molemmilla. Tällöin uskonnollisen auktoriteettihenkilön merkitys vallan oikeuttajana on noussut keskeiseen asemaan.

Olin kymmenvuotias, kun isä kuoli. Aluksi meillä meni äidin kanssa aivan normaalisti. Hän vetosi kasvatuksessaan aina tilanteeseen sopivaan raamatunlauseeseen: ”Kunnioita isääsi ja äitiäsi (tai meillä siis äitiä)”, ”Joka vitsaa säästää se lastaan vihaa”. Olin ehkä hieman villi lapsi, mutta hyväksyin periaatteessa, että minun kuului totella äitiä, ja rikkeistä tulevat (kohtuulliset) selkäsaunat ”kuuluiivat asiaan”. Vaikka esimerkiksi vitsaa perusteltiin Raamatulla, niin sitähän saivat kaikki muutkin. En pidä sitä mitenkään nimenomaan uskonnollisena keinona. [- -] Kovaa kuria ja rangaistuksia perusteltiin tietenkin Raamatulla. En kuitenkaan pidä sitä Raamatun syynä, koska samat keinot ovat käytössä myös muissa ateistisissa ja poliittisissa yhteisöissä, niin kuin varsinkin jälkeenpäin olen huomannut. (Kirje 7 a.)

Äidin opetukset olivat enemmänkin taakkana kuin apuna. On vaikea erotella mitkä opit ovat uskonnollisia, ja mitkä eivät, koska Raamattu on niin monipuolinen ja niin moneen asiaan voi Raamatun pohjalta vedota. Äiti vetosi Raamattuun, mutta se oli vähän sellasta sovellusta. Ei niin, että ”näin sanotaan Raamatusta” vaan päinvastaisesti ”näin minä tein”, ja sitten etsitään Raamatusta sopivat kohdat, perustellaan tekemisiään. (TKU/A/07/70: 6–7.)

Nämä opettajat olivat sellaisia kiihkouskovaisia äärioikeistolaisia. Joka paikkaan sitä uskontoa yritettiin laittaa mukaan. Rupes sitten ärsyttämään se homma ja sain niin tyystin tarpeekseni

siitä uskonnosta jonakin semmosena vähän yli 10-vuotiaana. (TKU/A/07/73: 5.)

3.2.3 Uskonnollinen auktoriteettihenkilö

Jokainen informantti on kohdannut jonkun tai joidenkin uskonnollisten auktoriteettihenkilöiden aiheuttamaa painostusta ja pelkoa elämässään. Tässä mielessä uskonnollisella auktoriteettihenkilöllä on ollut hyvin keskeinen asema siinä, mitä asioita on koettu painostavina ja millainen subjektipositio alistetulle informantille on muodostunut.

Auktoriteettihenkilöiden merkityksen informantin kokemuksille uskonnollisesta painostuksesta voi jakaa karkeasti kolmeen eri kategoriaan: uskonnollisissa yhteisöissä sekä perheessä koettuun painostukseen ja ystävien ja työtovereiden aiheuttamaan painostukseen. Kuitenkin pitää ottaa huomioon se, että rajat eivät ole selkeitä ja informantti on voinut kokea monelta eri taholta samanaikaisesti uskonnollista painostusta.⁴

Raamattuun uskonnollisena auktoriteettina vetoaminen liittyy monissa tapauksissa uskonnollisen yhteisön johtajan tai johtajien auktoriteettiin tulkita pyhiä tekstejä tai säädellä yhteisön toimintaa. Mahdollista on myös se, että uskonnollinen auktoriteettihenkilö vetoaa omaan ainutlaatuisuuteensa ja persoonaansa.

Informanttien mukaan uskonnolliset johtajat ovat painostaneet heitä eniten 24%:ssa tapauksista. Uskonnollisten johtajien kategoriaan olen laskenut myös uskonnollisten yhteisöiden keskeiset henkilöt, jotka eivät suoranaisesti ole johtajia, mutta ovat korkeassa asemassa yhteisössä, esim. kirkkoherrat, vanhemmistoveljet ja saarnaajat. Uskonnollinen johtaja on voinut olla oman yhteisön johtohahmo tai jonkun toisen

---

⁴ Tarkastelen alla tarkemmin näitä kategorioita. Ks. s. 52; TAULUKKO 5. auktoriteettihenkilöistä.

uskonnollisen yhteisön johtaja, jolloin kyse on yleensä ollut informantin jatkuvasta tai usein toistuvasta käännyttämisestä kyseiseen yhteisöön.

Samana uskonnollisen yhteisön tavallinen seurakuntalainen, jolla ei ole ollut uskonnollisen johtajan auktoriteettia ja valtaa yhteisössä, on aiheuttanut uskonnollisten johtajien jälkeen toiseksi eniten (16 %) painostuskokemuksia informanteille. Yleensä tällainen henkilö on ollut informanttiin verrattuna kauemmin kyseisen yhteisön toiminnassa mukana. Hän on omilla näkemyksillään ja Raamattuun vetoamisellaan aiheuttanut painostavaa kokemusta informantille. Myös koko yhteisö tai suurin osa yhteisöstä on voinut painostaa yhteisön yhtä jäsentä tai jäseneksi haluavaa. Yleensä tällaisessa tapauksessa on ollut kyse siitä, että koko yhteisön painostuksella on haluttu osoittaa, että kyseinen henkilö ei ole sopiva yhteisön jäsen jonkin ominaisuutensa tai toimintansa vuoksi.

Painostusta ei ole koettu pelkästään uskonnollisissa yhteisöissä, vaan myös mm. vanhemmat, aviopuoliso, sukulaiset, työtoverit, ystävät ja opettajat ovat painostaneet uskonnolla. Vanhemmat ovat painostaneet uskontoon vedoten lapsiaan 13 %:ssa tapauksista ja muista sukulaista 12 % oli painostanut informanttia. Uskonnolliset auktoriteettihenkilöt ovat voineet vaikuttaa hyvin laajasti informanttien elämään, koska monet auktoriteettihenkilöt ovat voineet painostaa heitä. Tällöin informanttia on painostanut kotona vanhemmat ja uskonnollisissa yhteisöissä johtajat sekä tavalliset seurakuntalaiset tai ystävät. Tällöin painostus on koskettanut laajasti informantin eri elämän osa-alueita niin vapaa-aikana kuin perhe-elämässäkin.

Kotona informantteja ovat eniten painostaneet vanhemmat. Tällöin perheen lapsiin ja nuoriin on kohdistunut perheen sisällä eniten uskonnollista painostusta. Painostaja perheessä on useimmiten ollut joko äiti tai isä tai molemmat. Yhdessä kirjeessä oli myös kyse aikuisen lapsen harjoittamasta painostuksesta vanhempaansa kohtaan. Lisäksi oma aviopuoliso on voinut painostaa informanttia. Tällöin yleensä kyse on ollut siitä, että aviopuolisoiden uskonnolliset näkemykset ovat poikenneet toisistaan hyvin paljon tai ne ovat olleet täysin ristiriitaisia, esimerkiksi toinen puolisoista on ollut

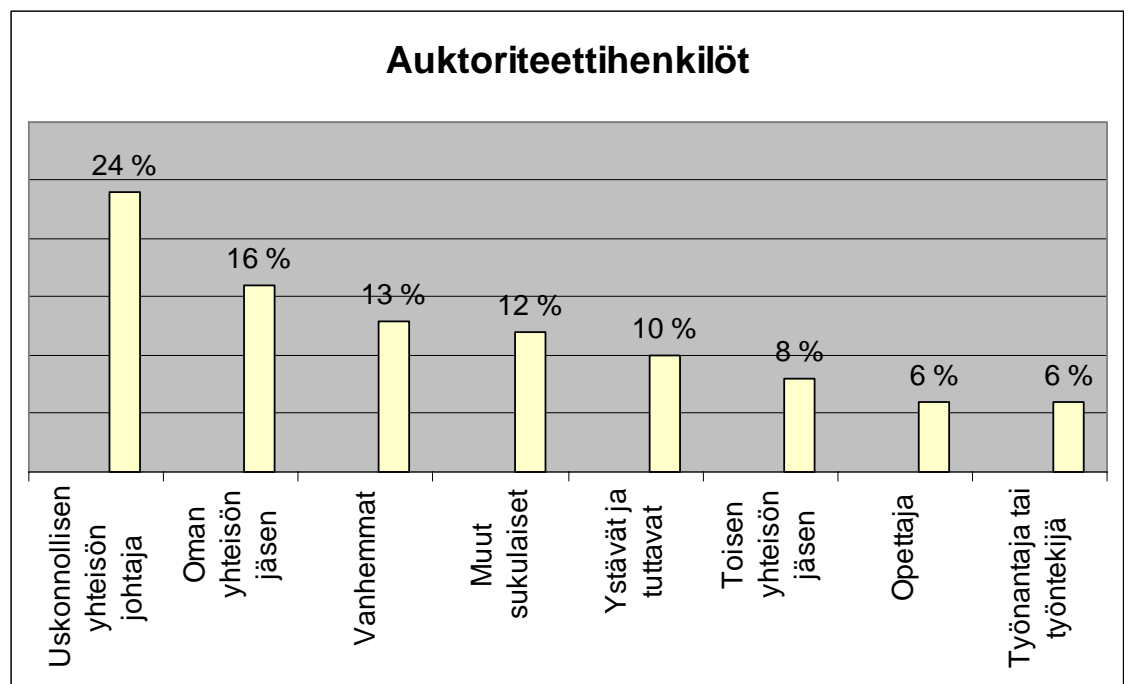
hyvin uskonnollinen ja toinen on ollut ateisti.

Sukulaiset ovat myös harjoittaneet uskonnollista painostusta. He ovat erityisesti kontrolloineet informantin osallistumista uskonnollisen yhteisön toimintoihin ja sääntöjen noudattamiseen. Sukulaisiin olen laskenut mukaan myös informantin sisaret, koska informanteista suurin osa on kokenut vasta aikuisuudessa sisariensa harjoittamaa painostusta. Muita sukulaisia ovat aineistossani olleet informantin isovanhemmat, serkut, tädit, sedät, enot ja avo- tai aviopuolison vanhemmat.

Ystävät ovat painostaneet informanttia uskontoon vedoten 16 %:ssa tapauksista. Tätä on ollut informantin vaikea hyväksyä. Informantissa on voinut herätä hyvin ristiriitaisia tunteita sekä syyllisyyttä. Kun painostajina ovat olleet perhe tai ystävät, koetun painostuksen voimakkuuteen ovat omalta osaltaan vaikuttaneet läheisten ihmissuhteiden vahvat tunnesiteet. Tällöin painostuksen kokeminen on voitu haluta kieltää tai informantti on vasta vuosien kuluttua painostuksen kokemisesta nimennyt kokemansa uskonnolliseksi painostukseksi. Läheisissä ihmissuhteissa koetun painostuksen tunnistaminen, myöntäminen tai siitä puhuminen onkin koettu hyvin vaikeaksi. Tällaisissa tilanteissa uskonnollisiin auktoriteettihenkilöihin ja heidän toimintatapoihinsa on hyvin vaikea puuttua.

Työtovereista on 6% painostanut informanttia. Painostus on koettu erityisen kiusalliseksi sen vuoksi, että uskonnollisuus on tuotu mukaan työpaikalle informantin käännyttämiseksi. Kouluissa uskonnollista painostusta on kokenut myös 6% informanteista. Eniten kouluissa uskonnollista painostusta ovat informanttien mukaan harjoittaneet uskonnonopettajat ja luokanopettajat. Huomioitavaa on se, että kouluissa uskonnollista painostusta on koettu 1940-luvulta aivan 2000-luvulle asti. Tärkeätä on huomioida se, että nykyäänkin kouluissa voi kohdata uskonnollista painostusta, vaikka opetus ei enää olekaan tunnustuksellista.

TAULUKKO 5. Uskonnollista painostusta harjoittaneiden auktoriteettihenkilöiden jakautuminen

3.2.4 Auktoriteettihenkilöiden vallankäyttö

Uskonnollisen auktoriteettihenkilön painostus on johtunut siitä, että informantti ei ole taipunut hänen tahtoonsa joka tilanteessa. Auktoriteettihenkilön painostusta on aineistossani koettu sekä uskonnollisissa yhteisöissä että perheiden sisällä. Erityisen ongelmallista auktoriteettihenkilön vallankäytössä on ollut se, että informantti on saattanut kokea yhteisössä turvallisuutta vahvan johtajan vuoksi. Auktoriteettihenkilön vahvaa otetta painostettuun on ollut aluksi vaikea määritellä painostavaksi, vaan ennemminkin suojaa antavaksi. Vasta ajan kuluessa auktoriteettihenkilö on alkanut tuntua informantista ahdistavalta ja omaa henkilökohtaista elämää rajoittavalta. Tämä piirre on koskenut ainoastaan instituutionaalissa yhteisöissä kohdattua painostusta.

Eräs nuorisotyössä keskeisesti vaikuttava ihminen, jonka ”jengissä” olin ennen ollut mukana, oli jatkuvasti kimpussani. Hän oli jo valmiiksi suunnitellut aikataulut muutamien ”ystävieniä” elämään. Hänellä oli vahva ote minunkin elämäni. Hän halusi tietää kaiken, ja jotenkin hänelle oli helppo puhua asioista. Jaoin hänelle käytännössä kaiken omista yksityisistä asioistani. VIRHE! (Kirje 8 a.)

Auktoriteettihenkilön johtoasema on erityisen korostunut sellaisissa yhteisöissä, joissa heillä on myös valta päättää siitä, kuka on sovelias kääntymään ja liittymään yhteisön jäseneksi. Tämä on voinut aiheuttaa myös ankaraa kontrollointia jäseneksi haluavien keskuudessa siitä, kuka on sopiva jäseneksi. Yhteisön johtajiin on haluttu säilyttää hyvät välit.

[Uskonnollisella johtajalla] (yhteisön laillinen opettaja ja hoitaja) on erittäin paljon valtaa erityisesti uskonnollisissa asioissa. Hänellä on kääntyvien kohdalla vielä lisävaltaa, sillä hän käytännössä päättää kuka tulee uskonnollisen ryhmän jäseneksi ja kuka ei. [- -] Kun [- -] [uskonnollisella johtajalla] on niin paljon valtaa, on täysin selvää, että häneen halutaan säilyttää erittäin hyvät välit! Tämä koskee myös yhteisön hallitusta ja muihin viranomaisiin, jotka ovat yhteydessä uskonnolliseen johtajaan. Ja [- -] [uskonnolliset johtajat] keskustelevat ja kirjoittelevat keskenään. (Kirje 9 b.)

Uskonnollisten johtajien auktoriteetti ei ole koskettanut ainoastaan uskonnollisia tekstejä ja oppeja, vaan se on vaikuttanut hyvin laajalle muuhunkin yhteisön elämään ja toimintaan. Informantit ovat kohdanneet johtajien taholta hyvin monenlaista painostusta. Esimerkiksi profetoimiseen, armolahjojen käyttöön ja opetustehtäviin on suhtauduttu seurakunnan auktoriteettihenkilöiden kannalta negatiivisesti. Yhteisöjen johtajat ovat halunneet näin uusintaa valtaansa kieltämällä seurakuntalaisia toimimasta sellaisissa tehtävissä, jotka voisivat vaarantaa johtajan asemaa. Tällaisissa tilanteissa informanttien subjektipositiot on haluttu pitää korostetusti alempana uskonnollisten auktoriteettihenkilöiden subjektipositioita.

Kaikissa kokemukseni tapauksissa on ollut jälkepäin ajateltuna aina sama kaava: seurakunnissa on ollut joku/ jokin taho, joka lyhyesti sanottuna ”omistaa” tai hallitsee koko srk:n toimintaa ja kaikkia käytäntöjä. Konfliktit syntyvät tietenkin siitä, että esim. srk:n uusi jäsen, kuten allekirjoittanut, toimiikin toisin; eli niin kuin on Raamatusta löytänyt, käyttää armolahjojaan tai armoituksiaan – ja saa seurakunnan ”virallisen” tahon vastaansa. – Jos alistuu, rauha palaa, ellei – syttyy sota. (Kirje 10 a). Kokemukseni tapauksissa painostus on kohdistunut aina sellaisiin henkilöihin, jotka käyttävät armolahjojaan, karismaattisiin henkilöihin ja kun tämä valtahenkilö, kun hän on määrätön, rajaton itserakkaus ja esillä olemisen tarve ja vallanhimo, niin nää ihmiset on aina hänen tiellään. [- -] Kun hänellä on armolahjoja, niin hän ottaa sen oman kunnian, eikä anna Jumalalle. Niin silloin, jos toinen nousee ylös ja profetoi. Hän laskee, että se on häneltä pois. Täällasta on ollut monissa paikoissa. Valitettavasti. (Arkistoimaton haastattelu 1.)

Keskeistä ja yhteistä uskonnollisten yhteisöjen johtajien suunnalta kohdatuissa painostuksissa on ollut se, että johtajan oma vastuu on siirretty syrjään uskonnollisiin teksteihin, useimmiten raamatunkohtiin, vetoamalla. Näin painostusta kokeneelta henkilöltä on evätty mahdollisuus sanoa oma mahdollisesti vastakkainen tai kriittinen mielipide uskonnollisten johtajien opeista ja säännöistä. Tällöin painostusta kokeneen on täytynyt vasten omaa tahtoaan hyväksyä johtajan yhteisölle määräämät opit.

Aineistossani tuli myös esiin se, että informantin mielestä uskonnolliset johtajat ovat tulkinneet tai ottaneet Raamatusta tai muista uskonnollisista teksteistä esiin juuri ne kohdat, jotka ovat tukeneet uskonnollisten auktoriteettihenkilön omia näkemyksiä ja oikeuttaneet hänen valtansa informantin omaan henkilökohtaiseen yksityiselämään asti. Tällöin uskonnollinen painostus ei ole rajoittunut vain informantin uskonnolliseen elämään vaan laajemmalti auktoriteettihenkilön kautta informantin arkielämään,

esimerkiksi perhe- ja työelämään sekä informantin kohteluun yhteiskunnan virkatehtävien hoidossa.

Pitäjä ei osannut puhua muusta kuin Jeesuksesta ja antoi ymmärtää, että hän on taivas kelpoinen, kun kuuluu [- -] [Y-yhteisöön]. Hän pystyy sanomaan toiselle mitä vain ja sanoihan se, että en pääse taivaaseen, kun juttelen muustakin kuin Jeesuksesta. Vaikka sille osaisi Raamatun edestakaisin ei ole hyvä, koska hänen mielestä [- -] [Y-yhteisö] on ainoa oikea uskonto eikä siitäkään pääse kaikki, jotka eivät ole löytäneet Jeesusta niin kuin hän. Mutta [- -] [X-henkilö] menee taivaaseen, koska hän on löytänyt Jeesuksen. Se on ilmestynyt hänelle liikkeeseen. Kysyin, että meneekö hän varmasti. Hän rupesi huutamaan, että varmasti menee, mutta sinäet mene, koska et käy [- -] kokouksissa ja puhut muustakin kuin Jeesuksesta. (Kirje 11 a.)

Jouduin [- -] [X-henkilön] kanssa tekemisiin. Hän niissä muutamissa yhteyksissä vihjaisi näin, minusta suht suoraan, että asiat järjestyy mukavammin, jos minä olisin, ei hän maininnut sitä heidän uskonnollisuuttaan, jos välit olis yläkertaan hyvät, niin nää asiat järjestys paljon mukavammin. Mä hänelle vastasin omalle tyylille uskollisena: mä en tämmösiin houkutuksiin ryhdy ja pyysin häntä vaan hoitamaan niitä virkatehtäviä. Siitä hän sitten vähän niinku suutahti mulle ja sano, että tätä sinä tulet vielä katumaan ja siihen minä vastasin, että minun taustani voi kyllä tutkia, että ei sieltä löydy sellasta syytä. Siihen sitten hän vastasi, että kyllä kaikilta löytyy, kun tarpeeksi etsitään. Tää askarruttaa mieltä. (TKU/A/07/66: 1-2.)

Aineistostani nousi esiin myös auktorihenkilöiden tietynlainen kylmä suhtautuminen alistettuihin. Uskonnollisten auktoriteettihenkilöiden on koettu olevan yläpuolella muita ihmisiä ja heille on ollut sallittua kaikki se, mikä muilta ”ei-uskovaisilta” on kiellettyä. Tässä nousee ongelmaksi se, että uskonnollisilla auktoriteettihenkilöillä on myös hyvin kyseenalaisille toiminnoilleen ja opeilleen aina jokin perustelu, koska heidän uskovaisuutensa oikeuttaa heidän toimintansa suhteessa ”ei-uskovaisiin” tai väärällä tavalla uskoviin ihmisiin. Myös vanhemmat ovat voineet suhtautua näin lapsiinsa. Olennaista on myös huomata se, millä tavalla uskonnollinen auktoriteettihenkilö valtaansa käyttää. Jos alistettu ihminen yrittää olla hänelle mieliksi ja toimia hänen asettamiensa sääntöjen mukaan, voikin olla niin, että auktoriteettihenkilö kääntää alistetun käyttäytymisen päinvastaiseksi. Tällöin auktoriteettihenkilö saa alistetun tuntemaan, että tekee tai käyttäytyy hän miten tahansa, se ei ole koskaan oikein.

[- -] eli äidille ja näille uskovaisille on luvallista kaikki se, mitä ihmisyyden ja muun sosiaalisen kanssakäymisen nimissä ei ole muille, koska Jeesus on sovittanut ne heidän puolestaan ja hän saa ne anteeksi (Kirje 12 b).

He ovat pyhemmässä asemassa. He saa tehdä [- -] ja heidän ei tarvitse luopua mistään. [- -] Ei heille merkkää sittenkään Suomen laki, koska Jumala pyhittää kaiken sen ja sit heillä on tää käsitys, et se joka ei ole heikäläisiä [- -]. Sä saat ottaa, vaikka varastaa. Multakin on viety. [- -] Sä varastat saatanalta Jumalan omaa takasin. Ja se on oikeutettua. (TKU /A/ 07/72: 4.)

Yleensäkin monessa asiassa, jos luotetaan pelkästään siihen, että kyllä se Jumala hoitaa, niin siinä monella se oma vastuu ja aikuisuus unohtuu, jos periaate on vain tuo (Kirje 13 b).

Vaikka [- -] [seurustelukumppani] valinta oli jo tehty, [- -] [ystäväni] saattoi myös sanoa tällaista: ”niin, mieti jos sunkin isäs olis uskovainen, niin olisiko sun veljellä alkoholiongelmia? Te saattasitte kaikki olla elävässä uskossa ja elää hyvää ja kunniallista elämää.” Tämä loukkasi minua paljon. Se oli jotenkin niin yksioikoista ja typerää jossittelua. Tällaiset asiat ovat paljon monisysisempiä. Jollain tavalla tällainen ”uskonnon helppous” tuli esiin muissakin asioissa. Ystäväni korosti sitä, kuinka mikään ei voisi mennä Jeesuksen kanssa pieleen, Jeesus kyllä auttaa – kunhan teet näin ja näin. Jos jokin ei onnistu, on tehnyt jonkin virheen. Monella tapaa olin ja olen samaa mieltä, mutta se yksioikoisuus, mustavalkoisuus ja pahojen asioiden korostaminen oli liikaa. (Kirje 5 a.)

Eihän sille huomenkaan kelvannut. Hänelle piti sanoa Herran rauhaa. Niinpä sanoin kerran Herran, Herran rauhaa. Niin [- -] [hän] sanoi: saa hänelle, huomenkin kelpaa. (Kirje 11 a.)

Voimakkaita ristiriitoja erityisesti avioliittoon on voinut tuoda se, että toinen puolisoista on ollut uskovainen ja toinen ateisti. Tällöin perheessä on ollut kaksi vastakkaista uskonnollista näkökulmaa. Tällöin vain toinen puolisoista ollut uskonnollinen auktoriteettihenkilö, joka on asettanut alistettuun subjektipositioon avio- tai avopuolisonsa. Tämä on voinut olla yksi syy myös avioliiton hajoamiselle.

Ystävä on voinut myös oikeuttaa toimintansa esimerkiksi Raamattuun tai profetoimisen kykyihin vetoamalla ja samalla halunnut nousta informantin yläpuolelle ns. ”parempana” uskovaisena kuin informantti itse. Jos uskonnollinen auktoriteettihenkilö on ollut ystävä, jonka opetus ja toiminta on koettu painostavana, se on lisännyt informantissa ristiriitaisia tunteita, koska toisaalta ystävää on haluttu kuunnella ja häneen luottaa, mutta toisaalta informantti itse on kokenut ystävän toimintamallit ja opetukset hänelle itselleen vieraina ja väärinä. Kuitenkin ystävän toimintaa ei ole yleensä haluttu heti kyseenalaistaa.

Omassa ryhmässämme [- -] [X-henkilö] oli myös sellainen tuki ja turva, jolla aina oli sanansa sanottavana. [- -] Kovin paljon puhuttiin ns. kärsimyskoulusta. Että kaikkien piti kärsiä ja kitua elämässään kovasti, sitten tuli nämä lahjat ikään kuin palkaksi. Minä jotenkin kapinoin sitä vastaan ja joskus tiuskaisinkin [- -] [X-henkilölle] etten minä ainakaan tavoittele miksikään ”huippukärsijäksi”. Siihen liittyi – näin jälkeenpäin ajateltuna myös tietynlainen liioittelu. Kun itse kuulin näitä tarinoita useampaan kertaan, huomasin että ”totuus” muuttui kerta kerralta

hurjemmaksi. [- -] [X-henkilöllä] oli niin hurja mielikuvitus, että luulen, että hän teki ja tekee sen ihan tahattomasti. [- -] Ensimmäisiä näitä lioittelu juttuja, joihin en tohtinut ystävyysnimityksessä puuttua (vaikka nimenomaan ystävyysnimityksessä siihen olisi pitänyt puuttua jo juuri silloin!) oli eräs oma tarinani. Kuitenkin eräessä [- -] tilaisuudessa [- -] [X-henkilö] kertoi sen omasta kokemuksestaan ja minä en tiennyt, kuinka olisin asiaan suhtautunut. Useissa tilanteissa vasta kotona huomasin, että heidän hetken, mites tässä nyt taas näin kävikään. Vaikea selittää, mutta kaikki [- -] [X-henkilön] tuntevat tietävät tämän taitavan manipulaatiopuolen hänessä. (Kirje 15 a.)

Jotain oli varmaan jo hiljalleen vinoutunut. Itselle se tuli lähes pommina. Henkilö, jonka kanssa paljon rukoilin, alkoi kohottautua toisten yläpuolelle. Vain hänen läsnä ollessaan tapahtui hänen sanojensa mukaan jotain. Jumala ilmoitti hänelle asioita. Näin hän vakuutteli. Hänen viestinsä kyseenalaistaminen toi vakuutteluja, että hänelle oli tämä ilmoitus tullut ja hän ei ole voinut ymmärtää väärin, ja hän oli tutkinut kaiken. Asia oli tosi. Postia alkoi tulla minulle ja muillekin ryhmäläisille. Hengellisistä lehdistä hän alleviivasi asiat, mitkä Jumala oli hänelle puhunut minun kohdallani. Kerroin, että Jumala on puhunut tähän saakka Sanassaan minulle suoraan, miksi nyt vain sinun kauttasi? Ei apua. Hän oli päässyt vauhtiin, itsekontrolli ei hänellä enää toiminut. [- -] Oli vaikea uskoa, että joku haluaa nousta muiden yläpuolelle. Ystävää on vaikea alkaa epäilemään. (Kirje 16 a.)

Myös yhteisöjen yksittäisten jäsenten keskinäinen kilpailu informantin suosiosta ja ystävyys-suhteen solmimisesta hänen kanssaan on saattanut olla informantille henkisesti raskasta. Auktoriteettihenkilö ei ole halunnut antaa informantille mahdollisuutta valita ystävyys-suhtettaan häneen, vaan tämä on halunnut itse oikeuttaa valtansa informanttiin solmimalla ystävyys-suhteen hänen kanssaan. Näin ystävyys-suhteen muodostaminen ja ystävänä pysyminen on ollut painostajan tapa käyttää ja samalla myös ylläpitää valtaansa. Tällainen tilanne on muodostunut yleensä silloin, kun informantti on yhteisössä uusi jäsen. Auktoriteettihenkilö on käyttänyt alistavaa valtaa informanttia kohtaan erityisesti, jos informantti ei ole toiminut auktoriteettihenkilön mielen mukaan tai informantti ei ole ollut auktoriteettihenkilön mielestä tarpeeksi hyvä ystävä hänelle. Vallankäytön painostaja on voinut oikeuttaa esim. syyllistämällä informanttia hänen käytöksestään vetoamalla raamatunkohtiin. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka uskontoa voidaan käyttää vallan välineenä hyvin monenlaisissa tilanteissa, jotka eivät liity suoranaisesti uskontoon vaan auktoriteettihenkilön omiin henkilökohtaisiin päämääriin ja motiiveihin. Tällöin painostus on voinut vaikuttaa laajasti informantin yksityiselämään.

Tutustuin lastenvaunuja lykätessäni erääseen lähistöllä asuvaan [- -] [henkilöön]. Hän oli kovin auttavainen mielestäni ja aloin käydä siellä pihassa kesällä ja juttelimme pitkät tovit. Sitten hän pyysi minua mukaansa [- -] [Y-seurakunnan] teltalle, jossa niin sanotusti annoin elämäni Herralle. [- -] Sitten tutustuin [- -] [toiseen henkilöön], joka oli enemmän omaa ikäpolveani ja

aloin käymään hänen luonaan tosi usein, kun hän oli aina valmis ottamaan minut vastaan ja rukoilemaan kanssani. Hän teki valtavan paljon tilaa minulle perheessään, jossa myös oli pieniä lapsia. Sitten jouduin jostain syystä ristiriitatilanteeseen entisen ystäväni kanssa – hän oli kovin omistushaluinen, eikä kestänyt sitä, että aloin ystäväystyä toisen henkilön kanssa. Jouduin repäisemään itseni irti hänestä lähes loukkaavalla tavalla tai ainakin hän loukkaantui verisesti. [- -] Kun hän ei sitten enää saanutkaan minusta sellaista juttuseuraa ja kävelykaveria, hän alkoi syyttää tätä toista henkilöä, ettei tästä ollut sielunhoitajaksi. Jostain hän oli saanut jotain suuttumisen aihetta myös tätä henkilöä kohtaan ja soitti [- -] jollekin vanhalle [- -] [Y-seurakunnan] saarnaajalle, jolle hän tietysti väritti tilanteen oman mielensä mukaisesti. Niinpä hän ja saarnaaja yhdessä sopivat Raamatun sanoista: ”joitten synnit te pidätätte, niille ne ovat pidätetyt” meidän molempien (tämän toisen henkilön ja minun) kohdalla. Omalla kohdallani pääsin aikanaan pannasta, kun henkisesti lähes polvillani anoin häneltä armoa ja anteeksiantoa. [- -] [Tälle toiselle henkilölle] hän ei antanut anteeksi, vaikka tämä oli tuonut hänelle kukkia ja käynyt pyytämässä anteeksiantoa. Huomasin tämän siitä, että vuosia välikohtauksen jälkeenkin hän näytti iloitsevan siitä, että tämän toisen henkilön lapset sairastelivat paljon, koska ”hän synnit ovat sidotut”. Että tällaista Raamatun tulkintaa!! [- -] Tämä henkilö on taas tullut sikäli ajankohtaiseksi peloksi elämässäni, että hän tuntee itsensä nykyään kovin yksinäiseksi [- -] ja pyysi minua soittamaan hänelle. Kaikki entinen oli kuin pois pyyhkäisty hänen muististaan ja olen nyt taas ”kuin silloin ennen”. Hän yritti taas syyllistää minua, kun kaikki tänne kuitenkin jää maanpäälle, emme voi mitään täältä mukaamme ottaa”, hän toisteli lausetta moneen otteeseen. [- -] Hän on tosi ristiriitainen persoona ja olen kuin puilla päähän lyöty juteltuani hänen kanssaan pitempään. Olen ollut pulassa hänen kanssaan nuorempana ja tuntuu, että sama jatkuu, jos alan taipua hänen ajatustensa ymmärtäjäksi ja kuuntelijaksi jälleen kerran. Olen jo monta kertaa polttanut näppini tässä ihmissuhteessa, mutta en osaa vielääkään pitää puoliani. MIKSI? (Kirje 17 a.)

3.2.5 Auktoriteettihenkilöiden vallankäyttö ”puolustuskyvyttömiä” kohtaan

Olen ottanut erikseen huomioon, ns. ”puolustuskyvyttömät” uskonnollisesti painostetut henkilöt. ”Puolustuskyvyttömillä” tarkoitan tässä ihmisiä, jotka ovat kehitystasonsa, sairautensa tai elämäntilanteensa vuoksi muita alttiimpia uskonnollisella painostukselle ja sen vaikutuksille. 51%:ssa informanttien kokemuksista on korostunut juuri auktoriteettihenkilöiden valta sellaisia henkilöitä kohtaan, jotka ovat olleet heikommassa asemassa auktoriteettihenkilöön verrattuna.

Erityisesti lapset, nuoret, sairaat ja juuri läheisensä menettäneet ihmiset ovat alttiita uskonnollisen auktoriteettihenkilön vallankäytölle, koska he ovat usein puolustuskyvyttömiä tällaisille tilanteille. Lisäksi uskonnollisen painostuksen todistaminen tällaisissa tilanteissa on hyvin vaikeaa.

Minulla ei ole kokemusta yhden yksittäisen ryhmän painostuksesta, mutta jäätyäni leskeksi [- -] olen saanut kokea nk. uskovioiden ihmisten kautta yhteydenottoja ja käyttäytymistä, jotka olen kokenut painostuksena ja suoranaisten hyökkäyksenä persoonaani kohtaan. Lähestyjät ovat

olleet tuttuja ja ventovieraita. (Kirje 18 a.)

Olen äitini painostuksen uhri. Minulla on järkyttävät sielun vammat siitä, kuinka olen niin paha ja kuinka Jeesuskin joutui kuoleen minun vuokseni. Näin muistan jo ihan pikkuisesta. (Kirje 21 a.)

Aineistossa korostui lasten ja vakavasti sairaiden ihmisten kohdalla se, että uskonnolliset auktoriteettihenkilöt saattavat käyttäytyä eri tilanteissa aivan eri tavalla kuin mihin informantti on tottunut, jotta heidän toimintansa ei tule muiden ihmisten silmissä esiin. Tämä piirre kuitenkin nostaa esiin sen, että tällaisissa tilanteissa painostaja on tiedostanut toimintansa ja siihen liittyvät kyseenalaiset piirteet.

Vakavasti sairaaseen ihmiseen auktoriteettihenkilöt ovat voineet pyrkiä vaikuttamaan hyvin monen kanavan kautta. He ovat voineet soluttautua sosiaalihuoltoon, lääkäri- ja sairaalapalveluihin sekä pankki- ja ostostietojen esille saamiseen. Painostajana tällaisissa tilanteissa on voinut olla myös vain yksittäinen uskonnollisen yhteisön jäsen.

No sit kun kysyy tälleen, et rupeetko nyt työpaikallas puhumaan. Ni ei, ei he rupee työpaikalla.

(TKU/A/07/72: 2.)

Olellainen piirre perheen sisällä tapahtuvalle painostukselle on ollut myös se, että osa informanteista on aikuisiällä perustellut vanhempiensa toimintaa sillä, että nämä eivät ole tahallaan halunneet painostaa omia lapsiaan ja pitää heitä tietyn uskonnollisen yhteisön toiminnassa mukana, vaan vanhemmat ovat luulleet toimivansa vain lapsiensa parhaaksi. Monien informanttien mukaan vanhemmat eivät vain tienneet muunlaisesta elämästä ja kyseinen yhteisö oli sokaissut vanhemmat toimimaan niin kuin he toimivat. Näin vastuu omien vanhempien uskonnollisesta painostuksesta on voitu siirtää kokijan näkökulmasta osittain tai kokonaan yhteisön johtajille.

Äitini suhtautui minuun rakastavasti, vaikka hän varmasti oli pettynyt ja surullinen, sillä uskova ihminen painostaessaan ei tahdo pahaa, vain hyvää, sillä hän haluaa pelastaa eksyneen läheisensä. (Kirje 19 b.)

Vähän sillä tavalla, että ei ne vanhemmatkaan, niinku tahallaan. Se oli heidän maailmaansa ja he kuvitteli tekevänsä oikein. (TKU/A/07/77: 3.)

Rikkana rokossa on muutama asia, josta olen tavallaan katkera; en vanhemmilleni vaan ko. liikkeelle, joka ”sokaisi” vanhempani (Kirje 20 a).

Kotona tapahtunutta uskonnollista painostusta on voinut olla hyvin monenlaista. Toisaalta se on voinut olla kummankin vanhemman taholta ”oikeaan” uskoon käännättämistä tai siinä pitämistä tai toisaalta vanhempien hyvin ristiriitaiset uskonnolliset näkemykset ovat voineet aiheuttaa lapsessa ahdistusta.

Vanhempien vastakkaisista näkemyksistä johtuneet ristiriidat kodin uskonnollisessa kasvatuksessa ovat voineet olla lapselle hyvin ahdistavia. Tällöin lapsen on ollut vaikea muodostaa selkeää kuvaa omasta uskonnollisuudestaan. Jos perheessä toinen vanhemmista on joko kääntynyt johonkin uskonnolliseen yhteisöön tai siitä pois, on tämä saattanut herättää ristiriitaisuuksia perheen sisällä aviopuolison lisäksi myös lapsissa. Lapsi on voinut joutua ikään kuin välikädeksi uskonnollisesti eri näkemykset omaaville vanhemmilleen. Tilannetta on voinut myös vaikeuttaa se, että toinen vanhemmista on omaksunut samanlaisen uskonnollisen ajatusmaailman kuin lapselle ahdistusta aiheuttaneella uskonnonopettajalla on koulussa ollut. Tällaisissa tilanteissa lapsi on voinut kokea painostusta sekä kotona että koulussa.

Tämä [- -] [Y-liikkeeseen kuuluva ryhmä] piti äitiä melkoisessa hurmoksessa ja menossa ja tietysti isäni oli se painostuksen kohde. Tavallaan koko elämä muuttui siinä, koska niin tavattomat ristiriidat tuli perheeseen ja minä olin siinä välissä lähinnä äidin uskottuna ja oli niin paljon asioita, mitä ei saanut isälle kertoa, koska hän ei ollut uskossa ja oli pakana jne. Olen kärsinyt asiasta, koska petin tavallaan molemmat vanhempani, kun olin isän puolella sydämessäni ja kun en kertonut asioita hänelle. Petin hänet. (Kirje 12 a.)

Äitini vietti koko kauan kestäneen avioliittonsa odottaen, että isäni tulisi uudelleen uskoon. Näin oli lukuisissa profetioissa luvattu. Isäni ei koskaan kääntynyt, mutta äitini [- -] elämä meni hukkaan. Sillä tuo asia oli hänen elämättömän elämänsä keskipiste. Osittain myös tämä liittyy uskonnolliseen painostukseen, sillä en olisi saanut olla isäni ja hänen uuden vaimonsa kanssa tekemisissä, sillä äitini mielestä, vaikka he olivatkin virallisesti eronneet ”minkä Jumala on yhteen liittänyt, ihminen ei voi erottaa...” (Kirje 19 a.)

Olin kuulemma 4-vuotias, kun opin suoraan lukemaan. Meillä ei ollut mitään muuta kirjaa kuin Raamattu, jota äiti kehotti lukemaan. Kaikki alkoi siis jo varhain. (Kirje 22 a.)

Toisinaan isäni syytti äitiäni, ettei meitä lapsia kiinnostanut seurakunnan aktiviteetit, kuten nuortenillat. Isäni mielestä äitini ”hengellinen velto asenne” tarttui meihin lapsiin. [- -] Tunsin syyllisyyttä, että äitini joutui tilintekoon minun haluttomuudestani. (Kirje 23 a.)

Se oli sillä tavalla, että äiti, niin se varhaislapsuus, kun isä oli poissa, oli sota- aikaa ja ei isä pystynyt silloin vaikuttamaan. Äiti käytti sitä tilannetta hyväkseen minuun nähden. Yritti tehdä minusta sellasta uskovaista sitten ja kehotti lukemaan Raamattua ja mä sitä mielenkiinnolla luin. Se oli jännä. No mitä se nyt, kun on lapsi. Ei sitä pysty ajattelemaan asioita vielä. Ja tota niin, mutta että menin kouluun. Tuntu, että mitään ei tarvitse osata, muuta kuin sitä uskontoa, Raamatun historiaa, katekismusta ja ulkoalukua. Se mua rupes jo silloin inhottamaan se. Ihan jo jollain kolmannella ja toisella luokalla koulussa. [- -] Rupes sitten ärsyttämään se homma ja sain niin tyystin siitä uskonnosta tarpeekseni jossakin semmosena vähän yli 10-vuotiaana. En mä muista tarkkaan. Ja siis tuli ristiriita äidin kanssa. (TKU/A/07/73: 1, 5.)

Koulu ja sen uskonnonopetus ovat voineet aiheuttaa hyvin ahdistavaa olotilaa lapsille ja nuorille, josta jo yllä oleva esimerkki kertoo. Kahdessa tapauksessa lapsi on vaihtanut opettajan vuoksi koulua ja yhdessä tapauksessa perhe on uskonnonopettajan opetuksen vuoksi eronnut kirkosta. Aineistossa uskonnollisen painostuksen kokeminen kouluopetuksessa ulottuu sodan jälkeisestä ajasta nykypäivään asti. Yhteisenä tekijänä eri aikakausina koetulle painostukselle on ollut se, että uskonnollisena auktoriteettihenkilönä on toiminut uskonnonopettaja, luokanopettaja tai kansakoulun opettaja, joka ei ole osannut ottaa huomioon opetuksessaan lapsen ja nuoren kehitys- ja ymmärrystasoa.

Olin luultavasti kolmannella luokalla, kun koin ”uskonnollisen herätyksen”. Uskontotunnilla oli asiana miten Jumala vaati Abrahamia uhraamaan poikansa Isakin. Silloin ajattelin, että onneksi isäni ei ole uskovainen. Ei tarvitse pelätä, että isä minut tappaa. Heräsi epäily sairaaseen tappamiseen kehottavaan oppiin. (Kirje 22 a.)

Opettaja kertoi uskonnotunnilla, että jos ei usko Jumalaan ja rukoile, ei pääse taivaaseen. Hän kertoi myös, että on joku tuonela, jossa on kolme paikkaa: He, jotka pääsevät taivaaseen, heillä on oma huone. He, jotka joutuvat ikuisen kadotukseen. Ja on vielä yksi paikka, johon pääsevät sellaiset ihmiset, jotka ovat eläneet ennen Kristusta eivätkä ole kuulleet hänestä. Siellä heille opettajan sanoman mukaan saarnataan Jeesuksesta. Minulle tuli sellainen tunne, että minun on pakko rukoilla joka ilta, että en joutuisi ikuisen kadotukseen. (Kirje 24a.)

Eräänä iltana [- -] [lapseni] itkuisuudelle ei tuntunut tulevan loppua. Aikani kyselyäni hän lopulta kertoi, että häntä ahdistaa sellainen asia, että hänen pitää rukoilla vanhempiensa ja sisariensa puolesta. Kun kysyin syytä, hän sanoi, että kun te ette kuitenkaan muista. Yritin selittää, ettei hänen tarvitse tehdä sellaista ja miksi hän ylipäättään rukoilee puolestamme. [- -] Siksi hänestä tuntuu, koska opettaja on sanonut, että Jeesus on kuollut meidän kaikkien syntien vuoksi. (Kirje 25a.)

3.2.6 Uskonnollisten yhteisöjen jäsenten arvojärjestys

Uskonnollisissa yhteisöissä on ollut keskinäistä kilpailua siitä, kuka on yhteisön

johtaja, jolla on viimeinen sana sanottavanaan yhteisön oppeihin, toimintaan ja moraaliin. Tällainen kilpailu keskeisestä auktoriteettiasemasta on aiheuttanut negatiivisia tuntemuksia 38%:lle informanteista. Yhteisön johtohenkilöt ovat halunneet pitää selkeän itsenäisen aseman tiettyjen uskonnollisten toimintojen hoitamisessa. Selkeät statuserot on haluttu pitää yhteisöissä monella tavalla esillä, jotta uskonnollista auktoriteettiasemaa ei ole ollut mahdollisuuksia kyseenalaistaa. Tällä tavoin yhteisön johtajat ovat pyrkineet oikeuttamaan oman vallankäyttönsä sekä vaikutusvaltaisen subjektipositionsa muihin yhteisön jäseniin nähden. Jos johtajien asemaa on tavallinen seurakuntalainen jollakin tavalla uhannut, siitä on voinut seurata sanktioita esim. puhuttelu tai jopa erottaminen. Kuitenkin on huomioitava, että vallan on saattanut oikeuttaa joissakin tapauksissa aivan tavallinen seurakunnan jäsen.⁵

Valta voidaan uusintaa aina uudestaan ja uudestaan yhteisöissä samalla tavalla, jolloin muutosta ei yhteisön rakenteessa ja arvojärjestyksessä pääse tapahtumaan. Kuitenkin yhteisöjen sisällä on voinut syntyä myös tilanteita, joissa ennestään valtaa jo omaavat henkilöt ovat kilpailleet oman asemansa puolesta. Mahdollista on myös, että häikäilemätön vallankäyttö on ollut merkki jäsentä kohtaan tunnetusta kateudesta jostakin hänen kyvystään.

Niissä jäsenkokouksissa, joihin osallistuin, käsiteltiin usein taloudellista tilannetta, mutta oli eräs iso ongelma, josta ei saanut ulkopuolisille puhua: sisäiset oppiriidat ja useat eri kuppikunnat. Useita jäseniä erotettiin seurakunnasta omien kokouksien pitämisen takia, osa näki paremmaksi lähteä itse ajoissa. Seurakuntalaisille annettiin ohjeita välttää näitä nimeltä mainittuja ihmisiä; heidän kanssaan ei saanut olla missään tekemisissä erottamisen uhalla. [- -] Tilanne kärjistyi lopulta siihen, että saarnaaja irtisanoi itsensä, eikä uutta nokkamiestä löytynyt vähään aikaan. [- -] Johtajan puuttumisesta alkoi vanhemmistoveljien hallitsema aikakausi. Tai tyranniksi sitä pitäisi ehkä paremminkin nimittää. [- -] Heillä jokaisella (ja heidän puolisoillaan) oli erilainen näkemys asioista, kukin painotti itselleen tärkeitä juttuja. Jokainen halusi valtaa keinolla millä hyvänsä. Nämä eläkeikäiset ukot halusivat rangaista muita omista vuosikymmeniä kestäneistä keskinäisistä asemasodistaan. [- -] Mutta tilanne laukesi siihen, kun seurakunnasta alkoi erota jäseniä jatkuvan riitelyn takia. (Kirje 26 a.)

Mua pyydettiin todistamaan uskonnollisessa ryhmässä. [- -] [Y-yhteisön] saarnaaja tuli eteen, mun vainoojani. Hän jollain tapaa kekkasikin minut sieltä puhuja paikalta. Vihasena kuiskas, että ei sinun sovi olla niin opettavainen. [- -] Se on hengellistä kateutta. (Arkistoimaton haastattelu 1.)

---

5 Ks. s:n 10–12 selitys selontekoverkosta.

Tietyissä uskonnollisissa yhteisöissä myös jokaiselle jäsenelle on määritelty oma statusasema yhteisön rakenteessa. Tämä statusasema on määritelty jäsenen paikan yhteisössä sekä sen, miten häneen on suhtauduttava. Statusasemat ovat voineet olla tiedostamattomia tai tiedostettuja. Statusasemiin ja yhteisön arvojärjestyksiin ovat voineet vaikuttaa mm. sukupuoli, siviilisääty, seksuaalinen suuntautuneisuus sekä jäsenen yleinen elämäntilanne. Erityisesti, jos jäsen ei ole siviilielämässään totellut yhteisön sääntöjä, oppeja ja suosituksia, häntä on voitu syrjiä. Tällä tavoin yhteisön rakenne on haluttu pitää homogeenisena ja muuttumattomana.

Jos taas yhteisön sisällä on ollut vallasta keskenään kilpailevia ryhmittymiä, niin niiden ulkopuolelle jättäytyneet yhteisön jäsenet, ovat voineet joutua myös painostuksen ja syrjimyksen kohteiksi. Tämä on ollut jo sinänsä osoitus siitä, että pyrkimys vallan oikeuttamiseen tietyille yhteisön jäsenille tai sisäisille ryhmittymille on ollut jokaisen yhteisön jäsenen velvollisuus. Kyseessä on tällöin ollut tiukka jäsen- ja ryhmäkontrolli. Tällaisissa tilanteissa informanttien on voinut olla vaikea määritellä suhdettaan yhteisön johtajiin. Ristiriitaisia tunteita on voinut herättää oma rooli yhteisössä suhteessa sen johtajiin ja heidän valtaansa.

Ehkä juuri tämmönen, että minä en ole taipunut kaikkeen. Se on ollut yks syy. Enkä väitä, että olisin siinä aina ollut oikeessa. [- -] Tarkotan sitä, että en tiedä, että kuuluuko tämmösen vähäisen veljen olla niin, että ei taipus tommosten suurempien uskonnollisten herrojen toivomuksiin. Sitä en, että kuulusko vai eikö kuulus. Sehän siellä oli vähän niinku ennen tuolla Venäjällä, ni samanlainen komento oli vähän näissä kirkoissa, jos sanoo sen karrikoiden. [- -] Siellä oli muutamilla veljillä, jotka oli päässy niinku korkeimpaan asemaan. Niillä oli suuri valta siellä ja uskovat on semmosia, että ne taipuu herkästi jopa sillonkin, kun ne tietää, että asia ei ole ihan oikein. Niillä ei ole rohkeutta sanoa asiasta. Ja minä en taipunu, ni se oli yks siihen, mutta minä en ole varma siitä, että olenko mä tehnyt oikein, kun en ole taipunut. (TKU/A/07/78.)

Seurakuntien pyhiä olentoja ovat vanhimmat ja avustavat palvelijat ja varsinkin näiden vaimot. Huonompia statuksia saavat osakseen yksinhuoltajat ja ulkopuolisen kanssa naimissa olevat. Tällaisia ei esim. pyydetä kylään. Jos joku pyytääkin, mitään yhteisiä asioista ei paljasteta. Ei kerrota kuulumisia vaan pidetään välimatkaa. Näin osoitetaan kullekin paikkansa ja varmistetaan oma suosiollinen asema muiden joukossa. Sääntönä oli, että kuinka kutakin oli kohdeltava, piti katsoa kuinka vanhemmisto tätä kohteli. Jossain vaiheessa vuosien varrella otettiin käytäntöön nk. ”merkkäminen, joku, jota ei oltu erotettu”, ”merkattiin” sillä tavalla, että häntä kohdeltiin kaltoin. [- -] Luulen, että minua ja lapsiani pidettiin merkattuina. Ei koskaan kyllä kerrottu, että niin olisi, mutta koska ei tainnut olla yhtään meitä kohtaan lämpöä osoittavaa henkilöä siinä kuusimiljoonaisessa kansassa. Joskus vaihdoimme seurakuntaa, mutta huomasiin, että siellä oltiin jo käyty valmisteluja etukäteen tekemässä. Naimisiin menoni jälkeen minua

tuskin tervehdittiin, kun saavuin lasteni kanssa kokouspaikalle. (Kirje 3 a.)

Teetuvalla painotettiin, että nämä teetupalaiset ovat Jumalalle vielä arvokkaampia kuin muut, vain kokouksissa käyvät uskovat. (Kirje 27 a.)

Olin kerran saarnassa. [- -] [Aviopuolison vanhemmat] tulivat myöhässä. Kaikki hiljeni. Olivat tyytyväisiä. Heitä sanottiin herrasväeksi. (Arkistoimaton haastattelu 2.)

Siellä on äärettömän suuri arvojärjestys. Kaikki nämä, jotka ovat olleet 10–20 vuotta uskossa, ovat arvojärjestyksen yläpäässä. Vammaisia ja psyykesairaita ei hyväksytä. (Kirje 77 a.)

Ilmeni, että seurakunnassa oli useita eri uskonnollisia ryhmiä, jotka taistelivat vallasta seurakuntaelämässä. Vaikka olimme seurakunnan jäseniä, mutta emme kuuluneet mihinkään ryhmittymään, niin silloin meidän perhettä alettiin syrjiä, mm. lapset eivät päässeet koskaan rippileirille eivätkä seurakunnan kesätyöpaikkoihin. (Kirje 28 a.)

Joidenkin uskonnollisten yhteisöjen arvojärjestys on voinut perustua sukupuoliseen epätasapainoon, kuten aikaisemmin on käynyt jo ilmi. Aineistosta nousi esiin se, että naisen asema on haluttu pitää selkeästi miehen aseman alapuolella joissakin yhteisöissä pyhiin teksteihin vetoamalla. Tällöin vain johtajien vaimoilla on saattanut olla mahdollisuus sanoa mielipiteitään uskonnollisista asioista. Kuitenkin johtajien arvostusta on saattanut laskea kaksinaismoralistinen käyttäytyminen: he ovat käyttäytyneet toisin kuin ovat opettaneet.

Naisen asema on alistettu. Yhteisön johtajiksi heitä ei hyväksytä. [- -] Naiset saavat toimia määrättyyn rajaan asti. (Kirje 4 b.)

Vain vanhemmilla ja avustavilla palvelijoilla, jotka ovat kaikki miehiä, on oikeus pitää ohjelmia ja puheita seurakuntalaisille. Naiset saavat olla mukana vain näytteissä, kuinka toimitaan, kuinka toimitaan eri tilanteissa palveluksessa oltaessa jne. tai palveluskokouksen oppilaana. [- -] Näitä vanhemmistoveljiä pitäisi katsoa ylöspäin ja syvästi kunnioittaa [- -] [yhteisön] lehden mukaan. Toisaalta sama lehti opettaa, että kunnioitus hankitaan omilla teoilla jne. [- -] Minulla ei loppua kohti ollut sen suurempaa kunnioitusta seurakunnan vanhimpia kohtaan kuin ketään muutakaan. Yksi vahva syy on se, että monet vanhimmat olivat tunnetusti liian viinin juojia, monet erosivat vaimoistaan ja jättivät perheensä uuden naisen tähden, tekivät hyvin reuhakkaita yhteismatkoja aurinkomaihin. (Kirje 3 a.)

Kuitenkin on huomioitava, että vaikka aineistossa korostuikin osittain tietyissä yhteisöissä uskonnollisena auktoriteettihenkilönä miehen valta-asema naiseen nähden, ei siitä saa tehdä liian musta-valkoisia johtopäätöksiä. Syynä tähän on se, että aineistossa on myös kerrottu avo- tai aviopuolison tai heidän vanhempiansa painostamisesta, jolloin painostajana on voinut olla yhtä hyvin yhteisössä tai perhepiirissä myös nainen.

Tulin kerran kotiin eräs [- -] [Y-yhteisön] jäsen tuli huomauttamaan kotiini, että hakkaatte vaimoanne. [- -] Hautajaisissa olisin tarvinnut apua, vaimo katsoi varovasti ympärilleen. Kuului enemminkin seurakuntaan. (Arkistoimaton haastattelu 2.)

Uskonnollisen yhteisön arvojärjestyksen painottuminen painostuskokemuksissa eri tavoin, nostaa esiin juuri uskonnollisen painostus -ilmiön monenlaiset muodot ja sen, että uskonnollista painostusta ei ole mahdollista rajata tiukkoihin raameihin vaan se on aina kontekstisidonnainen, monen eri asian summa. Eräs ongelma on se, kuka itse asiassa oikeuttaa tietyn arvojärjestyksen yhteisöissä. Ovatko he itse johtajia, vai onko mahdollista, että jotkut yhteisön jäsenet oikeuttavat tietyille henkilöille auktoriteettiaseman yhteisössä?

Meidän [- -] [yhteisössä] ”johtoporrashan” ei ole mikään sellainen ”tuomioistuin”. Johtoportaalta tarkoitetaan saarnaajia. He siitä itsekin muistuttavat, että ovat ihan tavallisia ihmisiä, eivätkä halua olla kukkona tunkiolla. Sitä vastoin monet muut ihmiset laittavat heidät vähän turhaan jalustalle. Tietenkin he ovat paljon tutkineet ja viettäneet aikaa jumalansanan parissa, joten ihmiset heiltä kysyvät sielunhoidollisia neuvoja. Mutta se on jokaisen oma valinta kysyykö vai ei. (Kirje 13 b.)

Ongelmana uskonnollisissa yhteisöissä on voitu nähdä myös se, että niissä ei ole ollut selkeää johtajaa, joka olisi ottanut vastuun yhteisön toiminnasta ja johon olisi voinut ottaa yhteyttä, jos yhteisössä tapahtuu jotakin negatiivista. Eräs haastateltava on ollut mukana yhteisössä, jossa johtamisvastuu on jaettu monelle. Haastateltavan mukaan tämä oli hänelle ongelmallista, koska jos hän kysyi luvan johonkin asiaan joltakin yhteisön jäseneltä, niin jotkut toiset yhteisön jäsenet saattoivatkin olla asiaa vastaan. Yhteisössä oli ollut myös joitakin levottomuuksia, joista haastateltava olisi halunnut puhua. Kuitenkaan yhteisössä ei ollut ketään, joka olisi voinut ottaa vastuun ja jolle olisi voinut näistä levottomuuksista puhua. (TKU/A/69: 8–10.)

3.3 Yksilön oman persoonallisuuden kieltämiskurssi

3.3.1 Persoonallisuuden tukahduttaminen

Osittain painostusta kokeneen oman persoonallisuuden kieltämiskurssi sisältyy jo edellä käsitellyyn diskurssiin siinä mielessä, että painostusta kokeneelta on voitu viedä mahdollisuus oman persoonallisuutensa ja mielipiteidensä esille tuomiseen erilaisiin uskonnollisiin auktoriteetteihin vetoamalla. Lisäksi tämä diskurssi liittyy läheisesti myös kyseenalaistamattomuusdiskurssiin.⁶ Olen nähnyt kuitenkin aineistoni pohjalta tärkeäksi nostaa erikseen esiin sen, millä tavalla käytännössä informantin oman persoonallisuuden tukahduttaminen on uskonnollisissa yhteisöissä ja perheissä tapahtunut.

Aineistossani informantit ovat eniten kuvailleet ja käsitelleet juuri niitä kielteisiä piirteitä, joiden kautta heidän omaa minuuttaan ja persoonallisuuttaan on haluttu muokata yhteisöön sopivaksi. Informanteja on siis vasten heidän omaa tahtoaan yritetty muuttaa sellaisiksi jäseniksi, joiden persoonallisuus vastaa uskonnollisen yhteisön omia ihanteita. Nämä tietyt ihanteet uskonnolliset auktoriteettihenkilöt ovat yleensä oikeuttaneet Raamattuun vetoamalla.

Seuraavaksi käsitelen yksityiskohtaisemmin eri teemoja, joiden avulla yksilön oma persoonallisuus on yritetty tukahduttaa. Aineistoni on hyvin hajanainen ihmisten erilaisten kokemusten vuoksi erityisesti yksilön oman persoonallisuuden kieltämiskurssin kohdalla. Tämän vuoksi olen pyrkinyt eri teemojen avulla ottamaan mahdollisimman paljon erilaisia kokemuksia huomioon.

3.3.2 Yhteisön säännöt

Uskonnollisen yhteisön luomat säännöt ovat olleet hyvin tiukasti määriteltyjä ja niistä poikkeaminen on saattanut johtaa erilaisiin sanktioihin. Huomioitavaa on myös se, että suurimmassa osassa (71%:ssa) kirjeitä ja haastatteluita on nostettu esiin erilaisia sääntöjä, jotka uskonnollinen yhteisö on informantille ja yleensä kaikille yhteisön

---

⁶ Ks. myös kyseenalaistamattomuusdiskurssi s. 117–124.

jäsenille määrännyt noudatettaviksi. Yksityiskohtaiset säännöt ovat voineen jäädä informantille hyvin mieleen, vaikka itse painostuksesta olisi kulunut jo monia vuosikymmeniä aikaa. Erityisen hyvin säännöt ovat jääneet informanttien mieleen niiden rikkomisesta seuranneiden sanktioiden vuoksi. Sääntöjen rikkominen on yleensä mielletty Jumalaa vastaan toimimiseksi ja näin ollen myös syntiseksi toiminnaksi.

Jos teit kaiken niin kuin neuvottiin ja opetettiin, olit hyvä seurakunnan jäsen ja pääsit uuteen maailmaan, jota he sanoivat Eedeniksi, mutta jos teit jotain sääntöjen vastaista, niin jouduit puhutteluun ja vahdittavaksi. (Kirje 29 a.)

Erityisesti lapsuudestaan ja nuoruudestaan kirjoittaneet informantit kertoivat hyvin yksityiskohtaisesti niistä säännöistä, joita heille oltiin uskuntoon vedoten lapsuudessa ja nuoruudessa opetettu. Aineistossa korostui se, että lapsille ja nuorille on määritelty hyvin ehdottomia sääntöjä, joiden laiminlyönneistä on voinut seurata erilaisia sanktioita, esimerkiksi muista eristämistä tai fyysistä kurittamista. Uskonnollisen yhteisön jäsenille on opetettu jo nuoresta pitäen selkeät säännöt siitä, miten pitää elää. Yhteisön sääntöjen avulla onkin pyritty kasvattamaan yhteisölle kuuliaisia ja sääntöjä kyseenalaistamattomia, helposti yhteisön taholta ohjaittavia jäseniä. Yhteisö on voinut tarkasti määritellä kaikista säännöistä sekä hyvät että huonot vaihtoehdot. Tällöin informantille ei ole jäänyt omaa valinnanvapautta tai mahdollisuutta soveltaa joitakin sääntöjä omaan elämäänsä sopiviksi.

Kaikkein pahimpana koin eräiden seniori-ikäisten vanhemmistoveljien yritykset palauttaa kymmeniä vuosia sitten voimassa olleet säännöt uudelleen käyttöön: nainen vaietkoon seurakunnassa, nuorten kuuntelema gospel on pahasta rytmin takia (kun sitä voi tanssia), naisilla ei saa olla muita koruja kuin vihkisormus, naisten pukeutumisen pitäisi olla peittävämpää ym. Kaikki säännöt koskivat naisia ja nuoria. (Kirje 26 a.)

Ohjeita löytyi niin oikeanlaisen ravitsemuksen, pukeutumisen (ehostus mukaan lukien) kuin myös musiikkityylin suhteen. Kaikista osa-alueista on siis kategorisoitavissa hyvät ja huonot vaihtoehdot. Rockmusiikki on pahaa ja vältettävää, kuorolaulu tai klassinen musiikki hyvää ja soveliasta. Sianliha on saastaista, kun taas kasvisperäisellä ruokavaliolla vaalitaan ruumiin pyhää temppeleä ja terveyttä. Luontevana jatkona ruumiin pyhänä vaalimiselle [- -] [yhteisön jäsenet] suhtautuvat jyrkän kielteisesti tupakointiin ja alkoholin käyttöön. (Kirje 23 a.)

Nuorille opetettiin heti uskovaisen elämän normit. Bändipaitaan tai alle polvipituisen mekkoon sonnustautunut teini mahtui nuorteniltaan huonosti. Tanssiminen, EU:n kannatus ja avoliitto olivat täysi-ikäisiltäkin kiellettyjä ja ”liberaalius” haukkumasana. (Kirje 30 a.)

Kaikki säännöt eivät ole yhteisössä olleet samanarvoisia, vaan toiset säännöt on

määritelty tärkeämmiksi kuin toiset. Sääntöjen arvojärjestys on vaihdellut yhteisöstä riippuen.

Valehtelu varastaminen, pettäminen, esiaviolliset suhteet ja muita seksuaalisuuteen liittyviä asioita ja tietysti rikokset ihmisyyttä vastaan (murhat ja tapot) olivat valtavia syntejä ja pienempiä ehkäpä jonkun pahan ajattelu ja meikkaaminen jne. (Kirje 19 a.)

Monet informantit ovat itse olleet sitä mieltä, että sääntöjen noudattaminen ei takaa ihmiselle uskonnollisen yhteisön määrittelemää pelastusta. Tämä on voinut myös olla yksi syy sille, minkä vuoksi osa säännöistä on ollut sellaisia, joita informantti ei ole halunnut noudattaa. Tämä on voinut aiheuttaa informantissa ahdistuneisuutta, koska hänelle ei ole yhteisössä annettu mahdollisuutta jättää noudattamatta joitakin sääntöjä ilman rangaistuksen tai syrjimyksen pelkoa.

Mieleeni tulee monta sääntöä, mitä olen kuullut kokousten saarnoissa tai ihmisten puheissa. Nämä kaikki ahdistavat minua, kun en halua niitä toteuttaa (ainakaan kaikkia), koska minusta nämä eivät ratkaise pelastusta. (Kirje 27 a.)

[- -] [Y-Yhteisön] ”normeihin” kuuluu paljon sellaista, joka ei mielestäni täysin kuulu uskonasioiden piiriin (Kirje 23 a.)

Huomioitavaa on se, että aineistossa korostui erityisesti lapsuudessa ja nuoruudessa opetetut uskonnollisen yhteisön säännöt. Huomattavasti vähemmän korostui yhteisöjen sääntöjen noudattaminen niissä yhteydenotoissa, jotka koskettivat aikuisuudessa koettua uskonnollista painostusta.

Aikuisuudessa uskonnollisen yhteisön säännöt ovat koskettaneet aviopuolisoiden erilaisia tai vastakkaisia uskonnollisia näkemyksiä. Toinen aviopuolisista on voitu alistaa osittain yhteisöstä poikkeavien näkemyksiensä vuoksi puolison tai suvun taholta. Tällaisessa tilanteessa alistettu aviopuoliso on voinut tuntea ahdistusta erityisesti sen vuoksi, että yhteisön määräämät säännöt ovat rajoittaneet hyvin paljon sekä hänen uskonnollista elämäänsä että yksityiselämäänsä.

Minua painostettiin. Minun ei olisi annettu tehdä sitä työtä, koska se ei ollut uskonnollista. Olisi pitänyt alkaa saarnamieheksi, kolehdin keruuseen, torvisoittokuntaan. [- -] Minusta odotettiin suurta saarnamiestä. [- -] Minulla oli päivätyökin. Katselin kelloakin uskonnollisissa tilaisuuksissa, että saisi jo riittää. Alettiin ajatella, että en ollutkaan niin pyhä. [- -] Olisin saanut uuden elinkeinon, mutta se olisi ollut syntistä, mut ei se olisi ollut, vaan luonnollista. [- -] Ei hyväksytty kaikkia hommia, esimerkiksi vaellusta tai ryypäämistä. [- -] Elokuviin ei saanut

mennä. Ei saanut nauraa ääneen. [- -] Tuli kova riita, kun luin paljon Vanhaa Testamenttia. [- -] [Aviopuolisoni] kysyi: Miks taas sitä? Pitäis lukea Uutta Testamenttia. Sanoin, että jos ei saa lukea mitä haluaa, jätän Raamatun kokonaan pois. [- -] [Aviopuoliso] hyväksyi vain Uuden Testamentin. Vanhan Testamentin lukeminen oli mielenkiintoista, mutta kirja jäi hyllyyn. [- -] Meillä oli kaikki, mutta olis saanut olla rauhassa. [- -] [Aviopuolisoni] eli kahta elämää, uskovaista ja perhe-elämää. (Arkistoimaton haastattelu 2.)

Jo lapsuudesta lähtien säännöt ovat saattaneet olla erittäin ankaria. Ne ovat voineet vaikuttaa lähes jokaiseen informantin elämänalueeseen. Erityisenä ongelmana lasten kohdalla on ollut se, että he eivät ole voineet ymmärtää, mitä he ovat tehneet väärin ja mistä heitä moititaan ja kuritetaan. Aineistossa tulikin esille se, että informantin vanhemmat eivät ole välttämättä osanneet perustella vastaustaan lapsen kyseenalaistaessa jotakin uskonnollisen yhteisön määräämää sääntöä. Tämä on voinut aiheuttaa lapselle ristiriitaisia tunteita siitä, miten hänen tulisi toimia, jotta vanhemmat hyväksyisivät hänet. Se, että informantin vanhemmat eivät ole osanneet perustella lapselleen jotakin uskonnollisen yhteisön määräämää sääntöä, kertoo siitä, että lapsen omat vanhemmatkaan eivät ole sisäistäneet yhteisön oppeja ja sääntöjä, vaan he ovat noudattaneet sääntöjä ulkoapäin annettuina ehdottomina totuuksina.

Myös ruumiillinen kurinpito oli ankaraa. Tukkapölyä tuli harva se päivä ja piiskaa ja remmiäkin usein, esim. naapurin lasten kanssa leikkimisestä, liian pitkään nukkumisesta aamulla, uimapuvussa pihalla olemisesta jne. (Kirje 2 a.)

Jo hyvin pienenä, heti kun niitä[sääntöjä] rupesi ymmärtämään, niin itse pienenä lapsena piti noudattaa eikä voinut ymmärtää niitä eikä kyseenalastaa eikä tivata vanhemmiltaan, että miksi tehdään näin. (TKU/A/07/75.)

Myös koulun uskonnonopetuksessa on saattanut korostua tietyn uskonnollisen yhteisön sääntöjen noudattamisen edellytys hyvänä kristittynä olemiselle. Lapsen ja nuoren kriittisille kysymyksille ei ole annettu opetuksessa tilaa. Tämä on saattanut herättää pelkoa ja ristiriitaisia tunteita lapsessa ja nuoressa.

Minua ihmetytti ja hämmensi, kun uskonnonopettajat sanoivat, että Jumalan armo on ihan EHDOTON. Mitään ei ihmisen tarvitse tehdä sen ansaitakseen, ja kuitenkin sille asetettiin roppakaupalla ehtoja: ellet kadu syntejäsi, ellet tee parannusta, ellet usko opinkappaleita, ellet lyyhisty ristin juureen kerjäämään armoa, ellet löydä virvoitustasi Raamatusta, ellet käy kirkossa ja seuroissa, ellet rukoile, ellet tuomitse itseäsi, sitä sun tätä ja taistele syntiä vastaan, ellet todista uskostasi sanoin ja teoin, ellet tunne ja koe niin kuin oikean kristityn pitää tuntea ja kokea, ellet suostu tähän Prokrusteen vuoteeseen silvottavaksi, niin et ole Jeesuksen oma ja loppusi on hirmuinen. (Kirje 31 a.)

Suurimmassa osassa informanttien kokemuksista tuli esiin hyvin monenlaisia sääntöjä, joiden noudattamisella informantteja on painostettu. Yleisimmät aineistosta esille nousseet säännöt, joita uskonnollisissa yhteisöissä on tiukasti määritelty ja joiden noudattamista on kontrolloitu, ovat olleet seksuaalisuuteen, pukeutumiseen, musiikkiin sekä harrastuksiin ja vapaa-ajanviettoon liittyviä sääntöjä. Kaikki jollakin tavalla nautintoon liittyvät asiat, jotka eivät liity uskonnon harjoittamiseen, on yhteisöissä nähty ns. ”maallisina” nautintoina, joita on kaikin tavoin pitänyt välttää.

Radion kuuntelu, liian kapea ja/ tai lyhyt hame, läpinäkyvä pusero (herättää ”alhaisia” himoja miehissä, kuten isäni sanoi), elokuvat, maallinen musiikki, kirjat jne. Kaikkea en edes muista, mutta lähestulkoon kaikki ” maalliset” asiat olivat tuomittuja, joista seurasi helvetin tuomio. (Kirje 32 a.)

Yleensä kaikki mikä oli kivaa, oli syntiä (Kirje 33b).

Kaikki tuntui olevan syntiä: meikkaaminen, seksi ennen aviosuhdetta, musiikki ym. Seuroihin oli lähdettävä ja kuri oli muutenkin kova. (Kirje 34 a.)

3.3.2.1 Seksuaalisuuteen liittyvät säännöt

Eri ikäkausina ovat korostuneet erilailta, mitkä säännöistä on koettu painostavina ja ahdistavina. Kuitenkin seksuaalisuuteen liittyvät säännöt ovat korostuneet niin nuoruudessa kuin aikuisuudessakin. Koska seksuaalisuus liittyy ihmisen koko persoonaan, siihen liittyviä sääntöjä on uskonnollisissa yhteisöissä ollut hyvin paljon.

Aineistossa esille nousseet säännöt koskivat laaja-alaisesti seksuaalisuutta, esimerkiksi pukeutumista, ehostamista, poikien ja tyttöjen välisiä ystävyys-suhteita, esiaviollisia suhteita, ehkäisyn käyttöä sekä seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä asioita. 32% painostavista ja ahdistavista säännöistä koskettivat seksuaalisuutta. Uskonnollisissa yhteisöissä ja perheissä on myös voitu vältellä puhumista avoimesti seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, vaikka moni informantti olisi sitä halunnut, häpeilyn ja syntiseksi leimaamisen sijasta.

[- -] vastuunpakoilua oli myös, sillä eihän niin pyhä ihminen voinut puhua niin saastaisista asioista kuin kuukautisista. Niistä sai selvitä omin avuin. (Kirje 12 a.)

Yhteisön normeista poikkeaminen nimenomaan seksuaalisuuden alueella oli jotain hirveää. Oma seksuaalisuus ja sen ilmaiseminen oli sanattoman kontrollin alla. Itsensä kieltäminen oli ihanne ja se perusteltiin yhteisön hyväksi toimimisena. Minusta tuntui usein siltä, että uskovaisia ei kiinnosta mikään muu niin paljon kuin toisen ihmisen seksuaalimoraalin vartioiminen. Tämä tuntemus oli kuitenkin painettava jonnekin syvälle ja yritettävä mukautua ulkonaisiin vaatimuksiin. (Kirje 35 a.)

Lapsen tai nuoren vanhemmat ovat voineet puuttua tiukasti lapsensa pukeutumiseen pelätessään yhteisön kritiikin kohdistuvan koko perheeseen. Uskonto on voinut olla sinänsä toissijaisena asiana, jos perheessä on pelätty sitä, miten muut yhteisön jäsenet suhtautuvat sen kasvatustapoihin. Ryhmäkuri ja valta on siis tarkoin määritelty tällaisissa yhteisöissä.

Kaikki tämmönen siinä murrosiässä, [- -] että olis halunnut edes pukeutua itse ja valita vaatteitaan. Siitä oli ristiriitoja, kun se oli kumminkin tätä, että sen pukeutumisen olis pitänyt olla hyvin väritöntä ja hyvin semmosta harmaita paitapuseroita pitää. [- -] Mitään värejä ei olis saanut käyttää eikä mitään erikoisempia vaatteita. Kaikki muut tulkittiin erikoisiksi ihan perustavallinen, melkein vois sanoa, että jakkupuku. Mutta siinä oli äidin mielestä sekin, ei hän vedonnut yksistään siihen uskontoon, vaan sen mielestä se oli niinku tota, mitä ihmiset aattelee. Jos on jotain värikkäämpää tai joku pitkä villapaita. Mulla oli semmonen [villapaita] polven yläpuolelle ulottuva tavallaan mekko, jossa oli alhaalla resori, et se oli tavallaan minimekko. Sen alla oli villahousut tai leggingsit. [- -] Niin se oli ihan järkyttävää, että ei semmosta ois saanu käyttää missään nimessä. Muistan, että joitain semmosia omasta mielestä ei edes ollut avara, mutta v-pääntiellä oleva T-paita. Muistan, että mää ostin sen joskus yläasteiässä, niin äiti poltti sen. Ei saa käyttää semmosia, että kaikissa piti olla hyvin tiukka ja korkea pääaukko. (TKU/A/07/75.)

E erityisiä ongelmia niin nuoruudessa kuin aikuisuudessaakin on syntynyt sellaisissa tilanteissa, joissa informanttien tai heidän läheistensä parisuhdeasiat eivät ole olleet yhteisön mukaan kunnossa. Esimerkiksi informantti tai hänen vanhempansa ovat eronneet aviopuolisostaan tai ovat aikeissa erota tai informantti on aloittanut seurustelun yhteisöön kuulumattoman henkilön kanssa tai hän elää avoliitossa. Nuorten ja nuorten aikuisten kohdalla seurusteluasioihin on puututtu kieltämällä seurustelu ja avioliitto yhteisöön kuulumattoman kanssa. Yhteisössä on voinut olla ihanteena se, että siihen kuuluvan pitäisi löytää seurustelukumppani ja tuleva aviopuoliso juuri kyseisen yhteisön keskuudesta. Tällaisissa tilanteissa yhteisössä on saatettu alkaa syrjiä informanttia tai hänet on voitu erottaa vasten omaa tahtoa yhteisöstä. Informanttia on myös voitu yrittää leimata ja puhutella, jos hänet on nähty tekemisissä vieraan, toista sukupuolta olevan henkilön kanssa.

Nuorena seurustelu kiellettiin (syntiä). [- -] Seurustelu kiellettiin syntisenä. Jos käveli ikäisensä miehen kanssa enemmän kuin kerran, sai ”määrätyn nimen”! Näin sanoi [- -] pappi. (Kirje 36 a, b.)

Kävelin komean miehen kanssa. Tuli kyl sen päivänen tragedia. Kauhea mielipaha. Jouduin puhutteluun. (Arkistoimaton haastattelu 4.)

Ensimmäiset vaikeudet alkoivat, kun sain avioeron. Se vielä jotenkin suvaittiin, mutta kun aloin seurustella nuoruudenaikaisen ystäväni kanssa (avioeroni jälkeen) vaikeudet alkoivat. Ensimmäiseksi minua puhuteltiin [- -]. Kerroin, että kuuntelin omantuntoni ääntä enkä suostu seurusteluni lopettamiseen. (Kirje 37 a.)

Hän soitteli minulle puheluita, joissa väitti ettei seurusteluni tämän rakkaani kanssa ollut ”Jumalan tahto”. Hän yritti painostaa minua jättämään tämän ihmisen sanomalla: ”Tiedät itsekkin ettei se ole oikein. Löydät paremman, miten olisi se ja se”(hän luetteli henkilöitä seurakunnasta). Nämä puhelut järkyttivät minua suuresti ja ajaudiinkin tämän ihmisen painostuksen alaisena ”jättämään” hänet kahteen kertaan! Mutta kuitenkin otin hänet takaisin elämäni. Olinhan rakastunut häneen. (Kirje 8 a.)

Yhteisö on voinut pitää niin tiukassa otteessa jäsentään, että hän on lopettanut yhteisön painostamana seurustelun informantin kanssa. Tämä on voinut aiheuttaa ei-uskovaiselle osapuolelle eli informantille ahdistusta, ja hän on saattanut tuntea, että ei voi vaikuttaa itse seurusteluun mitenkään, sillä tiukasti kontrolloiva yhteisö on pitänyt hallinnassaan hänen seurustelukumppaniaan. Tällöin seurustelu on voinut yhteisön painostuksen vuoksi päättyä. (TKU/ A/07/71: 3–4.)

Informantit, jotka ovat kokeneet uskonnollista painostusta seksuaalisen suuntautuneisuutensa vuoksi, ovat kokeneet kaikkein painostavimpana sen, että heitä ei ole tämän vuoksi hyväksytty yhteisöön. Tällöin he ovat voineet joutua salaamaan yhteisössä seksuaalista suuntautuneisuuttaan syrjimisen, pilkkaamisen ja/ tai työpaikan menettämisen pelossa. Tällaisissa uskonnollisissa yhteisöissä on nähty ainoana oikeana seksuaalisen suuntautumisen muotona heteroseksuaalisuus. Informantit ovat joutuneet erityisesti salaamaan seksuaalista suuntautuneisuuttaan sellaisissa yhteisöissä, joissa homoseksuaalisuus on nähty syntinä, josta informantin pitäisi päästä jollakin tavalla eroon. Salailu on voinut koskea niin arkielämää kuin uskonnollisessa yhteisössä työskentelyäkin. Seksuaalisen suuntautuneisuuden salailussa korostuu informantin kokemus siitä, että hän ei voi olla oma aito itsensä vaan hänen täytyy osittain esittää jotain muuta kuin mitä hän on.

Aineistossa nousi esiin se, että homoseksuaalisesti suuntautuneet informantit, jotka ovat ottaneet osaa yhteisön toimintaan, halusivat, että heihin suhtauduttaisiin yhteisön taholta niin kuin keneen tahansa muuhun seurakuntalaiseen. Yhteisöissä on saatettu ottaa pääasiaksi informantin ”muuttaminen” heteroseksuaaliksi. Tällöin toissijaiseksi on voinut jäädä informantin hengellisen elämän hoitaminen. Taustalla yhteisössä on ollut uskonoppi siitä, että homoseksuaalisuus on syntiä ja siitä on päästävä jollakin tavalla eroon. Tällöin informantin oma tahto ja mielipiteet on jätetty yhteisössä toissijaiseksi.

Sellainen tulee mieleeni, että heidän on vaikea kohdata homo, ja he sysäävät sellaisen mieluiten jonkun toisen harteille: kerran minulle ehdotettiin Aslania [- -], mutta minä olisin silloin halunnut tavallaan hengellistä ohjausta siltä nimenomaiselta henkilöltä, jonka luokse olin hakeutunut, koska ajattelin, että koska on uskova ihminen, niin Jumala voisi hänenkin kauttaan neuvoa minua. (Kirje 38 b.)

Hän oli siellä [Y-seurakunnan lastenleirillä] vetäjänä [- -]. Niin hän toi siinä lopussa semmosen pienen vihkon, missä kerrottiin homoseksuaalisuudesta. Mä en silloin todellakaan vielä ollut ees mistään seksuaalisuudestani miettinyt tai mitään. [- -] Mä jotenkin säästin [vihkon]. [- -] Se vaikutti paljon muhun. Sillä tavalla, koska tehdään niin likaseks ja syntiseksi ja sairaaks [- -]. No toinen muistikuva on [- -], kun olin siellä teetuvalla töissä. [- -] Siellä puhuttiin jo siitä, kuinka väärin se on, ja sitten siinä vaiheessa, kun itse ei ymmärtänyt asioista paljo mitään. Mä aloin miettiä sitä, että se on jollakin tavalla väärin. Ne ois varmaan ensimmäisiä kokemuksia. Mut niitä sit yläaste-ikäsestä. [- -] Aslan projekti, niin mua siihen sitten niinku yritettiin. Niinku taivuttaa, että mä lähtisin tähän Aslan projektiin mukaan kahdeksannelta luokalta lähtien varmaan tohon yhdeksännen luokan loppuun asti. [- -] Mua yritettiin pitää siinä. Niin siinä sitten mulla alko masennus. [- -] Mäen tiedä onko tässä jotain yhteyttä, mut koska se oli tosi kova paikka. (TKU/07/68: 4.)

3.3.2.2 Vapaa-aikaan liittyvät säännöt

Seksuaalisuuteen liittyvien sääntöjen lisäksi uskonnollisen yhteisön jäsenille on myös määritelty tiukkoja vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyviä sääntöjä. Kaikista mainituista säännöistä 39% koskivat juuri vapaa-aikaa ja harrastuksia. Yleensä informantilla on ollut monia sääntöjä, joilla on yritetty rajoittaa yhteisön ulkopuolisia yhteyksiä ja vapaa-ajanviettopoja. Yhteisön ankarat säännöt ovat olleet yksi keino pitää informantti tiukasti omissa yhteisössään, ja samalla myös pyrkiä siihen, että hänellä ei heräisi kiinnostus ”maailmallisia” asioita kohtaan. Aineistosta korostui tiukkoja sääntöjä mm. alkoholinkäytön, musiikin kuuntelun, uskonnollisissa tilaisuuksissa

käymisen, television katselun, tanssimisen ja ystävyysuhteiden solmimisen suhteen. Myös ulkonäköön liittyviä sääntöjä on kontrolloitu muussakin merkityksessä kuin informantin seksuaalisuuteen liittyvänä tekijänä. Tällöin ulkonäköön liittyvät säännöt ovat voineet korostaa sitä, että naisen ei pitäisi olla turhamainen ja hienostella vaatteilla, koruilla ja meikeillä, vaan hänen tulisi keskittää elämänsä uskonnon harjoittamiseen. Kuitenkaan vapaa-aikaan ja seksuaalisuuteen liittyviä sääntöjä ei voi täysin erottaa toisistaan, koska seksuaalisuus liittyy ihmisen elämään kokonaisvaltaisesti.

Heillä oli sellanekin, että kihla- ja vihkisormusta ei katsottu hyvällä, jos se on jotain muuta kuin sileä. Se on liian prameilevaa, jos on jotain kiveä ja samoiten kellojen kans. Kello on ainoa, mitä nainen saa käyttää. Sen pitää olla mahdollisimman vaatimattoman näköinen. (TKU/A/07/75: 7–8.)

Informantilla on voinut olla kymmeniä eri sääntöjä, joita hänen on täytynyt noudattaa ollakseen mahdollisimman hyvä ja kuuliainen yhteisön jäsen. Vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyvien sääntöjen noudattamisella on yhteisön yhdenmukaisen sosiaalisen rakenteen ja oikeanlaisen uskonnon harjoittamisen lisäksi pyritty erityisesti perheissä välttämään muilta yhteisön jäseniltä tuleva kritiikki. Perheissä on pelätty yhteisön kritiikkiä siitä, miksi vanhemmat ovat sallineet lastensa esimerkiksi pukeutua yhteisön sääntöjen vastaisesti tai miksi he ovat antaneet lastensa olla tekemisissä yhteisöön kuulumattomien lasten kanssa. Tällä tavalla yksittäiset yhteisön jäsenet ovat siis uusintaneet ja pitäneet yllä sääntöjä ja valtahierarkiaa. Tällöin tietyille jäsenille yhteisössä on annettu valta määrätä millaisia sääntöjä kaikkien yhteisöön kuuluvien on noudatettava.

Me saatiin käyttää housuja, sitä oli joku saarnaaja perustellu sillä, että sen lämpimyyden vuoksi saa varsinkin talvella käyttää. Sitten tuota, siinä taas oli se, että jos ne housut jalassa oli tulossa koulusta, olis pitänyt kartella, ettei tää uskonnon vanhempi väestö nää. Se oli kumminkin vähän semmosta, vaikka osa nuoremasta väestöstä hyväksy, sitten sitä ei olis saanu näyttäytyä sen vanhemman väestön nähden. (TKU/A/07/75.)

Eihän saanut edes elokuvissa käydä. Se oli syntiä ja katsottiin tosi pahalla, jos tuli tietoon, että joku oli käynyt. Tosin mitään ”rellestysmeininkiä” en ole koskaan elämäni kaivannut. Vähän vapaampaa vaan olisi saanut olla. [- -] Nuoruudesta: vapaampaa... no, musiikin kuuntelu oli syntiä, ei elokuvia, seuroissa kehoitettiin, etteivät tytöt ja pojat niin paljon keskenään seuraa pitäisi. [- -] Kaksimielisille vitseille ei saanut nauraa, saatikka kertoa. Saarnaajat siitakin muistuttivat. [- -] Itsensä laittamiselle naureskeltiin kaveripiirissä. Oli niin, että piti olla samassa mallissa – hiukset kiinni, ei meikkejä, korkeintaan huulirasvaa. Vaatteet vaatimattomia. Ei mitään avokauluksisia puseroita ja hameen pituuskin mieluummin pohkeeseen. Joku saarnaaja

siitäkin sanoi, että ei saisi olla liian pitkä, muttei liian lyhytkään. [- -] Mielestäni aikamoista holhousta. (Kirje 13 a, b.)

Televisiota ei saisi katsoa. Tästä usein vitsaillaan kokouksissa, kun joku kertoo katsoneensa jonkun ohjelman, silloin ”paljastuu”, että puhuja on maallistunut. (Kirje 27 a.)

Kuten yllä on jo tullut ilmi, tietyissä yhteisöissä kaikenlainen hienosteleminen on nähty pahana asiana. Tällöin yhteisössä on hyväksytty vain erittäin vaatimaton tapa pukeutua. Aineistossa on noussut monessa kohtaa esille myös se, että informantit olisivat halunneet varsinkin murrosiässä vaikuttaa itse pukeutumiseensa ja samaistua näin muihin nuoriin. Tämä on kuitenkin ollut hyvin vaikeaa toteuttaa, koska yhteisö on vaatinut jäseniltään tietynlaista pukeutumistyyliä, eikä siitä ole saanut poiketa millään tavalla.

Seuroissa pitää aina olla huivi päässä. Jopa kampauksesta oli, että hiukset pitäs olla niin kuin ihanteellisin tilanne, että keskellä päätä jakaus ja niskassa tiukka nuttura. Hyvin sillai säännönmukaisesti hiukset ja joskus jopa sanottiin vähän siihen tyyliin, että mitä keskemällä päätä ja suoremassa, niin sen paremmalla mallilla sen ihmisen usko on, että sen vahvempi se usko on. Se olit tämmöstä. Kyllä sitä vastaan varsinkin murrosiässä soti kovastikkin ja sitten, että ne hiukset piti seurojen alla olla peitettynä sillä huivilla tiukalla solmulla. Niin semmoset justiinsa, jos oli joku kirjava huivi ja jos se oli vähän huolimattomasti nakattu päähän, niin se oli asia mistä syrjittiin ja oli sillä tavalla, että saarnaajien vaimot tuli sanomaan, että kun ei mee oikein päähän, että ahdistaa se, että jos on paholainen siellä päässä, niin se voikin ahdistaa. (TKU/A/07/75: 11–13.)

Tiukoilla säännöillä vapaa-ajan ja harrastusten suhteen yhteisö on myös halunnut välttää yksittäisen yhteisön jäsenen kriittisyyttä yhteisöään kohtaan, erityisesti jos jäsen on kuulunut uskonnollisen yhteisön lisäksi ei-uskonnollisiin harrastusryhmiin tai hän on solminut ystävyysuhteita tai ollut avioliitossa yhteisöön kuulumattoman kanssa. Sääntöjen seuraukset ovat voineet vaikuttaa informantin elämään hyvin laajasti. Hän on voinut mm. jättää kaikki entiset harrastuksensa ja keskeyttää opiskelunsa yhteisön vaatimusten vuoksi.

Pelkästään muiden kuin seuran kirjojen lukeminen oli pahasta. [- -] Jotkut jatkoivat taiteellisia harrastuksiaan, vaikka niitäkään ei katsottu suopein silmin. Nuorena harrastin piirtämistä ja taulujen maalaamista, mutta jälkeinpäin katsottuna näen, että muutin sen harrastuksen ompelemiseen, tilkkutäkkejä, lasten vaatteita, patalappuja jne. Se oli sallittua. (Kirje 3a.)

Lasten ja nuorten yhdenmukaistaminen uskonnollisen yhteisön sisäiseen rakenteeseen tiukkojen ja ehdottomien sääntöjen avulla, on ollut joissakin yhteisössä keskeisellä

sijalla. Lapsilta on voitu kieltää kaikki sellainen, joka on katsottu yhteisössä lapsen uskonnolliselle kehitykselle ja varsinkin hänen yhteisöön sosialisoitumisprosessilleen uhkaksi.

Lapsille ei sallittu mitään satuja, radio, TV oli kiellettyjä ja samoin tavalliset lastenlaulutkin (Kirje 39 a).

Yksi keskeisistä vapaa-ajanviettoon liittyvistä säännöistä on ollut se, että informanttia on painostettu käymään uskonnollisen yhteisön tilaisuuksissa. Kokemuksia tästä on ollut jo pienestä lapsesta lähtien aivan eläkeikään asti. Tällöin informantin omaa tahtoa ei ole kuunneltu ja erityisesti lapsilla ei ole ollut muuta vaihtoehtoa kuin vanhempiensa pakottamana lähteä näihin tilaisuuksiin. Nämä tilaisuudet ovat voineet olla erityisen raskaita ja pitkiä pienille lapsille, jotka eivät ole välttämättä ymmärtäneet niiden tarkoitusta. Tällöin lasten kehitys- ja ymmärrystaso on jätetty ottamatta huomioon.

Tänä päivänä jo yhteiskunnassa tiedostetaan, että alle kouluikäinen lapsi, ei keskivertolapsella ja vaikka sillä olisikin normaalia parempi keskittymiskyky, niin se on liikaa se kaks tuntia istua aloillaan. Vielä jollekin 4-vuotiaalle, jolle se saarna on täyttä hepreea. (TKU/A/07/75: 6.)

Joka sunnuntai oli mentävä seuroihin eikä meiltä lapsilta yleensä kysytty halusimmeko mukaan. Muistan, kun äiti otti tukasta kiinni ja pakotti istumaan penkillä koko saarnan ajan, vaikka saarna kesti yleensä vähintään kaksi tuntia. (Kirje 40 a.)

Useita iltoja viikossa koko perhe raahattiin seuroihin kuuntelemaan kauhutarinoita. Siis niitä entisiä saatanallista elämää viettäneitä ihmisraunioita, jotka löysivät Jeesuksen tai olivat peräti suurin piirtein tavanneetkin. Seuroissa oikein lietsottiin kauheuksia ja väkivallan kuvauksilla aivan kuin herkuteltiin ja kummallisinta kyllä, ihan pikkulapsetkin saivat kuulla näitä tarinoita. (Kirje 39 a.)

Murrosikäiseksi saakka jouduin lauantaisin käymään kirkossa yhdessä vanhempieni kanssa. Isäni vihastui aina, jos joku perheenjäsen tahtoi jäädä pois sapattikoulusta muusta syystä kuin sairauden vuoksi. (Kirje 23 a.)

Pyhäkoulut, joita nämä [- -] mummit pitivät sunnuntaisin päivällä, alkoivat tuntua niin ahdistavilta, että jäin pyhäkoulusta pois ja kävelin yksinäni läheisellä metsätiellä. Luonnossa liikkuminen rauhoitti. [- -] Seuroja pidettiin sunnuntai-iltais. Kotona äitini varoitteli, että siellä ei sitten nukuta, ja että penkillä istutaan hiljaa, rauhassa eikä saa lähteä kävelemään. Toisten perheiden lapset saivat lähteä penkistä välillä kävelemään. Ankara komento oli piinallista pienelle lapselle. [monien vuosikymmenien päästä] Terveystilani on erittäin huono. [- -] Oli pakko jäädä seuroista pois. Nyt [- -] [sukulaiseni] kävi vaatimassa seuroihin ja pelotteli helvetillä. Emme sanoneet mitään. (Kirje 41 a.)

Perheen sisällä on saatettu kokea myös uskonnolliseen juhlaan valmistautuminen ahdistavana ja pakonomaisena toimintana. Tällöin juhlaan valmistautuminen on myös

aiheuttanut huonoa mieltä erityisesti perheen lapsille.

Perjantaisin jouduimme osallistumaan viikkosiivoukseen, joka oli aina oltava valmis ennen sapatin alkua. Samoin ruokakaupassa asiointi ei tullut kyseeseen sapatin alkamisen jälkeen. Monesti, etenkin talvella jolloin aurinko laskee aikaisin, siivosimme kilpaa kellon kanssa. Isäni oli aina kireä ja ärtynyt perheemme valmistautuessa lepopäivään. Me lapset koimme tilanteen ahdistavana ja pakonomaisena fanaattisuutena. Monesti perjantai-illat olivat riitelyn ja pahanmielen värittämiä eikä niistä ole jäänyt mitään mukavia muistoja perheen yhdessäolosta. (Kirje 23 a.)

Aineistosta nousi keskeisesti esiin se, että musiikin suhteen uskonnollisissa yhteisöissä ollaan oltu hyvin tarkkoja. Musiikkia koskevat säännöt ovat liittyneet sekä informantin vapaa-aikaan että myös yhteisön toimintaan. Selkeitä sääntöjä on luotu siihen, mitä musiikkia saa kuunnella, soittaa ja laulaa, ja mitä taas ei. Yllä olevissa lainauksissakin on jo monessa kohtaa mainittu, että musiikin suhteen on ollut hyvin tärkeää noudattaa yhteisön sääntöjä siitä, mikä on soveliaista musiikkia, ja mikä ei. Informanttien on ollut erityisesti vaikea ymmärtää sitä, että mikä ns. ”maallisessa” musiikissa on ollut niin vaarallista, että sitä ei ole saanut soittaa, laulaa tai kuunnella. Erityisesti eri ikäryhmien käsitykset musiikkityyleistä ovat aiheuttaneet ristiriitoja yhteisöissä. Näkemyseroja on saattanut olla siitä, mikä on kaunista ja Jumalan kunnioittamiselle sopivaa musiikkia ja mikä taas ei. Tiettyjen musiikkityylien vaarallisuus on perusteltu yhteisön jäsenille sillä, että ne ovat lähtöisin pahalaisesta ja sen vuoksi ne edesauttavat kaikenlaista sellaista toimintaa, joka yhteisössä on nähty pahaksi ja syntiseksi.

Mieleenpainuvin synnin alue oli musiikki. Olen aina ollut musikaalinen. [- -] Musiikista äitini kertoi, että nimenomaan Saatana, joka on langennut enkeli, oli taivaan porukoihin kuuluessaan ollut nimenomaisesti musiikkiin vaikuttava enkeli [- -]. Idea oli kuitenkin siinä, että kuinka Saatana ”maallisen” musiikin kautta ikään kuin pyydystää ihmisiä ja jotenkin hänellä on siihen erikoinen lahjakkuus, suurempi kuin Jumalalla tai hänen taivaallisella väellään. Tämä musiikin synnittäminen paheni, kun olin noin 15-vuotias ja [- -] [sukulainen] kielsi meitä katsomasta [- -] musiikkivideota vedoten edellä mainittuihin syihin. Hän meni ahdistelussaan niin pitkälle, että lähetti asiasta kirjeitäkin, joita en tosin koskaan lukenut. Joitain vuosia myöhemmin äitini mustamaalasi mm. erään suosikkibändini [- -] kertomalla, että se on yksi niistä pahalaisen bändeistä, jonka kappaleita jos soittaa väärinpäin, löytää kappaleen sanoitukseen laitettut saatanalliset piiloviestit. Vieläkään en pysty kuuntelemaan [- -] [suosikkibändiä] (Kirje 19 a.)

Joku seurakuntanuori antoi minulle c-kasetin. En enää muista mikä sen nimi oli (HEAVY ja jotain), mutta kansi oli musta ja siinä puhuttiin rock- ja erityisesti heavy-musiikin vaarallisuudesta. Miten se edistää irtosuhteita, abortteja, homoseksuaalisuutta ym. ”paheita”. Nauhalla väitettiin ko. musiikkityylien sisältävän salaisia viestejä, joita ei pystynyt paljaalla korvalla kuulemaan, mutta jotka aivot käsitelivät ja tunnistivat. Viestit pystyi kuulemaan sen aikaisia vinyylilevyjä tai c-kasetteja takaperien pyörittäessä. [- -] Nauhalla soitettiin ensin ptkä kappaletta etuperin ja sitten sama takaperin. Ja tämä nauhalla puhunut [- -] [henkilö] kertoi, mitä

siinä muka kuului. Minä en todellakaan kuullut mitään salaisia viestejä. Vain ääntä, joka syntyy, kun puhe kuunnellaan takaperin. [- -] Kuuntelutin siitä pätkiä muutamalla muullakin ei-seurakuntalaisella, ihan tavallisilla nuorilla, ja pyysin kertomaan, mitä takaperin kuunnellussa versiossa sanottiin. Hekään eivät kuulleet mitään itsemurhaan kehottavia viestejä tai mitään muutakaan, vaikka kerroin heille välillä mitä siinä muka pitäisi kuulua. Tämä kasetti kiersi ahkeraan seurakuntaan liittyneiden ja mahdollisesti tulevaisuudessa liittyvien joukossa ja suurin osa uskoi kaiken mitä siinä oli sanottu. (Kirje 26 a.)

Oikeanlaista musiikin kuuntelemista vapaa-ajalla on voitu myös pyrkiä säätämään hyvin yksityiskohtaisilla säännöillä. Informantti on voinut hävittää sellaisia levyjään, joiden uskonnollinen yhteisö on katsonut kuuluvan vääränlaisen ja syntisen musiikin piiriin. Musiikin merkittävästä asemasta yhteisön säännöissä kertoo myös se, että sen jäsenet ovat voineet yrittää estää myös ns. ”maallisia” yhtyeitä esiintymästä.

Ei saa mennä ”maallisen” yhtyeen konserttiin, tai jos olen kertonut meneväni, on minulle sanottu: ”se ei saa olla tärkeämpää kuin Jumala” Tai: ”pitää pitää sydän puhtaana ja varoa, että mikään ei tule Jumalan ja itsen väliin”. Eli on sanottu, että tietynlainen musiikki voi tulla Jumalan ja ihmisen ”väliin”. Jos kuuntelee musiikkia, jossa on ei-hengellinen sanoma, voi vieraantua Jumalasta. Teetuvalla työskennellessäni kuulin myös kommentteja, joiden mukaan jopa klassista musiikkia tulee välttää, koska sen säveltäjä ei aina ole kristitty. Myinkin tämän takia suuren osan levyistäni halvalla, mikä jälkepäin on harmittanut, koska olen aina ollut kaikenlaisen musiikin ystävä. [- -] Olen jälkepäin ollut pahoillani, että osallistuin rock-festivaaliaktioon, jossa vahingoitettiin esiintyvän yhtyeen autoa ja kaikella lailla yritettiin ”estää” yhtyettä esiintymästä järjestämällä rukousrivejä lavan taakse eli täysin järjetöntä toimintaa. (Kirje 27 a.)

3.3.3 Riittämättömyys

Aineistossani yksi keskeinen piirre on ollut se, että informantti on voinut tuntea itsensä arvottomaksi ja riittämättömäksi, jos hän ei ole pystynyt noudattamaan kaikkia yhteisön vaatimia sääntöjä. Riittämättömyyden tunteita on kuvannut kokemuksissaan 32% informanteista. Riittämättömyyden tunne on voinut vaikuttaa negatiivisesti myös yksilön jumalasuhteeseen sekä jumalakuvaan. Vahva ja autoritaarinen uskonnollinen yhteisö tai sen johtaja on voinut saada informantin tuntemaan, että hän ei ole omana itsenään Jumalalle tai yhteisölle kelpaava. Informantille on voitu opettaa, että yhteisön sääntöjen noudattaminen on ikään kuin suoraan verrannollinen siihen, kuinka kelpaava yksilö on Jumalalle. Tällainen tulkinta on voinut vaikuttaa informantin elämään hyvin negatiivisesti.

Suurimmassa osassa aineistoani informantteja on ikään kuin ulkoapäin ohjattu pakkosuorittamaan sääntöjä. Pohjimmiltaan ohjaaminen on voinut perustua ikuisella kadotuksella pelottelemiseen tai informantin omaan pelkoon siitä, miten painostaja reagoi, jos hän ei noudatakaan annettuja sääntöjä. Näin aikaisemmin käsittelemäni uhkaavien mielikuvien käyttö, joiden toteutumista on mahdoton arvioida, korostuu informanttien kokemuksissa riittämättömyydestä yhteisöä tai sen johtajia kohtaan. Tämä on aiheuttanut informanteille erityisesti irrationaalista pelkoa ja epävarmuutta omasta pelastumisesta.

Koska informantteja on vaadittu noudattamaan lukematon määrä erilaisia sääntöjä, heille on voinut muodostua hyvin kielteinen kuva uskonnosta. Tällöin uskonto on saattanutkin kääntyä yksilön elämää ja voimavaroja rajoittavaksi tekijäksi. Keskeisesti pakkosuorittamiseen on liittynyt se, että informantille ei ole annettu minkäänlaisia mahdollisuuksia tehdä omia tulkintojaan tai ehdotuksiaan säännöistä tai niiden noudattamisesta.

Omaa itseään ei saa kuunnella, esim. minulle on kerrottu, että jos on väsynyt, pitää mennä silti kokoukseen, koska juuri silloin Jumala siunaa, kun ”kieltää itsensä”. [- -] Käskyjä kuunnellessa on tullut tunne, että kunpa en olisi uskossa, kun en jaksais noita kaikkia noudattaa. (Kirje 27 a.)

Vaikka nuorimmat olivat vielä peruskoulussa, seurakunnan yökahvilassa oli tarjolla joka viikonloppu aamukahteen kestäviä työvuoroja, joissa nuorten tuli mm. pitää kiusallisia todistuspuheita ikätovereilleen (Kirje 30 a).

Riittämättömyyden tunteen negatiiviset vaikutukset ovat voineet laajeta yksilön uskonnolliselta elämänalueelta hänen muuhun elämäänsä. Tällöin yksilö on voinut sairastua mm. uupumukseen tai masennukseen. Näin yksilön itsetunto ja itsearvostus on saattanut laskea hyvinkin paljon sen vuoksi, että hänelle on tehty joko suoraan tai epäsuorasti selväksi, että hän ei ole omana itsenään kelpaa uskonnolliselle yhteisölle. Riittämättömyyden tunteen keskeiseksi aiheuttajaksi on noussut se, että informantin on pitänyt ottaa osaa yhteisön toimintaan yli omien voimavarojensa.

Olin arvoton. En jaksanut juosta näissä kokouksissa. Olin jo päivät töissä. (Arkistoimaton haastattelu 2.)

Sinkkuvuosinani ja vasta [- -] [X-paikkakunnalle] muuttaneena seurakunta oli loistava paikka saada uusia kavereita ja tekemistä yksinäisiin iltoihin. Olin aktiivinen, monessa mukana, liiankin monessa, sillä ajauhin burn outin partaalle. [- -] Seurakunnassa ottamani vastuut oli jätettävä. En enää jaksanut hoitaa niitä. Ihmiset alkoivat olla huolissaan, miksi en käynyt seurakunnassa, miksi en osallistunut mihinkään. Eräs nuorisotyössä keskeisesti vaikuttava ihminen, jonka ”jengissä” olin ennen ollut mukana, oli jatkuvasti kimpussani. [- -] Käytin pohjustuksessani sanaa ”riittämättömyys”. Sitä tunsin seurakuntaa kohtaan. Aivan kuin siellä pitäisi aina olla jossakin mukana. Se on tie autuuteen. Armo sivuutettiin ja ihmisten edessä määriteltiin ja jaettiin taivaspaikat. ”Jokin on vialla, kun et ole enää mukana seurakunnan toiminnassa.” ”Olen huolissani, kun sinua ei ole näkynyt”. Noin eräs seurakunnan pastoreista sanoi puhelimesta. Tekemisieni tai tekemättä jättämisieni arvostelu ja käyttäminen saivat minut ahdistumaan. (Kirje 8 a.)

Nuorempana nuorten porukoissa kyseltiin, että jos joku oli monta viikkoa käymättä, että missä oot ollu ja mitä sulle kuuluu. Myöhemmin myös kotiin soiteltiin, että pitää käyttäytyä tietyllä tavalla. (TKU/A/07/69.)

Erityisesti nuoruudestaan kirjoittaneet informantit ovat korostaneet sitä, että uskonnon julistaminen yhteisön ulkopuolella on koettu hyvin vaikeaksi ja epämiellyttäväksi tehtäväksi. Tämä on voinut olla myös yksi syy yhteisöstä eroamiselle.

Olen joskus miettinyt, että olisin voinut jäädä uskontoon mukaan, jos olisin saanut olla rivijäsenenä eikä olisi tarvinnut käydä kentällä saarnaamassa eikä pitää puheita, mutta ei se piisannut heille, joten lopetin ja hyvä näin. (Kirje 29 a.)

Oman uskon julistaminen julkisesti ja evankelioiminen katsottiin suotaviksi asioiksi. Jos ei uskaltanut ääneen puhua uskostaan seurakunnan ulkopuolella, tarkoitti se, että on luopio ja häpeää Jeesusta. Näin ollen ei tietenkään taas ollut kelvollinen hurskaaseen joukkoon. (Kirje 42 a.)

Yksi riittämättömyyden tunnetta osoittava piirre joissakin yhteisössä on ollut se, että informantti ei ole kyennyt täyttämään painostajan, esim. yhteisön johtajan, perheen tai ystävän, toiveita omalla toiminnallaan. Painostajan vaatimukset ovat keskeisesti liittyneet aktiivisempaan sääntöjen noudattamiseen tai armolahjojen käyttämiseen.

Henkilön mielestä en toiminut aktiivisesti. En siis ollut kuuliainen Jumalalle tässä armolahjojen käyttämisasiassa. Pidin hänen mielestään lahjaani vakan alla ja ruosteessa, mikä oli hirveän paha synti. Koin toistuvasti ristiriitaa itsessäni kun koin, että en pysty täyttämään vaatimuksia. (Kirje 35 b.)

Koin olevani todella huono uskovainen (erilainen ja ulkopuolinen), kun en puhunut rukouksissani ja ylistyksissäni muuta kuin suomea. Useat seurakuntalaiset kehottivat syvään itsetutkiskeluun: salasin kuulemma jotain syntiä, kun en kokenut jotain täyttymystä. Lopetin ääneen rukoilun kokonaan, ettei kukaan tule viereeni ja vaatisi ”Jeesuksen nimeen” antamaan pyhän hengen tehdä työtään. Viivyttelin yleensä kokouksiin menoa viimeiseen hetkeen, että voisin valita istumapaikkani mahdollisimman kauas näistä ahdistelijoista. (Kirje 26 a.)

Eräällä koulun reissulla keskustelimme parin tunnin bussimatkan juuri siitä, miten tismalleen minun pitää käyttäytyä [- -] [seurustelukumppanini] suhteen. Sen jälkeen kahtena päivänä en pystynyt oikeastaan puhumaan mitään: makasin sängyssä, en syönyt, tuijotin seiniä. En ole koskaan kokenut syvällistä masennusta, mutta tuo kokemus on ollut lähinnä sitä. En vain tiennyt, mitä olisi pitänyt tehdä, mikä minä olin, missä Jumala oli, ja mitä Jumala halusi. [- -] Koin liikaa olevani vääränlainen. Äitini oli samaa mieltä kanssani, kun kerroin hänelle, kuinka minusta tuntui, että [- -] [ystävä] vaati minulta liikaa, etten ollut sellainen kuin piti. Hän oli varmaan huomannut väsymykseni ja ahdistukseni. (Kirje 5 a.)

Aikuisuuteen on voinut heijastua negatiivisesti lapsuudessa koettu riittämättömyys uskonnollisten sääntöjen noudattamisessa. Lapsi on voinut ajatella jo aivan pienestä asti, että hänessä on jotakin vikaa, kun häntä ei ole hyväksytty omana itsenään täysivaltaiseksi perheenjäseneksi. Vaikeudet vaadittujen sääntöjen noudattamisessa ovat aiheuttaneet itsetunnon laskua.

Kun sitten pääsin ripille, vaikka minulle ei järjestetty mitään rippijuhlia, toisin kuin muille. Menin ripille pääsyn jälkeen leikkauttamaan hiukseni ja otin korvakorut. Se oli niin kauheaa ja katastrofi, että silloin äitini hylkäsi minut lopullisesti. Olin kertakaikkiaan paha. Kaikki mitä tein, tarvitsin, ajattelin, oli kirottua. Taistelin olemassa oloni puolesta. [- -] Masennuin, uuvuin. [- -] Olen arka, hiljainen, vaisu, rikottu. (Kirje 21 a.)

3.3.4 Syyllistäminen

Aineistossa tuli selkeästi esiin informanttien syyllistäminen ja syyllisyydentunteen herättäminen sellaisissa tilanteissa, joissa he eivät ole pystyneet toteuttamaan uskonnollisen yhteisön tai läheistensä vaatimuksia. 39% informanteista kuvaili tunteneensa syyllisyyttä tällaisissa tilanteissa. Informantissa on haluttu herättää yleensä sen vuoksi syyllisyydentunteita, että hän itse ymmärtäisi ajatelleensa tai toimineensa väärin yhteisön oppeja tai sääntöjä vastaan. Syyllisyydentunteen herättäminen informantissa on voitu perustella Jumalan rankaisuna siitä, että hän on tehnyt jotain väärin itseään tai yhteisöä kohtaan. Samalla se on ollut myös osoitus siitä, että yhteisöissä ei ole hyväksytty erilaisuutta.

Syyllisyydentunteen herättämisellä informatti on voitu saada taipumaan yhteisön vaatimuksiin, mutta samalla informanttia on voinut ahdistaa ja hänen itsetuntonsa on

laskenut jatkuvan syyllistämisen seurauksena. Syyllisyydentunteen herättämiseksi on voitu käyttää hyvinkin kyseenalaisia keinoja.

Ne tuo mätää tai sellasta jotain. Ne haluaa sillä osoittaa sen, et jos sää olisit uskossa, niin Jumala antas sulle, oikeessa uskossa, Jumala antas sulle parempaa. (TKU/A/07/72: 5.)

Tuntui pahalta saada kirje lapsemme kuoleman jälkeen, vaikka suoraan ei sanottu, mutta viittaus oli, että olimme itse syynä väärällä uskollamme lapsemme kuolemaan (Kirje 43 a).

Syyllisyyden tunteminen on voinut saada aikaan sen, että yksilö on kaikin mahdollisin tavoin yrittänyt korvata riittämättömyyttään tai sääntöjen rikkomistaan erilaisin uskonnollista yhteisöä hyödyttävin teoin. Kuitenkin on otettava huomioon myös se, että yhteisö tai sen johtaja on voinut käyttää myös omaksi hyödykseen syyllisyyden herättämistä yksilössä.

Informanttia on saatettu syyllistää aivan inhimillisestä erehdyksestä. Pelkkä anteeksipyyttäminen ei ole välttämättä riittänyt, vaan informanttia on voitu syyllistää aina uudestaan ja uudestaan samasta asiasta. Tunnustamisen velvollisuus on iskostettu ihmisten ajatteluun niin syväälle, että sen ei ajatella olevan rajoittavan vallan aiheuttamaan. Valtasuhteet vaikuttavat keskeisesti erilaisten tekojen tai ajatusten tunnustamisessa, koska tunnustamista vaatii yleensä aina toinen henkilö, jolla on valtaa vaikuttaa alistettuun. Valtaa omaava henkilö arvio tunnustusta ja sen perusteella hän voi joko vapauttaa tai rankaista alistettua. (Foucault 1998, 48–49.)

Syyllistäjien oma vastuu on siirretty informantin parhaaksi toimimiseksi ja samalla hänen opetukseen. Jotta informantti on voinut saada anteeksi tekonsa, häneltä on voitu vaatia hänen psyykkiselle ja fyysiselle terveydelleen haitallisia tekoja.

Eräs pitkään kestänyt vakava konflikti sai alkunsa yhteisestä musisoinnista. Soitettiin ja laulettiin gospeleita. Sähkökitaraa soittanut henkilö erehtyi tapailemaan erään ei-hengellisen kappaleen alkua. Paikalle tuli vanhemmistoveri ja tunnisti kappaleen. Huuto oli melkoinen. Ja tästä alkoi asian ruotiminen kerta toisensa jälkeen seurakunnan kokouksissa. Vaikka tuo henkilö pyysi anteeksi koko seurakunnan edessä, häntä ja meitä muita syytettiin pitkään jumalanpilkasta. Syyllisyys kalvoi jokaista. (Kirje 26 a.)

Uskonnollisissa yhteisöissä syyllisyydentunteita on yritetty herättää erityisesti myös sairaiden ja taloudellisesti vaikeuksissa olevien ihmisten kohdalla. Menestysteologinen

ajattelutapa on korostunut, kun ihmistä on syyllistetty hänen taloudellisista vaikeuksistaan, sairaudestaan tai vammastaan. Informantteja on voitu suoraan tai epäsuorasti syyttää siitä, että vaikeudet ovat informantin omaa syytä, ja ne ovat lähtöisin jostakin informantin synnistä. Informantteja on voitu syyllistää siitä, että he eivät ole uskoneet tarpeeksi Jumalaan, eivät ole noudattaneet yhteisön sääntöjä tai he ovat kuuluneet väärään uskonnolliseen yhteisöön. Yhteisössä on voitu ajatella, että oikealla tavalla uskossa olevaa ihmistä ei voi kohdata vakava sairaus, vamma tai rahapula. Sairaus ja rahavaikeudet on nähty informantin omaksi syyksi, koska hänen uskonsa ei ole ollut tietyn uskonnollisen yhteisön mukainen.

[- -] yhteisön jäsenet ymmärtää niin, että maallinen menestyminen (mersut pihalla) on Jumalan siunaus siitä, että hän on pysynyt lujasti uskossaan. Jos jotakuta on kohdannut jokin sairaus (kuten minua [- -]), on se Jumalan rankaisu siitä, että tuo henkilö ei ole noudattanut raamatunohjetta uskovaisena elämisestä. (Kirje 3 a.)

Sä et parannu. Sä et usko oikealla tavalla [- -], kun sun talous, kun Herra vois antaa sulle vaikka mitä, kun tulisit siihen piiriin, ni saisit niin kun nää kaikki velat pois ja kaikki, oikein hyvän elämän sä saisit (TKU/A/07/72 : 6).

Yhteisöissä on käytetty nimetöntä vallankäyttöä herättämään yksilössä syyllisyydentunteita. Tällaista vallankäyttöä on hyvin vaikea todentaa ja kritisoida sellaisissa tilanteissa, joissa pyritään ikään kuin yksilön omaksi parhaaksi vaatimaan muutosta hänen elämäntapaan tai yhteisön sääntöjen noudattamiseen. Nämä vaatimukset muutokseen voivat yksilöstä tuntua hyvin vastenmielisiltä, mutta toisaalta yhteisö tai sen valtaa pitävät henkilöt perustelevat vaatimukset sillä, että tietynlainen toiminta on oikein ja parhaaksi yksilön uskonnolliselle elämälle. Näin yksilön tulee jättää kaikki säännöt ja ajattelutavat, jotka eivät ole sopuosinnussa tietyn uskonnollisen yhteisön toiminta- ja ajatusmallien kanssa. Yksilö voidaan saada nimettömän vallankäytön avulla tekemään hyvinkin vahingoittavia ja epäinhimillisiä tekoja itseään kohtaan, jotta saisi anteeksi entiset tekonsa.

Aineistossani lapsena koettu syyllisyys ja syyllistäminen ovat rajoittuneet kodin sisällä olleisiin ristiriitoihin ja lapsen ankaraan uskonnolliseen kasvatukseen, jossa hänen omat tunteensa on saatettu sivuuttaa uskonnollisen kasvatuksen tieltä.

4-vuotiaana surressani lemmikkikanini kuolemaa sanoin illalla äidille, etten saa unta, mihin äiti totesi, ettei uni tule jos on tehnyt syntiä ja on huono omatunto, muuten uni kyllä tulee (Kirje 2

a).

Kodin sisäisissä ristiriidoissa lapsi on voinut joutua vanhempiensa välikäden sellaisissa tilanteissa, kun vain toinen vanhempi on kuulunut johonkin uskonnolliseen yhteisöön tai uskonto on aiheuttanut ristiriitaisuuksia aviopuolisoiden välille. Tällöin lapsi on voinut kokea syyllisyyttä siitä, että hän ei ole pystynyt kotona saamaan sopua aikaiseksi uskontoon liittyvissä asioissa. Lapsi on nähnyt vanhempiensa uskonnolliset erimielisyydet omana vikanaan. Muissa yhteyksissä lapsuudessa koettu syyllisyys ei noussut keskeisesti esille aineistossa, koska lapsena koettu uskonnollinen painostus on kohdattu lapsen maailmasta käsin, eikä lapsi ole osannut nimetä tunteitaan. Vasta aikuisuudessa tunteet ovat saaneet nimensä.

Pahinta ahdasmielisessä uskonnollisessa ilmapiirissä oli juuri se, ettei se ulkoisesti lapsen silmin, näyttänyt lainkaan pahalta. Opin uskomaan, että kaikki paha on minusta itsestäni lähtöisin. Otin syyn niskoilleni vanhempieni riitelystä. [- -] Toisinaan isäni syytti äitiäni siitä, ettei meitä lapsia kiinnostanut seurakunnan aktiviteetit, kuten nuorten illat. Isäni mielestä äitini ”hengellinen velto asenne” tarttui meihin lapsiin. Tuolloin tunsin syyllisyyttä siitä, että kiinnostukseni oli muualla (hevokset, koirat jne.) kuin seurakuntanuorissa. Samoin tunsin syyllisyyttä, että äitini joutui tilintekoon minun haluttomuudestani. (Kirje 23 a.)

Nuoruudessa koettu riittämättömyys yhteisöä ja Jumalaa kohtaan on saanut aikaan syyllisyydentunteita. Perhepiirissä on voitu myös syyllistää perheenjäseniä siitä, että he eivät ole eläneet sellaisen uskonnollisen moraalin mukaan, jota perheen auktoriteettihenkilö noudattaa. Näin syyllistämien on voinut olla jokapäiväistä ja koskea kaikkea informantin elämää.

Nuoren syyllistämisestä on ollut seurauksena se, että nuori on yrittänyt olla ns. ”uskovainen”, jotta hän olisi kelpaava yhteisölle ja samalla myös Jumalalle. Uskovaiseksi ryhtymisen tarkoituksena on ollut löytää oma paikka yhteisöstä sekä mielenrauha uskonasioissa. Kuitenkin ajan kuluessa nuori on väsynyt esittämään uskovaista, koska pohjimmiltaan hän ei ole koskaan sisäistänyt yhteisön sääntöjä ja dogmeja. Hän on yrittänyt välttää yhteisöön liittymisellään ja uskovaiseksi ryhtymisellään syyllisyydentunteita siitä, että hän ei ole omana itsenään kelvannut perheelleen, uskonnolliselle yhteisölle ja/tai Jumalalle.

14-vuotiaana olin vihdoinkin niin täyteen pumpattu syyllisyydentunnetta ja pelkoa, että tein

paniikkiratkaisun ja rupesin ”uskovaiseksi”. Tein kaikkea mitä uskovanen kuului tehdä ja itkin syntisyyttäni Jeesuksen jalkojen juuressa etsien vimmatusti sielunrauhaa ja sitä ihanaa ”pelastusvarmuutta”, jota kirkon saarnapöytästäkin mainostettiin kuin mitään poskenpehmeää ihmevoidetta, joka suit sait silittää kaikki elämän ryyppy! En löytänyt rauhaa enkä pelastusvarmuutta. Ja koska en löytänyt, tein johtopäätöksen, että olen ihan poikkeuksellisen pahasti sielunvihollisen vallassa ja kenties tehnyt synnin Pyhää Henkeä vastaan – sen jota Raamatun mukaan on mahdotonta ikinä saada anteeksi. Mitään vikaa siis ei ollut julistuksessa, vaan kaikki vika oli mukamas vain minussa itsessäni. Tunnetasolla Jumala näyttäytyi minulle hirviökasvoisena despoottina, joka huulet verta purskuen väitti rakastavansa minua. Suurempaa julmuutta ei ole kuin uhkailla, silpoa ja kiduttaa ja väittää sitä rakkaudeksi. [- -] Neljä vuotta elämäni herkimmästä ajasta tuhraantui niin synkeään ahdistukseen, että pelkäsin tulevani mielisairaaksi. (Kirje 31 a.)

Koska en suostunut samaan muottiin, yritin esittää äidin ja siskoni mieliksi uskovaista, jotta edes jotenkin kelpaisin, mutta turhaan, turhaan (Kirje 21 a).

Avopuolisoni [- -] [lapsi] on tullut uskoon ja on siinä kovin kiihkomielinen. Hän kertoo vihaavansa avoliittoja ja aiheuttaa täten minulle pahaa oloa, koska koen hänen täten kieltävän oman [- -] [vanhempansa], joka oli hänelle erittäin rakas. (Kirje 18 b.)

Nuoruudessa syyllisyyttä on koettu paljon myös yhteisön tiukkojen sääntöjen noudattamisen vaatimisen vuoksi. Nuori on saattanut esimerkiksi syyllistää itseään omien vanhempiansa avioliiton epäonnistumisesta. Nuori on saattanut kokea, että hänen uskonsa ei ole ollut tarpeeksi vahva muuttamaan asioita yhteisön ihanteiden ja sääntöjen mukaiseksi. Tämä on aiheuttanut nuorelle häpeää ja syyllisyyttä. Näin syyllisyys -, riittämättömyys - ja sääntöteemat ovat voineet liittyä kiinteästi toisiinsa.

Peittelin myös kotiolojani, koska olin ainoa seurakunnan nuori, jonka vanhemmat olivat juuri eronneet. Surin monesti sitä, että en voisi nähdä vanhempiani taivaassa, koska he eronneina joutuvat helvettiin, niin kuin olin oppinut opetuksista. Ainoana vaihtoehtona vanhempieni pelastukselle näin, että he olisivat palanneet yhteen, mutta eihän minulla siihen ollut keinoja. Avuksi tarjottiin, että voisin puhua Jumalasta ja piireissä joskus rukoiltiinkin perheeni asioiden puolesta. Kuten arvata saattaa, ettei sekään oikein toiminut tai ainakaan se ei saattanut vanhempiani takaisin yhteen ja taas hävetti ja tuli syyllinen olo. Koin, ettei uskoni ollut tarpeeksi vahva pyytäessäni Jumalaa korjaamaan asioita. (Kirje 42 a.)

Nuoruudessa koetut syyllisyyden tunteet ovat heijastuneet vielä pitkälle aikuisuuteenkin. Vaikka informantit olisivat eronneet uskonnollisesta yhteisöstä, sen aiheuttamista syyllisyydentunteista eroon pääseminen on vienyt hyvin paljon aikaa ja useissa tapauksissa on tarvittu myös ulkopuolista apua. Kaikissa tapauksissa syyllisyydentunteista ei ole päästy irti ollenkaan tai ne ovat jääneet vaikuttamaan joillekin elämäalueille. Seksuaalisuuden alueella syyllisyys on voinut vaikuttaa vielä pitkään yhteisöstä eroamisen jälkeenkin. Vaikka informantti on toisaalta halunnut täysin eroon yhteisön määräysvallasta, on hän tuntenut syyllisyyttä siitä, ettei ole

toiminut yhteisön vaatimusten mukaisesti. Tämä on saattanut aiheuttaa ristiriitaisia tunteita informantille.

Meillä ei kotona puhuttu mitään seksistä eikä siitä puhuttu kavereidenkaan kanssa. Naimisiin mennessä sitä oli täysin kokematon eikä tiennyt mistään mitään. [- -] Se siinä oli huonoa, ettei edes tiennyt, että saako seksistä nauttia. [- -] Mutta monista seksuaaliasioista oli pitkään syyllisyyttä, turhaa sellaista. [- -] Nyt aikuisena käytän meikkiä ja kuuntelen mielimusaa. [- -] Käyn myös elokuvissa. Moni ystäväni ei semmosta ymmärrä, mutta minä kuljen omia polkujani. Tosin tuonkin asian suhteen olen taistellut syyllisyyttä vastaan. Tuntuu hullulta, miten pienistä asioista on saanut ja saa syyllisyyttä kantaa, koska se kaikki, mitä on lapsuudessa ja nuoruudessa opetettu, istuu niin syvässä, että siitä on ajoittain vaikea päästää irti. (Kirje 13 a.)

Informantin ystävä on voinut myös omilla ehdottomilla neuvoillaan tai vaatimuksillaan aiheuttaa informantissa syyllisyyttä sillä, että informantti ei pysty tai halua noudattaa kaikkia hänen asettamiaan vaatimuksia. Vaikka vaatimukset on perusteltu uskontoon vetoamalla, päämääränä ovat olleet ystävän omat motiivit eivätkä uskonnolliset syyt. Ystävän vaatimuksista kieltäytyminen on voitu kokea ahdistavana, koska läheisiä ihmisiä ei ole haluttu helposti loukata eikä varsinkaan heidän motiivejaan kyseenalaistaa. Tällainen tilanne on voinut johtaa hyvin ahdistavaan syyllisyyskierteeseen.

Itsekin olin jo aika kriittinen niinä vuosina, ja kun oma yksityis- ja työelämäni vaati voimia, en minäkään jaksanut olla enää tiiviisti [- -] [henkisen ryhmän johtajan] huolissa kiinni. Silloin tällöin kohdatessamme hän valitteli, kuinka hänet hylkäsin, mutta että hän ymmärsi. Kuitenkin kuulin, että ei hän oikeasti ymmärtänyt, vaan minutkin oli jo silloin luokiteltu ystävän jättäjäksi. [- -] Mutta voi olla kammottavaa elää tällaisen ihmisen lähellä – sen olen nyt katkerasti kokenut. Nyt ymmärrän lauseen ”Kukaan ei ole profeetta omalla maallaan” monet merkitykset. (Kirje 15 a.)

[- -][X-henkilö] on taas tullut sikäli ajankohtaiseksi peloksi elämässäni, että hän tuntee itsensä nykyään kovin yksinäiseksi [- -] ja pyysi minua soittamaan hänelle. Kaikki entinen oli kuin pois pyyhkäisty hänen muististaan ja olen nyt taas ”kuin silloin ennen”. Hän yritti taas syyllistää minua soittamaan ”kun kaikki tänne kuitenkin jää maan päälle, emme voi mitään täältä mukaamme ottaa”, hän toisteli lausetta moneen otteeseen. [- -] Olen ollut pulassa hänen kanssaan nuorempana, ja tuntuu että sama jatkuu, jos alan taipua hänen ajatustensa ymmärtäjäksi ja kuuntelijaksi jälleen kerran. Olen jo monta kertaa polttanut näppini tässä ihmissuhteessa, mutta en osaa vielääkään pitää puoliani. MIKSI ??? (Kirje 17 a.)

3.3.5 Hyväksikäyttö

Syyllisyyden- ja riittämättömydentunteisiin liittyy läheisesti myös yhteisön jäsenten hyväksikäyttö uskontoon vetoamalla. Hyväksikäyttöteema on eronnut muista uskonnollisen painostuksen piirteistä ja antanut painostuksen kokemisen analysoinnille oman ulottuvuutensa. Tämän vuoksi näin tärkeäksi käsitellä erikseen hyväksikäyttöteemaa, vaikka aineistossani tämä teema ei keskeisesti korostunutkaan.

15% informanteista kuvaili kokemuksiaan siitä, että on joutunut hyväksikäytön kohteeksi uskonnollisen syyn vuoksi.

Hyväksikäyttö ei ole useimmissa tapauksissa liittynyt koko yhteisön taholta tulevaan painostukseen vaan useimmiten taustalla on ollut sen yksi tai muutama vaikutusvaltainen jäsen. Kuitenkin on huomioitavaa, että hyväksikäyttäjä on voinut olla myös aivan tavallinen uskonnollisen yhteisön jäsen, jolla ei ole ollut yhteisön sisällä erityistä valtaa, mutta hän on pystynyt kuitenkin ottamaan ylivallan informantista ja vaikuttamaan häneen. Hyväksikäyttäjä on voinut toimia tietoisesti omaa hyötyä tavoitellakseen tai uskonnollisen yhteisön oppien sokaisemana, jolloin hän ei ole tiedostanut omaa toimintaansa.

Hyväksikäyttöä on ilmennyt monella elämänalueella. Aineistossani esiin on noussut psyykinen, fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen hyväksikäyttö. Psykkistä hyväksikäyttöä en erikseen käsittele tässä luvussa, koska se on ennemminkin ollut yhteydessä laaja-alaisesti kaikkiin eri hyväksikäytönmuotoihin ja uskonnolliseen painostukseen yleensä. Hyväksikäyttöteemaa ei ole esiintynyt aineistossani perheen sisällä lukuun ottamatta psyykkistä hyväksikäyttöä. Fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen hyväksikäyttö ovat liittyneet aina jollakin tavalla johonkin institutionaaliseen uskonnolliseen yhteisöön.

Hyväksikäyttö on saattanut liittyä hyvin arkipäiväisiin asioihin. Se on kaikkein keskeisimmin kohdistunut nuoriin ja vasta yhteisöön liittymistä harkitseviin tai juuri yhteisöön liittyneisiin informantteihin. Tällaisissa tilanteissa informantit ovat usein olleet epävarmoja siitä, miten mallikelpoisen yhteisön jäsenen kuuluu toimia. Heillä

ei ole ollut vielä selkeää käsitystä, millaisia rooleja heiltä yhteisössä edellytetään.

Uusille yhteisön jäsenille tai yhteisöön kääntyville on voitu perustella myös hyvin epäeettinen toiminta normaalina yhteisön toimintatapana. Informanttien tietämättömyyttä yhteisön toiminnasta ja opeista on käytetty hyväksi tällaisissa tilanteissa. Ajan myötä informantit ovat kuitenkin alkaneet ajatella, että heitä on kohdeltu yhteisössä väärin ja heistä on haluttu hyötyä jollakin tavalla. Tämä on yleensä tapahtunut siinä vaiheessa, kun informantin tietämys yhteisöstä on alkanut lisääntyä. Myös nuoret ovat aikuistuttuaan alkaneet ajatella, että heitä on käytetty nuoruudessa hyväksi heidän herkkyytensä ja ikänsä vuoksi.

Pahin kokemukseni liittyi siihen henkilöön, joka johdatti minut [- -] seurakuntaan. Hän oli henkisesti sairas (en ymmärtänyt tätä kuin vasta myöhemmin). Hän ensinnäkin flirttaili minulle. [- -] Hänellä ei ollut vihkisormusta. Sitten kun olin ”koukussa”, hän paljasti olevansa naimisissa. Silloin oli jo myöhäistä, hän oli saanut minusta otteen, olin ihastunut. Hän manipuloi minua usean kuukauden ajan kertomalla synneistäni, jotka hänen mukaansa olivat hyvin havaittavissa, ja lisäksi hän oli muka itseoppinut psykologi, joten hän sekoitti psykologian uskuntoon ja siten ”analysoi” minua ja sai minut lopulta lähes murtumispisteeseen. Hän käytti minua myös seksuaalisesti hyväksi. En uskaltanut panna vastaan, enkä uskaltanut ottaa yhteyttä kehenkään. Osittain hän sai minut jopa uskomaan, että tämä on ”normaalista” käytöstä uskovaishenkilöiltä. (Kirje 27 a.)

Informanttien hyväksikäyttöön on saattanut liittyä myös se, että sitä on ollut vaikea tunnistaa. Tällöin yhteisön oppeihin on kuulunut sellaisia dogmeja tai toimintatapoja, joihin joku yhteisön jäsen on vedonnut oikeuttaakseen vaatimansa teon. Tällaisissa tilanteissa uuden jäsenen on ollut hyvin vaikea erottaa toisistaan normaalia uskonnollista toimintaa ja hyväksikäyttöön liittyviä vaatimuksia. Tämän lisäksi hyväksikäyttäjä on saattanut vedota myös hankalaan elämäntilanteeseensa ja saanut näin samalla vaikutettua informantin tunteisiin. Hyväksikäyttäjän asettamat vaatimukset ovat voineet aiheuttaa tilanteen, jossa informantille ei ole jäänyt muuta keinoa kuin toimia käsketyllä tavalla, vaikka vaatimus hänestä olisikin tuntunut ahdistavalta ja kyseenalaiselta. Tällaisessa tilanteessa informantti on voinut ajatella, että kaikki muutkin toimivat uskonnollisessa yhteisössä hyväksikäyttäjän vaatimalla tavalla ja näin ollen se on aivan normaalia.

Kaikessa täytyy noudattaa ”Jumalan kehotusta”, näitä tarinoita riittää, että ”kuulin äänen, joka

kehotti menemään sinne ja sinne”. [- -] Eräs sisar ”kuuli” ääniä. Olin silloin aika uusi [- -] [Yhteisön] jäsen, joten uskoin häntä, ja menin hänen mukanaan vaikka mihin. Myöhemmin kuitenkin selvisi, että kyseinen henkilö oli henkisesti sairas, ja joutuinkin aina välillä hoitoon mielisairaalaan. Tämä oli yleisesti tiedossa seurakunnassa, mutta minulle siitä ei oltu kerrottu, koska sisar häpesi sairauttaan. Minua ei sen sijaan ajateltu. Kuljetin sisarta ympäri kaupunkia sisaren ”äänten” johdattamina. Enhän uskaltanut väittää vastaan, kun seurakunnassa aina kannustetaan kuuntelemaan Jumalan ääntä, ja mielestäni tämä sisar noudatti ohjetta erittäin mallikelpoisesti! [- -] Jouduin kuljettamaan erästä sisarta jopa öisin. Jos sanoin, että minulla on koulua tai muuta seuraavana päivänä, hän painosti Raamattuun vetoamalla: ”Raamattu käskee rakastamaan ja auttamaan erityisesti uskonsisaria ja veljiä”. Lisäksi hän painosti sanoen, että hänellä ei ole muuta apua. Myöhemmin sitten selvisi, että hän ei ollut vain viitsinyt häiritä muita yöllä tai soittaa taksia. (Kirje 27 a.)

Erityisesti nuoria on saatettu painostaa auttamaan ilman rahallista korvausta erilaisissa yhteisön toimintamuodoissa, vaikka he ovat voineetkin selkeästi osoittaa haluttomuutensa osallistua tiettyyn toimintaan. Nuorten omia mielipiteitä ja tarpeita ei ole siis otettu huomioon. Uskonnollisen yhteisön toimintamuotoon osallistumiseen pakottaminen on saatettu perustella uskonnollisella syyllä. Esimerkiksi yhteisön johtaja on voinut asettaa ainoaksi mahdollisuudeksi saada synnit anteeksi, jos nuori tekee hänen määräämänsä teot.

Olin ilmoittanut [- -] oltuani palkatta ja vapaaehtoisesti [- -] seurakunnan rippileirillä isosena, etten enää [- -] osallistu leireihin, vaan keskityn [- -] [opiskeluihin]. [- -] Leirin alkua edeltävänä iltana tuli pihaan auto, jossa oli muutamia isois- ja seurakuntanuoritovereitani – hakemaan minut leirille! Aivan kuin ei ilmoituksellani olisi ollut mitään merkitystä! Huonosti valmistellulle leirille oli isoispula ja ilmaistyövoimaa oli saatava! Ethän voi olla pois... Hyväntahtoisuuttani ja ”pehmeyttäni” käytettiin hyväksi. Minua on kuvottanut jälkepäin [- -] [x-henkilön] käyttäytyminen: hän jopa tyhjensi kotini jääkaapin pilaantuvista ruokatarvikkeista ja muu porukka kantoi tavaroitani pihalla odottavaan autoon. (Kirje 44 a.)

Anteeksiantamisen ehdoksi tuo henkilö asetti sen, että nuoret lähtisivät katutyöhön ja lopettaisivat omien iltojensa pitämisen vallan. Minä ja moni muukin kieltäydyimme lähtemästä erottamisen uhallakin. Mutta osalla (kaikkein nuorimmat nuoret) oli niin kova syyllisyyden tunne, että he taipuivat. Tuntui tosi surulliselta katsoa vierestä, kun nämä murkkuikäiset kulkivat humalaisten ja narkkareiden keskellä jakamassa lehtisiä ja julistamassa pelastusta. Nämä laitapuolen kulkijat huutelivat ja ehdottelivat vaikka mitä. Osa tytöistä joutui jopa fyysiseen seksuaaliseen kontaktiin humalaisten käydessä käsiksi esim. rintoihin. Kukaan aikuinen ei puuttunut tilanteeseen millään tavalla eikä ketään meistä muista kuunneltu, kun olimme ”kapinallisia riidankylväjiä.” (Kirje 26 a.)

Myös ystävä on voinut käyttää hyväkseen ystävyysuhteitaan johtoasemassaan uskonnollisessa yhteisössä. Hän on voinut vaatia informanteilta ystävyysuhteen vedoten erilaisia palveluksia ja lahjoituksia. Ystävyysuhte on saattanut vaikeuttaa hyväksikäytön huomaamista, koska ystävässä on nähty myös paljon hyviä puolia. Tämä on erityisesti vaikeuttanut hyväksikäytön myöntämistä.

[- -] [X-henkilö] oli persoona, joka ei jättänyt ketään kylmäksi – ei tänä päivänäkään. Isommassa ryhmässä hän rohkeasti sanoi oman mielipiteensä ja puhui hyvää ja yksinkertaista rakkauden kieltä. [- -] Voi vain kuvitella sellaisten ääriolosuhteiden kanssa, kun ystäväpiirissä sitten välillä tavattiin, ei meidän muiden ”tavalliset” [- -] murheet olleet mitään. Huomio oli yleensä [- -] [X-henkilössä] ja hänen ongelmissaan, sillä hän meni aina kriisistä toiseen. [- -] [Hän] on aina ollut hyvä itsekkin pyytämään apua – tai oikeastaan saamaan sitä. Itsekin olen ostanut hänelle pari puseroa (vaikka olin silloin kovin varaton minäkin). [- -] Ystäviä rassaava asia oli siivousapu. Kun [- -] [hän] fyysisesti kipeytyi, hän sai ystävät auttamaan viikko- ja suursiivouksissaan. [- -] Ystävät siivoavat siellä säännöllisesti. Kaksi hyvää ystävää väsyi totaalisesti noina ensimmäisinä siivousvuosina ja otti etäisyyttä. He valittivat, että oli aina kaksi kotia siivottavana, oma ja [- -] [X-henkilön]. Niitä ihmisiä sitten haukuttiin kovasti, kun hylkäsivät (huom!) huonokuntoisen ystävän. [- -] Noina vuosina luottamus alkoi murentua puolin ja toisin jollakin tapaa. (Kirje 15 a.)

Erityisesti sellaisissa yhteisöissä, joissa seurakunnan pystyessä pysyminen on ollut yhteisön yksittäisten jäsenten varassa, on korostettu kymmenysten maksamisen tärkeyttä. Tämä on saattanut tuntua informanteista painostavalta ja rahan merkityksen liialliselta korostamiselta, koska yksittäisten yhteisön jäsenten rahatilannetta ei ole välttämättä otettu ollenkaan huomioon.

Myös erityisesti sairaita ja taloudellisissa vaikeuksissa eläviä informantteja on saatettu painostaa antamaan omaisuuttaan uskonnollisen yhteisön tarpeisiin tai muistamaan yhteisöä testamentissa. Taloudellisen avun antamista uskonnolliselle yhteisölle tai sen yksittäisille jäsenille on pidetty ehtona sille, että painostetun elämä voisi muuttua paremmaksi.

Jokaisessa kokouksessa muistutetaan useaan otteeseen antamaan kymmenykset omista tuloista seurakunnan tarpeisiin (Kirje 26 a.)

Kymmenykset on maksettava. Silloin Jumala siunaa. Seurakunnan paimen julistaa lähes jokaisessa kokouksessa kymmenysten merkitystä. Harvemmin sitä, että esim. opiskelijoiden ei tarvitse maksaa mitään. (Kirje 27 a.)

Ja sit se kauhea tarkastelu kaikkia asioita ja pyytäminen esineitten uskonnollisiin tarkoituksiin tai kirpputorille ja sit ne ei jaksaa ymmärtää sen ihmisen, et se elää tiukoilla. [- -] Hän kävi just vammasten luona kerjäämässä ja sit hän sano, et hänellä ei ole mitään. Se kävi meillä. Multakin se yritti ruokaa. Mä pari kertaa kahvit ja voileipää annoin, mut sit se yritti kaikkee tavaraa. Sit kun mä en enää antanut, se sano, et sinäkin saisit lattialla nukkua, mitä sää sängyllä. Hirveen tulee ilkeitä. (TKU/A//07/72.)

Kun äitini sairastui erittäin vakavasti, hän etsi turvaa ja apua [- -] naissaarnaajasta. Oli henkilökohtaisia rukouksia. Mutta kohta mainittu saarnaaja vihjasi rahatarpeisiin: matkoihin, työstä ja muista kuluistakin. Ehdotus meni niin pitkälle, että saarnaaja pitäisi muistaa testamentissa. Äitini lopetti silloin kaikki yhteydenotot. [- -] Mainittakoon vielä, että me lapset

[- -] olimme piinallisessa asemassa saarnaajan ilmoitettua meille, että hän, saarnaaja, oli erittäin tärkeä ja vihjasi melkein ihmeistä. (Kirje 45 a.)

3.4 Pelotteludiskurssi

Informantteja pelottelemalla uskonnollisissa yhteisöissä on pystytty oikeuttamaan hyvin moneen eri asiaan ja toimintaan liittyvää valtaa. Puolet aineistoni informanteista olivatkin kokeneet jossain vaiheessa elämäänsä joko uskonnollisessa yhteisössä tai perheessä uskonnon keinoin perusteltua pelottelua.

Keskeisenä piirteenä informanttien pelottelulle on noussut jo aikaisemmin käsittelemäni uhkaavien mielikuvien käyttö.⁷ Informanttia on useimmissa tapauksissa peloteltu mm. Jumalan rankaisulla, helvettiin joutumisella sekä demonien tai pirujen ilmestymisellä, jos hän ei tee uskonnollisen yhteisön sääntöjen mukaisesti, tai jos hän on aikeissa erota kyseisestä yhteisöstä. Näin pelotteludiskurssi on liittynyt läheisesti myös oman persoonallisuuden kieltämisdiskurssiin sekä seuraavassa luvussa käsittelemääni sosiaaliseen eristämisdiskurssiin.

Keskeinen ongelma yliluonnollisella pelottelemisen tunnistamisessa ja siihen kriittisesti suhtautumisessa on ollut se, että uskonnollinen yhteisö ei ole välttämättä itse nimennyt mm. helvetistä, paholaisesta tai maailmanlopusta puhuessaan julistustaan pelotteluksi vaan totuudeksi, joka ainoastaan auttaa ihmisiä löytämään pelastuksen. Pelottelu on voinut siis yhtä hyvin olla tiedostamatonta kuin tiedostettuakin.

Annettiin ymmärtää, että henki on kyseessä ja [- -] [Y-yhteisöstä] luopuminen merkitsi varmaa kuolemaa ilman ylösnousemustoivoa. Kyseessä ei ollut pelottelu vaan totuus asiasta. (Kirje 46 a.)

---

⁷ Ks. lisää uhkaavien mielikuvien käytöstä s. 43.

Painostajilla ovat olleet keskeisessä asemassa ne keinot, joilla he ovat pyrkineet herättämään informantissa pelkoa. Pelottelussa on saatettu käyttää erilaisia psykologisia keinoja. Tällöin esimerkiksi yhteisössä on yritetty antaa elävä vaikutelma siitä, kuinka kauheaa kuoleman jälkeen voi olla, jos ei ole totellut Jumalan. Pelottelu onkin ollut tehokas keino pitää yllä ryhmäkuria sekä yhdenmukaista, kritiikitöntä ajattelua.

Johdannon jälkeen varsinkin herätyskokouksissa alkoi pelottelu. Esim. ”Jos et tänä iltana luovu entisestä elämästäsi ja ota Jeesusta sydämeesi, huomenna voi olla myöhäistä ja joudut helvettiin. Taivaan ja helvetin välissä on suuri juopa, jota ei voi ylittää vaikka tahtoisit. Puolisosi, lapsesi ja ystäväsi voivat olla toisella puolella. Te ette voi tavata ja tämä kestää ikuisuuden. Oletko todella valmis siihen? Et varmasti halua tätä. Ota vastaan Jeesus tänä iltana.” Saarnaajalla oli erittäin hyvät psykologiset hallintakeinot pitää seurakuntalaiset valppaina. Tunnelataus kokouksen aikana oli valtava: välillä itkua, niin hiljaista puhetta, että sitä tuskin kuuli ja sitten yhtäkkiä huutamalla esitetty asia, jota säesti yleensä nyrkin takominen puhujapöytäön tai nyrkin heristäminen ilmaan. Nämä huutokohtaukset liittyivät helvetin kauhujen ja niiden ikuisuuden kertomiseen. (Kirje 26 a.)

Pelottelijoina ovat voineet toimia informantin vanhemmat tai yhteisön keskeiset valtaapitävät henkilöt. Lasten ja nuorten kohdalla pelottelu on voinut olla hyvin laaja-alaista ja samanaikaisesti moniin eri asioihin liittyvää, esimerkiksi helvetillä, piruilla tai demoneilla pelottelua sekä samalla myös puhumista pian tapahtuvasta maailmanlopusta. Pelottelu on voinut aiheuttaa sen, että informantit ovat vielä aikuisiässäkin pelänneet helvettiin joutumista, demoneita tai piruja. Lapsille ovat voineet vanhemmat jo pienestä pitäen opettaa hyvin jyrkällä tavalla helvetistä ja paholaisesta. Ainoa syy uskonnolliseen yhteisöön jäämiselle on voinut olla pelko helvettiin joutumisesta tai lähellä olevasta maailmanlopusta. Tämä on voinut synnyttää lapsessa ja nuoressa hyvin voimakkaita ja traumaattisia pelkoja henkimaailmaa ja arkielämää kohtaan. Näin pelotevaikutukset ovat voineet vaikuttaa negatiivisesti ja laajasti koko informantin elämään.

Äitini kertoi meille helvetistä, Saatanasta ja muusta henkimaailmasta ja muistan jo hyvin pienestä kuvitelleeni, että näen jossain pirun vaanimassa minua. Äitini kertoi, että paha henki voi ottaa ihmisestä vallan ja yrittää sitä koko ajan mitä moninaisimmin keinoin. Saatanaa pystyi vastustamaan tietysti olemalla uskovainen, mutta myös torjumalla Saatanan hyökkäyksen ”Jumalan nimeen ja vereen”. [- -] Minun [- -] piti peittää verholla oven päällä oleva pieni ikkuna, sillä minusta tuntui, että Saatanana ja hänen apurinsa kurkkivat minua juuri sieltä. Tämä henkimaailman pelko oli suurin niistä peloista, jota uskonnollisella painostamisella saatiin aikaan ja siitä eroon pääseminen on ollut erittäin vaikeaa. [- -] Vuosikausia siis lapsuudestani asti, olen herännyt öisin hiestä märkänä siihen, että henkimaailma tuntuu ahdistavan minua.

Tätä on vaikea edes kuvitella. ”Normaalista” painajaisesta heräämisessä on se ihana asia, että se loppuu, kun herää, etenkin jos et käy heti nukkumaan. Henkimaailman painajaisista herätessäsi painajainen vain vahvistuu kun herää, pakoon et pääse. Luet ääneen kuin hullu ”Jeesuksen nimessä ja veressä” tai hyräilet jotain uskonnollista laulua, siis mikäli sinusta lähtee ääntä. Yleensä ei lähde, mutta kun henkimaailma on kyseessä, voit ”manata” pääsi sisällä. Monesti aikuisiällä olen herättyäni pelännyt, että jos näen pirun tms. kuolen varmasti siinä samassa sydänkohtaukseen. Koskaan minua ei oikeasti ole henkimaailma vaanut. Sellaista en vaitä kokeneeni, mutta sitä olen kuitenkin koko elämäni pelännyt ja se on ollut ainakin minulle ihan tarpeeksi kammottavaa. Nykyään olen sen verran ”parantunut” etten ole enää vuosin herännyt noihin painajaisiin. (Kirje 19 a.)

Koin lapsena todellista pimeän pelkoa ja minulle oli opetettu miten rukoilla[- -] pelastamaan, jos demonihenget hyökkäävät. Tuo on syöpinnyt sisimpääni niin syväälle, että yhä painajaisissani hoen rukousta, kun henget hyökkäävät. (Kirje 46 a.)

Helvetillä pelottelu on hyvin tuttua. Muistan ikuisesti, kun kotiini tuli sairas ihminen illalla myöhään ja rysähti polvilleen sohvan ääreen ja huusi, ”olen pilkannut Pyhää Henkeä, en saa anteeksi!” Pyysi isääni rukoilemaan puolestaan. Me lapset tätä katselimme, olimme nukkumaan käymässä. Niin hirvittävät vammat jätti minulle, etten kai ikinä niistä traumaista pääse. Ts. näin käy, jos et ole tarpeeksi lähellä Jumalaa, tulet siis hulluksi. (Kirje 32 a.)

Olen jo varttuneempi, mutta lapsuudesta on jo aikaa, mutta ne arvet ja pelottelut on edelleen muistuttamassa taustalla ja jopa häiritsemässä nykyisiäkin pohdintoja ja jo luomiani uusia ajatuksia. Kasvoin lapsuuden pienellä paikkakunnalla, jossa oli ns. kyläseuroja. Siellä peloteltiin kaikkia helvetillä. Myös lasten piti istua siellä. Siellä myytiin sellaisia julkaisuja, joihin oli kuvattu sydämiä, joiden sisälle oli piirretty joko piruja tai enkeleitä ja selitettiin, että nämä ovat meissä riippuen siitä tottelimmeko me heitä vai emme. Tämä oli lapselle aivan käsittämätön asia. (Kirje 33 a.)

Yli kolmekymmentä vuotta olen pääasiassa pelännyt demoneita, joita ei sitten kuitenkaan ole tällä planeetalla (Kirje 3 a.)

Keskeistä pelotevaikutteen tehokkuudessa on ollut juuri se, että informantti on elänyt siinä pelossa, että jos hän jättää yhteisön, hän joutuu esimerkiksi helvettiin. Tämä pelotevaikutte onkin ollut yksi keskeinen syy sille, että informantin on voinut olla hyvin vaikea lähteä sellaisesta uskonnollisesta yhteisöstä, jota hän ei ole kokenut omakseen tai hän on kokenut kyseisen yhteisön ahdistavana. Jos informantti on uskaltanut kuitenkin erota yhteisöstä, hänet on nähty joutuneen paholaisen valtaan ja hänet tulisi yrittää vielä pelastaa. Tässä mielessä myös käännättämisteema on liittynyt pelotteludiskurssiin.⁸ Tämä näkemys on korostunut yhteisöissä, joissa pelastumismahdollisuus on nähty olevan vain omassa yhteisössä.

Lapsena minulle myös kerrottiin, että maailmanloppu tulee yhtenä päivänä ja jollei silloin ole uskossa, joutuu helvettiin. Helvetiä meille kuvattiin tietenkin kammottavana paikkana, jonka kärsimyksiin verrattuna maanpäälliset kärsimykset olisivat lastenleikkiä. Selväksi tehtiin myös, että helvetistä ei koskaan sinne jouduttuaan pääse pois, vaan sinne jää ikuisesti pirun ja hänen apureidensa kiusattavaksi. Oikeastaan mistään muusta syystä en koskaan olekaan tuntenut tarvetta olla uskovainen kuin välttääkseni helvetin kauhut. (Kirje 19 a.)

Demoni-pelko oli ensimmäinen joka iskostettiin mieleen. Koska koko maailma ”on” pahan vallassa, demonit vahtivat kaiken aikaa tilaisuutta saada henkilö lankeamaan. Mistään suojeleusesteistä ei niinkään puhuttu, demoneista varoiteltiin joka kokouksessa ja ne olivat ainaisia seuralaisia ja niiden hyökkäyksen alla oli oltava kaiken aikaa. Vaikka en enää käynyt kokouksissa [- -] enkä juuri tavannut [- -] [Y-yhteisön jäseniä], oli jonkinasteinen demonien pelko koko ajan olemassa. Ajatus, jos sittenkin olen nyt jättämässä tosi kristillistä seurakuntaa ja antamassa demoneille periksi. (Kirje 3a.)

Seurakunnan jättäviä pidettiin ”luopuneina” ja helvettiin joutuvina. Irtautuminen olikin hidasta ja nuoruutta täytyi venyttää; jäiväthän festarireissut aikanaan tekemättä. (Kirje 30 a.)

Olen kokenut moneen otteeseen helvetillä pelottelua yrittäessäni ihan vain järkevästi keskustella uskovaisten ihmisten kanssa. Heti ensimmäisenä tuntuu monilla lähtevän ylimielinen asenne käyntiin. ”Minä pääsenkin taivaaseen, sinä menet helvettiin.” Kun omalle uskovaistalle suvulleni ilmoitin uusista tuntemuksistani, kukaan ei halunnut ymmärtää. Kauhisteltiin vaan porukalla, kuinka [- -] on nyt pahuuden viettelemä. (Kirje 69 a.)

Erityisesti lapset ja nuoret ovat olleet uskonnollisen pelottelun kohteina. Lapset ja nuoret eivät ole kuitenkaan voineet ymmärtää sitä, mistä pelottelussa pohjimmiltaan on ollut kysymys. Lapset ovatkin saattaneet alkaa pelätä hyvin konkreettisesti henkimaailman olentoja, esimerkiksi he eivät ole uskaltaneet nukkua henkimaailman olentojen ilmaantumisen pelossa. Aineistossani korostuikin juuri se, etteivät uskonnolliset yhteisöt eivätkä vanhemmat ole ottaneet huomioon lapsen ja nuoren kehitystasoa, kun heille on puhuttu henkimaailmasta ja maailmanlopusta. Koska lapset eivät ole pystyneet ajattelemaan asioiden symbolisia ja vertauskuvallisia merkityksiä, heidän turvattomuudentunteensa on saattanut lisääntyä. Monessa kirjeessä ja haastattelussa nousi esiin saarnoissa ja muissa uskonnollisissa tilaisuuksissa koettu uskonnollinen pelottelu saarnaajan tai puhujan taholta. Erityisesti lapsen silmin tällaiset tilaisuudet ovat tuntuneet hyvin ahdistavilta.

Puhuja puhui yleensä maailmanlopusta, oli Raamatusta luettu teksti mikä tahansa. Puhuja kertoi, että ”maailmanloppu on ihan lähellä”. Emme tiedä tuleeko se tänä päivänä vai huomenna, mutta että se ei ole kaukana. ”Lopun merkit ovat näkyvissä”. Puheensa vakuudeksi puhuja löi nyrkillä pöytään niin, että avattuna oleva Raamattu pomppasi korkealle. Puhuja kertoi, että taivaalta alkaa satamaan tulta ja tulikiviä, ja että uskovaiset tempaistaan taivaaseen.

Mutta lapsen mielestä se tuntui mahdottomalta, että miten siitä voi selvitä taivaaseen. Kaikki, niin naiset kuin miehetkin itkivät ja tietenkin me lapset itkimme ja uikutimme ihan ääneen. Oli hirveätä! Ei nukuttanut, vaan pelotti. Sellainen seurameno jatkui sunnuntaista toiseen ja vuodesta toiseen. Oli järkyttävää elää lapsena sellaisessa maailmassa, jossa maailman pystyssä pysyminen oli niin epävarmaa. (Kirje 41 a.)

Kokoukset olivat etenkin pienen lapsen silmin varsin pelottavia, sillä saarnaaja yleensä huusi ja sätti seurakuntaa ja uhkaili heitä helvetillä ja muilla kauhuilla (Kirje 39 a.)

Raamatun opettaminen oli kapea-alaista, vain helvetillä pelottelua ja huutamista. Hän opetti niin kuin Paavali, että kaikkien on tehtävä parannus pelastuakseen. Kurssilla oli myös meitä varhaisnuoria. Mistä meidän viattomien olisi pitänyt tehdä parannus? (Kirje 68 a.)

Pelotevaikutusten vuoksi ahdistusta on voinut lapselle ja nuorelle aiheuttaa myös huoli ympärillä olevien uskonnolliseen yhteisöön kuulumattomien koulutovereiden tai ystävien kohtalosta kuoleman jälkeen.

Olin noin 8-vuotias ja eräs [- -] henkilö kertoi minulle, että maailmanloppu tulee vuonna 2000. Laskin peloissani, että minkä ikäinen silloin olisin. Mietin, että en koskaan mene naimisiin enkä halua lasta, koska lapsetkin kuolisivat maailmanlopussa. Vanhemmat ihmiset pelottelivat, että [- -] uskonto, on ainoa oikea uskonto ja kaikki muut joutuvat helvettiin. Tällöinkin säälin koulukavereita, kun he eivät olleet [- -] [Y-yhteisöön kuuluvia] ja mietin, kuinka he joutuvat helvettiin. (Kirje 40 a.)

Totta kai mainittiin, että vain taivaassa näkisi sitten kaikki ne läheiset, jotka olivat sinne kuoltuaan joutuneet sekä ne, jotka sinne kuoltuaan pääsisivät. Vasta aikuisena tajusin, että minulla olisi kovasti yksinäistä taivaassa, sillä minulle tärkeimmät ihmiset ovat valtaosin muita kuin uskovaisia. (Kirje 19 a.)

Erityisesti nuoruusiässä kohdattu ympäröivän uskonnollisen yhteisön painostus on voinut aiheuttaa sen, että nuori on tuntenut itsensä huonoksi uskovaiseksi ja tämän vuoksi hänen kohtalonsa on joutua helvettiin. Jos nuori ei ole pystynyt täyttämään yhteisön vaatimuksia, on hänessä nähty olevan paholainen. Näin yhteisö on pelottelemalla myös syyllistänyt nuorta.

Kun en pystynyt tämän [- -] [Y-yhteisön] vaatimuksia tekemään, olin helvettiin menijöiden joukossa, vaikka kovasti yritin sinnitellä mukana ja olla tosi uskova. [- -] Annettiin ymmärtää, että minussa on riivaaja. (Kirje 30 a.)

3.5 Sosiaalinen eristämiskurssi

3.5.1 Yksilön eristäminen

Sosiaalinen eristäminen on ollut yleistä erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa uskonnollisen yhteisön jäsen on jollakin tavalla uhannut yhteisön auktoriteetin asemaa tai ei ole noudattanut sen moraalialia, sääntöjä tai oppeja. Eristämisen tarkoituksena on ollut olla etupäässä varoittavana esimerkkinä eristetyille jäsenelle ja samalla myös muille yhteisön jäsenille siitä, miten käy, jos ei toimi tai ajattele yhteisön opin, sääntöjen tai auktoriteettihenkilöiden näkökulman mukaan. Eristämisteema on noussut esiin vain 13 %:ssa informanttien kokemuksista, mutta eristämisen ominaislaatuisuuden ja vallankäytön oikeuttamisen kannalta olen nähnyt tärkeäksi käsitellä myös tätä teemaa.

Yhteisön jäsen on voitu virallisesti erottaa salaisesti tai häntä on voitu epävirallisesti alkaa hyvin konkreettisin keinoin syrjiä. Häntä ei ole esimerkiksi tervehditty tai häneen ei ole saanut pitää mitään yhteyttä, eikä osoittaa hänelle minkäänlaista myötätuntoa. Kuitenkin pitää ottaa huomioon se, että vaikka virallisesti erottamisella ja epävirallisesti syrjimisellä on hieman erilaiset piirteet, niiden voimakkuus voi olla yhtä vahva ja haitallinen yksilölle.

Eristämistä on voinut olla hyvin monenlaista. Eristämistilanteissa on yleensä vedottu Raamattuun ja sen opetukseen sekä siihen, että eristetty henkilö ei ole toiminut raamatunsanan mukaan. Yhteisön johto on saattanut laittaa erotetusta liikkeelle myös erilaisia huhuja tai muunneltuja totuuksia, jotta syrjimiseen oikeutettu toiminta saataisiin tehostetusti vakuutettua myös muille uskonnollisen yhteisön jäsenille. Eristämisen tarkoituksena on ollut osoittaa, että informantti ei ole toiminut yhteisön ja Jumalan tahdon mukaisesti, ja on näin ansainnut opetukseen ja rangaistukseen yhteisön syrjimisen. Usein eristäminen on vaikuttanut informantin sosiaaliseen elämään erittäin negatiivisesti, koska hänet on voitu jättää aivan yksin. Tällöin Informantin koko sosiaalinen verkosto on voinut romahtaa. Eristäminen onkin voinut muuttaa informantin elämän täysin.

Mä olin aivan yksin. Kävin jonkun toisen seurakunnan rukouskokouksissa. Kukaan ei ottanut

minuun yhtään mitään yhteyttä. Minun paperini vain olivat siellä. Saarnaaja oli kiertänyt lähimmät ystäväni läpi ja tosi nopeesti. Oli sanonut, että ei sen kans saa olla tekemisissä. Mä oon kaikkeni yrittänyt. [- -] Todellisuudessa hän oli huutanut minulle puhelimesta, ettei Jumala ole sinua kutsunut [- -] [erääseen seurakunnan toimintamuotoon] ja paiskannut vihoissaan kuulokkeen korvilleni. [- -] Se on semmonen, ettei se mitään usko. Ja ihmiset usko sen eikä kysyneet minulta mitään. Paras ystäväni, jota mä olin kuljettanut kokouksiin. Olen nyt jälkeinpäin ajatellut, että olis kai hän voinut sanoa, että miten niin mä olen niin paha ihminen. Minut jätettiin. Sitten kului seitsemän vuotta. Minusta ei kukaan välittänyt. Tämä saarnaaja ei kertaakaan soittanut ja vastaan tullessa oli julman näköinen. Ei vastannut tervehdyksiin. (Arkistoimaton haastattelu 1.)

Kyseisen seurakunnan jäsenet karttavat minua vieläkin. Olen jotenkin paha. He viestivät, että olen tehnyt jotain väärää. (Kirje 10 a.)

Eristämistilanteissa on erityisen vahvasti noussut esiin yhteisön sisäinen ryhmäpaine ja sosiaalisen yhdenmukaisuuden vaatimus. Kukaan yhteisön jäsen ei ole saanut poiketa yhteisön toiminta- ja ajatusmalleista, vaan kaikkien on pitänyt toimia samalla tavalla kuin yhteisön johtaja on määrännyt. Tämä on ollut esteenä erilaisuuden suvaitsemiselle. Johtajilla on myös ollut huoli yhteisön maineen tahraantumisesta.

Minun oli pakko muuttaa työpaikkaa, kun kukaan ei hyväksynyt niin villiä poikaa seurakunnan katon alla [- -]. Olin saanut kulkea kuin takaa-ajettu jänis seurakunnasta toiseen, kun kukaan ei halunnut pitää katonsa alla niin häiriintynyttä ihmistä. Seurakuntien lupaukset suvaitsevaisuudesta eivät pitäneet paikkaansa. [- -] Mää koitin häntä puolustaa, ni kirkkoherra sano mulle, että jos sää pidät yhteyttä siihen [- -], niin sinä menetät kaikki ihmissuhteesi. [- -] Ne sano, että mä oon niin hyvä työntekijä, että minusta ei luovuta, mutta että ne pojat otetaan siltä pois. (Kirje 47 a.)

E erityisen voimakasta sosiaalisen yhdenmukaisuuden vaatimusta on edustanut se, että johtajilla on ollut myös valtaa vaikuttaa muihin uskonnollisen yhteisön jäseniin niin, että myös heidän on pitänyt alkaa syrjiä eristettyä jäsentä. Yksittäisellä yhteisön jäsenellä ei ole ollut mahdollisuutta poiketa johtajan eristämisen- tai erottamispäätöksestä, vaan jokaisen jäsenen on pitänyt noudattaa johtajan päätöstä ja esimerkkiä siitä, miten eristettyyn jäseneseen pitää suhtautua ja miten häntä pitää kohdella. Jos joku jäsen on uskaltanut kyseenalaistaa johtajan päätöksen, häntäkin on voitu alkaa syrjiä. Näin syrjimyksen ja erottamisen pelko on voinut olla esteenä sille, että yksittäiset yhteisön jäsenet eivät ole uskaltaneet puolustaa tai pitää julkisesti yhteyttä syrjittyyn jäseneseen.

Tilanne on vähän rauhoittunut. Jotkut entiset uskonveljet käyvät jo luonani puoliksi salaa, mutta yhä puolet uskovaisten joukosta karttavat minua. [- -] Muutamien ihmisten kohdalla sieltä seurakunnasta käsin on tullut sellaista lähestymistä ihmisenä ja me ollaan sovittu, että me ei

näistä uskonasioista heidän kanssa puhuta. [- -] Kyllä siinä sellaista salailun henkeä on. Monet sanoo, että he ei oikein uskalla tulla käymään täällä ja eikä he täällä minun kotonani juuri käykään, mutta tuolla kylällä sentään puhutaan kaupassa käydessä ja muissa tilaisuuksissa. (Arkistoimaton haastattelu 5.)

Kun ei kukaan tahtonut tervehtiä. Mä olin saanut paljon ystäviä sieltä [- -] [Y-yhteisöstä] ja eikö sitten, kun [- -] [Y-yhteisössä] on tapana sanoa Jumalan terve kun tavataan, niin kukaan ei tervehtinyt meitä ja se oli jotenkin niin järkyttävää. Mulla oli yks paras ystävä. [- -] Hänen miehensä on sitten puhujana [- -] [X-kaupungissa]. Kun mä kävin suviseuroissa sitte joskus, ni hän meni karkuun mua. Mä näin hänet. Ei hän halunnu jutella. Sit hänen miehensä tuli mun tyköni ja sano, kuule kyllä sun [- -] täytyy tehdä parannus. Ja toisen kerran, mä olin sit [- -] [X-kaupungissa] seurois. Ni sieläkin hän meni sit keittiöön piiloon, et ei hän antaudu ollenkaan juttelemaan mun kanssa, koska hänen miehensä tietenkkin sitten erotetaan puhujavirasta, jos hän juttelee erotetun kanssa, että tällä lailla ne hyvät ystävät erotettiin meistä vallan ja se oli jotenkin niin raskasta. (TKU/A/07/65: 6.)

Eräs puhuja halusi tuoda eräässä tilaisuudessa esille, että aivan selvästi, hänellä oli halu herjata erästä kuulijaa, mutta että hän ei voinut sellaista tehdä, koska Raamattu oli kieltänyt sen. Minulle selvisi, että tuo henkilö olin minä, koska olin aiemmassa tilaisuudessa suorittanut julkisen lyhyen rukouksen, ja samainen puhuja oli nimitelty minua halveksivasti julkisesti. (Kirje 75 a.)

Uskonnollisen yhteisön johtajalla tai johtajilla on ollut tärkeä asema siinä, kuka on eristetty ja ketä on alettu syrjiä tietyssä yhteisössä. Jos yhteisön työntekijä on uskaltanut kyseenalaistaa johtajan toimintaa, on se voinut aiheuttaa hyvin konkreettista syrjintää johtajan kritisoijaa kohtaan. Häntä ei ole esimerkiksi haluttu ymmärtää, hänen työ sopimuksensa on voitu purkaa tai hänen on epäilty olevan mielisairas uskonnollisen johtajan kritisoimisen vuoksi.

Yleensä virallisesti erotetuilla jäsenillä ei ole ollut mahdollisuuksia valittaa päätöksestä, vaan heidän on täytynyt ikään kuin tyytyä erotetun kohtaloon. Ennen virallista erottamista erotetulle on yleensä annettu mahdollisuus muuttaa toimintaansa tai ajatusmallejaan yhteisön opin ja sääntöjen mukaiseksi. Erottamisprosessi on voinut olla hyvin monivaiheinen uskonnollisen yhteisön säännöistä riippuen. Jos erottamisuhan alla oleva yksilö ei ole muuttanut näkemyksiään eikä pyytänyt anteeksi toimintaansa, hänet on erotettu. Tämän jälkeen häneen ei ole saaneet olla muut yhteisön jäsenet yhteydessä. Muiden yhteisön jäsenten on tullut osoittaa kaikin mahdollisin tavoin, että erotettu on toiminut väärin, ja että hän on paha, eikä hän ole enää tervetullut yhteisön toimintaan. Näin erotetun sosiaalista elämää on rajoitettu ja hänet on eristetty täysin yhteisön ulkopuolelle.

Ensimmäisenä minua puhutteli seurakunnan pappi. Kerroin että kuuntelin omantuntoni ääntä enkä suostunut seurusteluni lopettamiseen. Seuraava porras oli [- -] johtokunnan tiukka puhuttelu. Pysyin näkemyksessäni. Siinä palaverissa asiani päätettiin viedä seurakunnan käsittelyyn. Kaksi viikkoa myöhemmin oli seurakunnan n. kahdeksankymmentä henkilöä edessä. Sain kertoa useaan otteeseen näkemyksiäni. Asian käsittely kesti pari tuntia. Pappi ja maallikkosaarnaajat käyttivät vastapuolen puheenvuorot. Yksikään ei minua puolustanut. Minua sivallettiin Raamatun sanoin ja sanottiin, että olen opissa harhautunut. MINUT SIDOTTIIN: SITOMINEN= seurakunnasta erottaminen. Uskonnollinen painostus alkoi välittömästi. Seurojen jälkeen oli kahvitilaisuus. Kun olin kahvini saanut ja menin pöytiin, oma pöytäni tyhjentyi välittömästi. Seurakuntalaiset eivät puhuneet enää kanssani. Sama toistui siviilielämässä, minua kartettiin. Kaupassa mentiin hyllyjen taakse kiertäen minut. Raitilla mentiin eri puolille. Puhelin ei soinut. Olin spitaalinen, ulosheitetty. Harkitsin paikkakunnalta muuttoa. Sitten päätin: karkuun en lähde. [- -] Pyysin edusmieheni välityksellä josko sais [- -] käydä vielä kerran puhumassa tunteistani. Pyyntöni evättiin. Syy, asia on loppuun käsitelty. (Kirje 37.)

Tämä tapahtui yhden kerran. Olin [- -] [aviopuolisoni] kanssa osallistunut noin vuoden verran vanhemmille suunnattuun ns. päiväpiiriin. [- -] Kun menimme sinne tapamme mukaan, niin ovelle seisojaksi nuori mies, jolla oli rinnassaan lappu ”VAHTIMESTARI”. Emme olleet koskaan sellaista ennen nähneet emmekä tieneet ennen sellaista olleen olemassakaan. Kun menimme kirkon ovelle, tämä esti sisäänpääsymme ja samalla seurakunnan johtaja (pastori) kiersi oven lukkoon sisäpuolelta. (Kirje 48 a.)

Epävirallinen syrjiminen on voinut kestää eripituisia aikoja informantin rikkomuksen vakavuudesta tai yhteisön toimintamalleista riippuen. Häntä on voitu hyvin konkreettisin keinoin syrjiä tällaisissa tilanteissa, esimerkiksi häntä ei ole tervehditty, kukaan ei ole puhunut hänen kanssaan tai jos joku on puhunut, niin ainoastaan muistuttaakseen hänen pahuudestaan ja tarpeestaan tehdä parannus. Lisäksi syrjimiseen ja sen keston ja voimakkuuteen on voinut vaikuttaa se, kuinka paljon yhteisössä on samanaikaisesti ollut syrjittäviä. Tällaisessa tilanteessa syrjitty on ollut yleisenä esimerkkinä ja pelotteena siitä, miten ei kannata toimia. Virallisesti erotettuun verrattuna epävirallisesti syrjityllä on ollut mahdollisuus palata yhteisön toimintaan mukaan tasavertaisena yhteisön jäsenenä kärsittyään rankaisunsa syrjitynä. Lisäksi hänen on pitänyt pyytää anteeksi niitä toimiaan, joiden vuoksi hänet on epävirallisesti erotettu.

Sitten oli monesti, että jos joku oli tehnyt jotain pientä, minkä vuoksi sitä syrjittiin, mikä niin kuin tulkittiin, että ei ollut kumminkaan mitään katastrofaalista, mutta oli semmosta kyseenalasta. Kun sitten syrjittiin, se saatto olla hyvin pitkäänkin jatkuvaa tai toisaalta se saatto olla lyhytkestosta, jos siinä kohtaa ilmeni, että joku muu on tehnyt pahemman synnin, jota pitää nyt ruveta syrjimään enemmän. (TKU/A/07/75: 12.)

Eristämisen ja syrjimisen syyksi on voinut nousta myös ns. tavallisten riviseurakuntalaisten keskuudessa esimerkiksi informantin oma elämäntilanne tai hänen

seksuaalinen suuntautumisensa. Riviseurakuntalaiset ovat siis oikeuttaneet syrjintänsä sillä, että syrjittävä on poikennut jollakin ominaisuudellaan uskonnollisen yhteisön yleisestä rakenteesta tai opista. Tällainen syrjintä on voinut aiheuttaa informanteille ulkopuolisuuden tunnetta ja ahdistusta. Lisäksi he ovat voineet lopettaa yhteisön tilaisuuksissa käymisen. Tällaisissa yhteisöissä nousee esiin se, että niissä on hyvin vaikea sietää erilaisuutta.

Syrjiminen on voinut tapahtua sekä sanallisesti että syrjimisestä osoittavalla sanattomalla viestinnällä, kuten ilmeillä tai tavalla tervehtiä. Huomioitavaa on se, että ns. riviseurakuntalaiset, jotka ovat syrjintää harjoittaneet, eivät ole omanneet yhteisössä virallisesti sen enempää valtaa kuin heidän syrjimänsä henkilökään. Tällöin ns. tavallisten riviseurakuntalaisten keskuudesta lähteneellä syrjinnällä ei tarvitse olla välttämättä yhteisön johtohenkilöiden kannatusta tai hyväksyntää, vaan syrjiminen on tapahtunut ainoastaan tavallisten seurakuntalaisten keskuudessa. Riviseurakuntalaisiin on voinut kuulua informantin ystäviä, sukulaisia, työtovereita sekä ennestään tuntemattomia seurakuntalaisia.

Toiset henkilöt hokevat mikähän lutka sä olet, kun tommonen olet! Ketä sä olet tullut perästä ajamaan. Ei täällä seurakunnassa olekaan sun kaltaisia miehiä. He ovat jo naimisissa toisen naisen kanssa. Hae kaverisi muualta mokomakin huora. Kysyn vain: Miksi yleensä kirkossa käydään? Olen [- -] [Y-yhteisön] jäsen, [- -] mutta toisten ihmisten – kirkossa kävijöiden haukkujen vuoksi olen alkanut käydä toisissa seurakunnissa. Että tavallinen yksinelävä, joka ei etsi miehiä, vaan käy kuuntelemassa puheita. Luen Raamattua ja löydän voimaa elämäni. (Kirje 49 a.)

Menin ehtoolliselle [- -]. Olin pukeutumiseltani oma itseni eli homo. [- -] Menin omana itsenäni sinne, koska halusin osallistua ehtoolliselle sen merkityksen vuoksi. Käyn harvoin kirkossa juuri siksi, koska pelkään ihmisten reaktioita ja olen ujo, vaikka pyrin olemaan oma itseni ja pukeudun kuten haluan. En teeskentele mitään, mitä en ole. [- -] On vaikeata liittyä ryhmään, koska tuntee, että karsastetaan ja ilmeilyllä osoitetaan, että ei ole tervetullut [- -] seurakunnan pariin. Kun tilaisuus oli ohitse, niin joku vanha nainen, jota en tunne, tuli minulle sanomaan vielä, kun istuin kirkossa: ”Jos, et tee parannusta synnistäsi, niin joudut helvettiin!” Olin täysin yllättynyt siitä, mitä hän sanoi vihaisesti ja hieman pahoillani, koska tämä henkilö ei tiennyt elämästäni mitään. [- -] Toisen kerran [- -] ehtoollisella ollessani minun viereeni jätettiin tyhjäksi tila, johon mahtuisi ihminen. He eivät halunneet polvistua siihen viereeni vaan odottivat, että lähdän pois. Näiden kokemusten jälkeen minun on ollut vaikea yleensäkin mennä seurakunnan tilaisuuksiin ja käyn ehkä muutaman kerran vuodessa. Haluaisin käydä joskus, mutta en sitten mene, koska tunnen olevani ulkopuolinen. (Kirje 38 a.)

Nyt kun olen homoseksuaalina [- -] pappina seurakunnassa töissä, saan aina silloin tällöin kokea syrjintää, painostusta jne. [- -] Kun mm. lehdessä/ uutisissa tms. on ollut joku juttu homoseksuaaleista tai esim. nyt viimeaikoina hedelmöityshoidoista, niin yleisessä kahvipöytäkeskustelussa esitetään jyrkkiäkin negatiivisia mielipiteitä. Eli eiväthän nämä

kommentit ole suoraan minulle osoitettu, kun ihmiset eivät tiedä suuntautumisestani, mutta epäsuoraanhan ne ovat juuri minulle tarkoitettu, koska kuulun ryhmään, jota he kritisoivat. Eli tällaisista kommenteista tulee sellainen olo, ettei minua hyväksytä sellaisena kuin olen ja jos asia tulisi tietoon, niin tehtäisiin varmasti kaikki, jotta minut saataisiin pois seurakunnasta, joko erottamalla tai savustamalla. [- -] Työtoverini eivät tiedä suuntautumisesta. Mutta en pidä vihjeistä: milloin me löydetään sulle puoliso? Eikö tuo tuossa olisi kiva? (Kirje 50 a, b.)

Eniten olen kokenut painostusta niin kun mun homoseksuaalisuuden kanssa. Varmaan ensimmäinen muistikuva on semmoinen, että mää istun siellä perheessä. [- -] [Y-yhteisöön kuuluvassa] perheessä. Jossa on mua nuorempia lapsia. [- -] Istutaan siinä pöydän ympärillä. Sit tää heidän äitinsä oli niin kun mun tosi hyvä ystävä. Ja tota mä mainitsin tästä. [- -] Sitten kerroin tästä aiheesta, oltiin puhuttu tän äidin kanssa tästä ja sitten se piirsi silleen paperille. No, tota noin, siinä oli nää kaikki sen lapset tälle näin. Niin se piirsi tämmösen, se selitti miten tää homma menee. Semmosen viivan niin kun tämmösen elämänviivan, josta sä [haastateltava] oot niinku kasvanu vinoon tällä tavalla. Siinä oli niin kuin ne lapset. Mä muistan sen ja sitten samalla selitti niille, että [- -] [haastateltavalle] on käynyt tämmönen: mä oon niin kun jotenkin kasvanu väärin jossain vaiheessa elämää. Se on varmaan ensimmäinen tällanen muistikuva. Se vaikutti muhun hirveesti. Sillä tavalla, että mulla ei ole koskaan ollut mitään ongelmia, niin kun hyväksyä mun homoseksuaalisuutta muuta kun uskonnolliselta kannalta. (TKU/A/07/70: 1.)

Jos tapaa heitä, he sanovat ”Jumalan terve” ja lähtiessään ”Jumalan rauhaan”, mutta jos minä en vastaa samoilla sanoilla, olen uskoton ja suhtautuminen minuun muuttuu heti. He saattoivat kohteliaisuuden vuoksi kysyä jotakin, mutta jo muutaman sanan jälkeen, minä tunsin jääväni yhteisön ulkopuolelle siksi, että tuossa istuu sielunvihollinen, joka ei edes ymmärrä lähteä omille teilleen. Istuu vaan hiljaisena ja kuuntelee eikä ymmärrä mitään. (Kirje 51 b.)

Kun tulin vanhemmaksi, oma ajatusmaailma alkoi eroamaan [- -] [Y-yhteisöstä] ja isäni kuollessa myös koko perheen. Isän kuoleman jälkeen koko uskonnosta tuli vapaampaa. Isän himouskovaiset sukulaiset ja muut uskovaiset ystävät hylkäsivät äitini kokonaan. (Kirje 40 b.)

3.5.2 Yksilön eroaminen uskonnollisesta yhteisöstä

Eroaminen uskonnollisesta yhteisöstä on voinut johtua monesta eri syystä. Se on voinut tapahtua informantin omasta tahdosta, jos hän on tuntenut kyseisen yhteisön ahdistavana ja painostavana. Mahdollista on myös, että yhteisön johtaja tai johtajat ovat painostaneet informanttia eroamaan, koska hän ei ole ajatellut samalla tavalla kuin johtajat tai toiminut yhteisön edellyttämällä tavalla. Näin informantti on voitu leimata harhaoppiseksi erilaisen oppikäsitystensä vuoksi. 40 % informanteista ilmoitti kokeneensa eroamisen painostavana ja ahdistavana. Eroa ahdistuksen kokemisen voimakkuuteen ei aineistoni kohdalla ollut siinä, että oliko informantti painostettu eroamaan vai oliko hän vapaaehtoisesti halunnut erota yhteisöstä. Sen sijaan keskeisesti painostuksen voimakkuuden kokemiseen vaikuttava tekijä on ollut se, miten ympäröivä

sosiaalinen verkosto on eroamiseen suhtautunut.

Minua on kolme kertaa kehoitettu eroamaan ja joka kehotuksen jälkeen olen eronnut. Mutta tämä minun oma eroamiseni ei ole heille merkinnyt mitään, kun muutaman vuoden välein on yhä uudestaan kehoitettu eroamaan, vaikka en ole välillä liittynytäkään kyseiseen seurakuntaan. Eräs asia, josta painostus kasvoi äärimmäisyyksiin oli se, että minä luin Brahmanin saarnoja, joita he väittivät vääräoppisiksi, koska ei opettanut kolminaisuudesta kuten kirkkokunnat opettaa. Seurakunnan jäsenet kertoivat ja varoittivat minusta toisia uskovia ja se meni hyvin perille. [- -] Tällä tavalla minut on saatu täysin syrjäytetyksi kaikesta toiminnasta. [- -] Kun jäin eläkkeelle, tein sen virheen, että pyrin ensimmäisen kerran [- -] [Y-yhteisöön].

Kirjoitin kirjeen seurakunnan johtajalle ja pyysin päästä vanhemmiston kokoukseen ja hän kutsui minut vanhemmiston kokoukseen ja luki minun kirjeeni. Kaksi vanhemmiston jäsentä suhtautui kirjeeseeni hyvin jyrkästi. Toinen sanoi, että se on perkeleestä ja toinen kehotti minua taas eroamaan seurakunnasta, vaikka minulla oli vasta aikomus pyrkiä siihen. Pyrkiä, seurakunnassa olevien hyvien ystävien takia. Tämän kurjan palaverin jälkeen [- -] toivoin, että tämä eroaminen pitäisi ja ehdistukseni loppuisi. (Kirje 51 a.)

Tärkeää on huomioida tilanteet, joissa informantti on itse halunnut vapaaehtoisesti erota yhteisöstä. Tällaisessa tilanteessa informantti on voinut joutua eroamispäätöksensä vuoksi syrjityksi ja häneen on suhtauduttu kuin yleensä yhteisöstä erotettuun. Tällöin esimerkiksi uskonnollisen yhteisön johtajat ovat halunneet vältellä häntä kaikella mahdollisella tavalla ja kertoneet hänestä perättömiä juoruja. Tällaisessa tilanteessa informantin omaa tahtoa ei ole haluttu kunnioittaa, vaan informantissa itsessään on haluttu nähdä kaikki ne syyt, jotka ovat ajaneet hänet eroamistilanteeseen.

Seuraava episodi tapahtui [- -] yhteislaulutilaisuudessa väliajalla. Vieressäni istuva kirkkokuoron [- -] jäsen huikkasi ohi kulkevalle [- -] [kanttorille] minua tarkoittaen, ”nytpä taisi löytyä kunnan baritoni kirkkokuoroon, eiköhän oteta [- -] tiimiin.” Tähän [- -] [kanttori], ettei tuota [- -] oteta, vaikka olisi tyrkylläkin. Totesin pian tuon tilaisuuden jälkeen, että [- -] [kanttori] on lakannut tervehtimästä minua tavattaessa ja lopettanut small talkin. Vedin asiasta omat johtopäätökset. Seurakunta ei enää semmosena palvelisi minun tarkoituseriäni. Niinpä erosin. [- -] No pieni seurakunta tarvitsi niiden tyhjien seinien ylläpitoon jokaisen saatavissa olevan veroueron. Tämä eroamiseni suututti kirkkovaltuutettu [- -] [X-henkilön]. Häinkin lakkasi tervehtimästä ja alkoi levitellä täysin perättömiä tarinoita allekirjoittaneesta. Tähän hän sai vielä mukaan [- -] [toisen henkilön]. (Kirje 52 a.)

Yhteisöstä eroaminen on voinut vaikuttaa nuoren sosiaalisiin suhteisiin hyvin negatiivisesti, koska hänellä ei yleensä ole ollut läheisiä ystävyysuhteita yhteisön ulkopuolella. Nuorelta on kadonnut turvaverkko ympäriltään, koska hän on voinut henkisesti menettää yhteisöstä eroamisen vuoksi vanhempiensa ja ystäviensä tuen. Tällaisessa tilanteessa informantti on joutunut syrjityksi ja hänen on uskottu olevan paholaisen vallassa.

Uskonnollinen yhteisö on tunnesiteiltään erittäin vahva ja hallitseva ja siihen kuuluvalla – ajattelemattomalla nuorella – on hyvä olla, mutta siitä eroavalla niin ei ole. [- -] Nuorena minulla ei ollut muuta yhteisöä kuin [- -][Y-yhteisö] ja kun en sitä hyväksynyt, olin menettänyt myös sosiaalisen yhteisön ja olin tyhjän päällä. [- -] Kun nuori katkaisee uskonnollisen siteensä [- -] [Y-yhteisöön], siinä samalla katkeaa sosiaalinen suhde, joka on nuorelle elintärkeä. Nuori (minä) jää tyhjänpäälle, ajautuu yksinäisyyteen ja miettii itsetuhoa. Minullekin tuli noita ajatuksia, erakoiduin ja mielen valtasi neuroosit ja fobiat. Olin sananmukaisesti heitteille jätetty piru. (Kirje 1 b.)

Kirkosta eroamisen vuoksi nuorta on voitu syrjiä ja halveksia. Erityisesti toisen maailmansodan jälkeisenä aikana, jolloin kirkosta eroaminen on ollut hyvin harvinaista, eroamiseen on suhtauduttu hyvin kielteisesti. Kuolema on saatettu nähdä Jumalan rankaisuna kirkosta eroamiselle. Kirkon hautausmaan ulkopuolelle hautaaminen on myös koettu ahdistavaksi. Tällaisessa tilanteessa kirkosta eronneen perheenjäseniin on saatettu suhtautua kielteisesti ja heitä on syrjitty ja pilkattu vakaumuksensa vuoksi.

Ja tämä vahingoniloisuus siitä, kun mun äitini kuoli. Se oli niin silmiinpistävää ja vain sen takia, että hän oli eronnut kirkosta joku pari vuotta aikaisemmin kuin hän kuoli. [- -] Olin murrosikäinen äidin kuollessa. Hänet haudattiin itsemurhan tehneiden ja rikollisille pyhitettyyn risuaidalla eristettyyn maastoon [- -] hautausmaalle. Seurasi pakkohuutokauppa kirkollisveroista. Nuorempia sisariani haukuttiin pakanoiksi ja miten Jumala kostaa: tappoi teidän äidin, kun erosi kirkosta. (Kirje 22 a.)

3.5.3 Elämästä vieraantuminen

Informanttien on ollut pakko eristäytyä lähes kaikista muista kuin uskonnolliseen yhteisöön liittyvistä toiminnoista yhteisön painostuksen vuoksi. Yhteisön ulkopuolisten ihmisten kanssa yhteydenpito on pitänyt minimoida. 27 % informanteista on ollut sitä mieltä, että elämästä vieraantuminen yhteisön tai perheen uskonnollisten motiivien vuoksi on ollut omaa sosiaalista elämää rajoittavaa ja ahdistavaa. Yhteisöön kuulumattomat ihmiset on nähty olevan paholaisesta lähtöisin ja siksi heitä on opetettu varomaan. Informantti on voinut kokea tämän hyvin ahdistavaksi ja elämäänsä rajoittavaksi varsinkin vapaa-aikaan, seurustelu- ja ystävyysuhteisiin sekä koulunkäyntiin liittyvissä asioissa.

Seurustelukumppanini olisi halunnut asua luonani, mutta yhteisö sai manipuloitua hänet pois. He suuttuivat ja pelottelivat raamatunlauseilla. (Kirje 70 b). [Seurustelukumppani] ei kuitenkaan pystynyt täysin irtautumaan yhteisöstä. [- -] Taustalla oli aina vanha oppi. kun en sitä kaikilta osin täysin hyväksynyt, [- -] [seurustelukumppani] palasi takaisin yhteisöön. (TKU/A/07/71: 4.)

Yhteisöillä on ollut eri tapoja, joiden kautta he ovat halunneet tuoda esiin erilaisuutensa ja paremmuutensa verrattuna muihin uskonnollisiin yhteisöihin ja muuhun maailmaan. Tällaisia keinoja ovat olleet mm. yhteisön oma kielenkäyttö tai yhteisön ulkopuolella elävien ihmisten yhdistäminen paholaiseen. Tällä tavalla on haluttu tehdä selkeä ero uskonnollisen yhteisön ja muun maailman välille. Tämä on kuitenkin voinut ajan kuluessa osoittautua informantin kannalta hyvin ahdistavaksi ja sitovaksi.

Uskonnollisen yhteisön oma kieli yhdisti, mutta erotti meidät jäsenet ”pahasta maailmasta”. Maailma oli pahan vaikutuksen alaisena, joten maailmallisuutta omassa vaelluksessaan piti siis karttaa kaikin tavoin verille asti. Oma ja oikea uskonyhteisö sai vahvistusta tällä tavoin. (Kirje 35 a.)

Koulussa piti käyttää pitkää hametta, vaikka oli kuinka paljon pakkasta. Hiukset täytyi olla letillä ja huivia kuului käyttää, niin että varmaan erottui joukosta. (Kirje 34 a.)

Sukulaiset ja ystävät tuli hylättyä, koska he olivat demonien puolella, maailmallisia ja sen vuoksi kuuluivat niihin, joita piti lähes karttaa (Kirje 3a).

Erityisesti lasten ja nuorten sosiaaliset suhteet ovat voineet kärsiä jo aivan pienestä asti siitä, että he eivät ole saaneet uskonnollisen yhteisön ja omien vanhempiensa painostuksen vuoksi olla tekemisissä muiden kuin omaan uskonnolliseen yhteisöön kuuluvien ihmisten kanssa. Eristäytyminen on perusteltu sillä, että ihmiset, jotka eivät kuulu kyseiseen uskonnolliseen yhteisöön, ovat paholaisen vallassa ja sen vuoksi heidän seuraansa pitää välttää kaikin mahdollisin keinoin. Tämä on voinut herättää ristiriitaisia tunteita yhteisön opetuksia kohtaan sekä hämmennystä erityisesti lapsissa, koska he eivät ole voineet ymmärtää sitä, minkä vuoksi muut lapset ovat niin pahoja, että heitä pitää vältellä. Lapselle ei kuitenkaan ole annettu mahdollisuuksia tuoda näkökulmiaan esille, vaikka aikuisetkaan eivät ole välttämättä osanneet perustella eristäytymisen syytä, vaan perustelujen sijaan lasten näkemykset ovat esimerkiksi erilaisin kurinpitokeinoin osoitettu olevan sopimattomia. Näin myös myöhemmin käsittelemäni kyseenalaistamattomuusdiskurssi on liittynyt läheisesti sosiaaliseen eristäytymisdiskurssiin.

Kun pienenä saarnattiin, että kaikki lapset on Jumalan lapsia ja lapset syntyy viattomina, niin kun sitä ihmettelin, että miksi nuo naapurin lapset onkin niin pahoja, että niiden kanssa ei saa leikkiä. Sitä ei osattu niin kun perustella. Sitten käytettiin sitä, että et sinä jouda leikkiä, vaan sinun pitää tehdä sitä ja tätä. Ei osattu perustella sitä, että kuinkas niistä naapurin alle kouluikäisistä on kerinnyt tulla niin syntisiä, että niiden kanssa ei voi leikkiä. [- -] Semmoset mitä ei osattu selittää, ne tavallaan kuitattiin ja korvattiin sillä kurinpidolla. (TKU/07/76.)

Olin jo murrosikäisenä surullinen ja syvästi katkera siitä, etten voinut olla kuten muut lapset. Myöhemmin käsitin yhteisön jäsenten epäsosiaalisen käyttäytymisen johtuvan sulkeutuneisuudesta muulle maailmalle. [- -] Vanhempani opettivat minulle [- -] [Y-yhteisön] kirjallisuuden avulla Raamatun totuuksia viikoittain. En saanut osallistua koulun pyhäpäiväjuhliin, mennä kirkon lapsikerhoon enkä juhlia koulukaverieni syntymäpäiviä. Tämä rajasi sosiaalista elämäni eikä minulla ollut kontakteja seurakunnan ulkopuolella. (Kirje 46 a.)

Lapsi tai nuori on voinut kokea häpeää ja katkeruutta siitä, että hänen on pitänyt tuntea itsensä jollakin tavalla erilaiseksi ja ulkopuoliseksi uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen ja yhteisön sääntöjen noudattamisen vuoksi. Informantti on voinut yrittää peittää katkeruuden ja erilaisuuden tunteita esimerkiksi vakuuttelemalla olevansa paremmassa asemassa kuin uskontokuntaan kuulumattomat läheiset ihmiset.

Tunsin olevani erilainen kuin muut nuoret ja se aiheutti katkeruutta, jonka peitin sairaaseen ylpeyteen siitä, että olin oikeassa uskonnossa ja saisin palkinnoksi kärsimyksistäni ikuisen elämän. (Kirje 46 a.)

Elin pitkään ajatusvääristymän kanssa, jonka perusteella uskoin [- -] [Y-yhteisöön kuuluvien] perheiden olevan jotenkin etuoikeutettuja ymmärtäessään elämään liittyviä perusasioita muita paljon paremmin. Toisaalta samaan aikaan tunsin häpeää erilaisuudestamme. (Kirje 23a.)

Koin koulussa olevani muista ulkopuolella nimenomaan siksi, kun tiesin muiden tietävän, että kuulun [- -] liikkeeseen. Se oli jollain tavalla hävettävää. Yleisestihän aina kuuli, kuinka puhuttiin hihhuleista ja jotkut kysyivät, onko teillä mattoja tai verhoja. (No, totta kai meillä oli). Sekin, kun meillä ei ollut TV:tä ja muut puhuivat ohjelmista usein. Välillä joku puhui jostakin ohjelmasta minullekin ja kesken lauseen totesi: ”Ai niin, eihän teillä ole telkkaria.” Ja kääntyi jonkun toisen puoleen. (Kirje 13 b.)

Informantit ovat voineet joutua eristäytymään ja jättämään uskonnolliseen yhteisöön kuulumattomien ihmisten kanssa yhteydenpidon täysin tai yhteydenpito on pitänyt minimoida vain välttämättömään. Tiukka puhuttelu ja kuulustelu uskonnollisessa yhteisössä ja kotona on ollut keskeinen keino saada selville sosiaalisen kanssakäymisen rajat. Kuulustelua on käytetty selvittämään tuntemattoman ihmisen sopivuus uskonnollisen yhteisön silmissä. Kuulustelua ja puhuttelua on käytetty myös uskonnolliseen yhteisöön kuuluvan kontrolloimiseksi ja sanktioksi siitä, jos hän on ollut tekemisissä yhteisön mielestä sopimattoman henkilön kanssa. Toinen keskeinen

keino saada selville sosiaalisen kanssakäymisen rajat ovat olleet ulkonäköön liittyvät kriteerit, esimerkiksi vaatetuksen ja ehostuksen perusteella on voitu tehdä päätelmiä siitä, saako kyseisen vieraan henkilön kanssa olla tekemisissä vai ei. Kontrolloinnilla ja sanktioilla on ollut siis tärkeä tehtävä uskonnollisen yhteisön vallan oikeuttamisessa. Yhteisö on erityisesti kontrolloinut lapsen ja nuoren sosiaalisia suhteita kouluun ja vapaa-aikaan liittyvissä asioissa. Tärkeää on ollut yhteisön kannalta selvittää, kenen kanssa lapsi tai nuori on ollut tekemisissä ja erityisesti miksi. Erityisesti kouluun liittyvien sosiaalisten suhteiden rajoittaminen on vaikuttanut lasten ja nuorten elämään negatiivisesti. Eristäytyminen on voinut kapeuttaa lapsen ja nuoren elämää, eikä hän ole saanut toteuttaa omia toiveitaan ja haaveitaan. Eristäytymisessä sosiaaliset suhteet on rajattu tiukasti kontrolloinnin avulla. Tällöin lapsi on voinut jäädä aivan yksin ja hän on voinut tuntea itsensä hyvin yksinäiseksi. Lapsen ja nuoren ei ole annettu ottaa osaa hänen omasta toiveestaan huolimatta kaikkiin koulun toimintoihin, esimerkiksi luokkaretkiin tai tanssitunteihin. Tämä on voinut saada lapsen tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi ja jollakin tavalla muista poikkeavaksi.

Kun meillä oli yläaste kauempana, että jos koululta sinne matkahuoltoon jonkun kanssa käveli, niin oli kova tivaaminen kenen kanssa oot kävellyt ja ennen kaikkea kaikki semmonen, että tuota niin, kauhean äiti yritti tarkasti tivata, että mikä sen nimi on ja minkälainen perhe ja millaiset vanhemmat ja mitkä niiden nimet on ja ammatit on ja sillä tavalla. Jos sitten sano, että en minä, jos minä nyt jonkun kans kävelen, niin en mä ensimmäisenä tommosia asioita kysele. Ni sitten se oli kauheaa, että oletko sä ventovieraan kanssa kävellyt, ja että ei semmosen kanssa saa olla tekemisissä. Herra isä, jos sattuu oleen joku sellanen kaveri, joka käytti meikkiä tai oli värjätyt hiukset tai jotain tämmöstä, niin se oli aivan jotakin kamalaa, että semmosten kans ei saa olla missään tekemisissä. Ne on kaikki paholaisesta. [- -] Kyllä tuota niin, kun oli seurat sunnuntaisin, että jos sattui että vaikka saarnaajan vanha vaimo on sattunut näkeen kanssa, että oli värjätyt tai kiharat hiukset ja meikkiä semmosen kanssa kävelemässä linja- autolle tai juttelemassa siellä matkahuollossa, ni se oli heti semmonen, että sitä oltiin porukalla tivaamassa, että kuinkas sä semmosen kanssa oot tekemisissä. [- -] Yläasteella opettajat anto kotiläksyjä, niin kun ryhmätöitäkin. Ne oli semmosia, ne olis pitäny tehdä, mutta toisaalta ei olisi saanut tehdä. Sitten sitä itse häpesi vielä siinä vaiheessa niin paljon, että ei sitä kehdannut sanoa opettajille eikä koulukavereille luokkatovereiden ja ryhmätöiden puitteissa, missä olisi pitänyt nähdä koulun ulkopuolella. Jos joku esitti, että mä voin tulla teille, ni tehdään yhdessä se. Niin joskus oli erehtynyt tavallaan tuomaan kotiin, niin se oli niin ankaraa se kuulustelu, niin kun vanhempien taholta sitä koulukaveriakin kohtaan, että kenenkäs lapsia ja mitä vanhemmat tekee työkseen ja tämmöstä. Sitä yritti karttaa, niin kun ei niistä kotioloista puhunut. (TKU/A/07/75: 3–4.)

Huomioitavaa on myös se, että eristäytymisen ja erilaisuuden pelko on voinut liittyä myös uskonnollisten tilaisuuksien järjestämiseen koulussa. Lapsi tai nuori on kokenut

ahdistavana uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisen, mutta hän ei ole voinut sosiaalisen paineen ja erilaiseksi leimaamisen pelon vuoksi jäädä niistä pois.

Usein menimme esim. pääsiäiskuvaelman esitykseen seurakuntakodille kesken koulupäivän. Ei sellaisessa tilanteessa eikä varsinkaan niin nuorena, pystynyt ilmoittamaan tai edes sopimaan poisjäämisestä. Juhlat loivat koulullemme ja luokallemme yhteisöllisyyden tunnetta. Poisjäänti olisi aiheuttanut mielestäni ryhmästä ulkopuolelle jäämisen. [- -] Sosiaalinen paine oli valtava. Vaihtoehtoa juhlista pois jäämiseen ei oikeastaan edes ollut. (Kirje 53 a, b.)

Erityisesti nuorilla on ollut ristiriitaisia tunteita kuulumisestaan uskonnolliseen yhteisöön sellaisissa tilanteissa, joissa he ovat uskonnolliseen yhteisöön kuulumisen lisäksi viettäneet vapaa-aikaa yhteisön opetusten ja näkökantojen vastaisesti yhteisöön kuulumattomien nuorten kanssa. Tällöin nuoren on voinut olla vaikea sijoittaa yhteen uskonnollisen yhteisön elämäntapaa yhteisön ulkopuoliseen vapaa-ajanviettoon. Tällaisessa tilanteessa nuori on tasapainoitellut näiden kahden maailman ja elämäntyylin välillä joutuen kotonaan ja/tai uskonnollisen yhteisön keskuudessa piilottelemaan ja salailemaan yhteisön ulkopuolella viettämänsä vapaa-aikaa. Nuori on voinut tuntea ahdistusta ja ristiriitaisia tunteita myös sen vuoksi, että hänellä on ollut koko ajan mielessään, että hän ei voi ikuisesti elää ns. ”kaksoiselämää”. Hän on tuntenut sisimmässään, että jossain vaiheessa elämää hänen pitää päättää, kumman hän valitsee: maallisen vai uskonnollisen elämäntavan. Tämä ehdottomuus on voinut johtua siitä, että vanhemmat ja yhteisö ovat opettaneet nuorelle, että sekä uskonnolliseen että maalliseen ryhmään samanaikaisesti kuulumisen ei ole mahdollista uskovaiselle ihmiselle. Mustavalkoinen ajattelutapa sekä jyrkkä kahtiajako hyvän ja pahan välillä ovat korostuneet tällaisten uskonnollisten yhteisöjen tai perheiden ajattelussa.

Koin sen kaikkein painostavampana, etten oikein osannut nauttia nuoruudestani ja kuitenkin en halunnut tuottaa äidilleni harmia ja mielipahaa. Joten elämäni [- -] oli aika railakasta välillä. Sitten kun menin kotiini piti ottaa taas toinen rooli päälle, esim. en meikannut enkä muutenkaan käyttäytynyt kuin syntinen ihminen. Vaikeata se oli välillä. [- -] Välillä oli tosi ristiriitainen olo. (Kirje 34 b.)

Enemmän tai vähemmän suoraan tai epäsuorasti vihjailtiin, että muihin uskontokuntiin nähden meidän oppimme on oikea. [- -] Oli jotenkin turvallista olla samaan yhteisöön kuuluvien kanssa tekemisissä. Sitä vastoin varsinkaan ei-uskonnollisten kylän nuorien seuraan ei tarkoituksella hakeuduttu; heidän katsottiin antavan huonoja vaikutteita. Tosin yläasteaikana moni yhteisömme nuorista alkoi kulkemaan näissä kylän porukoissa. Samaten kävi itsellenikin. [- -] Yläasteella siis ajauduin ”kylän nuorien” kuvioihin. Pikkuhiljaa alkoi tuntumaan siltä, etteihän tämä niin paha olekaan, mitä olin aina luullut. Alkoholia en ottanut, mutta tupakkakokeiluja

oli jonkin verran. Oikeastaan olin sellainen sivusta katsoja. Pieni ongelma oli aina siinä, kun kylän nuorien kanssa mentiin seurakuntani perjantai-iltaisiin pitämään kahvilaan, jossa ulkopuoliset nuoret paljon käyvät. En oikein tiennyt, miten olisin suhtautunut siihen; olin tavallaan kummankin ”puolella”. Ajattelin hyvin pitkään ikään kuin itseni ulkopuolelta tarkkaillen, että viihteilykausi on vain kokeiluvaihe ja jossain vaiheessa tulen varmaan palaamaan takaisin. Seurakuntamme ja siihen liittyvät asiat olivat hyvin voimakkaasti juurtuneet ajatteluuni, etten voinut kuvitellakaan kokonaan irtautuvani niistä tai jos kuvittelin, niin se tuntui pelottavalta vaihtoehdolta. Maailmankatsomukseni siis edelleen nojautui osittain seurakunnan ja perheeni antamaan kasvatukseen. Tuntui hyvin pahalta elää kaksoiselämää, jonka vuoksi ne ajat olivat erittäin raskaita. Seurakuntamme tilaisuuksissa en kuitenkaan käynyt. (Kirje 54 a.)

3.6 Uskonnonvapauden väheksymisdiskurssi

3.6.1 Käännättäminen

Yhtenä oleellisena piirteenä uskonnollisen painostuksen ja vallankäytön oikeuttamisessa on ollut informantin yksityisyyden kunnioittamattomuus erityisesti tilanteissa, joissa häntä on yritetty käännättää tiettyyn uskonnolliseen yhteisöön kuuntelematta hänen omaa tahtoa. Joka kolmas informanteista on kokenut johonkin uskonnolliseen yhteisöön käännättämisen painostuksena. Tällöin painostus on voinut olla sekä tiedostamatonta tai tiedostettua.

Uskonnonvapauden merkityksen väheksymisdiskurssi liittyy myös jo aikaisemmin käsiteltyihin diskursseihin. Erityisesti oman persoonallisuuden kieltämisdiskurssi ja pelotteludiskurssi ovat liittyneet käännättämismenetelmiin. Tällöin käännättämisen tärkeyttä on saatettu korostaa pelottelemalla helvetillä tai saatanalla, jos informantti ei käännä tiettyyn uskonnolliseen yhteisöön. Informanttien elämäntilanteita on haluttu syyllistää epäsuorasti sillä, että heitä kohdannut epäonni tai sairaus on johtunut väärään uskonnolliseen yhteisöön kuulumisesta. Syyllistäminen ja pelottelu ovat ikään kuin olleet viimeisiä keinoja yrittää saada painostettu henkilö kääntymään kyseiseen yhteisöön.

Uskonnollinen auktoriteettidiskurssi on liittynyt uskonnonvapauden

väheksymisdiskurssiin siinä mielessä, että yleensä keskeiset auktoriteettihenkilöt ovat korostaneet yhteisöön kuuluvan jäsenen velvollisuutta käännyttää yhteisöön kuulumattomia ihmisiä oikeaan uskoon. Käännyttäminen taas on voitu perustella Raamattuun vetoamalla.

Minussa ei voi Jumala tehdä töitä, että Jumala ei voi sallia kurjuutta. [- -] Ne ei nää tässä elämässä mitään, jos mä en liity niihin, mitään arvokasta. (TKU/A/07/72: 6.)

Meillä oli [- -] [Y-yhteisöön] kuuluvia tuttuja. Kävimme joskus heidän tilaisuuksissaan. Mutta myöhemmin eräät heistä alkoivat pudottaa meidän postiluukusta Raamatusta revittyjä raamatunlauseita, jotka olivat Danielin kirjasta, jossa uhataan ja pelotellaan helvetin tulella jumalattomia ja syntisiä. (Eikö tämä ole jo pyhän Raamatun häpäisyä?) Repiä – silpoa Raamattua. Selitin heille, että on uskonnonvapaus olemassa. (Kirje 66 a.)

Uskonnollisten yhteisöjen oppiin ja sääntöihin on voinut kuulua uusien jäsenien käännyttäminen yhteisöön. Tämä on nähty ainoastaan positiivisena asiana yhteisön sisällä, jotta informantti ymmärtäisi oman parhaansa ja mahdollisuutensa päästä pelastuksesta osalliseksi. Käännyttämiseen liittyvänä yleisenä ongelman on ollut se, että käännyttäjät eivät ole ajatelleet tekevänsä mitään väärää.

[- -] [Y-yhteisöllä] katsotaan olevan täydellinen totuus. Painostusta pidetään jopa oikeana. Ihmiset yritetään johtaa pelastukseen, sillä tehtävänä on evankelioida koko maailma eli saarnata evankeliumi kaikille kansoille ennen kuin Jeesus tulee takaisin noutamaan omansa. (Kirje 4 a.)

Käännyttämisen motiivina on voinut uskonnollisten syiden lisäksi olla myös yhteisön taloudellisen hyödyn saaminen informantilta, jos hän kääntyy kyseiseen yhteisöön. Informantin käännyttäminen yhteisöön on voinut olla sekä kiristys- että houkutuskeino sille, että hän voisi saada apua ja henkistä tukea käännyttyään kyseiseen yhteisöön. Jos informantti ei ole tähän suostunut, häneen on voitu suhtautua hyvin kylmästi ja välinpitämättömästi.

Ni he käyttää sitä justinsa kiristyskeinona, että tää avun tarjoaminen, jos mä liityn niihin ne maksaa kaikki. He voi maksaa velat ja muuta. (TKU/A/07/72:5.)

Jotenkin minulle on tullut sellainen mielikuva, että perheenperustaminen ja lapsien (perillisten!) hankkiminen rauhoitti tilannetta, että sieluni saa olla rauhassa. Perintöni lakkasi kiinnostamasta, kun minulla on perillisiä. (Kirje 43 a.)

Kuitenkin huomioitavaa on myös se, että käännyttäjät itse ovat voineet kokea yhteisössä painostusta, jos heitä on painostettu käännytystyöhön. Raamattuun

vetoamalla käännättäminen on nähty hyvän ja mallikelpoisen uskovaisen piirteenä. Tällaisissa tapauksissa itse painostaja on voinut olla painostettu.

Käymme silloin tällöin toisissamme kylässä. Ensin puhumme ihan tavallisista asioista ja sitten hän kysyy, että saako puhua uskosta. [- -] Hän kehotti liittymän heihin, vaikka en herätystä ole kokenutkaan, usko tulisi sen jälkeen. [- -] Hän ihan itki sitä, että ei osannut minulle tarpeeksi selvästi selittää ja hän halusi kutsua vanhemman sisaren minua käännättämään. Minä en halunnut. Minulle tuli sellainen ajatus, että ehkäpä hänelle oli annettu tehtäväksi minun liittymiseni heidän seurakuntaansa. (Kirje 55 a.)

Isompana olisi sitten itse pitänyt mennä häiritsemään ihmisiä ja julistaa sanaa. Minä en ujona halunnut asiaa tehdä. Niinpä minulle määrättiin vanhempi sisar ja hänen piti sitten kuljettaa minua. Usein kyllä missasin asian ja keksin tekosyitä, ettei tarvinnut lähteä. Asiaa ei tietenkään katsottu hyvällä ja sain asiasta huomautuksia. (Kirje 29 a.)

Yhteisöiden käännätystyö on yleisesti liittynyt siihen, että informantti on kutsuttu jonkun yhteisön jäsenen kotiin tutkimaan yhteisön kirjallisuutta. Yhteisön jäsenet ovat myös voineet käydä jatkuvasti informantin kotona kertomassa yhteisön uskonnosta ilman informantin omaa pyyntöä tai informantin kielloista huolimatta. Käännättämistä on kuitenkin voinut kielloista huolimatta jatkua vuosia. Käännättäjinä ovat voineet toimia myös työtoverit.

Keskeistä uskonnollisen yhteisön käännättämisen kokemiselle negatiiviseksi on ollut se, että informantin omaa tahtoa ei ole kuunneltu ja käännättäminen on ollut jatkuvaa tietyn väliajoin tapahtuvaa tai täysin kontrolloimatonta, jolloin informantti on kokenut pelkoa ja epävarmuutta käännättäjiä kohtaan. Erityisesti käännättämisen kontrolloimattomuus on saattanut rajoittaa ja haitata merkittävästi informantin arkipäiväistä elämää.

Silloin ihan alkuaikoina mä pelkäsin niitä. Ja sitten, kun [uskonnollisen yhteisön jäsenet] kyttäs ulkona. [- -] Ne istu rapulla. Et sä mihinkä päässy koko päivänä, viikonloppusinkaan. [- -] Ei voi sanoa, että niitä pelkäisi, mutta vaikeuttaa ne hyvin paljon elämään ja tuo sillee ärsyttää. Vaikeuttaa ja ärsyttää. [- -] Ja sitten oon istunu tuolla penkillä ja ne voi olla sireenipuskan takana ja sit kun mä tuun ja mä kun oon avaamassa ovia, ni sit ne tulee oven taakse ja sit tulee tälle. [- -] Mä kerron yhden tapauksen. Mä olin WC: ssä. Sillä aikaa ne oli penkomassa mun makuuhuonetta, et onks täällä sellaisia kirjoja, et onks täällä saatanalla vihittyä ja sitten katsoo, jos sulla sohvalla istuu ja mulla on sattunu jäämään joku viikkopäiväriika. Ne lukee sitä ja sitten, mikäs tää on? Mikäs lappu tää on? Ja sitte niillä on niin pieni tämä maailma, et ne ottaa, jos sä satut vastaan puhelimeen ja sä puhut jonkun kaa tai näkee jostain kortista nimen. Ne saartaa sut takaapäin. [- -] Niille on niin kun jaettu, että kuka lähestyy mitäkin kautta. Sit mä oonkin huomannut, että samaahan porukkaa ne on. Ja sit tää on musta aika kurjaa, et ikkunan takana, kun on matalat, et sä voit tossa takana olla kurkkimassa. (TKU/A/07/72: 8-9.)

Jossain vaiheessa pinnani paloi, kun aina oli joku vääntämässä uskonnosta asiaa kodissani, kuistilla, pihalla tai missä vain minut tavoitettiin. He kävivät täällä 6–7-vuotta. Ilmoitin, että meillä ei tarvitse enää käydä heidän [Y-yhteisön] toimesta. Jos tarvitsen heitä, kutsun heidät luokseni. Muuten meille ei tarvitse tulla enää. Vaan kuinkas kävikään. Homma jatkui niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Jopa yksi kaverini (jota en tiennyt [- -] [Y-yhteisöön] kuuluvaksi) tuli yhden ”pääkonttorin” kaverin kanssa. Tuolloin ilmoitin, että meillä voit käydä, mutta uskonnosta, uskonnosta ei sanaakaan! No hän ei ole käynyt sitten muissakaan asioissa. [- -] vierailut jatkuivat, olin kotona tai en. Ilmoitin, että sopimuksemme oli, että meillä ei tarvitse enää käydä. Kutsun heidät tarvittaessa, piste! He väittivät, ettei se onnistu. Heidä on niin paljon, etteivät he voi kaikkia kontrolloida. Ilmoitin, että laittakaa siihen kortistoon, että en halua [- -] [Y-yhteisöä] nurkkiini. [- -] Tämän jälkeen käynnit vähenivät todella vähäisiksi ja loppuivat aikaa myöten, kun muistutin sopimuksesta. (Kirje 43 a, b.)

Täällä lähellä asuu [- -] [Y-yhteisöön] kuuluva perhe. Minun piti ”ruveta” käymään heillä 2–3 kertaa viikossa ”tutkimassa” heidän yhteisönsä lehtiä. [- -] Pyydettiin eroamaan omasta seurakunnasta. Luvattiin lähteä mukaan, että eroaisin omasta seurakunnastani. [- -] Onneksi olen päässyt heistä eroon. (Kirje 56 a.)

Minusta ihmisen kotiovella uskonnon kauppaaminen on uskonnollista painostusta. [- -] Minun puolestani kaikki saavat uskoa niin kuin lystäävät, kunhan antavat minun tehdä rauhassa myös niin. (Kirje 73 a.)

Hän hoiti ammattinsa kiitettävästi eikä koskaan tuputtanut uskoansa asiakkaille. Sitäkin useammin hän halusi tulla kotiini kertomaan Raamatusta. Raamattu sama, mutta aina hän löysi kohtia, jotka olivat minulle vieraita. Tunsin, että perhe kyseenalaisti hänen käyntinsä. Muutaman vuoden kuluttua pyysin, ettei hän enää tulisi, koska joka kerta hänen lähdettyään tunsin mieleni rauhattomaksi. Tunne oli kuin olisin tehnyt väärin minun Jumalaani kohtaan. (Kirje 57 a.)

Yksi keskeinen piirre käännättämisen painostavaksi kokemisessa on tietyissä yhteisöissä ollut informantin kasteelle painostaminen. Myös omat vanhemmat ja sukulaiset ovat voineet painostaa menemään tai olemaan menemättä kasteelle. Kastekäsitystä ei ole saanut kyseenalaistaa, vaikka informantti olisi halunnut tuoda ilmi mahdollisesti oman tulkintansa kasteelle menosta. Kasteelle menemisen painostamiseen on voinut näin liittyä myös kyseenalaistamattomuusdiskurssi.⁹

Kasteelle meneminen on ollut joissakin uskonnollisissa yhteisöissä merkki siitä, että uusi jäsen on saatu täysivaltaiseksi jäseneksi yhteisöön. Yhteisön päämääränä on saattanut olla käännytettävän kasteelle painostaminen, ja jos informantti ei ole halunnut ottaa kastetta vastaan, häntä on saatettu alkaa syrjimään, eikä häntä ole pidetty täysivaltaisena yhteisön jäsenenä. Tällaisissa yhteisöissä informantti on saatettu haluta

kastaa kyseenalaisia keinoja hyväksikäyttäen. Informantti on voinut kokea kasteelle menemisen painostavaksi monissa eri yhteisöissä.

Kävin [- -] kuuntelemassa [- -] kirkonmenoja kolme kertaa ja kolmannella kerralla tultiin esittämään minulle ”jos veli menisi kasteelle?” Annoin seuraavan vastauksen: [- -] ja suomeksi tarkasti sanottuna kuuluu näin: joka uskoo ja on kastettu! Eikä tämä edellytä mitään järjestystä. [- -] lahko sai raivokohtauksen ja käski tulla minun uudemman kerran ja lupasivat järjestää väittelytilaisuuden kanssani. Räväytin tähän: Raamattu ei ole mikään väittelykirja ja naseva vastaus on Heb. 6: 1–2 tuohon esitykseen. Tämän jälkeen minulle alkoi tulla kirjeitä satamalla kuusi kertaa. Viimeisellä kerralla käskettiin soittamaan ja he tulevat hakemaan minut kotoa. Nämä kaikki laistoin ja päätin, jos tulevat kotiin väkisin, teen rikosilmoituksen kotirauhan rikkomisesta. Eivät tulleet. (Kirje 58 a.)

Raamattukoulussa yöllä kello kaksi tuli asuntolaamme minulle tuntematon henkilö ja pantuaan valot päälle vaati minua menemään kasteelle (Kirje 58 b).

Sain seurakunnalta lehtisiä, joissa vakuuteltiin aikuiskasteen olevan ainoa oikea vaihtoehto. Ja kotona odotti toinen mokoma sen kirkkoherran tuomia lehtisiä ja kirjoja, joissa puolustettiin lapsikastetta. Molemmissa viitteitä hebrean - ja arameankielisiin alkuperäisversioihin. [- -] Koska tilanne oli hyvin ristiriitainen, kysyin seurakunnan saarnaajalta syitä, että eikö se riittäisi, jos on lapsena kastettu ja jos käy uskoontulon jälkeen todistamassa julkisesti seurakunnan edessä ja liittyisi ilman toista kastamista seurakuntaan. Saarnaaja suuttui kovasti ja sanoi tuollaisten kysymysten olevan suoraan saatanasta. Kun sitä ei Raamatussa sanatarkasti käsitelty, niin ei sitä kuulemma tarvinnut kenenkään epäillä. Seurakuntalaiset alkoivat kysellä kaupungillakin nähdessämme, että milloinkas menet kasteelle. Tätä tapahtui muutaman kerran kaupan kassajonossakin. Nämä tilanteet olivat sen verran kiusallisia, että päätin tehdä niistä lopun: menin kasteelle. Kotona ei enää painostettu. Kirkkoherra totesi kaiken olevan myöhäistä, mitään ei ollut enää tehtävissä. [- -] Minua kiellettiin visusti puhumasta mitään tästä yhteisöstä kotona. (Kirje 26 a.)

Pikkuserkkuni painosti minut kasteelle. Hän sanoi, että Jumala hylkää minut äkisti, jos en mene uudestaan kastettavaksi. Minut oli kastettu vauvana. (Kirje 59 a.)

Minut kastettiin ja liitettiin kirkkoon vastoin tahtoani lapsena (Kirje 71 a).

Uskonnollinen yhteisö on saattanut painostaa myös kokonaisuutena tai yrittää kieltää toisen uskonnollisen yhteisön toiminnan. Tällöin käännyttäminen ei ole kohdistunut pelkästään yksittäiseen henkilöön vaan tarkoituksena on ollut osoittaa suvaitsemattomuutta koko käännyttävää yhteisöä kohtaan. Eri uskonnollisten yhteisöjen johtajat ovat kilpailleet omista jäsenistään. Kilpailu on voinut olla hyvinkin näkyvää ja siinä on voitu käyttää henkisen väkivallan lisäksi fyysistä väkivaltaa. Kuitenkin uskonnollisilla johtajilla on ollut keskeisenä pyrkimyksenään pitää yllä omaa valtaansa ja oikeuttaa subjektionsa. Itse yhteisön jäsenen toiveita ja tarpeita ei ole

kuunneltu, koska käännyttämisen motiivina yhteisöjen johtajilla tai muuten informanttiin valtaa omaavilla jäsenillä on ollut oman yhteisön ylivallan pitäminen muihin yhteisöihin nähden. Tällaiseen informantin alistamiseen on liittynyt informantin elämän tarkka kontrollointi. (Kirje 42 a.)

Liityin [- -] seurakuntaan sen vuoksi, kun kertoivat hyvin paljon seurakunnassa olevat jäsenet ”rakkauden seurakunnasta”, kävin aikuiskasteella, mutta vuosien myötä, sitä lähimmäisen rakkautta, jota hain (ja jota hyvin paljon saarnoissaan puhuivat) se puuttui! Valittelin sen aikaiselle ystävälleni vaikeuksista, joita minulla oli seurakunnan suhteen. Hän minulle ehdotti, että eroaisin seurakunnasta. Niin tein, ja sitten alkoi luonani käymään (pyynnöstäni) [- -] [toisen] seurakunnan pastori opettamassa minulle ja [- -] [aviopuolisolleni] raamatunlukua. Mutta nämä [- -] [ensimmäisen] seurakunnan veljet olivat saaneet jostain tämän tietoonsa, ja eräänä päivänä, kun [- -] seurakunnan pastori oli jälleen luonamme, tuli kotiimme [- -] [ensimmäisestä] seurakunnasta ”kaksi riskiä miestä” ja heittivät pastorin ulos. Ei siinä minun ja aviopuolisoni ”vinkuminen” auttanut, vaan näin tapahtui. Kuitenkaan nämä oman seurakuntani jäsenet eivät kukaan olleet halukkaita ”hoitajia” minulle ja aviopuolisolleni. Sitten, kun aviopuolisoni kuoli, olinkin aivan yksin. Silloin kirjoitin [- -] [ensimmäisen] seurakunnan pastorille, että eikö kukaan voisi tulla seurakunnasta kotiini ”surutyötä” tekemään. Pastori vastasi, että surutyö tehdään aina yksin! Niin sitten ne käynnit kokouksissa loppui. (Kirje 60 a.)

Päätimme tehdä kakkuja [- -] [Y-yhteisön] myyjäisiin, kun muuten olimme ihan hyödyttömiä. [- -] Teimme samalla yhden kakun hyvälle ystävällemme, joka sattuu olemaan [- -] [toisen uskonnollisen yhteisön] jäsen. Tästä yhdestä kakusta nousi kova mekkala, että kun me ollaan annettu kakku toiseen [- -] [uskonnolliseen yhteisöön kuuluvalla], mutta niistä kymmenestä kakusta ei kukaan puhunut mitään. Olimme käyneet [toisen uskonnollisen yhteisön] kirpputorilla, sen olivat [- -] [lähisukulaiseni] kuulleet. Yksi [- -] [lähisukulaisen] vaimo sanoi minulle, että häneltä on kysytty, että olemmeko me [- -] [toiseen uskonnolliseen yhteisöön kuuluvia], kun meidät on nähty heidän kirpputorilla. Ei kertonut miten oli vastannut kysyjälle, mutta ymmärsin, että se oli eräänlaista henkistä kiduttamista meitä kohtaan [- -] [sukulaiseni] vaimolta. (Kirje 41 a.)

Erityisesti perheen sisällä tapahtunut uskonnollinen kasvatus on yleensä pohjautunut vanhempien huoleen siitä, ettei oma lapsi eroaisi uskonnollisesta yhteisöstä. Lapsen tai nuoren systemaattiseen käännyttämiseen ja pelottelemiseen on ryhdytty, jos hän on esimerkiksi näyttänyt merkkejä siitä, että haluaisi erota yhteisöstä tai hän on uhmannut jollakin tavalla yhteisön oppeja tai hän on ollut aikeissa liittyä johonkin toiseen uskonnolliseen yhteisöön. Tällöin omat vanhemmat ovat voineet käyttää käännyttämiskeinoinaan mm. valvottamista, vajaamieliseksi tai hulluksi leimaamista tai uskonnollisilla voimilla pelottelemista.

Myöhemmin, myös siinä yläasteiässä tuli esille se, että yritettiin niin kun käännyttää, kun rupesi olemaan sitä, että ei itse mennyt pyytämään syntejään anteeksi, koska ei tuntenut tehneensä mitään syntiä. Niin sitten tuli se, että yritettiin nujertaa sillä, että pidettiin hereillä. Näitä saarnakasetteja soitettiin välillä, jos yritti mennä nukkumaan ja sitten välillä yritettiin puhua, että murtuisi, että tavallaan myöntäsi, että minä olen ollut väärässä. [- -] Kun oli viimeisiä

aikoja, kun itse on käynyt siellä seuroissa ja silloin vanhemmilla oli jo, kun mä vetosin siihen, että mä saan itse päättää uskonnostani, niin silloin vanhemmat yritti pelotella sellasella asialla, että todetaan, että mää en ole millään tavalla, että heijän huoltajuus jatkuu edelleen. (TKU/A/07/75: 9.)

Joka ilta pienempien lasten mentyä nukkumaan alkoi raamatunjakeiden luku ja saatanalla uhkailu, ja minun olisi pitänyt tunnustaa uskovani Jeesukseen luopumalla kaikesta pahasta. [- -] Perhe aivan tietoisesti yritti estää minua tapaamasta oikeita(biologisia) vanhempiani ja vapaa-aikani olisi pitänyt viettää vain uskovaisten perheiden kanssa. [- -] Kaikkiaan kyllä ihmettelin, etteivät he ”palvoneet” lainkaan Jumalaa ja siitä ei oikeastaan puhuttukaan, vaan he hokivat vain Jeesus, Jeesus ja Jeesus. Luonnollisesti jo tuolloin esitin asiasta kritiikkiä ja väittelin näkemyksistäni, uskalsin kyseenalaistaa kielilläpuhumisenkin, josta en ollut koskaan aiemmin edes kuullut. Seurauksena oli, että minut vietiin ihan normaalisti viikonloppuvierailulle jollekin poppamiehelle, joka muiden perheiden miesten kanssa yritti väkisin käännättää ja saada minuun pyhän hengen. Kaikki alkoivat vain hokemaan ”kiitos Jeesus.” Samalla he pitivät kättään minun pääni päällä ja poppamies luki jotain loitsua. Pälleni olisi pitänyt tulla pyhä henki. [- -] Luonnollisestikaan mitään leimausta ei käynyt ja aikaa myöten poppamieskin luovutti. Olin liian kypsytön ottamaan Jeesusta elämäni. (Kirje 39 a.)

Tuotin hänelle hirveän pettymyksen alkamalla kaverata lahkolaisten kanssa ja hän alkoi painostamaan omalla uskonnollaan. Äiti kutsui meille usein paikallisen kirkkoherran kylään. Meillä oli usein seuroja tms. Karkasin tietysti omille menoilleni pihalle tai ihan mihin tahansa ja tästä seurasi aina jonkinlainen rangaistus: en saanutkaan uusia farkkuja, en päässyt viikonloppuna laskettelemaan äitini kieltäytyessä antamasta jo luvatus hissilippurahan. Talossamme alkoi ”kummitella”. Kuului koputuksia, pamahtelua tms. omituisia ääniä. Äiti yritti uskotella minulle, että olin tottelemattomuudellani aiheuttanut nämä helvetin kauhujen ilmestykset. Samainen kirkkoherra kävi jopa suorittamassa henkien manauksenkin, mutta äänet eivät loppuneet. Johtuivat ilmeisesti vesiputkista. Äitini ja kirkkoherran syytökset saivat aikaan entistä suuremman vihan [- -] kirkkoa vastaan. Mutta minulla oli kuitenkin halu uskoa johonkin ja päädyin kokeiluissani toisen seurakunnan penkille. Mutta äitini käytti häikäilemättömästi hyväkseen tilannetta ja sopimattomissakin tilanteissa viestitti minun olevan hullu ja hänen nujertaneen minut. (Kirje 26 a.)

Jos käännättäjinä ovat olleet läheiset ihmiset kuten sukulaiset tai ystävät, se on nähty hyvin epämiellyttäväksi erityisesti sen vuoksi, että mitä läheisemmästä ihmisestä on ollut kyse sitä vaikeampi painostukseen ja käännättämiseen on ollut puuttua. Tällaisissa tilanteissa on saattanut nousta pelko siitä, ettei loukkaisi läheistä ihmistä kieltämällä uskonnosta puhumisen. Ventovieraille uskonnolliseen yhteisöön käännättäville henkilöille on ollut yleensä helpompi sanoa suoraan mielipide kuin sukulaiselle tai ystävälle. Läheisten ihmisten motiiveista ei myöskään ole voinut olla varma, kun taas ventovieraiden käännättäjien päämäärät ovat tulleet yleensä melko pian esille.

Näissä keskustelutilanteissa en oikein osannut kuin myötäillä. (Ehkä) tästä rohkaistuneena hän alkoi ”tuputtaa” omaa uskontoaan minulle kertomalla omia käsityksiään/oman uskontonsa käsityksiä vähän vakavammista asioista, oikeasta ja väärästä, ihmisen suhteesta ”herraan” jne. Hän usein kertoi kuinka viimeksikin tapaamisessa oli puhetta juuri tästä ja tästä aiheesta, jota meidänkin keskustelumme sivusi. Usein löytyi myös juuri tähän aiheeseen (mistä ikinä

olimmekaan keskustelemassa) liittyvä artikkeli tms. [- -] Kaikkeen tuntui löytyvän vastaus hänen uskontonsa opeista. Painostus ahdisti minua aivan suunnattomasti ja koitin aina johdatella keskustelua toiseen suuntaan. Koskaan en pystynyt sanomaan, että älä puhu minulle uskonnostasi, en ole kiinnostunut siitä. Äärimmäisin keinoni, jota kehtasin käyttää, oli kiusallisista tilanteista vetäytyminen. (Kirje 74 a.)

Käännyttämisessä on voitu käyttää välillisesti myös muita henkilöitä kuin informanttia. Vaikuttamalla informantille rakkaaseen ja läheiseen ihmiseen on yritetty herättää informantissa syyllisyyttä, ei vain hänen itsensä puolesta vaan myös hänen läheisensä puolesta. Aikuisiässä informantin vanhemmat ovat voineet käyttää hyväkseen valtaansa välillisesti esim. lastenlapsensa ja erityisesti tämän kehitystasoa hyödyntäen. Tällä tavalla on yritetty herättää syyllisyyttä informantissa siitä, että hän on eronnut uskonnollisesta yhteisöstä.

Ensimmäisen lapseni synnyttyä jouduin kinastelemaan äitini kanssa [- -], sillä kielloistani huolimatta hän antoi tyttärelleeni ”uskonnollista kasvatusta”. Tämä oli ehkä painostamisesta vastenmielisintä, sillä juuri kun olin itse päässyt siihen autuaalliseen tilaan, että minut oli jätetty uskonnollisilta jutuilta rauhaan, oma pieni tyttäreni alkoi selittää minulle äitini sanomisia ”sinä et pääse taivaaseen, kun et usko Jumalaan” jne. Samalla se oli kovasti loukkaavaa, sillä olin äidilleni kertonut, etten halua, että minun lapsilleni tuputetaan elämäkatsomusta. Tämä ei kuitenkaan estänyt äitiäni ja hän meni aina tyttäreni ”selän” taakse väittämään, että tytär (tuolloin 3 v.) halusi tietää. (Kirje 19 a.)

Isä suostutteli omaksumaan uskontoaan sanoen: ”etkö sitten rakasta isääsi?” (Kirje 46 a.)

Myös oma lapsi on voinut käännättää vanhempiaan. Yhdessä kirjeessä kerrottiin tällaisesta käännättämisestä. Tällainen painostava käännättäminen on voinut vaikuttaa negatiivisesti lapsen ja vanhemman sosiaalisiin suhteisiin.

Sieltä singotaan nyt avioparin yhteisvoimin aina uusia ja uusia ”nuolia” – heidän mielestään aivan mukavasti otettaviksi tarkoitettuja opetuksia – minun käännättämiseksi. Vain ”jäävuoren huippua” edustavat: 1) ohjeet siitä, kuinka minun tulisi rukoilla, 2) kehoitus tutkia omasta Raamatustani sellaistakin yksityiskohtaa – joka tyttärelle olikin yhtäkkiä valjennut – että esisien synnit voivat esiintyä jälkipolvissa fyysisinä sairauksina (hänen löytönsä oli: minun isäni nimeltä luetellut synnit ovat aikaansaaneet hänen [- -] tyttärelle vaikeat kuukautisvaivat). Suurissa linjoissahan meitä erottavat niin ikään virka -, kaste- ja ehtoolliskysymykset jne. [- -] Tytär ja miehensä ”hiillostavat” minua uskomaan heidän laillaan. (Kirje 61 a.)

3.6.2 Uskonnon harjoittamisen kieltäminen

Uskonnonvapauden merkityksen väheksyminen on näkynyt käännättämisen lisäksi

uskonnon harjoittamisen kieltämisenä tai tiettyyn uskonnolliseen yhteisöön kuuluvien suvaitsemattomuutena ja syrjimisestä toisessa uskonnollisessa yhteisössä. 12 % informanteista on kokenut, että heitä ei ole hyväksytty täysivaltaisena yhteiskunnan tai perheen jäsenenä oman uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi. Lasten ja nuorten kohdalla yleisemmin suvaitsemattomuus on tullut ilmi koulukavereiden mielipiteissä ja käyttäytymisessä sekä koulun yleisessä ilmapiirissä. Vanhemmat ja sukulaiset ovat voineet myös painostaa informanttia käymään rippikoulun tai toisaalta kieltää rippikoulun käymisen. Informantti on kokenut tämän ahdistavana, koska hänelle ei ole annettu tarpeeksi mahdollisuuksia vaikuttaa omaan uskonnollisuuteensa.

Osa sukulaisistani halusi minun todella menevän rippikouluun. Koen painostavana sen, että nämä sukulaiset eivät olisi antaneet minulle mahdollisuutta tehdä omia päätöksiäni. [- -] Toinen lukunsa olivat sitten yläasteen uskonnontunnit. [- -] Minua ahdisti käydä uskonnontunneilla. Opettaja pakotti meidät laulamaan kanssaan Vanhan Testamentin kirjojen ja profeettojen nimiä. Jos emme laulaneet tarpeeksi kuuluvasti, jouduimme aloittamaan alusta. En koskaan lukenut uskonnonkokeisiin, sillä koin oppikirjan tekstin hyvin vastenmieliseksi. Minua suorastaan itketti, koska olin muuten hyvin tunnollinen ja hyvä oppilas. [- -] Yhdeksännellä luokalla [- -] kävin opinto-ohjaajan luona kysymässä muun muassa elämäntutkimustiedon suorittamisesta lukiossa uskonnon tilalla. Hänen reaktionsa oli tuhahtus, että ”sitten sinun pitäisi kyllä erota kirkosta”. Sanoin hänelle avoimesti, että olen ajatellut erota kirkosta kesän aikana. Eipä senkään jälkeen tietoa kyseisestä oppiaineesta ole herunut. Lopulta [- -] marssimme äidin kanssa kirkkoherranvirastoon, jossa minuun niin ikään ei suhtauduttu suopeasti. (Kirje 53 a, b.)

Johonkin uskontokuntaan kuuluvia pidettiin kummajaisina, mutta ei kukaan koskaan kysynyt. Joskus siitä niin kun pilkattiin. Joittenkin taholta esiintyi ivaa jo ala-asteelta ja jotkut ihan tahallaan kysy, että katoitko eilen sen elokuvan telkkarista. Sitten nauraa tirsutettiin. (TKU/A/07/76: 5.)

Kouluajanani minua häväistiin ja haukuttiin lahkolaiseksi, kuten monia muitakin [- -] suuntiin kuuluvien perheiden lapsia ja nuoria (Kirje 62 a).

Otin [- -] [Y-yhteisön] joululehtiä myytäväksi ja satuin menemään [- -] [toiseen uskonnolliseen yhteisöön kuuluville] kauppaan, niin koitin sovittelua, että eikö me yhdessä voida käsi kädessä nousta sinne ylös kiittämään elävää Jumalaa Jeesuksen kautta. [- -] Helvettiin se minut pani. (Kirje 76 a.)

Aikuisiällä työpaikoilla ja työpaikan saamisen suhteen on saattanut olla suvaitsematon ilmapiiri toiseen uskontokuntaan kuuluvaa kohtaan. Tällaisessa tilanteessa informantti on saattanut kokea itsensä ulkopuoliseksi, koska häntä ei ole hyväksytty kokonaisvaltaisesti omana itsenään ilman negatiivista uskonnollista leimaa yhteiskunnallisiin toimiin. Niin kuin aiemmin on jo käynyt ilmi, myös avioliitossa on saattanut olla ristiriitoja ja painostusta toisen aviopuolison taholta uskonnollisten näkökulmien ollessa vastakohtaiset. Tällöin toinen aviopuolisoista on voinut kieltää

puolisoaan harjoittamasta uskontoa.

Minun vanhat arvoni eivät ole tänä päivänä enää arvossa esim. pyhäpäivä, perhearvot (lapsipolitiikka) ja moraalit. Minulle onkin sanottu ”Täällä on töissä muita, jos he ajattelevat kuin sinä, ei se toimi. Mutta jos sinä ajattelet kuin he, se toimii.” Minua on haluttu kääntää epäkristilliseen asenteeseen uhkailemalla lopputilillä ja varoituksilla. [- -] Minua ei pelota, vaikka saisin lopputilin, olen kuitenkin tehnyt tehtäväni kunnolla ja olen toiminut moraalisesti. (Kirje 63 a.)

Akateeminen opiskeluni oli aikoinaan katketa kirkkoon kuulumattomana, ellei oikeusministeri olisi aikoinaan puuttanut asiaan. [- -] Kaksi virkaa menetin parhaana hakijana sekä koulutuksen että muilta ominaisuuksiltani heikomman koulutetun hyväksi. [- -] Valitsijamiehistön puheenjohtaja oli [- -] [kirkon jäsen], joka vastusti [- -] [toisen yhteisön] hakijan valitsemista. (Kirje 62.)

On niitä kiusattuja, vainottuja, suorastaan väkivallan uhreja uskovaisissa ihmisissä – siis kotipiirissä ei hyväksytä uskontoa eikä haluta elää uskonnollisessa ilmapiirissä. Olen itse joutunut tämän tyyppisen asian uhriksi. Asiaan sisältyi politiikka (aktiivinen ateismi) ja katsontakanta, että uskonto on aivopesua. [- -] Asiat menivät niin pitkälle, että minun piti päättää kiellänkö Jumalan olemassaolon, niin säästän avioliiton. Koska en voinut Jumalaani ja vapahtajaani Jeesusta kieltää, sain lähteä kotoani monien kiusattujen vuosien jälkeen. (Kirje 14 a.)

Se alkoi pikkuhiljaa. Se oli alkuun piilossa. Se oli hyvä asia. Sitten, kun se alkoi ilmetä, sitä mukaan vuosien varrella lisääntyi ja lisääntyi. Sitten ei enää saanut ystäviä tavata, ei saanut lukea, ei saanut käydä uskonnollisissa tilaisuuksissa. (Arkistoimaton haastattelu 6.)

3.7 Kyseenalaistamattomuusdiskurssi

Kyseenalaistamattomuusdiskurssi liittyy hyvin laajasti koko aineistooni. Oikeastaan kyseenalaistamattomuusdiskurssi pitää jo sisällään kaikki aiemmin kuvaamani diskurssit ja teemat. Tämä onkin tullut esille jo aiemmin monessa kohtaa työtäni. Uskonnollisissa yhteisöissä ei ole annettu mahdollisuutta yksilöille kyseenalaistaa yhteisön toimintaa, vaan jäsenet on haluttu kasvattaa ulkoapäin ohjailtaviksi yhteisön jäseniksi, joilta yhteisössä on haluttu nujertaa oma tahto ja ajatukset. Kyseenalaistamisen kieltäminen on koskenut jokaista informanttia aineistossani. Se on ollut painostajien yleinen ja yhteinen piirre oikeuttaa valtaansa informanttia kohtaan. Kyseenalaistamisen kieltäminen on voinut olla sanattomana sääntönä niin yhteisön kuin perheenkin sisällä.

Vahvan johtajahahmon ympärille muodostuneissa yhteisössä on koettu uhaksi yhteisön näkemyksistä eroavat näkökulmat. Tärkeänä piirteenä auktoriteettijohtoisissa yhteisöissä on ollut se, että ulospäin on pitänyt näyttää tahratonta ja esimerkillistä ulkokuorta. Yhteisön toimintatapojen tai opin kyseenalaistaminen on voinut saada aikaiseksi vastareaktion informanttia kohtaan.

Uskonnollisten yhteisöiden lisäksi myös perheen sisällä on voitu jyrkästi kieltää omilta lapsilta uskonnolliseen opetukseen ja toimintatapoihin liittyvä kyseenalaistaminen. Aineistoni perusteella erityisesti lapsilta ja nuorilta kyseenalaistamisen kieltäminen on koettu vaikutukseltaan hyvin negatiiviseksi. Tämä johtuu siitä, että juuri lapsilla ja nuorilla on erityinen tarve kyseenalaistaa erilaisia asioita, jotta he voivat rakentaa identiteettiään ja maailmankuvansa oman näköisekseen. Lapsuudessa ja nuoruudessa tapahtunut informantin omien näkemysten väheksyminen on vaikuttanut osalla informantteja negatiivisesti vielä aikuisuudessakin.

Aluksi – silloin kuin opin ajattelemaan – minulle suututtiin ja minut leimattiin henkilöksi, jossa paha (piru) on saanut vallan. Minä en muka ymmärrä, koska en ole vastaanottanut Pyhää Henkeä. Olen pahan pauloissa, sokea ja tyhmä. [- -] Jätin tuomiouskonnon jo 15-vuotiaana, mutta henkinen sidonnaisuus vainoaa minua hautaan saakka. (Kirje 1 a.)

Informanttien vanhemmilla on ollut halu tai yhteisöstä tullut paine kasvattaa lapset oikeaan uskoon hinnalla millä hyvänsä. Erityisesti fyysistä kuritusta on käytetty sanktiokeinona, jos lapsi tai nuori on uskaltanut kyseenalaistaa jotakin sellaista uskonnollista toimintamuotoa, johon vanhemmillakaan ei ole ollut selkeää vastausta. Lasten ja nuorten on pitänyt omaksua yhteisön ja erityisesti vanhempiensa näkemykset ilman, että he ovat saaneet asettaa joitakin uskontoon liittyviä asioita tai henkilöitä kyseenalaisiksi. Tämä on aiheuttanut ahdistusta informanteille, koska he eivät ole halunneet omaksua kaikkia ulkopuolelta annettuja näkemyksiä, mutta heille ei ole annettu muutakaan mahdollisuutta tulla hyväksytyksi. Informanteilla ei ole ikänsä puolesta ollut välttämättä muuta mahdollisuutta kuin yrittää sopeutua jotenkin tilanteeseen ja erota yhteisöstä täysi-ikäiseksi tultuaan.

Niin kauan kuin muistaa, siihen asti kun muutti pois kotoa 18-vuotiaana. Olin ollut monta vuotta sitä mieltä, että olin eri mieltä asioista. Koki sen turhauttavana, kun vanhemmilla oli niin eri käsitys asiasta, vaikka ei sitä ollut enää pitkään ajatellut niin kun lapsena joskus. [- -] Itse

ajatteli eri tavalla, mutta sen koki sillain toivottomaksi. Vanhemmat ei suostunu ajattelemaankaan, että joku asia vois olla toisin, siitä miten he ajattelee. Siitä yritettiin vielä sitten syyllistää ja kaikkea. Tuntu, että minussa on paholainen, kun mä ajattelen erilailla. (TKU/A/07/75:1.)

Isä oli se, joka sääтели seurakunnan elämää. [- -] Minä jo silloin nousin joissakin asioissa sanomaan oman mielipiteeni ja siitäkös hän ei pitänyt. Niska punaisena sätti minua, että ”tuo se on ilkeä!” [- -] Isälle ei voinut mitään kertoa. Hänelle ei edes saanut sanoa omia mielipiteitään tavallisistakaan asioista. Isän taskussa oli lapsen tahto ja ajatukset. (Kirje 32 a.)

Seuroissa oltiin niin hurskaita, katuvaaisia ja samalla pyhiä, mutta kotona remmi lauloi milloin mistäkin rikkeestä. Uskovaisen vanhemman halu on tehdä lapsestaan kuuliainen, ajattelematon ja nöyrä uskova. Jos hän huomaa lapsessaan kurittomuutta ja uskonvastaisuutta, se tietenkin ärsyttää ja kuritus on entistä herkemmissä. (Kirje 1 a.)

Uskontoon vedoten vanhemmat ovat voineet myös kertoa eteenpäin asioita, joita oma lapsi on luottamuksellisesti heille kertonut. Tämä on ollut myös keino mitätöidä kyseenalaistamattomuuden merkitystä. Lapsella ei tällaisissa tilanteissa ole ollut mitään mahdollisuutta puolustautua ja osoittaa kokemansa luottamuksen pettäminen.

Mikään ei ollut esim. perheessä, mitä hän ei olisi kertonut eteenpäin näille ja esim. minä viattomuuksissani luotin ja kerroin hänelle arkojakin asioita esim. koulusta ja nehän oli heti muualla ja vasta vuosien jälkeen tajusin, että mistä tieto vuosi. [- -] Olen yrittänyt kertoa [äidille], mutta hän suuttuu hyvin pian ja se on ollut yksioikoisesti niin, että hänellä on ollut oikeus tehdä niin. (Kirje 12 a, b.)

Kyseenalaistamattomuuden seurauksena lapsien ja nuorien oma tahto on haluttu nujertaa. Tämä on aineistossa tullut monessa kohtaa esiin siinä muodossa, että lapset ja nuoret ovat tunteneet itsensä puolustuskyvyttömiksi myös muilla kuin uskonnollisella elämänalueella. He eivät ole osanneet pitää puoliaan esim. koulussa ja he ovat olleet hyvin tottelevaisia ja kilttejä, koska heidät on siihen opetettu. Tässä kohtaa kuitenkin on huomioitava, että kiltteyteen ja tottelevaisuuteen voi olla hyvin monia syitä, joten mitään suoraa johtopäätöstä ei aineistoni pohjalta voi tehdä. Näin kuitenkin tarpeelliseksi nostaa esiin sen, että kyseenalaistamisen kieltäminen kotona uskonnon alueella, on voinut vaikuttaa voimakkaasti myös informantin muihin elämänalueisiin.

Eikä siinä paljon puoliaan osannut pitää, kun ei ollut kotona saanut sellaista oppia, että jokaisella ihmisellä on omat rajat, joita ei toisen ole lupa ylittää. Piti vaan olla kauhean kiltti kaikille. (Kirje 13 a.)

Lapsena usein ihmettelin, silloin en vielä osannut kyseenalaistaa tiettyjä piirteitä tai ilmiöitä yhteisössämme. Monet asiat tuntuivat jopa pelottavilta. En vaan osannut niitä mitenkään selittää

ja nojauduinkin täysin vanhempieni ja tuttavien näkemyksiin asioista. Minulla oli hyvin heikko itsetunto, ja jälkepäin olen miettinyt, johtuikohan tämä muiden täysivaltaisesta hallinnasta elämässäni aina ajattelua myöten. Yläasteelle mennessäni olinkin hyvin ujo, kiltiksi opetettu hissukka. (Kirje 54 a.)

Jos ajautuu ristiriitaan tuomiouskonnon kanssa, nuori ajautuu väistämättä ristiriitaan omantuntonsa kanssa. Nuorelle ei ole (vielä) muodostunut selkeää ja vahvaa käsitystä moraalista, etiikasta, muista uskonnoista. [- -] Hänellä on vahva ja painostava suhde tuomiouskontoon, joka koko ajan soimaa siitä, että olet syntisäkki ja menossa suoraa päätä helvettiin. (Kirje 1 a.)

Jos ystävä tai aviopuoliso on kieltänyt uskonnollisten asioiden kyseenalaistamisen, on se muuttanut ystävyys- tai parisuhteen epätasapainoiseksi. Tällöin suhde on hiljalleen hiipunut ja muuttunut painostavaksi.

Kyse oli aika pienistä asioista, huomion kiinnittäminen aikaisempiin toimintatapoihini ja uskomuksiini. Jossain vaiheessa, kun en enää ollut samaa mieltä [ystävän kanssa] jostain asioista tai kyseenalaistin joitain näkemyksiä, keskusteluyhteys tuntui katoavan. Ei ollutkaan niin helppo keskustella, jos olimme eri mieltä. (Kirje 5 b.)

Minua pidettiin niin alistetussa asemassa, etten uskaltanut puolustaa itseäni enkä tehdä väkivallasta rikosilmoitusta. Samat väkivaltaiset miehet, seurakunnan vanhimmat, tulivat kotiimme antamaan uskonnollista apua, vaikka olivat vasta muutamaa kuukautta aiemmin pahoinpidelleet minua. Mitään ei myönnetty tapahtuneeksi ja se saattoi minut asemaan, jossa en voinut puhua tapahtumista ja pysyä henkisesti terveeksi uskottavana. (Kirje 46 a.)

Jos informantti on uskaltanut yhteisössä kyseenalaistaa jotakin asiaa, siitä on voinut aiheutua hänelle sanktioita riippuen yhteisön säännöistä ja johtajista. Informantti on voinut jäädä hyvin yksin painostuskokemuksiensa kanssa, vaikka hän olisi niistä yhteisön keskeisille henkilöille kertonutkin. Informantin kokemusten olemassaoloa ei ole yhteisöissä myönnetty ja vastuu ihmisen negatiivisista kokemuksista on siirretty täysin informantille. Tällöin informanttia on voitu syyllistää omista kokemuksistaan mm. paholaisen aikaansaannoksina tai informantista on laitettu eteenpäin valheita, jotta hänen näkemyksiään ei otettaisi vakavasti.

[- -] toimistossa me sitten käytiin [- -], mutta ei meitä otettu ollenkaan vakavasti siellä. Me oltiin ihan hölmöjä, kun tommosta asiaa ruvetaan puhumaan. [- -] He oli sitä mieltä, että ei kirkkoherrat virheitä tee. Siä toimistossa ihan täysin oltiin sitä mieltä, että me ollaan hulluja. [- -] Se on semmosta korkeakirkollisuutta vissiin siellä [- -] liitossakin, että ei herrat tee virheitä. Alaiset ne virheitä tekee. [- -] Ja se [- -] liiton puheenjohtaja [- -] vei mut sitten psykiatrille ja psykiatri oli ihmeissään. Sano, että ei hän voi käsittää, että miksi he teidät toivat tänne. Eihän teissä ole mitään vikaa. Eihän teillä ole minkäänlaista vikaa, mutta se toinen osapuoli kyllä tarttis nyt saada seinää vasten sitten kanssa, että teidät on kyllä niin pantu seinää vasten, että ei voi enää pahemmin laittaa. (TKU/A/07/65: 5.)

Erityisesti erottamisella uhkailu ja myös fyysisen väkivallan käyttö ovat toimineet pelote- ja sanktiokeinoina informantteja ja muita uskonnolliseen yhteisöön kuuluvia kohtaan. Näillä keinoilla on haluttu välttää sanan leviäminen mm. uskonnollisen yhteisön joistakin väärinkäytöksistä tai laiminlyönneistä. Informantti on siis haluttu vaientaa epäkohtien julkitulemisen pelossa. Nämä ovat olleet äärimmäisiä keinoja oikeuttaa yhteisön tai yksittäisten henkilöiden valta-asema informantin henkilökohtaisia ajatuksia väheksymällä.

Kerran yritin valittaa siitä, että pastori soitti minulle kotiin määrällikseen minua. Tämä valittaminen johti siihen, että kyseinen pastori myöhemmin kävi minuun fyysisesti käsiksi. Kun yritin tästä käsiksi käymisestäkin valittaa, minut jollain ihmeen tavalla hiljennettiin. Yritin saada apua tuon yhteisön muista seurakunnista, joista sanottiin, ettei heidän tapoihinsa kuulu määräily ja fyysinen väkivalta. Tämä seurakunta teki jostain syystä vastoin kirkkokuntansa tapoja. (Kirje 64 a.)

Sain varoituksen kirkkoherran vastustamisesta, vaikka monet [- -] tulivat yksityisesti kertomaan miten vaikea kirkkoherra on ollut 30-vuoden aikana. [- -] kokouksessa ei kukaan puolustanut, kun sanoin vastineessani, että pappi on pahin juorukello jne. Silloin kirkkoherra tarttui kauluksistani, vei ulko-ovelle, laittoi ovesta ulos ja pani oven lukkoon. Sen jälkeen sain irtisanomispäätöksen. (Kirje 47 a.)

[- -] [Y-yhteisön] kritisoiminen saattaa pelottaa, koska ko. henkilö saattaisi joutua oikeudelliseen vastuuseen [- -] tai häntä voitaisiin taustastaan huolimatta leimata ”antisemitistiksi”. Tätä leimaa käytetään hyvin helposti. Ei ole väliä, oliko henkilö ollut kuinka syvällä [- -] yhteisössä ja kuinka lojaali. Ko. henkilö ei ole oikea [- -] [yhteisön jäsen]. [--] [Uskonnollisen johtajan] omavaltainen toiminta, valheet, desinformaatio, epäselvyydet tiedonannoissa (kerrotaan yhdelle henkilölle yhtä ja toiselle toista) ja muista väärinkäytöksistä ei uskalla kertoa muille eikä niihin uskalla puuttua. [- -] Tämä tarkoittaa sitä, että jos joku on [- -] epätyytyväinen, hänestä voidaan ilmoittaa [- -] [johtajalle] tai muille seurakunnan viranomaisille ja niin ainakin yksi kilpailija on poissa tieltä. (Kirje 9 a.)

Luulenpa, että ahdistus, jota monet tuntevat, (kaikki eivät puhu siitä, mutta monet ovat tunteneet mm. kokemuksista, joita saa lukea internetistä), johtuu siitä, että heille opetetaan, että ”tämä on totuus”, mutta tämä totuus ei kuitenkaan vastaa odotuksia. On vaikea pukea tuntemuksia sanoiksi, varsinkin kun aina on vaara, että saatat itsesi epäilynalaiseksi ja vaaraan joutua erotetuksi. (Kirje 3 a.)

Uskonnollisissa yhteisöissä ei ole otettu huomioon informanttien kokemuksia uskonnollisesta painostuksesta, vaikka informantit itse olisivat halunneet asian nostaa esiin ja puuttua kokemiinsa epäkohtiin. Tieto ja valta eivät ole toisistaan irrallisia. Sellaisia valtasuhteita ei ole, jotka muodostuisivat ilman siihen kuuluvaa tietokenttää. Ei ole myöskään tietoa, joka ei edellyttäisi ja muodostaisi valtasuhteita. (Foucault 1980, 35.) Autoritaarisissa yhteisöissä on hyvin tarkaan määritelty juuri ne tiedot ja asiat,

joista voidaan julkisesti puhua. Samalla näiden tiukasti määriteltyjen puheenaiheiden avulla oikeutetaan ja uusinnetaan valtaa. Tällöin yhteisön sulkeutuneisuus vaikeuttaa epäkohtiin puuttumista ja vallan jaon muuttamista. Puhumattomuus, epäkohtien kieltäminen tai vähättely, valehtelu sekä kaksinaismoralismi yhteisöissä ja sen oppien tulkinnassa ovat voineet lisätä painostuksen kokemuksen voimakkuutta sekä tehneet asioiden kyseenalaistamisen vaikeiksi. Toisaalta yhteisöiden välinpitämätön asenne informanttien negatiivisia kokemuksia kohtaan on lisännyt informanttien tarvetta ja halua kyseenalaistaa yhteisön oppia ja toimintaa.

37 % informanteista on kokenut, että uskonnollisissa yhteisöissä tai perheissä ei ole ollut mahdollisuutta puhua uskonnollisen painostuksen kokemuksista, vaan kaikista epäkohdista on haluttu vaieta. Ongelmaksi ja samalla myös tärkeäksi kysymykseksi onkin noussut se, kuinka tällaiset tilanteet voidaan todistaa tapahtuneeksi, koska useimmiten ne ovat tapahtuneet kahden kesken tai ainoastaan perheenjäsenten keskuudessa.

Sitten he tekee sen sillä tavalla, et sä et pääse todistaan, koska sä oot ollu kahdestaan sen ihmisen kanssa. Siinä on hyvin paljon sellaisia piirteitä, kun persoonallisuushäiriöissä ja psykopaattisilla ihmisellä, se osaa hyvin ovelasti näytellä toisille. (TKU/A/07/72: 2.)

Seurakunnan paimenen puheita ei saa ääneen arvostella, vaan pitää aina kiitellä. Koskaan en ole kuullut negatiivista sanaa saarnaajien puheisiin liittyen, joten olen ajatellut, että vian täytyy olla minussa. Useinkaan kokouksissa ei ole mielestäni ollut kovinkaan Raamatullista puhetta, mutta en ole uskaltanut kenellekään puhua. [- -] Kerran yritin arvostella [- -] [X-henkilön] puhetta [- -], koska mielestäni hänen opetuksessaan on paljon ahdistavaa ja väärää, mutta minulle sanottiin; ”meidän ei saisi arvostella ketään”. [- -] Viime aikoina olen yrittänyt keskustella edellä mainituista asioista erään [- -] [Y-yhteisöön] kuuluvan henkilön kanssa sähköpostitse, mutta sain vain vastauksen, jossa vilisi raamatunkohtia, jotka ”todistivat” saarnaajien olevan oikeassa. Lisäksi muistiani epäiltiin, että ”hän ei ole noin sanonut”, tai olen ymmärtänyt asian väärin. Kehotettiin menemään saarnaajan puheille. Lopuksi toivotettiin hyvää elämää. (Kritisointini tulos oli ilmeisesti, että ystävytemme loppui siihen). (Kirje 27 a.)

Luulin häntä uskonsisareksi ja sitä hän yritti ulospäin ”näytellä”. [- -] Keroin hänelle ennen ”riitamme” luottamusasioita [- -] [seurustelukumppanistani]! Mutta hänä soitti kännykällään ystävälleni ja silloin meni minun [- -] ystävä. (Kirje 60 a.)

[- -] suunnissa paljastui pinnan alta kaikenlaisia helmasyntejä alkoholismia, uskottomuutta jne. Kauniin ulkokuoren sisällä oli usein ”madonsyömä omenan sisus”: Jotain seurakuntalaista painostettiin olemaan tulematta seurakuntaan, mutta julkisesti kerrottiin muuta. Kun lopulta jäin itse vapaaehtoisesti pois tästä ahtaasta piiristä, minusta kerrottiin valheellista huhua siitä, että minut pakotettiin jäämään pois. (Kirje 64 a.)

Niissä tilaisuuksissa hymyiltiin liikaa. Todistettiin, palvottiin ja ylistettiin. [- -] Sen hymyn takana oli kuitenkin ilkeyttä. (Kirje 65 a.)

Sisareni erosi aikoinaan aviopuolisostaan ja jätti uskonnon, nyt hän on sellainen henkilö jonka kanssa ei saa puhua. [- -] Minua ei koskaan kastettu tähän uskontoon, joten kanssani voi seurustella. En ole ”syntinen luopio”, kaksinaamaista vai mitä? (Kirje 29 a.)

Meidän [- -] kirkkomme on katolistakin tekopyhempi, koska se ei myönnä tehneensä pahaa edes menneisyydessä. Köyhiä toki autetaan, reppanoita tuetaan, maailman rattaissa murskautuneita terapioidaan. Mutta kirkon itsensä tuottamia uhreja ei haluta nähdä, sillä niiden näkeminen ja todesta ottaminen horjuttaisi tietenkin kirkon uskoa omaan hyvyyteensä. Kirkolle on näköjään hyvin tärkeää tuntea tahrattoman sädekehän lämmittävän päälakea. [- -] Minäkin tunnen olevani kirkossa vain roska, joka on lakaistu maton alle. Mitä kirkolla on meikäläiselle annettavana? Paras lääke olisi eksplisiittinen anteeksipyyntö, mutta sitä saa näköjään turhaan odottaa. (Kirje 31 a.)

Moniko haluaa verotuloin tukea nuorisotyötä, jossa alaikäisiä itketetään helvettikuvitelmin ja uuvutetaan lähetyskäskyn varjolla? Jos kirkko ummistaa silmänsä lasten ja nuorten hengelliseltä ahdistelulta, on turha ihmetellä nuorten aikuistenkaan kirkkokielteisyyttä. Kirkon puuttuminen suojattomimpien jäsentensä kohteluun on kipeästi tarvittava teko. (Kirje 30 a.)

Erityisesti uskonnollisen yhteisön jonkun epäkohdan julkitulemisen pelossa, suurin osa yhteisön jäsenistä pyritään pitämään tietämättöminä yhteisössä tapahtuneista epäkohdista. Näin informantille on jätetty hyvin vähän mahdollisuuksia puuttua niihin. Tämän vuoksi informanttia on yleensä varoiteltu hänen kriittisestä suhtautumisestaan yhteisöä tai sen johtajia kohtaan vain sellaisissa tilanteissa, jolloin hänellä ei ole ollut ketään todistajaa.

Jos joku muu ihminen haluaa, joka ei kuulunut siihen uskontoon, haluaa olla ystävä, sitäkin sitten aina varoeltiin, ettei saa niistä uskontokunnan asioista puhua muille ihmisille, koska ne käyttää sitä tavallaan väärin. Ne kääntää sen uskontokuntaa vastaan ja vääristää asioita. Niistä ei saisi puhua, opetettiin siihen epäluuloisuuteen. (TKU/A/07/76: 4.)

[Haastattelija]: No millä käytännön keinoilla, konkreettisilla keinoilla, on teidän kohdallanne [painostusta] harjoitettu?

Mä sanoisin, että hienovaraisesti. Suurin osa seurakuntaa ei tule sitä tietämään. Eli siinä on muutama henkilö. Yleensä kahden kesken sanoo jotain eli ihan ensimmäisenä muistan, kun olin uskoon tullut. Mua pyydettiin todistamaan seurakunnassa. Seurakunnan saarnaaja tuli eteen, minun vainoojani. Hän jollain tavalla kekkasikin minut sieltä puhujapaikalta. Vihaisena kuiskasi minulle, että ei sinun sovi olla noin opettavainen. Sitten myöhemmin mä olin kyllä hyvän hyvä ystävä hänen kanssaan, hän luki sitten joitain mun kirjoituksia. Pikkuhiljaa hän alkaa synketä niistä. Mitään vikaa hän ei löytänyt kirjoituksen sisällöstä. Hän alkoi puhua mulle näin: Kukan näitä täällä tarvii? Seuraavan kerran hän sanoi, että ei näitä kukaan tarvi. Sitten vielä, kun se viimeinen konsepti oli. Hän sanoi näin: Kirjoituksesi ovat ihan hyviä, mutta ainoa mikä siinä pilaa, on nimesi siellä kirjoituksesi alla. Ja sitten hän pohti oikein hienon tämmösen hengellisen pohdinnan: ”näitä voi sitten varmaan sitten käyttää joskus sitten vuosikymmenien päästä, kun sinä olet jo kuollut ja sinun nimesi on jollain lailla pudonnut pois täältä kirjoitusten lopusta. Sitten niitä voi käyttää”. Se oli niin hassua, niin uskomatonta, niin typerää. Täysin Raamatun vastaista. Näitä ei puhuttu seurakunnalle, vaan se oli aina kahdenkeskeistä. [- -] Näistä ei tullut tietää muiden kuin vastuuhenkilöiden. Mutta muut vastuuhenkilöt, joihin mä aloin sitten ottaa yhteyttä, ne kieltäytyivät täysin kuuntelemasta minua. Kukaan ei lähtenyt ajamaan tätä asiaa minun puolestani. Kun soitin, mä kävin läpi melkein kaikki vastuuhenkilöt ja kerroin näistä.

Vastaus oli oikeastaan se, että kaunis ilma tänään. [- -] Ei uskalleta tehdä mitään, mitä Raamattu ja Jumala sanoo, vaan sitä mitä seurakunnassa sanotaan. (Arkistoimaton haastattelu 1.)

Uskonnollisissa yhteisöissä on saattanut myös yksittäinen johtoportaaseen kuulumaton jäsen nousta kyseenalaistamattomuuden ja kritisoimisen ulkopuolelle, vaikka hänen toimintaansa olisi muiden yhteisön jäsenten mielestä pitänyt puuttua. Tällainen jäsen on jollain tavalla saanut puolelleen yhteisön johtajat. Kuitenkin on huomioitava, että viime kädessä yhteisön johtajilla on ollut keskeinen valta oikeuttaa tai olla oikeuttamatta yksittäisenkin yhteisön jäsenen toiminta erityisesti silloin, kun edellä mainitun kaltainen tilanne on jatkunut pitkään.

Rohkeuteni petti. Olin jo tämän yhden henkilön alistamana. Aikaa meni liikaa. Olin samalla tyrmistynyt, häpeissäni ja laistettu. Olin niin kurja, ettei ollut enää mitään hävittävää, aloin kapinoimaan. Lopuksi kävi niin, että meistä ”uhreista” tehtiin syyllisiä, hänen pettäjiään. Valituskirje eteni pappeja myöten, joilta saimme nuhteita. [- -] Hänet vapautettiin vapaaehtoistehtävistä ja niistä hän lähti papeille valittamaan. Tällöin meistä tehtiin pappien silmissä syyllisiä. Olimme suvaitsemattomia. Meiltä puuttui rakkaus. (Kirje 16 a, b.)

4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA NIIDEN ARVIOINTI

4.1 Uskonnollisen painostuksen seuraukset

Olen poiminut keskeisimmät aineistossani esille tulleet seuraukset hahmotellakseni uskonnollisen painostuksen ja vallankäytön voimakkuutta yksittäisille informanteille. Koska kaikissa kirjeissä ei tullut ilmi painostuksen seurauksia informantin elämään, en nähnyt tarpeelliseksi laskea prosentteja uskonnollisen painostuksen seurauksista, sillä se olisi voinut vääristää tuloksia.

Uskonnollisen painostuksen seuraukset ovat vaikuttaneet pääasiassa hyvin kielteisesti informanttien elämään, mutta muutamat informantit ovat löytäneet kokemuksilleen myöhemmin myös joitakin positiivisia seurauksia. 12 % informanteista myös ilmoitti, että painostuksella ei ole ollut mitään mainittavia seurauksia heidän elämälleen.

Positiivisten seurausten taustalla on ollut se, että informantti on kokenut, että ilman painostavia kokemuksia hänestä ei olisi tullut sellaista ihmistä, joka hänellä tällä hetkellä on. Huomioitavaa kuitenkin on se, että painostuksen seurauksiin ovat voineet vaikuttaa hyvin monet uskontoon liittyvät ja liittymättömät asiat, esimerkiksi se, missä ikävaiheessa painostusta on koettu ja kuinka kauan sekä informantin elämäntilanne ja yhteisön ja perheen ulkopuoliset ihmissuhteet. Seuraavaksi käsittelen hieman tarkemmin, mitä negatiivisia ja positiivisia seurauksia uskonnollisesta painostuksesta on informanteille ollut.

Yleisimpänä seurauksena uskonnollisesta painostuksesta informantille on ollut se, että painostus on vaikuttanut hänen mielenterveyteensä negatiivisesti. Tällöin informantti on saattanut masentua, ahdistua, harkita itsemurhaa sekä kokea erilaisia pelkotiloja. Univaikeudet ja pelot ovat olleet informanteilla yleisiä. Osa heistä on hakenut ammattiapua selvittääkseen kokemastaan painostuksesta. Lisäksi jotkut informantit ovat

olleet sitä mieltä, että he ovat kokeneet niin ahdistavaa ja kauan kestänyttä painostusta, että se on ollut osasyynä heidän sairastumiseensa fyysisesti.

Minä puhun tässä kirjeessä siitä, miten minä koin tuomiouskonnon lapsuudessani ja varhaisaikuisuudessani, josta on jäänyt pysyvä vamma mieleeni (erakoituminen, poljettu itsetunto, neuroosit, fobiat ja itsemurha-ajatukset). [- -] Itsetuhoajatukset tietysti saivat vallan ja aivan viimeisillä hetkillä [- -] [aviopuolisoni] sai pakotettua minut [--] psykologille. Olen psykologien pitkäaikaisasiakas ja sitä on jatkunut ainakin 30 vuotta. [- -] Olen usein miettinyt sitä, miksi [- -] [Y-yhteisöstä] ei pääse henkisesti irti edes näin vanhana? Jätin tuomiouskonnon 15-vuotiaana, mutta henkinen sidonnaisuus vainoaa minua hautaan saakka. Lapsuudessa tehty aivopesu (anteeksi tuo sanonta) seuraa läpi elämän [- -] Tietysti se sidonnaisuus iän myötä höltyy, mutta se silti on tuolla jossain alitajunnassa ja pyrkii pintaan aina, kun itsellä on vaikeata (itsemurha- aikeita) tai kun törmää noihin keskinäistä rakkautta huokuviin [- -] [Y-yhteisön jäseniin]. (Kirje 1 a, b.)

Olen kärsinyt ahdistuksesta, masennuksesta ja syyllisyydentunteista koko ikäni. [- -] Aloin käydä psykoterapiaa isän kuoleman jälkeen. Kävin usean vuoden ja myöhemmin silloin tällöin. Olen joutunut pitkään käyttämään psyyken lääkkeitä masennuksen ja ahdistuksen vuoksi. Täytyy sanoa, että ikuiset pelot ja traumat se uskonto on ainakin minulle ja sisaruksilleni jättänyt. (Kirje 32 b.)

Olen vuoren varma, että sain taudin seurauksena henkisistä, vuosikymmeniä kestäneistä kärsimyksistä. Sivumennen voin mainita, ettei yksikään yhteisöön kuuluva ole välittänyt minun taudistani, eikä tietenkään. He näkevät asian siten, että kun en käy kokouksissa, olen selvästi asettunut vastustajan puolelle. Ja näin tämä velvollisuus kuulostella, miten potilas voi, on taas kerran demoneihin vedoten hoidettu. (Kirje 3 b.)

Kun sain hiukan voimia, pystyin menemään omin voimin terapiaan. Se nyt auttoi aika paljon ja kun aika tekee tehtävänsä, elämä helpottuu. Pahinta oli se valtava tunnetaso. Ei ihminen saisi käydä niin valtavalla tunteella. Nyt kun olen saanut tunnetta alemmaksi, tajuan kuinka lähellä hengenlähde oman omankäden kautta oli ja jälkeenpäin ajatellen aivan turhien asioiden takia. (Kirje 65 a.)

Indoktrinaatioprosessin ansioista menetin kaksi hyvää ystävää sekä parhaan ystäväni, [- -] Sain ensimmäisen paniikkikohtaukseni ja jouduin tämän takia sairaalaan. Tästä lähtien minulla on ollut diagnosoitu paniikkihäiriö, jonka takia joudun ottamaan lääkettä. (Kirje 9 a.)

Tilasin ajan paikalliseen mielenterveystoimistoon ja juttelin siellä psykiatrisen erikoissairaanhoidajan kanssa näistä kokemuksistani. Jo pelkkä puhuminen auttoi paljon. Se, että sai sanoa ääneen. Ja itkeä ja huutaa, kun toinen vaan kuunteli rauhallisena. Kokemuksesta jäi ikuiset jäljet, mutta aika näkyy tekevän tehtävänsä. Muistikuvat ja sanat elävät, mutta tunteet niiden ympäriltä haihtuvat. (Kirje 26 a.)

Nykyään olen sen verran ”parantunut” etten ole enää vuosiin herännyt noihin painajaisiin. Paranemiseni alkoi koomista kyllä, kun sairastuin vakavaan masennukseen. Kun aloin parantua masennuksestani (joka kesti viisi vuotta mm. itsetuhoisia ajatuksia), aloin myös tietoisesti työstää suhdettani uskontoon ja henkimaailmaan. Päätin ihan suomeksi sanottuna, että se kaikki on paskaa, ja etten enää usko mihinkään niistä jutuista. Jotenkin sain vuosien paranemisprosessin aikana itseni psyykatuksi niin, että totisesti paranin ainakin yöllisistä pelkotiloistani. Kaikesta en ole parantunut, enkä usko koskaan parantuvanikaan. Edelleen minua voi ahdistaa erilaiset asiat, kuten se, että Lordi voitti Euroviisut ja nyt suomalaiset ovat niin Lordi-faneja. Minusta se on kuitenkin, jollei saatananpalvontaa niin ei paljon muutakaan. Minua ahdistaa, että ihmiset eivät tajua millaisten asioiden kanssa pelaavat. Jännittävää, eikä totta.

Tietoisella tasolla väitän, etten usko niihin asioihin pätkeäkään, että ne ovat vallanhimoisten, pikkusieluisten, heikkojen ihmisten keksintöjä ja sitten kuitenkin sopivassa tilanteessa huomaa ajattelevani kuin kunnan pikku [- -] [Y-yhteisöön kuuluva]. Inhottavaa ja raivostuttavaa! Olla niin vahvasti jonkun inhoamansa ja halveksimansa asian vanki ilman armahdusoikeutta!! (Kirje 19 b.)

Kuten aikaisemmin on jo käynyt ilmi, monet informanteista ovat painostuksen seurauksena eronneet tai harkinneet eroavansa uskonnollisesta yhteisöstä. Tästä on voinut olla informantille seurauksena monien sukulaisuus- ja ystävyysuhteiden menettäminen ja uusien ystävien etsimisen aloittaminen. Uuden sosiaalisen verkoston luominen ja yhteisön ulkopuolella eläminen on voinut tuntua informantista aluksi erittäin vaikealta, koska hänellä ei ole ollut minkäänlaista mallia siitä, miten arkielämää eletään yhteisön ulkopuolella. Informantti onkin voinut kokea olevansa aivan yksin uudessa elämäntilanteessaan.

Ei osannu sillä tavalla vapaasti olla oma itsensä. [- -] Sitten kaikki semmoset ns. kirjottamattomat säännöt, että itse joutu tavallaan koko ajan kyselemaan ja kuulostelevaan, niin kun kuuluu olla. Okei, me ollaan naapureita, kun itsellä ei ollut mitään sellaisia kokemuksia naapureiden kanssa, miten niihin suhtaudutaan niin kun normaalisti. Mikä on sopivaa, mikä ei ole sopivaa. Onko sitä pidettävä ihan kauheana, jos naapuri tulee aamulla lainaamaan kahvia. Ne oli sellaisia asioita, joita joutui miettimään, että mikä sitten oikeasti on normaalia ja mikä ei ole oikeasti normaalia. [- -] Kyllä sitä siinä vaiheessa mietti jo itse niin, että mikähän siinä on, kun sellaiset asiat, joita piti ihan normaaleina, että miksi ne on lapsesta asti yritetty tehdä, kääntää pääläelleen, että ei se ole normaalia. (TKU/A/07/76: 3.)

Informantin uskonnollisuudella painostuksen kokemuksille on ollut hyvin erilaisia ja vastakkaisiakin seurauksia. Painostuksesta on voinut olla seurauksena se, että informantti on alkanut vihata ja karttaa kaikkea uskonnollisuutta sekä hänessä on herännyt halu kostaa yhteisölle, jossa hän on painostusta kokenut. Informantti on näin saattanut tuntea katkeruutta yhteisöä kohtaan. Erityisesti jos informantti on kokenut yhteisössä riittämättömyyttä ja huonommuutta muihin yhteisön- tai perheenjäseniin nähden, hän on saattanut alkaa karttaa sitoutumista ihmisten muodostamiin yhteisöihin ja valinnut esimerkiksi vain sellaisia harrastuksia, jotka eivät ole tiukasti aikatauluihin sidottuja

Olen ”allerginen” [- -] [Y-yhteisölle] eli olen hyvin varauksellinen, jos tiedän jonkun olevan ko. lahkossa. Koitan olla etäällä heistä, jos vain mahdollista, vaikka muuten olen tottunut tulemaan kaikkien, vieraidenkin kanssa juttuun. (Kirje 19 b.)

Tämä tekstini on kitkerää, mutta se johtuu siitä, että haavani ovat yhä huonosti arpeutuneet ja pienikin raapaisu panee ne uudelleen tihkumaan verta. Minusta on tullut hengellinen raajarikko, ja ikävä kyllä tunnen olevani allerginen koko kristinopille. (Kirje 31 a.)

Painostuksen seurauksena vihaan kaikkia uskontoja ja koen niiden olevan maailmassa kaiken pahan alkua ja juuri. Maailma ilman uskontoja olisi parempi paikka. Pidän myös uskovia ihmisiä muita tyhempinä samoin muita heikompina. [- -] Painostuksen seurauksena inhoan kaikkia muitakin liittoutumia ja kaikkea mahdollista hömppää reikiparantamisesta ennustamiseen. Koen monet muutkin asiat kuin uskonnot jotenkin lahkoina ja vierastan niitä voimakkaasti. (Kirje 19 b.)

Halusin ja haluan yhä kostaa, mutta ennen kaikkea todistaa heidän järjettömyytensä (Kirje 1 b).

Olen nyt oppinut, etten päästä kotiini juttusilleni ihan vähällä uskovaisia, olivat he sitten mitä lahkoa tahansa! (Kirje 43 a).

Minua ainakin ahdisti, kun piti käydä kolme kertaa viikossa [Y-yhteisön tilaisuuksissa] ja vielä koittaa osallistua toimintaan. Se ei kyllä ole minua varten. Vieläkään en ota itselleni harrastuksia, jotka pitää suorittaa aikataulun mukaan. Se ahdistaa. (Kirje 29 a.)

Nykyään jokseenkin vaistomaisesti kartan sitoutumista ihmisten muodostamiin yhteisöihin. (Kirje 54 a.)

Lapselle ja nuorelle on voinut muodostua uskonnollisissa yhteisöissä hyvin ankara ja rankaiseva jumalakuva, jos häneltä on vaadittu monien yhteisön sääntöjen noudattamista. Yhteisöissä ja perheissä on voitu korostaa sitä, että Jumala antaa synnit anteeksi. Tästä on kuitenkin voinut aiheutua informantille ahdistava tunne, koska hänen on täytynyt kontrolloida itseään koko ajan. Tällöin informantin on täytynyt miettiä kaiken aikaa sitä, onko hän muistanut pyytää kaikki syntinsä Jumalalta anteeksi, myös nekin, joita hän ajattelee.

Syntiä ihminen tekee valtaosan aikaa. Se minulle myös jo lapsena selvisi. Kammottavinta synnissä oli, että Jumala tiesi kaiken. Sellaisenkin mitä et ole tehnyt, mutta olit ajatellut. Toisaalta ei hätää, sillä kaiken sai anteeksi, jos rukouksessaan pyysi. [- -] Pahoja tekojaan mietti alituisen ja sitä, onko kaikkea tullut pyytäneeksi anteeksi. (Kirje 19 a.)

Osalle yhteisöstä eronneista tai erotetuista informanteista on jäänyt kaipuu kyseisen yhteisön toimintoihin tai halu löytää uusi seurakuntayhteys. Lisäksi informantin oma usko ei ole välttämättä painostuksen seurauksena kadonnut, vaan ainoastaan usko yhteisöön on mennyt. Osa informanteista on kokenut, että heidän uskonsa on sen sijaan vahvistunut ja tullut aidommaksi yhteisöstä eroamisen seurauksena. Tällöin informantit ovat kokeneet kelpaavansa Jumalalle omana itsenään ilman yhteisön kritiikkiä ja sääntöjä.

Tiedän, että kaipaen uskonnollista yhteyttä. Olen harkinnut ja koittanut löytää jotain uskonnollista sijaintia (lähinnä kuoroa) sellaisten ihmisten ja uskovaisten seurassa, jotka hyväksyvät ja ymmärtävät epäilyn, ja minut, jotka eivät kysele. En ole vielä löytänyt. [- -] Tuntuu, että olen jollain tavalla lukossa nykyään. En kuulu mihinkään, mikään paikka ei hyväksy minua. Fundamentalismi uskonnossa on paha, mutta fundamentalismi uskonnottomuudessa on myös paha. Keskustelua tällä välillä ei ole, eikä minulla sijaa niin tieteellisessä yhteisössä kuin taivaassakaan. [- -] Monessa mielessä tulevaisuus tuntuu pahalta, vaikka minulla onkin lämpimiä ja hyviä suunnitelmia sitä varten ja lämpimiä ystäviä. Nämä asiat ovat äärettömän painavia. Toivon välillä, että olisin kuollut (nykyään tosin paljon harvemmin, enkä koskaan ole suunnitellut itsemurhaa), että voisin jotenkin aloittaa alusta täysin, irrottautua kaikesta, mikä minulle on tärkeää. Olen jopa ajatellut lakata uskomasta, mutta ajatus on hullu. Miten voisin lakata uskomasta? Ja miten elämäni muka helpottuisi siten? En kuitenkaan tiedä, tulenko koskaan löytämään rauhaa, se vaikuttaa kaukaiselta ja mahdottomalta. Syvimmillä tunteillani ei ole kotia. (Kirje 5 a.)

Suhtautuminen on vahvistunut ja usko Kristukseen on vahvistunut (Kirje 66 b).

Jumalan rakkaus ja armo ei ole minusta väistyneet (Kirje 16 a).

Minusta ei ole tullut ateistia tms. Olen mielestäni tänä päivänä saanut jotain suvaitsevaisuudestani ja inhimillisyydestäni takaisin. Saan olla oma itseni eikä minun ole tarvinnut enää vuosiin mittailta itseäni muiden silmissä; millainen ihminen olen ja olenko kenties oikealla vai väärällä tiellä. Elämä on kasvua kaiken aikaa! Se riittää minulle. (Kirje 35 a.)

Näiden kokemusten perusteella olen myöhemmin taapertanut omia teitani. Minulle sopii paremmin vähäeleinen, itsestä numeroa pitämätön usko. Ja työskennellessäni nuorten parissa olen varonut tarjoamasta valmista, hampaat hohtaan todistavan anglosaksisen kristityn mallia, koska me olemme luodut erilaisiksi. (Kirje 44 a.)

Itselleni jäi tolkuton viha kaikkea uskontoa kohtaan ja erityisesti lahkolaisia vieroksun yhä edelleen. Kuitenkin noilta ajoilta jäi kova kiinnostus kaikkea uskontoa kohtaan ja tulinkin kahlanneeksi kaikki maailman tunnetuimmat uskonnot. Omasta menneisyydestäni on ollut hyötyäkin, koska olen työskennellyt erilaisista lahkoista eronneiden tai karkotettujen kanssa mielisairaalassa. (Kirje 39 a.)

Mä koen, että tämä on ollut yksityiskoulu. Tämä on ollut mun yliopistoni opiskelu. En olisi mitään tenttejä suorittamalla oppinut niin paljon Jumalasta ja hänen rakkaudestaan, kun kokemalla näitä, menemällä näitä kokemuksia läpi. (Arkistoimaton haastattelu 1.)

Osalle informanteista on jäänyt uskonnollisen yhteisön ja näin ollen myös perheen sääntöjen seurauksena ehdottoman rehellinen ja kuuliainen luonne, joka on saattanut olla sekä positiivinen että negatiivinen piirre informantista riippuen. Liian pikkutarkka rehellisyys on saattanut tuntua informantista elämää ja omaa itseä rajoittavalta tai pakkomielleiseltä. Kuitenkin osa informanteista on ollut sitä mieltä, että vaikka säännöt ovatkin vaikuttaneet heidän elämäänsä hyvin negatiivisesti ja elämää rajoittavasti, ne ovat suojelleet informanttia ja tehneet hänestä rehellisen ihmisen. Tämä piirre ei kuitenkaan korostunut aineistostani.

Mun uskonto mua sillee nuoruusiässä suojeli aika paljon semmoselta niin kun elämältä, mitä en ehkä olisi halunnut elää. Mä elin niin kun aika paljon semmosta hillitympää ja mä olin absolutisti johonkin lukion toiseen luokkaan ihan täysin ja näin pois päin ja sitten kaikki semmonen: mä olin tosi tarkka mun käyttäytymisestä ja ihmissuhteista ja tämmösestä. (TKU/A/07/68: 11.)

Osittain synnin tekemisen pelko on tehnyt minusta erittäin lainkuuliaisien ja rehellisen ihmisen, joten jotain hyvää siitäkin (Kirje 19 a).

Minusta tuli ehdottoman rehellinen, uskollinen ja sanansa pitävä, mutta myös hyvin jyrkkä ja ärsyntyvä luonne (Kirje 1 b).

Johtuu siitä uskonnosta, että mä en pysty neutraalisti suhtautumaan asioihin, mitä joskus pitäisi tehdä ja se tietysti heijastuu mun käyttäytymisenä sitten. [- -] Siis pitäisi nähdä, että ei uskonto täysin kielteistä joka tilanteessa ole. (TKU/A/07/73: 11.)

Ehdoton yhteisön sääntöjen noudattamisen vaatimus on voinut aiheuttaa myös informantille sen, että hänelle ei ole kehittynyt vastuullista tapaa muodostaa omaa mielipidettä tai moraalista näkökulmaa asioihin. Tämä on johtunut siitä, että informanttia on yhteisössä ulkopuolisesti ohjattu. Vastuunottaminen omista päätöksistä on monelle, varsinkin lapsuudessa ja nuoruudessa painostusta kokeneelle, aiheuttanut myös vaikeuksia aikuisuudessa tehdä omia päätöksiä tuntematta niistä syyllisyyttä.

Valmiiden oikeiden sääntöjen keskellä en koskaan päässyt kehittämään vastuullista omaa tapaa valita asioiden välillä. Tämä aiheuttaa hankaluuksia yhä tänä päivänä. Usein mietin mitä minun PITÄISI yleisien soveliaisuuden nimissä tehdä, sanoa tai ajatella. Välillä on todella ahdistava olo tuntiessaan, että oma elämää ohjaava sisäinen ääni puuttuu lähes kokonaan. (Kirje 23 a.)

Osa informanteista on pitänyt opettavaisena yhteisössä viettämänsä aikaa, koska se on laajentanut informantin näkökulmia ja opettanut erottamaan sen, mikä on sairasta uskonnollisuutta ja mikä ei. Informantti on alkanut negatiivisten kokemusien jälkeen kyseenalaistaa asioita enemmän sekä karttaa kaikkea tekopyhyyttä ja ahdasmielisyyttä. Informantit ovat joutuneet painostuksen tunnistamiseksi ja sen seurauksena pohtimaan paljon omaa minuuttaan sekä yhteisön oikeutuksia painostavalle toiminnalle. Informanttien itsetuntemus on voinut siis painostavien kokemusten läpikäymisen yhteydessä lisääntyä ja selkeytyä.

Ehkä suurin vaikutus on ollut siinä, että olen joutunut (tai ajautunut) ajattelemaan paljon uskonnollisia asioita: oikeutusta uskolle, uskonnollisten yhteisöjen toimintatapoja ja heidän perustelujaan toiminnalleen. Olen joutunut tekemään aika paljon itsetutkiskelua. Konkreettinen vaikutus on ollut se, etten ole halunnut uudella paikkakunnalla liittyä mihinkään uskonnolliseen yhteisöön. En ainakaan vielä. (Kirje 5 b.)

Kun on tällaiset kokemukset läpikäynyt, on aivan kuin herkistynyt huomaamaan näitä tapauksia (Kirje 65 a).

Vaikka tavallaan ”menetin kasvoni”, niin opin paljon uskovien luonteesta. Havaitsin enemmän tekopyhyyttä ja ylpeyttä kuin oletinkaan. (Kirje 67 a.)

Kritisoin ihmisten toimintaa ankarammin (Kirje 16 a).

Mielestäni olen selvinnyt painostuksesta erittäin hyvin. En enää herää yöllisiin painajaisiin ja mietin näitä asioita koko ajan harvemmin. Välillä joku impulssi nostaa ne pintaan, mutta voi mennä pitkiä aikoja, etten ajattele niitä mitenkään. pidän itseäni kaikesta tästä selvittyäni vahvempana, rikkaampana, positiivisempänä ja joskus jopa älykkäänä. Olen ajatellut, että vaatii melkoista voimaa ja itsetuntoa sekä hyviä ajatteluvälineitä selvitäkseen tästä kaikesta ehjin nahoin ja täyspäisenä. Minä en antanut periksi, vaikka se joskus olisi varmaan ollut se helpoin tie. Olen koko elämäni kyseenalaistanut asioita ja oppinut sitä kautta näkemään metsän puilta. Kyseenalaistaminen on alkanut juuri uskonnollisesta painostamisesta, sillä olen jo varhaisista vaiheista kyseenalaistanut niitä teesejä, joita uskovat esittivät. Uskonnollinen painostus on vaikuttanut ehkä positiivisellakin tavalla siten, etten kerrassaan usko mitä tahansa, en vaikka sen kuulisi radiosta tai lukisi lehdestä. Tunnistan helposti sellaiset metodit, joilla pyritään vaikuttamaan ja ohjaamaan ihmisiä. Väitän, että osaa myös kyseenalaistaa terveesti asioita ja käyttää omia aivojani asioiden oikean laidan miettimiseen. (Kirje 19 b.)

4.2 Tutkimuksien puutteellisuus ja tulevaisuuden haasteet

Uskonnon väärinkäytöksien ja negatiivisten vaikutuksien tutkimus terveyteen liittyvinä tekijöinä ovat laajasti yksittäisiin tapaustutkimuksiin tai tarkasti valikoituihin tapaussarjoihin perustuvia. Erityisesti tällainen liian homogeeninen otos on nähty ongelmana monissa tutkimuksissa, koska liiallinen ryhmien homogeenisuus voi heikentää uskonnollisen ahdistuksen ja painostuksen kokemuksista tehtyjä tieteellisiä tuloksia. (Koenig & al. 2001, 77; Nooney 2005, 351; Salsman & Carlson 2005, 207.)

Monet homogeenisista tutkimuksista ovat jo vanhempia tutkimuksia, joita on tehty sellaisille opiskelijoille ja aikuisille, jotka eivät ole henkilökohtaisesti sisäistäneet tiettyä uskontoa. Näin tutkimuksissa on käytetty malleja ja teorioita, jotka sopivat hyvin yhteen. (Koenig & al. 2001, 77). Mielestäni huomioitavaa onkin se, että suurimmassa osassa tutustumissani amerikkalaisissa tutkimuksissa käytettiin

amerikkalaisen psykologian professori Gordon Allportin ja Michael Rossin (1967) kehittämää luokittelua uskonnollisuuden piirteistä.¹⁰ Allportin ja Rossin luokittelussa erotetaan toisistaan kaksi uskonnollisuuden suuntautumistapaa: ulkokohtainen uskonnollisuus yhdistetään uskonnollisuuden sairastuttaviin ja ahdistaviin vaikutuksiin, ja sisäistynyt uskonnollisuus taas yhdistetään uskonnollisuuden mielenterveyttä positiivisesti ylläpitävään puoleen.¹¹ Luokittelu on antanut tutkimuksille mahdollisuuden erotella ja kuvailla ”tervettä” ja ”epätervettä” uskonnollisuutta (Heino 1995, 59). Malliin onkin helppoa luokitella eri uskonnollisuuden sairastuttavia piirteitä, mutta vaarana on, että itse kokijoiden omat kokemukset hukkuvat luokittelukategorioihin.

Tutkimuksissa on käytetty myös poikkitieteellisiä tutkimusmalleja, jotka ovat tehneet uskonnollisuuden negatiivisiin piirteisiin liittyvien syiden tutkimisen vaikeaksi. Tällöin on voitu myös epäonnistua kontrolloimaan muita relevantteja muuttujia analysoitaessa uskonnon vaikutuksia ihmiseen. Pääasiassa tutkimukset eivät ole perustuneet systemaattiseen populaatiotutkimukseen. Systemaattisen populaatiotutkimuksen hyvänä puolena olisi se, että se toisi entistä selkeämmin esille uskonnollisuuden ja mielenterveyden suhteita. (Koenig & al. 2001, 71.)

Nykyisissä tutkimuksissa on kasvavassa määrin käytetty monitieteellisiä tutkimusotteita tutkittaessa uskonnollisuuden ja mielenterveyden välisiä yhteyksiä. Sosiologisiin tutkimuksiin lääketieteen, uskonnon ja luonnontieteiden alalla erikoistuneen tutkijan Jennifer Nooneyn mukaan tutkimusten puutteellisuus koskee erityisesti nuoria. Vaikka stressiprosessien tutkinta sopii hyvin tutkimuksiin nuorten uskonnollisuuden vaikutuksista mielenterveyteen, tutkijat ovat vasta vähitellen löytäneet mielenkiinnon tutkia mielenterveyden yhteyksiä stressiprosessin paradigman kanssa ja ottaneet tutkimuksissaan huomioon nuoret. Nooneyn mukaan näin laajoja ja monipuolisia tutkimuksia nuorien uskonnollisuuden liittymisestä stressiprosesseihin

---

¹⁰ Ks. lisää Delbridge & al. 1994, 65; Koenig & al. 2001, 213; Salsman & Carlson 2005, 202; Sorri 1995, 58–59.

ei ole vielä tehty. (Nooney 2005, 341, 350.)

Jo se, kuinka paljon erilaisia kysymyksiä on aikaisemmissa tutkimuksissa noussut tärkeiksi tutkimuskohteiksi liittyen uskonnollisuuden negatiivisiin piirteisiin, mielenterveyteen sekä uskonnollisten yhteisöjen sosiaalisiin rakenteisiin, kertoo siitä, kuinka monitahoinen ja vaikeasti hahmoteltava kysymys uskonnollinen painostus on.

Tulevaisuuden tutkimuksien olisi tärkeää määrittää ne painostavat tekijät, jotka aiheuttavat uskonnollisuuden negatiiviset vaikutukset esimerkiksi ihmisen psyykkiseen kehitykseen, seksuaalisuuteen ja negatiivisen ruumiinkuvan muodostumiseen (Nooney 2005, 351). Tärkeitä kysymyksiä tulevaisuuden tutkimuksille ovat myös esimerkiksi ne kysymykset, jotka ottavat lapsuuden uskonnollisen painostuksen huomioon ja tutkivat sitä, miten lapsuuden negatiiviset uskonnolliset kokemukset vaikuttavat ihmisen myöhempään kehitykseen ja aikuisuuteen. Yksi tärkeä ratkaistava kysymys olisi mm. miten lasten pakottaminen esimerkiksi uskonnonharjoittamiseen vaikuttaa lapseen ja hänen myöhempään kehitykseensä. (Koenig & al. 2001, 468.) Tulevaisuuden tutkimuksien pitäisi ylipäättään ottaa enemmän huomioon erilaisista tilanteista lähtöisin olevia nuoria eikä jättää huomioimatta myöskään niiden nuorten uskonnollisuutta, jotka eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön. Hedelmällistä olisi hyödyntää myös enemmän sosiaalitieteitä ja spesifejä nuorille aiheuttavia stressitekijöitä tutkittaessa uskonnon vaikutuksia mielenterveyteen. (Nooney 2005, 351.)

Suomalainen ja amerikkalainen uskonnollisuus ja kulttuuri eroavat selkeästi toisistaan. Tällöin tutkimuskohde pitää sijoittaa ja soveltaa suomalaiseen uskonnolliseen kenttään. Painostusta tutkittaessa pitää ottaa myös huomioon uskonnollisuuden kontekstisidonnaisuus sekä suomalaisen uskonnollisuuden erityispiirteet esim. herätysliikkeiden merkitys. Kristillisperäisten yhteisöjen korostuminen antoi oman erityispiirteensä työlleni. Mielenkiintoista olisi laajentaa tutkimuskenttää myös kristillisperäisten yhteisöjen ulkopuolelle. Tulevaisuuden tutkimuksille tärkeäksi

11 Ks. lisää Allport & Ross 1967,434.

tutkimuskentäksi nousevat lasten ja nuorien kokemukset ja selviytymiskeinot uskonnollisesta painostuksesta. Lapsiin ja nuoriin kohdistusvasta uskonnollisesta painostuksesta ei Suomessa ole tehty yhtään tutkimusta, mutta aineistostani nousi esiin se, että tarvetta varmasti olisi, koska juuri lapsilla ja nuorilla on kaikkein vähiten mahdollisuuksia puuttua kokemuksiinsa ikänsä ja kehitystasonsa puolesta. Näin olisi myös tärkeää selvittää rikosoikeudelliselta kannalta, mitkä ovat painostetun todelliset mahdollisuudet puuttua lainsäädännön puitteissa kokemaansa. Lisäksi mielenterveyden ja uskonnollisten painostuskokemusten tarkempi tutkimus antaisi lisätietoa siitä, että mikä merkitys yksión mielenterveydellä voi olla uskonnollisen painostuksen kokemuksiin. Mielenkiintoinen aihe tulevaisuuden tutkimuksille olisi myös se, miten uskonnollinen painostus on jakautunut maantieteellisesti Suomessa. Se voisi tuoda tarpeellista tietoa Suomen uskonnollisesta kentästä ja uskonnollisen painostuksen erityispiirteistä eri maantieteellisillä aleilla.

4.3 Tulosten arviointi

Olen tässä pro gradu-työssäni pyrkinyt kuvaamaan uskonnollisen painostuksen keskeisiä piirteitä keräämäni empiirisen aineiston kautta. Olen pyrkinyt ottamaan hyvin erilaiset kokemukset huomioon, jotta vähän tutkitusta aiheesta olisi mahdollista saada jonkinlainen yleiskuva Käyttämäni kirjalliset lähteet uskonnollisesta painostuksesta ovat olleet tutkielmani tukena. Keskeisenä tutkimusongelmanani oli se, mikä tekee uskonnosta painostavan. Aineistossani korostui uskonnollisen auktoriteettihenkilön valta määrittää uskonnollisen yhteisön oppiin tai moraaliin vetoamalla, mikä lopultakin tekee uskonnosta ahdistavan ja elämää rajoittavan.

Useimmiten auktoriteettihenkilö on käyttänyt toimintansa oikeuttamiseen uskonnollisen yhteisön pyhiä kirjoja. Tällä tavoin hän on voinut vetäytyä omasta vastuusta oikeuttaessaan valtaansa ja toimintaansa esimerkiksi Raamatun auktoriteettiin vetoamalla. Keskeisintä ahdistavuudessa ja painostuksen kokemuksissa on ollut se,

kuka oppia ja moraalia on tulkinnut, ja millaisen arvojärjestyksen auktoriteettihenkilöt ovat eri jäsenien välille yhteisössä oikeuttaneet.

Uskonnollinen auktoriteettihenkilö on voinut olla uskonnollisen yhteisön johtaja, sen työntekijä, tavallinen riviseurakuntalainen, perheenjäsen, muu sukulainen, opettaja tai ystävä. Auktoriteettihenkilö on voinut oikeuttaa valtansa informanttia kohtaan joko tiedostetusti tai tiedostamattaan. Auktoriteettihenkilön motiivit ovat voineet olla monenlaiset: hän on voinut toiminnallaan ajatella ainoastaan auttavansa laumasta eksyksissä olevaa yksilöä, tai hän on halunnut tietoisesti käyttää valtaansa yksilöön omaksi hyödykseen.

Psykologisesti tarkasteltaessa uskonnollisen auktoriteettihenkilön keskeisenä tarkoituksena on voinut olla ulkoapäin täysin ohjailtavissa oleva yksilö, jolta oma tahto, tarpeet, mielipiteet ja halut on nujerrettu erilaisten pelottelukeinojen avulla. Sosiologiselta näkökulmalta katsottuna uskonnollinen auktoriteettihenkilö on halunnut luoda tiukan ryhmäkurin ja yhdenmukaisesti ajattelevia jäseniä. Tällöin auktoriteettihenkilö on myös oikeuttanut muiden jäsenten kontrolloimisen ja eristämisen tilanteissa, joissa yksilö on toiminut yhteisön toimintatapojen ja oppien vastaisesti. Kuitenkaan psykologista ja sosiologista näkökulmaa uskonnollisen painostuksen määrittelylle ei voi erottaa toisistaan, vaan ne kulkevat käsi kädessä ja painottuvat eritavoin riippuen millaisesta yhteisöstä, opista, informantista sekä auktoriteettihenkilöstä on kyse.

Valtansa ja subjektionsa oikeuttamiseen auktoriteettihenkilö on voinut käyttää uskonnollista kirjallisuutta, henkimaailmalla tai maailmanlopulla pelottelemista, eristämistä ja muita sanktioita, sekä yksilön oman persoonallisuuden kieltämistä mm. loputtomien sääntöjen noudattamiseen pakottamisena sekä syyllistämällä ja riittämättömyyden tunteita herättämällä. Käännyttäminen on myös nähty uskonnollisena painostuksena auktoriteettihenkilön taholta erityisesti silloin, kun käännyttämistä on tapahtunut vuosikausia informantin kielloista huolimatta, käännyttäminen on ollut täysin kontrolloimatonta tai käännyttämiseen on käytetty epäeettisiä keinoja, mm. yksilön valvottamista tai mielisairaaksi leimaamista.

Keskeisenä vallan oikeuttamiskeinona auktoriteettihenkilö on käyttänyt kaikenlaisen kyseenalaistamisen kieltämistä uskonnollisen yhteisön tai perheen uskonnollisia oppikäsityksiä tai sääntöjä kohtaan. Tällöin informantille ei ole myöskään annettu mahdollisuutta puuttua uskonnollisiin epäkohtiin, vaan hänet on yritetty vaientaa mm. kotona fyysisellä kurittamisella tai uskonnollisessa yhteisössä erottamisen uhkaamisella tai valheiden kertomisena informantista muille yhteisön jäsenille.

Jos informanteille olisi annettu mahdollisuus kyseenalaistaa ajatuksiaan tai kokemuksiaan, mm. uskonnollisen yhteisön tai perheen säännöistä, opeista ja/tai auktoriteettihenkilöistä, uskonnollisen painostuksen kokemuksia olisi voitu informanttien kokemusten pohjalta ennaltaehkäistä tai lieventää niiden vaikutusta informantille.

Uskonnollisen painostuksen seuraukset ovat pääasiassa olleet negatiivisia, mutta ei välttämättä. Osa informanteista on ollut sitä mieltä, että vasta negatiivisten kokemusten jälkeen he ovat löytäneet itsensä ja oikean uskon pakkosuorittamisen sijaan.

Auktoriteettihenkilön vallankäyttö on kohdistunut aineistossa niin aikuisiin kuin lapsiin ja nuoriinkin. Lapsuudessa ja nuoruudessa painostusta kokeneilla on ollut erityisenä ongelmana se, että he eivät ole välttämättä lapsen maailmasta käsin tunnistanee ja osanneet nimetä kokemuksiaan juuri uskonnolliseksi väärinkäytökseksi. He ovatkin vasta nuoruudessaan ja aikuisuudessaan osanneet antaa kokemalleen nimen. Toinen erityinen ongelma lapsuudessa ja nuoruudessa koetulle painostukselle on ollut se, että erityisesti nuorilla ei ole ollut välttämättä ketään kelle kertoa kokemuksistaan. Tämän vuoksi he ovat voineet joutua elämään uskonnollisen painostuksen alaisena vanhempiensa taholta vuosikausia. Painostusta kokeneelle on jäänyt yleensä hyvin vähän mahdollisuuksia puuttua kokemaansa painostukseen, koska painostusta on harjoitettu kahden kesken. Tällöin tapahtuneelle ei ole ollut todistajaa ja painostettu on jäänyt yksin kokemuksiansa kanssa.

Uskonnollista painostusta voidaan katsoa olevan kaikkialla missä uskontoja on, mutta lopulta kuitenkin juuri ihmiset tekevät uskonnosta painostavan, eivät suoraan sen opit, säännöt eivätkä moraali, vaikka ne välillisesti muodostavatkin tietyn yhteisön toimintakaavan. Näin ollen uskonnollista painostusta tutkittaessa pitäisikin mielestäni keskittyä tulevaisuudessa erityisesti niihin auktoriteettihenkilöihin, jotka painostusta harjoittavat sekä yhteisön toimintaa oikeuttavat ja sen oppeja ja sääntöjä tulkitsevat.

Tulevaisuudessa tarkoitukseni olisi jatkaa uskonnollisen painostus-ilmion tutkimista liseniaattityössä. Alustavana lähtökohtanani on tutkia yksityiskohtaisesti uskonnollisuuden ja mielenterveyden vaikutuksia toisiinsa sekä vallankäytön erityispiirteitä painostuskokemuksissa. Lisäksi pyrin tarkastelemaan lisää lasten ja nuorten painostuskokemuksia.

5 LÄHTEET

5.1 Tutkimusaineisto

Informanttien haastattelut:

TKU/A/07/65: Informantti 1

TKU/A/07/66: Informantti 2

TKU/A/07/68: Informantti 3

TKU/A/07/69: Informantti 4

TKU/A/07/70: Informantti 5

TKU/A/07/71: Informantti 6

TKU/A/07/72: Informantti 7

TKU/A/07/73: Informantti 8

TKU/A/07/75: Informantti 9

TKU/A/07/76: Informantti 9

TKU/A/07/77: Informantti 9

TKU/A/07/78: Informantti 10

Informanttien kirjeet vuosilta 2005–2006

Numeroidut: 1a – 81a

Kirjoittajan hallussa

Arkistoitamattomat haastattelut vuosilta 2005–2006

Numeroidut: 1–5

Kirjoittajan hallussa

5.2 Painetut lähteet

Alasuutari, Pertti

1999 *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Allport, Gordon W. & Ross, J. Michael

1967 Personal Religious Orientation and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology* 5: 4, 432–443.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas

1994 *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus. Alkuteos The Social Construction of Reality (1966).

Brummer, Matti

1985 Pyydetty lausunto 5.9.1983 kirkon yhteiskunnallisen toimikunnan väkivaltaa pohtivalle työryhmälle. *Väkivaltatyöryhmän muistio*, 52–58. Sarja 1985: D 2. Helsinki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto.

Delbridge, Jocelyn, Headey, Bruce & Wearing, Alexander J.

1994 Happiness and Religious Belief. Laurence B. Brown (ed.), *Religion, Personality and Mental Health*, 50–68. New York: Springer-Verlag.

Eskola, Jari & Suoranta Juha

1998 *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman

1992 *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Foucault, Michel

1980 *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. Alkuteos *Surveiller et punir* (1975)

Foucault, Michel

1998 *Seksuaalisuuden historia*. Tampere: Gaudeamus. Alkuteos *La volonte de savoir* (1976).

Hackney, Charles H. & Sanders, Glenn S.

2003 *Religiosity and Mental Health: A Meta-Analysis of Recent Studies*. *Journal for the Scientific Study of Religion* 42: 1, 43–55.

Harjula, Raimo

1998 *Uskonto – mielenterveyden hyvä ja paha*. Suomen Mielenterveysseura (toim.), *Tuhkaa ja linnunrata. Henkisyys mielenterveystyössä*, 117–130. SMS-julkaisu. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

Heino, Harri

1995 *Uskonto ja terveys*. Harri Heino, Pirkko Lahti & Kristina Salonen (toim.), *Uskonnon kahdet kasvot. Mielenterveyden tuki vai taakka*, 41–44. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

1995 *Hengellinen väkivalta*. Harri Heino, Pirkko Lahti & Kristina Salonen (toim.), *Uskonnon kahdet kasvot. Mielenterveyden tuki vai taakka*, 19–21. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

Heiskanen, Tarja

1993 *Helvetti on pelkojen aarreaitta*. *Mielenterveys* 4, 6–9.

Henkinen väkivalta. Käsitettä määrittelevä raportti ja seminaariaineisto.

1979 M-sarja 11/ 1979. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena

2001 *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula

1997 *Tutki ja kirjoita.* 3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Holm, Nils G.

1994 Religion and Mental Health: A Case Study of Finish-Swedish Popular Writer Joel Petterson. Laurence B. Brown (ed.), *Religion, Personality and Mental Health*, 42–49. New York: Springer-Verlag.

Jantunen, Jyrki & Pyykkönen, Lahja

1983 Hengellinen väkivalta. *Kotimaa* 18.10.1983, 5.

Jokinen, Arja

1999 Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 37–53. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi

1999 Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 54–97. Tampere: Vastapaino

Jokinen Arja & Juhila Kirsi

1993 Valtasuhteiden analysoiminen. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*, 75–108. Tampere: Vastapaino

Juutinen, Timo

1989 *Hengellinen väkivalta. Käsitteenmäärittäminen, katsaus hengelliseen väkivaltaan kaunokirjallisuudessa ja lehdistössä sekä empirinen kuvaus ilmiön eri ilmenemismuodoista uhrin kokemuksen perusteella. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu-tutkielma.* Helsinki: Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos.

Karppinen, Saara

1994 *Ahtaasta uskosta avarammalle.* Jyväskylä: Päivä Osakeyhtiö.

Koenig, Harold G. , McCullough, Michael E. & Larson, David B. (eds.)

2001 *Handbook of Religion and Health.* Oxford: Oxford University Press.

Lahti, Pirkko

1995 *Mielenterveyden menu.* Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Nieminen, Eija

1990 *Uskonnon Uhrin ja uskonnollisen painostuksen kokemus. Uskonnollinen painostus-ilmiön kartoitusta uhrin kokemukseen perustuvan tapaustutkimuksen avulla. Uskontotieteen pro gradu-tutkielma.* Turku: Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.

Nooney, Jennifer G.

2005 Religion, Stress and Mental Health in Adolescence: Findings from adolescent health. *Review of Religious Research* 46: 4, 341–354.

Puolimatka, Tapio

1997 *Opetusta vai indoktrinaatiota? Valta ja manipulaatio opetuksessa.* Tampere: Kirjayhtymä Oy.

Ross, Catherine E.

1990 Religion and psychological distress. *Journal for the Scientific Study of Religion* 29: 2, 236–245.

Ross, Catherine E. & Sastry, Jaya

1999 The sense of personal control: Social-structural causes and emotional consequences. Carol S. Aneshensel and Jo V. Phelan (eds.), *Handbook of the sociology of mental health*, 369–394. New York: Kluwer Academic/Plenum.

Salonen, Kristiina

1987 Tarvitseeko uskonto uhreja? *Mielenterveys* 3: 24–27.

Salsman, John M. & Carlson, Charles R.

2005 Religious Orientation, Mature Faith and Psychological Distress: Elements of Positive and Negative Association. *Journal for the Scientific Study of Religion* 44: 2, 201–209.

Schumaker John F.

1992 Mental health consequences of irreligion. John F. Schumaker (ed.), *Religion and mental health*, 54–69. New York: Oxford University.

Shaver, Philip, Lenauer, Michael & Sadd Susan

1980 Religiousness, conversion and subjective well-being: The “healthy-minded” religion of modern American women. *American Journal of Psychiatry* 137: 12, 1563–1568

Schnittker, Jason

2001 When is Faith Enough? The Effects of Religious Involvement on Depression. *Journal for the Scientific Study of Religion* 40: 3, 393–411.

Sorri, Hannu

- 1995 Uskonnollisuus ja mielenterveys tutkimuksessa. Harri Heino, Hannu Sorri & Kristina Salonen (toim.), *Uskonnon kahdet kasvot. Mielenterveyden tuki vai taakka*, 57–62. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

Sulander, Mikko

- 2003 *Hengellä hakatut. Tutkimus hengellisen väkivallan kokemuksesta, yrityksestä päästä irti hengellisestä väkivallasta ja hengellistä väkivaltaa kärsineiden kokemuksista autetuksi tulemisesta.* Käytännöllisen teologian pro gradu-tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopiston läntisen teologian laitos.

Suoninen, Eero

- 1999 Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 17–36. Tampere: Vastapaino.

Terveyskasvatuksen neuvottelukunta

- 1990 *Uskonto ja terveys.* Lääkintöhallituksen julkaisuja. Sarja, tilastot, ja selvitykset. 3/1990. Helsinki: Lääkintöhallitus.

Tiuraniemi, Juhani

- 1993 Yksilö, Ryhmä, organisaatio. Sosiaalipsykologian perusteita. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 15. 2. Korjattu painos. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Viljanen, Terhi

- 1985 Hengellinen väkivalta. *Väkivaltatyöryhmän muistio*, 29–37. Sarja

1985: D 2. Helsinki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto.

Väkivaltatyöryhmän muistio.

1985 Sarja 1985: D 2. Helsinki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto.

5.3 Elektroniset lähteet

Kirkon Tiedotuskeskus 2006. *Kirkon jäsenmäärä laski – Tutkimus kirkosta eroamisen syistä valmistunut.* [Online][Viitattu 10.3.2006]. Saatavissa:

<[http://213.250.93.194/asiakas/evl/ktuutiset.nsf/45a7bb2db5c79b9ac2256c9e005786b4/e143ef988881cee0c225710f00379c44? OpenDocument](http://213.250.93.194/asiakas/evl/ktuutiset.nsf/45a7bb2db5c79b9ac2256c9e005786b4/e143ef988881cee0c225710f00379c44?OpenDocument)>

Kirkkohallitus 2004. *Kristinuskko ja väkivalta-seminaari.* [Online]. [Viitattu 28.3.2006].

Saatavissa: <<http://72.14.221.104/search?q=cache:cQ2hoxUQMawJ:www.evl.fi/kkh/to/kdy/sovintoon/Kristinuskovakivalta.rtf+Kommentooidessaan+Puron+alustusta&hl=fi&gl=fi&ct=clnk&cd=1>>

Suomen Raamattuopisto 2006. *Uskolla alistetut mielenterveystyön kurssi.* [Online] [Viitattu 15.1.2007]

Saatavissa: <<http://www.sro.fi/raamattuopisto/tapahtumat/linkfiles/mielenterveystyonkurssi.htm>>